

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY

Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2012 roku na tle procesów w gospodarce światowej

Warszawa 2013

GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
CENTRAL STATISTICAL OFFICE

**Sytuacja makroekonomiczna w Polsce
w 2012 roku na tle procesów w gospodarce
światowej**

***MACROECONOMIC SITUATION IN POLAND
IN 2012 IN THE CONTEXT OF THE WORLD
ECONOMIC PROCESSES***

Opracowanie publikacji
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
DEPARTAMENT STUDIÓW MAKROEKONOMICZNYCH I FINANSÓW

Preparation of the publication
CENTRAL STATISTICAL OFFICE
MACROECONOMICS STUDIES AND FINANCE DEPARTMENT

Kierujący
Supervisor

Mirosław Błażej
Dyrektor Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów GUS
Director of Macroeconomic Studies and Finance
Department CSO

Zespół redakcyjny
Team

Maciej Banaś, Mirosław Błażej, Katarzyna Gałczyńska,
Katarzyna Golik, Jarosław Jędrych, dr Michał Lewandowski,
dr Magdalena Mądra, Halina Mrowiec-Nalepa,
Krystyna Strzelecka, Joanna Kulczycka, Marzena Dąbrowska,
Agnieszka Helbert, Kinga Banaszek

Pojekt okładki
Cover design

Lidia Motrenko-Makuch

Publikacja dostępna na stronie internetowej
Publication available on website
<http://www.stat.gov.pl>

Przedmowa

Przekazujemy drugie wydanie Raportu *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce na tle procesów w gospodarce światowej*. Głównym celem publikacji *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2012 roku na tle procesów w gospodarce światowej* jest przedstawienie pogłębionej analizy zjawisk makroekonomicznych i wybranych zagadnień społecznych w Polsce w 2012 r. w szerokim kontekście uwarunkowań gospodarki światowej, w tym Unii Europejskiej. Analiza ta dotyczy podstawowych zagadnień społeczno-gospodarczych, takich jak kształtowanie się sytuacji makroekonomicznej, rynków pracy, finansów publicznych oraz rynków finansowych. Opracowanie stanowi element prac studialnych i rozwojowych GUS, nieobjętych programem badań statystycznych statystyki publicznej.

Sytuacja społeczno-gospodarcza w Polsce została przedstawiona na tle procesów globalnych, przede wszystkim zachodzących w Unii Europejskiej. Podkreślono powiązania i wpływ uwarunkowań zewnętrznych na zjawiska zachodzące w Polsce. Poprzedni Raport szeroko uwzględnił perspektywę obejmującą okres od ostatniego kryzysu finansowego na świecie. Obecna edycja w większym stopniu koncentruje się na opisie sytuacji w 2012 r., choć także uwzględnia analizę przebiegu procesów w dłuższym horyzoncie czasowym. Pozwala to na pełniejsze przedstawienie zjawisk zachodzących w 2012 r.

Opracowanie składa się z pięciu działów, z czego pierwsze cztery poświęcone są wiodącym tematom publikacji: sytuacji makroekonomicznej ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu gospodarczego, rynekom pracy i sytuacji społecznej, procesom w obszarze finansów publicznych oraz sytuacji na rynkach finansowych. Uzupełnieniem jest dział obejmujący analizę struktury wzrostu w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej przy wykorzystaniu dekompozycji wzrostu i różnic PKB *per capita*.

W publikacji wykorzystano dane pochodzące z bardzo szerokiego spektrum źródeł¹. Podstawowym źródłem danych były badania statystyczne prowadzone przez GUS. Wykorzystano także dane Eurostatu, MFW, OECD, MOP, UNCTAD, BIS, NBP, KNF, GPW i innych instytucji oraz wybrane bazy KE, w tym Eurostatu. Dane o sektorze finansów publicznych w Polsce pochodzą przede wszystkim ze sprawozdawczości i informacji Ministerstwa Finansów.

Przekazując do Państwa rąk publikację *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2012 r. na tle procesów w gospodarce światowej* prosimy o wszelkie uwagi i sugestie, które mogą przyczynić się do ulepszenia i wzbogacenia treści kolejnych wydań.

Dyrektor
Departamentu Studiów
Makroekonomicznych i Finansów

Miroslaw Błazej

Warszawa, wrzesień 2013 r.

¹ Dane pochodzą ze stanu baz danych z sierpnia 2013 r.

Preface

This publication presented by Macroeconomic Studies and Finance Department is the second edition of Macroeconomic Situation in Poland in 2012 and the World Economic Processes. The main aim of this study is to present deepened analysis of selected social and economic issues in Poland in 2012 by putting them in a broad context of global economic situation. These analysis deal with important and up-to-date topics and include overview of the macroeconomic situation, labor markets, public finance and financial markets. The report is published in the framework of experimental studies and methodological works in CSO which are not provided by the programme of statistical surveys of official public statistics.

Poland's socio-economic situation was presented in a context of global processes, mainly in European Union, by putting an emphasis on the influence of external conditions on the country's economy. The current edition of the publication is focused mainly on the description of the economic situation in 2012. However, it takes into account also analysis of the processes in the previous years, which enables better presentation of the current situation in 2012.

This study is composed of four parts including leading issues of the publication: macroeconomic situation, labor markets, processes in public finance and financial markets. In addition an appendix contains analysis of structure of GDP growth in Poland and European Union using decomposition of growth and disparities of GDP per capita.

For the purpose of this publication variety of data² types have been used. A basic data source is CSO of Poland followed by the data bases of Eurostat, EC, IMF, OECD, NBP, FSA of Poland, WSE, etc. Data for the sector of public finance in Poland are mainly presented after Ministry of Finance of Poland.

Presenting Macroeconomic Situation in Poland in 2012 and the World Economic Processes the authors would be grateful for comments and suggestions that would constitute a valuable input for subsequent realises of this publication.

*Director of Macroeconomic Studies
and Finance Department*

Mirostław Błażej

Warsaw, September 2013

² The data used in this study come from databases of August 2013.

Spis treści

I. WZROST GOSPODARCZY.....	11
1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ	12
<i>Wzrost gospodarczy</i>	12
<i>Rynki pracy</i>	13
<i>Procesy inflacyjne</i>	14
<i>Handel międzynarodowy</i>	15
<i>Inwestycje, oszczędności, nierównowagi</i>	15
<i>Bezpośrednie inwestycje zagraniczne</i>	18
<i>Sytuacja finansów publicznych</i>	18
<i>Niepewność na rynkach finansowych</i>	18
<i>Polityka monetarna na świecie</i>	19
2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ	20
<i>Wzrost gospodarczy</i>	20
<i>Czynniki wzrostu (kontrybucje)</i>	24
3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE.....	29
<i>Produkt krajowy brutto i jego składowe</i>	29
<i>Struktura tworzenia wartości dodanej</i>	34
4. INFLACJA W POLSCE	35
<i>Ceny towarów i usług konsumpcyjnych</i>	36
<i>Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych</i>	37
<i>Ceny produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej</i>	39
5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY W POLSCE	40
<i>Handel zagraniczny</i>	40
<i>Bilans płatniczy</i>	43
6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ.....	46
<i>Przemysł</i>	46
<i>Budownictwo</i>	49
<i>Usługi</i>	51
7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE	53
<i>Wyniki finansowe</i>	53
<i>Rentowność i płynność</i>	54
II. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA SPOŁECZNA.....	58
1. PROCESY GLOBALNE	59
<i>Aktywni zawodowo</i>	59
<i>Pracujący</i>	60
<i>Bezrobotni</i>	62
<i>Produktywność i płace</i>	63
<i>Ubóstwo wśród pracujących w 2011 r.</i>	65
2. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ	65
<i>Ludność według ekonomicznych grup wieku</i>	66
<i>Aktywni zawodowo</i>	66
<i>Pracujący</i>	67
<i>Bezrobotni</i>	72
<i>Bierni zawodowo</i>	74
<i>Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy</i>	75
<i>Koszty pracy a produktywność</i>	75
<i>Rozwarstwienie dochodowe i ubóstwo w 2011 r.</i>	77
3. RYNEK PRACY W POLSCE.....	77
<i>Uwarunkowania demograficzne</i>	77

<i>Aktywni zawodowo</i>	79
<i>Pracujący</i>	79
<i>Bezrobotni</i>	80
<i>Bierni zawodowo</i>	81
<i>Wynagrodzenia</i>	82
<i>Świadczenia społeczne</i>	83
4. SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W POLSCE.....	83
<i>Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych</i>	84
<i>Rozkład rocznego ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji ludności</i>	85
<i>Wydatki gospodarstw domowych</i>	87
<i>Ubóstwo</i>	88
III. FINANSE PUBLICZNE.....	89
1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE.....	90
2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ.....	95
<i>Procesy konsolidacji fiskalnej</i>	95
<i>Koordinacja polityki gospodarczej UE</i>	101
3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE.....	106
<i>Wyniki sektora publicznego</i>	107
<i>Sektor finansów publicznych</i>	109
IV. SYSTEM FINANSOWY.....	125
1. GLOBALNE RYNKI FINANSOWE.....	126
<i>Rynki kapitałowe na świecie</i>	126
<i>Polityka monetarna i polityka stóp procentowych</i>	133
<i>Działalność kredytowa banków</i>	137
<i>Regulacje i nadzór rynków finansowych</i>	139
2. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE.....	140
<i>Rynek finansowy</i>	140
<i>Polityka monetarna</i>	140
<i>Kurs walutowy</i>	143
3. SEKTOR BANKOWY W POLSCE.....	144
<i>Charakterystyka polskiego sektora bankowego</i>	144
<i>Depozyty</i>	146
<i>Kredyty</i>	147
<i>Kredyty zagrożone</i>	150
<i>Wyniki finansowe banków</i>	152
4. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE.....	153
<i>Sytuacja sektora ubezpieczeń</i>	153
<i>Struktura ubezpieczeń według działań</i>	154
5. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE.....	158
<i>Rynek główny</i>	158
<i>Rynek Newconnect</i>	161
<i>Obligacje, opcje i kontrakty terminowe</i>	163
<i>Rynek obligacji Catalyst</i>	163
STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC W POZIOMIE DOBROBYTU GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE.....	165
<i>Dekompozycja wzrostu</i>	166
<i>Dekompozycja różnic względem średniej</i>	169
Podsumowanie.....	173
Summary.....	175
<i>Bibliografia</i>	177
<i>Spis publikacji GUS wykorzystanych w Raporcie</i>	179

Spis tablic	180
Spis wykresów	182
Spis zagadnień wyróżnionych w ramach:	
<i>Procedura zakłóceń równowag makroekonomicznych w Unii Europejskiej</i>	<i>16</i>
<i>Dochody i wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym</i>	<i>30</i>
<i>Zmiany wartości produkcji przemysłowej w Polsce na tle Unii Europejskiej</i>	<i>48</i>
<i>Produkcja budowlana w Polsce na tle Unii Europejskiej</i>	<i>51</i>
<i>Obroty w usługach w Polsce na tle Unii Europejskiej w 2012 r.</i>	<i>52</i>
<i>Charakterystyka światowych rynków pracy według Banku Światowego oraz Mckinsey Global Institute ..</i>	<i>61</i>
<i>Trendy globalne - malejący udział pracy w dochodzie</i>	<i>64</i>
<i>Osoby niskowyzkwalifikowane w Unii Europejskiej</i>	<i>74</i>
<i>Wysiłek konsolidacyjny w krajach rozwiniętych i rozwijających się</i>	<i>94</i>
<i>Słownik pojęć (z zakresu finansów publicznych)</i>	<i>98</i>
<i>Programy pomocowe dla Grecji, Irlandii, Portugalii i Hiszpanii</i>	<i>101</i>
<i>Średniookresowe cele budżetowe (MTO)</i>	<i>103</i>
<i>Ocena wiarygodności kredytowej w 2012 r.</i>	<i>132</i>

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH I SKRÓTÓW

ZNAKI UMOWNE

SYMBOLS

Kropka (.) - brak danych

(0,0) - zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05

Znak x - wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe

SKRÓTY

ABBREVIATIONS

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (<i>Labour Force Survey</i>)
BoE	Centralny Bank Anglii (<i>Bank of England</i>)
BoJ	Centralny Bank Japonii (<i>Bank of Japan</i>)
BIS	Bank Rozrachunków Międzynarodowych (<i>Bank for International Settlements</i>)
BIZ	Bezpośrednie inwestycje zagraniczne (<i>foreign direct investment</i>)
BŚ	Bank Światowy (<i>World Bank</i>)
BWUK	Bieżący wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>current consumer confidence indicator</i>)
CAR	Współczynnik wypłacalności (<i>Capital Adequacy Ratio</i>)
Cc	Komponent cykliczny (<i>cyclical component</i>)
CBN	Narodowy Bank Czeski (Czech National Bank)
CDS	<i>Credit default swap</i>
CIT	Podatek dochodowy od osób prawnych (<i>Corporate Income Tax</i>)
CPI	Indeks wzrostu cen towarów i usług konsumpcyjnych (Consumer Price Index)
EBA	Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (<i>European Banking Authority</i>)
EBC	Europejski Bank Centralny (<i>European Central Bank</i>)
ECOFIN	Rada do spraw gospodarczych i finansowych Rady Unii Europejskiej (Economic and Financial Affairs Council)
EDP	Procedura nadmiernego deficytu (<i>Excessive Deficit Procedure</i>)
EEAG	Europejska Grupa Doradztwa Ekonomicznego (<i>European Economic Advisory Group</i>)
EFSD	Europejski Fundusz Stabilizacji Finansowej (<i>European Financial Stabilisation Facility</i>)
EIP	Procedura nadmiernej nierównowagi (makroekonomicznej) (<i>Excessive Imbalance Procedure</i>)
ES	Semestr Europejski (<i>European Semester</i>)
ESA	Europejski System Rachunków Narodowych i Regionalnych (European System of Accounts)
ESFS	Europejski System Nadzoru Finansowego (<i>European System of Financial Supervisors</i>)
ESM	Europejski Mechanizm Stabilizacyjny (<i>European Stability Mechanism</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
EU-SILC	Badanie dochodów i warunków życia w Unii Europejskiej (<i>European Union Survey on Income and Living Conditions</i>)
Fed	System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych (Federal Reserve)
FSB	Rada Stabilności Finansowej (<i>Financial Stability Board</i>)
GG	Sektor rządowy i samorządowy (<i>General Government</i>)
GPW	Giełda Papierów Wartościowych (<i>Warsaw Stock Exchange</i>)
GUS	Główny Urząd Statystyczny (<i>Central Statistical Office</i>)
HICP	Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (<i>Harmonized Indices of Consumer Prices</i>)
HNB	Narodowy Bank Węgier (<i>Hungarian National Bank</i>)
ISCED	Międzynarodowa standardowa klasyfikacja edukacji (<i>International Standard Classification of Education</i>)
ISCO	Międzynarodowa standardowa klasyfikacja zawodów (<i>International Standard Classification of Occupations</i>)

JST	Jednostki samorządu terytorialnego (<i>Units of local government</i>)
KE	Komisja Europejska (<i>European Commission</i>)
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego (<i>Polish Financial Supervision Authority</i>)
LBC	Ludowy Bank Chin (<i>The People's Bank of China</i>)
LTRO	Operacje długoterminowego finansowania (<i>Longer-term refinancing operations</i>)
MBS	Obligacje zabezpieczone hipoteką (<i>Mortgage-Backed Securities</i>)
MCI	Wskaźnik restrykcyjności polityki pieniężnej (<i>Monetary Conditions Index</i>)
MF	Ministerstwo Finansów (<i>Ministry of Finance</i>)
MFW	Międzynarodowy Fundusz Walutowy (<i>International Monetary Fund</i>)
MG	Ministerstwo Gospodarki (<i>Ministry of Economy</i>)
MGI	<i>McKinsey Global Institute</i>
MOP	Międzynarodowa Organizacja Pracy (<i>International Labour Organization</i>)
MRO	Operacje refinansujące (<i>main refinancing operations</i>)
MTO	Średniookresowe cele budżetowe (<i>medium-term budgetary objectives</i>)
mWIG40	Warszawski Indeks Giełdowy średnich spółek (<i>Warsaw Stock Index of medium companies</i>)
NACE	Statystyczna Klasyfikacja Działalności Gospodarczych w Unii Europejskiej (<i>Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne</i>)
NBP	Narodowy Bank Polski (<i>National Bank of Poland</i>)
NC	NewConnect (<i>NewConnect</i>)
NEET	Bez pracy, nauki czy szkolenia (<i>Not in Employment, Education or Training</i>)
NSA	Niewyrównane sezonowo (<i>Not seasonally adjusted</i>)
NSP	Narodowy Spis Powszechny (<i>National Census</i>)
OECD	Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OMT	Bezwarunkowe Transakcje Monetarne (<i>Outright Monetary Transactions</i>)
p. b.	Punkt bazowy (<i>base point</i>)
PIIGS	Portugalia, Irlandia, Włochy, Grecja i Hiszpania (<i>Portugal, Ireland, Italy, Greece and Spain</i>)
PIT	Podatek dochodowy od osób fizycznych (<i>Personal Income Tax</i>)
PKB	Produkt krajowy brutto (<i>Gross Domestic Product</i>)
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
POLONIA	Stawka referencyjna "POLONIA" (<i>Polish Overnight Index Average</i>)
PPP	Parytet siły nabywczej (<i>Purchasing Power Parity</i>)
p. proc.	Punkt procentowy (<i>percentage point</i>)
PPS	Standard siły nabywczej (<i>Purchasing Power Standard</i>)
PRnS	Program Rodzina na Swoim
PSW	Pakcie Stabilności i Wzrostu (<i>Stability and Growth Pact</i>)
RE	Rada Europejska (<i>European Council</i>)
RM	Rada Ministrów (<i>Ministry Counsel</i>)
RPP	Rada Polityki Pieniężnej (<i>Monetary Policy Council</i>)
SA	Wyrównane sezonowo (<i>Seasonally Adjusted</i>)
SE	Strefa euro (<i>Euro area</i>)
SBLF	<i>Stimulating Bank Lending Facility</i>
SFP	Sektor finansów publicznych (<i>Public finance sector</i>)
SGP	Pakt Stabilności i Rozwoju (<i>Stability and Growth Pact</i>)
SKOK	Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo-Kredytowe (<i>Co-operative Savings and Credit Unions</i>)
SP	Skarb Państwa (<i>State Treasury</i>)
SNA	System Rachunków Narodowych (<i>System of National Accounts</i>)
SNB	Centralny bank Szwajcarii (<i>Swiss National Bank</i>)

SWIG80	Warszawski Indeks Giełdowy małych spółek (<i>Warsaw Stock Exchange Index of small companies</i>)
TSCG	Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (<i>Treaty on Stability, Coordination and Governance</i>)
UE	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
VAT	Podatek od wartości dodanej (<i>Value added tax</i>)
WEO	Raport o stanie gospodarki światowej MFW (<i>World Economic Outlook</i>)
WIBOR	Wysokość oprocentowania pożyczek na polskim rynku międzybankowym (<i>Warsaw Interbank Offered Rate</i>)
WIG	Warszawski Indeks Giełdowy (<i>Warsaw Stock Exchange Index</i>)
WIG20	Warszawski Indeks Giełdowy dużych spółek (<i>Warsaw Stock Exchange Index of 20 largest companies</i>)
WIG-Budownictwo	Warszawski Indeks Giełdowy spółek z sektora budowlanego (<i>Warsaw Stock Exchange Index of companies from construction sector</i>)
WNP	Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Commonwealth of Independent States</i>)
WWUK	Wyprzedzający wskaźnik ufności konsumenckiej (<i>Leading consumer confidence indicator</i>)

Nazwy grup krajów według Międzynarodowego Funduszu Walutowego

AE	Gospodarki wysoko rozwinięte (<i>Advanced Economies</i>)
ASEAN-5	5 państw ASEAN: Indonezja, Malezja, Filipiny, Tajlandia, Wietnam (<i>Association of South-East Asian Nations: Indonesia, Malaysia, Philippines, Thailand, Viet Nam</i>)
CEE	Europa Środkowa i Wschodnia (<i>Central and Eastern Europe</i>)
CIS	Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Commonwealth of Independent States</i>)
DA	Rozwijające się kraje Azji (<i>Developing Asia</i>)
EMDE	Gospodarki wschodzące i rozwijające się (<i>Emerging Markets and Developing Economies</i>)
LA	Ameryka Łacińska (<i>Latin America</i>)
MAE	Główne gospodarki wysoko rozwinięte - G7 (<i>Major advanced economies – G7</i>)
MENA	Bliski Wschód i Afryka Północna – z wyłączeniem Afganistanu i Pakistanu (<i>Middle East and North Africa</i>)
NIA	Nowo uprzemysłowione kraje Azji (<i>Newly Industrialized Asia</i>)
OAE	Inne gospodarki rozwinięte - gospodarki wysoko rozwinięte bez G7 (<i>Other Advanced Economies</i>)
EU	Unia Europejska (<i>European Union</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)

Nazwy grup krajów według Międzynarodowej Organizacji Pracy

DE EU	Gospodarki rozwinięte oraz Unia Europejska (<i>Developed Economies and European Union</i>)
CSEE CIS	Środkowa i Południowo-Wschodnia Europa oraz Wspólnota Niepodległych Państw (<i>Central and South-Eastern Europe (non-EU) and CIS</i>)
EA	Azja Wschodnia (<i>East Asia</i>)
SA	Południowa Azja (<i>South Asia</i>)
SEA	Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (<i>South-East Asia and the Pacific</i>)
LA	Ameryka Łacińska i Karaiby (<i>Latin America and the Caribbean</i>)
NA	Afryka Północna (<i>Norht Africa</i>)
SSA	Afryka Subsaharyjska (<i>Sub-Saharan Africa</i>)
ME	Bliski Wschód (<i>Middle East</i>)

I. WZROST GOSPODARCZY

1. PROCESY W GOSPODARCE ŚWIATOWEJ

Rok 2012 dla gospodarki światowej nie był korzystny. Wprawdzie globalny produkt krajowy brutto (PKB) kolejny (trzeci) rok wzrastał po spadku, jaki miał miejsce w 2009 r., jednak tempo wzrostu było słabsze niż w poprzednich latach oraz niższe od poziomu sprzed kryzysu.

W 2012 r. wzrost wystąpił także w większości grup gospodarek³, jednak był on często niższy niż w poprzedzającym roku. W największym stopniu za wzrost światowej gospodarki odpowiadały państwa wysokorozwinięte: Stany Zjednoczone i Japonia, następnie kraje wschodzące i rozwijające się: Chiny oraz Indie. W przypadku Unii Europejskiej PKB w 2012 r. obniżył się o 0,2%⁴. Kraje UE zmagaly się w tym czasie z poważnymi problemami, będącymi skutkiem kryzysu finansowego lat ubiegłych (kryzys zadłużeniowy strefy euro).

WZROST GOSPODARCZY

Wzrost PKB na świecie w 2012 r., według danych Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW), wyniósł 3,1% w porównaniu z 3,9% w 2011 r. W podziale na grupy państw wynosił on 1,2% dla krajów wysoko rozwiniętych (spadek tempa wzrostu o 0,5 p. proc. w stosunku do 2011 r.) oraz 4,9% w krajach rozwijających się i wschodzących (spadek o 1,3 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim). Najwyższy wzrost PKB po raz kolejny zanotowano w grupie rozwijających się krajów Azji, w których wyniósł on 6,5%, jednak był on niższy o 1,3 p. proc. w porównaniu do 2011 r. W państwach UE wystąpił spadek PKB o 0,2% (wartość niższa o 1,8 p. proc. niż w 2011 r.).

Tabl. 1. Zmiany Produktu Krajowego Brutto na świecie (ceny stałe)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w %				
Świat	2,8	-0,6	5,2	3,9	3,1
Gospodarki wysoko rozwinięte (AE)	0,1	-3,5	3,0	1,7	1,2
Unia Europejska (EU)	0,5	-4,2	2,0	1,6	-0,2
Główne gospodarki wysoko rozwinięte (MAE)	-0,3	-3,8	2,8	1,5	1,4
Gospodarki wschodzące i rozwijające się (EMDE)	6,1	2,7	7,6	6,2	4,9
Europa Środkowa i Wschodnia (CEE)	3,1	-3,6	4,6	5,4	1,4
Wspólnota Niepodległych Państw (CIS)	5,3	-6,4	4,9	4,8	3,4
Rozwijające się kraje Azji (DA)	7,9	6,9	10,0	7,8	6,5
Ameryka Łacińska (LA)	4,2	-1,5	6,1	4,6	3,0
Bliski Wschód i Afryka Północna (MENA)	5,2	3,0	5,5	4,0	4,8
Afryka Subsaharyjska (SSA)	5,6	2,7	5,4	5,4	4,9

Źródło: dane MFW (WEO).

Spadek PKB w krajach UE spowodowany był trudną sytuacją w krajach peryferyjnych (Grecja, ale również Hiszpania i Włochy), w przypadku których odnotowano znaczące obniżenie poziomu PKB

³ W dziale *Procesy w gospodarce światowej* podział na grupy państw oraz dane opisujące ich gospodarki podany jest za Międzynarodowym Funduszem Walutowym (baza *World Economic Outlook*), dalej: MFW (baza WEO). Wyjątek stanowi rozdział *Rynki pracy*, gdzie użyto podziału na grupy krajów według klasyfikacji Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP). Tłumaczenie i opis obu podziałów w spisie skrótów.

⁴ Przytoczone dane, dotyczące spadku PKB w Unii Europejskiej w 2012 r. (o 0,2%), podane za MFW (baza WEO), różnią się od danych Eurostatu, użytych w kolejnym rozdziale *Wzrost gospodarczy w Unii Europejskiej* (spadek o 0,4%).

w porównaniu z 2011 r. Niepewność, co do dalszego kierunku rozwoju sytuacji gospodarczej i kosztów ewentualnej pomocy krajom peryferyjnym, oddziaływała również na państwa zaliczane do głównych gospodarek UE (Niemcy, Francja), powodując w ich przypadku zmniejszenie, w stosunku do poprzedniego roku, wciąż utrzymującego się wzrostu PKB.

Odmierna sytuacja niż w krajach UE, wystąpiła w Stanach Zjednoczonych, które osiągnęły wzrost na poziomie 2,2% (w porównaniu z 1,8% w 2011 r.), oraz w Japonii (wzrost o 1,9% w 2012 r. w porównaniu ze spadkiem o 0,6% rok wcześniej).

Luka produktowa w 2012 r. dla grupy gospodarek wysoko rozwiniętych (oszacowana przez MFW) wyniosła 2,8% potencjalnego PKB i była wyższa o 0,2 p. proc. w stosunku do wartości dla 2011 r.

Istotne znaczenie w skali całego świata miało zmniejszenie się popytu wewnętrznego w krajach rozwiniętych (szczególnie w wyniku działań konsolidacyjnych). Wpłynęło to niekorzystnie zarówno na PKB krajów rozwiniętych, jak i na wyniki opartych na eksporcie gospodarek krajów wschodzących i rozwijających się. W efekcie, władze niektórych szczególnie nastawionych na eksport krajów z grupy rozwijających się (np. Chin) zostały zmuszone do szybszego zajęcia się kwestią rozbudowania popytu wewnętrznego. Tempo wzrostu PKB zmniejszyło się w przypadku Chin z 9,3% w 2011 r. do 7,8% w 2012 r., a w przypadku Indii, odpowiednio, z 6,3% do 3,2%.

PKB świata w 2012 r. wyniósł 115,3% PKB z 2007 r. Było to możliwe dzięki wysokiej wartości tej relacji dla krajów rozwijających się (131,0%), w tym szczególnie dla Chin (155,8%). Kraje wysoko rozwinięte (jako całość) osiągnęły poziom PKB sprzed kryzysu już w 2011 r. (było to 101,1% PKB z 2007 r.), a w 2012 r. wartość relacji wzrosła do 102,4%. Kraje UE nie przezwyciężyły natomiast skutków kryzysu, a ich PKB w 2012 r. wynosił 99,6% PKB z 2007 r. Relacja ta w przypadku USA wyniosła 102,9%, a w przypadku Japonii 99,2%.

RYNKI PRACY

Spowolnienie gospodarcze w 2012 r. wpłynęło negatywnie na sytuację na światowych rynkach pracy, szczególnie w krajach rozwiniętych. Zgodnie z szacunkami Międzynarodowej Organizacji Pracy (MOP) wskaźnik zatrudnienia na świecie utrzymywał się w 2012 r. na tym samym poziomie, co rok wcześniej, tj. 60,3%. Wskaźnik zatrudnienia dla grupy gospodarek rozwiniętych oraz Unii Europejskiej⁵ wyniósł zaś 54,8% i był niższy o 0,2 p. proc. wobec 2011 r. Stopa bezrobocia na świecie także utrzymywała się na tym samym poziomie (5,9%) co w 2011 r. W grupie gospodarek rozwiniętych oraz Unii Europejskiej wzrosła ona jednak z 8,4% do 8,6%. Istotny wyjątek spośród krajów rozwiniętych stanowiły Stany Zjednoczone Ameryki, gdzie zatrudnienie w 2012 r. wzrosło, zaś stopa bezrobocia obniżyła się o 0,8 p. proc. do poziomu 8,1%. Dla porównania, w krajach strefy euro stopa bezrobocia wzrosła o 1,4 p. proc. do poziomu 11,4%.

Istotnym zagadnieniem jest rosnąca liczba osób pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin (ang. *vulnerable employment*)⁶, zaś w krajach UE osób zatrudnianych na niepożądane umowy na czas określony (ang. *involuntary temporary employment*). Położenie materialne członków obu tych grup było wyraźnie gorsze od osób zatrudnianych na czas nieokreślony. Wyjątkowo trudna sytuacja w południowych krajach Unii Europejskiej, tj. w Hiszpanii, Grecji, Portugalii, Włoszech czy Cyprze, związana m.in. z rosnącym udziałem długotrwałe

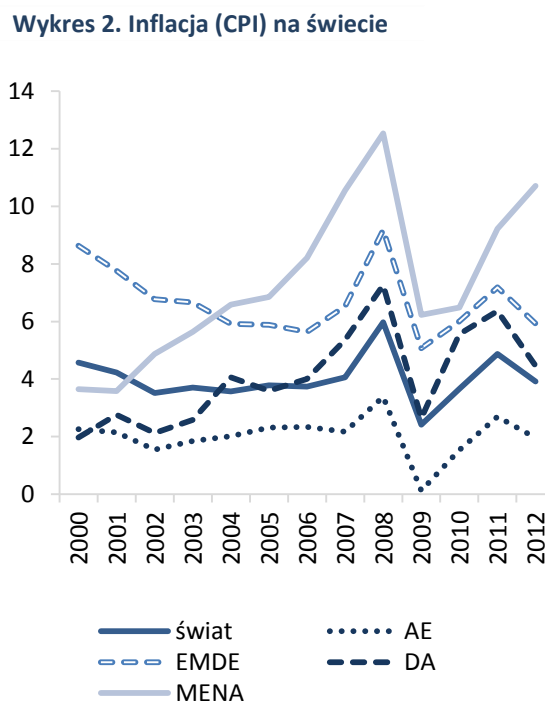
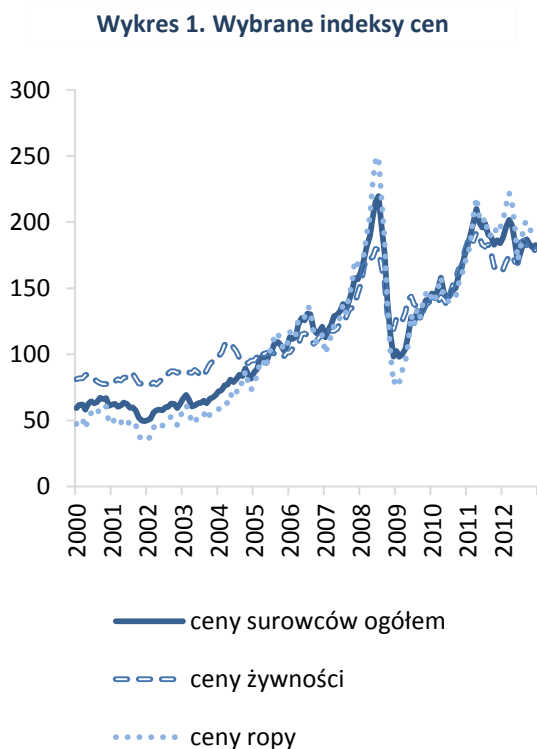
⁵ Grupy krajów według Międzynarodowej Organizacji Pracy stanowią klasyfikację odmienną od stosowanej przez MFW. Patrz: objaśnienia znaków umownych i skrótów używanych w publikacji.

⁶ Eksperti MOP określeniem *vulnerable employment* obejmują dwie grupy osób: pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin. Por. MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa.

bezrobotnych w ogólnej populacji bezrobotnych (przykładowo w Hiszpanii 44,5%), skutkowałą wzrastającą utratą umiejętności potencjalnych pracowników w relacji do potrzeb pracodawców⁷.

PROCESY INFLACYJNE

Inflacja⁸ na świecie w 2012 r. wyniosła 3,9% i była niższa niż rok wcześniej, kiedy to osiągnęła poziom 4,9%. Inflacja w krajach rozwiniętych, charakteryzujących się stosunkowo niewysokim wzrostem PKB, wyniosła 2,0%. Niskie jej tempo spowodowane było niepełnym wykorzystaniem mocy produkcyjnych i związanym z tym brakiem presji inflacyjnej. Natomiast w Stanach Zjednoczonych, gdzie odnotowano wzrost PKB o 2,2% (wyższy niż w roku poprzednim o 0,4 p. proc.), zaobserwowano jednoczesny spadek inflacji. W 2012 r. wyniosła ona 2,1% w porównaniu z 3,1% rok wcześniej. W krajach rozwijających się i wschodzących inflacja wyniosła 5,9% (przy wzroście PKB o 4,9%).

Źródło: MFW (WEO).

Inflacja w 2012 r. spadała we wszystkich niemal grupach krajów. Wyjątek stanowiły kraje Europy Środkowej i Wschodniej (inflacja na poziomie 5,8% i wyższa o 0,5 p. proc. niż przed rokiem) oraz kraje Bliskiego Wschodu, Północnej Afryki, Afganistan i Pakistan (inflacja 10,7% i wyższa o 1,0 p. proc. niż w 2011 r.). Ostatnia grupa krajów charakteryzowała się najwyższym poziomem wskaźnika inflacji na świecie.

⁷ Międzynarodowa Organizacja Pracy, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 16.

⁸ Wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych, na podstawie danych MFW (baza WEO).

Przy niższym niż w 2011 r. wzroście inflacji w ujęciu rocznym odnotowano stosunkowo niewielkie wzrosty cen paliw (o 1,0% wobec 31,6% w 2011 r.⁹) oraz spadek światowych cen żywności (o 3,7%, po wzroście o 19,4% w 2011 r.).

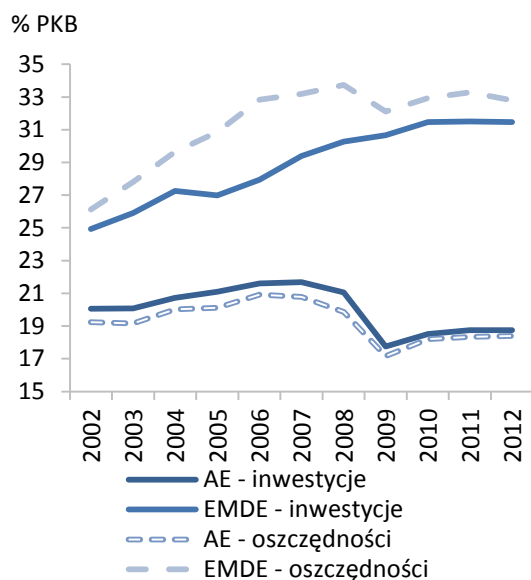
HANDEL MIĘDZYNARODOWY

Zgodnie z danymi MFW, wzrost wolumenu światowego handlu towarami i usługami znacząco zwolnił w 2012 r. i wyniósł 2,5% w porównaniu z 6,0% w 2011 r. oraz 12,5% w 2010 r. Niekorzystny wpływ na poziom obrotów w handlu międzynarodowym miała niepewna sytuacja gospodarcza w krajach rozwiniętych. Zmniejszony popyt w krajach rozwiniętych wpłynął na ich wolumen importu, który wzrósł o 1,0%. Wolumen eksportu tych państw wzrósł w tym czasie o 2,0%. Wzrost obrotów w międzynarodowym handlu w 2012 r. powiązany jest ze wzrastającą rolą państw rozwijających się. W ich przypadku wolumen eksportu towarów i usług w 2012 r. wzrósł o 3,7%, a wolumen importu o 4,9%. W 2012 r. w grupie krajów Europy Środkowo-Wschodniej zaobserwowano zmniejszenie wolumenu importu towarów i usług o 0,2%, przy jednoczesnym wzroście eksportu o 4,7%.

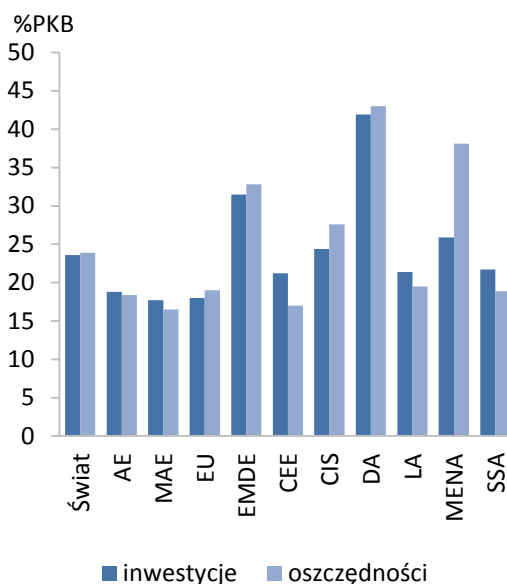
INWESTYCJE, OSZCZĘDNOŚCI, NIERÓWNOWAGI

Relacja poziomu oszczędności do PKB w 2012 r. dla całego świata wyniosła 23,9%, natomiast relacja inwestycji¹⁰ do PKB – 23,6%. Najwyższy poziom zarówno inwestycji (41,9%), jak i oszczędności (43,0%) występował w krajach rozwijającej się Azji.

Wykres 3. Bilans oszczędności i inwestycji

Wykres 4. Inwestycje i oszczędności w 2012 r.

Źródło: dane MFW (WEO).

⁹ Średnia arytmetyczna cen trzech rodzajów ropy: Dated Brent, West Texas Intermediate oraz Dubai Fateh, cena przy transakcjach z natychmiastową dostawą. Na podstawie MFW (baza WEO).

¹⁰ Inwestycje zostały zdefiniowane jako Akumulacja brutto tj. przyrost majątku narodowego w określonym czasie obejmujący, w ujęciu wartościowym, nakłady brutto na środki trwałe, przyrost rzeczowych środków obrotowych, nabycie aktywów o wyjątkowej wartości pomniejszone o ich rozdysponowanie.

Najniższy poziom inwestycji w relacji do PKB wykazały kraje z grupy państw rozwiniętych: kraje grupy G7 (17,7%) oraz kraje Unii Europejskiej (18,0%). Najniższym poziomem oszczędności w relacji do PKB charakteryzowały się kraje grupy G7 (16,5%) oraz państwa Europy Środkowej i Wschodniej (17,0%).

Od początku XXI wieku postępuje proces różnicowania poziomów zarówno inwestycji, jak i oszczędności pomiędzy gospodarkami wschodzącymi i rozwijającymi się, a gospodarkami rozwiniętymi, przy czym w przypadku tych pierwszych występował stale dodatni bilans oszczędności i inwestycji, a w odniesieniu do gospodarek rozwiniętych bilans ten był stale ujemny. Różnica między poziomem inwestycji w obu grupach krajów w latach 2000-2012 wzrosła z 1,6 p. proc. na początku okresu do 12,7 p. proc. w 2012 r., a w przypadku oszczędności od 3,7 p. proc. do 14,4 p. proc.

Kraje Europy Środkowej i Wschodniej w 2012 r., charakteryzowały się najwyższym poziomem relacji inwestycji do oszczędności (124,7%). Wysoki poziom tej relacji występował również w krajach Afryki Subsaharyjskiej (114,8%), a także w państwach Ameryki Łacińskiej (109,7%) oraz gospodarkach grupy G-7 (107,3%). Dostarczycielami kapitału na inwestycje na świecie były głównie państwa–eksporterzy paliw kopalnych. Relacja inwestycji do oszczędności dla krajów Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej wyniósł 68,1%, a dla państw Wspólnoty Niepodległych Państw 88,4%. W odniesieniu do analizowanego wskaźnika zauważalne były różnice występujące pomiędzy poszczególnymi gospodarkami rozwiniętymi – w przypadku Unii Europejskiej (94,7%) i Japonii (95,4%) znalazł się on w 2012 r. znacznie poniżej wartości notowanej w Stanach Zjednoczonych (123,0%).

PROCEDURA ZAKŁÓCEŃ RÓWNOWAG MAKROEKONOMICZNYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

Kryzys finansowy ujawnił narastające nierównowagi makroekonomiczne (wewnętrzne oraz zewnętrzne) w gospodarkach krajów UE. Odnotowane nierównowagi związane były z deficytem na rachunku bieżącym, rosnącym długiem sektora prywatnego, nadmiernym długiem publicznym, wysokimi kosztami pracy, czy deficytem handlowym wobec partnerów zagranicznych i dotyczyły szeregu krajów UE, w tym w znacznym stopniu południowych krajów UE.

W odpowiedzi na tę sytuację UE wprowadziła do prawa unijnego w 2011 r. (Rozporządzenie Nr 1176/2011 oraz Rozporządzenie Nr 1174/2011) mechanizm monitorowania i korekty tych nierównowag, czyli tzw. procedurę zakłóceń równowag makroekonomicznych (MIP – *Macroeconomic Imbalance Procedure*). Procedura obejmuje ramię prewencyjne i korekcyjne. To pierwsze dotyczy dwóch działań: mechanizmu alarmowego, tj. corocznego porównania jedenastu wskaźników makroekonomicznych i finansowych z odpowiednimi progami bezpieczeństwa oraz przeprowadzenia pogłębionej analizy dla wybranych państw (tzw. *in-depth review*). W przypadku stwierdzenia wystąpienia dla danego kraju istotnych nierównowag uruchamiana jest wobec niego procedura korekcyjna, tzn. państwo członkowskie zobligowane jest do przygotowania planu naprawczego i jego aktualizacji co 6 miesięcy. W odniesieniu do krajów strefy euro procedura przewiduje wprowadzenie depozytu w wysokości do 0,1% PKB w sytuacji, gdy kraj nie wywiązuje się z nałożonego zobowiązania. Jeśli sytuacja się powtarza, depozyt może zostać przekształcony w coroczną karę finansową.

Tabl. 2. Wskaźniki do procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych

Wskaźnik	Próg	Wielkości dla Polski
Saldo obrotów bieżących (% PKB, 3-letnia średnia krocząca)	<6% PKB oraz >-4% PKB	-4,5
Międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto (% PKB)	>-35%	-6 ,
Realny efektywny kurs walutowy (zmiana 3-letnia)	-/+5% dla strefy euro, -/+11% poza strefą euro	-10,9
Udział w rynkach eksportowych (zmiana 5-letnia)	>-6%	0,6
Nominalne jednostkowe koszty pracy (zmiana 3-letnia)	<9% dla strefy euro, <12% poza strefą euro	3,3
Realne ceny nieruchomości (roczna zmiana)	<6%	5,8
Nowo udzielone kredyty dla sektora prywatnego (% PKB)	<15%	7,1
Dług sektora prywatnego (% PKB)	<160%	9,5
Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (% PKB)	<60%	56,1
Stopa bezrobocia (3-letnia średnia krocząca)	<10%	9,8
Łączne zobowiązania sektora finansowego (roczna zmiana)	<16,5%	4,4

Uwaga: Ze względu na dostępność danych, realny efektywny kurs walutowy, realne ceny nieruchomości, nowe udzielone kredyty oraz dług sektora prywatnego podane są dla 2011 r. Pozostałe wskaźniki dotyczą 2012 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Zgodnie z raportem z 28 listopada 2012 r. Komisja zdecydowała o konieczności podjęcia głębszej analizy dla czternastu krajów członkowskich: Belgii, Bułgarii, Danii, Hiszpanii, Francji, Włoch, Cypru, Węgier, Malty, Holandii, Słowenii, Finlandii, Szwecji oraz Wielkiej Brytanii. Ze względu na wdrażanie reform wynegocjowanych z Komisją Europejską, kraje takie jak Grecja, Irlandia, Portugalia i Rumunia korzystały z zagranicznej pomocy finansowej i były już poddane odpowiedniemu nadzorowi gospodarczemu, co wykluczało je z procedury MIP. Bardzo poważne nierównowagi w ramach procedury stwierdzono w przypadku Hiszpanii oraz Cypru - w pierwszym przypadku szczególnie ze względu na bilans płatniczy, zadłużenie sektora prywatnego oraz stan sektora finansowego, natomiast w drugim ze względu na bilans płatniczy, dług publiczny oraz stan sektora finansowego.

Dla Polski dwa wskaźniki przekraczały wartości progowe w 2011 r.: saldo rachunku obrotów bieżących oraz międzynarodowa pozycja inwestycyjna netto. Zgodnie z analizą ekspertów KE w latach 2008-2011 udział Polski w rynku eksportowym rósł, choć w malejącym tempie. Jednocześnie miał miejsce wzrost nominalnych jednostkowych kosztów pracy. Pomimo znacznej dynamiki akcji kredytowej w latach 2006-2009, poziom zadłużenia sektora prywatnego pozostawał umiarkowany. Zgodnie z wnioskami KE z raportu w ramach mechanizmu ostrzegania z 2013 r. „na tym etapie nie zachodzi konieczność przeprowadzenia pogłębionej analizy w ramach procedury dotyczącej zakłóceń równowagi makroekonomicznej”¹¹ w odniesieniu do Polski.

¹¹ KE, *Sprawozdanie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego przekładane w ramach mechanizmu ostrzegania (2013 r.)*, (2012), Bruksela, s. 22.

BEZPOŚREDNIE INWESTYCJE ZAGRANICZNE

Pogorszenie koniunktury gospodarczej w 2012 r. przyczyniło się do spadku o 18,2% światowych bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ)¹², wyniosły one 1,35 bln USD wobec 1,65 bln USD rok wcześniej. Przepływy te były o 9,4% poniżej poziomu BIZ notowanego średnio w latach 2005-2007¹³.

W 2012 r. napływ BIZ do krajów rozwiniętych wyniósł 560,7 mld USD i zmniejszył się o 31,6% w relacji do 2011 r. Znaczący spadek bezpośrednich inwestycji zagranicznych w 2012 r. w relacji do roku poprzedniego odnotowano zarówno dla Europy (spadek o 41,0%), jak i Stanów Zjednoczonych (spadek o 26%). Ograniczenie napływu BIZ w tych gospodarkach wiązało się z oznakami słabnącej koniunktury i niepewności, która w Europie przyczyniła się do ograniczenia aktywności inwestorów.

Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarkach wschodzących i rozwijających się ukształtował się na poziomie 702,8 mld USD, co oznaczało spadek o 4,6% w relacji do roku poprzedniego. Niższy poziom napływu BIZ do krajów wschodzących i rozwijających się wynikał głównie ze zmniejszenia się tych przepływów do Azji¹⁴ (o 29,4 mld USD), gdzie łączny napływ BIZ w 2012 r. wynosił 406,8 mld USD.

SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH

W 2012 r. w wielu krajach rozwiniętych¹⁵ kontynuowany był proces konsolidacji fiskalnej, co przyczyniło się do obniżenia deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych w tej grupie krajów do 5,9% PKB wobec 6,5% PKB w roku poprzednim¹⁶. Deficyt fiskalny gospodarek wschodzących i rozwijających się wzrósł przeciętnie z 1,1% PKB do 1,7% PKB w 2012 r. Pomimo ograniczenia poziomu deficytów budżetowych w grupie krajów rozwiniętych, relacja długu sektora instytucji rządowych i samorządowych do PKB wzrosła dla tej grupy krajów do poziomu 109,3% PKB, przy 104,7% PKB w końcu roku poprzedniego. W krajach wschodzących i rozwijających się relacja długu publicznego do PKB była wyraźnie niższa, a ponadto obniżyła się z 35,8% PKB do 34,7% PKB w 2012 r.

NIEPEWNOŚĆ NA RYNKACH FINANSOWYCH

W 2012 r. okresowo nasilające się napięcia na rynkach finansowych doprowadzały do wysokiej zmienności cen akcji na rynkach kapitałowych. Wiązało się to z pogarszającymi się oczekiwaniami, co do przyszłych procesów gospodarczych i ewolucji sytuacji ekonomicznej globalnych gospodarek w tym roku.

Na globalnych rynkach finansowych w 2012 r. widoczna była nadpłynność, wynikająca z kontynuacji łagodzenia polityki monetarnej przez największe banki centralne.

Utrzymująca się niepewność na rynkach finansowych w 2012 r. przekładała się na wyższy koszt ubezpieczenia niewypłacalności państw strefy euro (kontrakty CDS). Spekulacje, związane z możliwością upadłości Grecji, przyczyniły się do zwiększania ryzyka kredytowego. W I kwartale 2012 r. inwestorzy korzystnie oceniali sytuację makroekonomiczną na świecie, co można powiązać

¹² UNCTAD, *World Investment Report 2013*, (2013), Nowy Jork i Genewa, s. 18.

¹³ Okres porównawczy przyjęty przez UNCTAD.

¹⁴ Grupowanie UNCTAD, Azja w ujęciu geograficznym.

¹⁵ Dane i grupy krajów zgodnie z metodologią MFW; opis w spisie skrótów.

¹⁶ Dane dotyczące deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych wykorzystane w podrozdziale pochodzą z bazy WEO MFW i są zgodne z metodologią SNA.

z publikowanymi informacjami wskazującymi na poprawę kondycji amerykańskiej gospodarki oraz wynikami negocjacji dotyczącymi pakietu pomocowego dla Grecji. W II kwartale 2012 r. odnotowano pogorszenie się nastrojów na międzynarodowych rynkach finansowych, co wynikało ze zwiększonej awersji inwestorów do ryzyka i utrzymującej się stagnacji gospodarczej w strefie euro. W okresie tym na największych giełdach papierów wartościowych przeważała strona podażowa nad popytową. W II połowie 2012 r. odnotowano poprawę nastrojów gospodarczych i rynkowych na globalnych rynkach kapitałowych, co było skutkiem głównie działań podjętych przez banki centralne¹⁷.

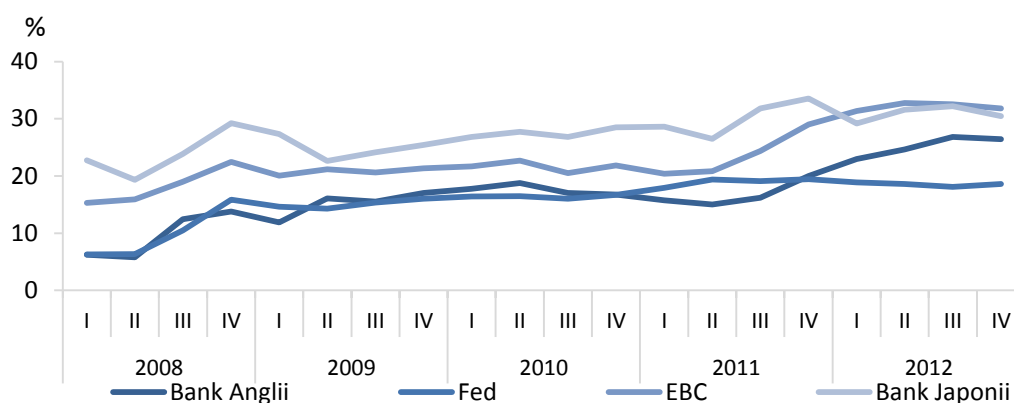
POLITYKA MONETARNA NA ŚWIECIE

W 2012 r. banki centralne ukierunkowały swoje działania na zwiększanie ekspansji prowadzonej polityki monetarnej, utrzymując stopy procentowe na niskim poziomie. Banki centralne, które utrzymywały stopy procentowe na poziomie bliskim zero podjęły dodatkowe działania celem złagodzenia polityki monetarnej, co odzwierciedlały zmiany wielkości w ich aktywach w relacji do PKB.

Działania podejmowane przez banki centralne w kierunku łagodzenia polityki pieniężnej były prowadzone na większą skalę głównie w krajach rozwiniętych. Fed utrzymywał stopy procentowe na poziomie 0,25%, kontynuując w 2012 r. skup aktywów z rynku o średniej wartości miesięcznej wynoszącej 45 mld USD. W II połowie 2012 r. EBC zdecydował się obniżyć podstawowe stopy procentowe, w sytuacji nasilającego się kryzysu zadłużeniowego w strefie euro. Bank Anglii (BoE) i Bank Japonii (BoJ) również wdrożyły dodatkowe programy celem zwiększenia finansowania banków i oddziaływania na wzrost prowadzonej przez nie akcji kredytowej oraz zmniejszenia kosztu kredytu dla przedsiębiorstw i gospodarstw domowych¹⁸.

Centralny bank Szwajcarii (SNB) w 2012 r. kontynuował utrzymywanie niskich stóp procentowych, ustalając za cel kształtowanie się 3-miesięcznego LIBORu w przedziale 0-0,25%. Ponadto, SNB interweniował w zakresie kursu walutowego, utrzymując go na poziomie nie niższym niż 1,20 CHF/EUR, w celu niedopuszczenia do nadmiernej aprecjacji CHF¹⁹.

Wykres 5. Aktywa banków centralnych w relacji do PKB

Źródło: dane EBC.

¹⁷ NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, (2012), Warszawa, s. 21-22.

¹⁸ BIS, *83 Annual Report*, (2013), Zurych, s. 17.

¹⁹ Swiss National Bank, *Quarterly Bulletin*, vol. 4/2012, vol. 30, (2013), Zurych, s. 7.

W gospodarkach rozwijających się prowadzony przez banki centralne od 2010 r. cykl zacieśniania polityki pieniężnej zakończył się w 2012 r. na skutek obniżenia wzrostu gospodarczego oraz przy pogorszających się prognozach gospodarczych. Ludowy Bank Chin (LBC) obniżył w 2012 r. stopę rezerw obowiązkowych, a także stopy procentowe. W I połowie 2012 r. główną stopę procentową obniżono z poziomu 6,56% do 6,31%. Była to pierwsza obniżka stóp procentowych Ludowego Banku Chin od 2008 r. W drugiej połowie 2012 r. Ludowy Bank Chin zwiększył operacje otwartego rynku dla celów poprawy płynności w sektorze bankowym. Bank Rezerw Indii w 2012 r. również zdecydował się na luzowanie polityki pieniężnej, obniżając stopę repo oraz stopę rezerwy gotówkowej o 125 p. b., a następnie o 200 p. b. Działania związane z luzowaniem polityki monetarnej przeprowadził również Centralny Bank Brazylii, który pomimo wciąż wysokiej presji cenowej obniżył w III kwartale 2012 r. główną stopę procentową z poziomu 12,5% do 7,25%. Główne stopy procentowe obniżył również Centralny Bank Meksyku²⁰.

W Europie, decyzję o obniżeniu stóp procentowych podjął Narodowy Bank Czeski trzykrotnie obniżając w listopadzie 2012 r. 2-tygodniową stopę repo do poziomu 0,05%²¹. Na obniżenie głównej stopy procentowej zdecydował się również Narodowy Bank Węgier, który w 2012 r. 5-krotnie obniżył stopę procentową z poziomu 6,75% (sierpień) do 5,75% (grudzień)²². W Polsce w 2012 r. NBP podniósł stopy procentowe w maju, obniżając je następnie dwukrotnie w listopadzie i grudniu.

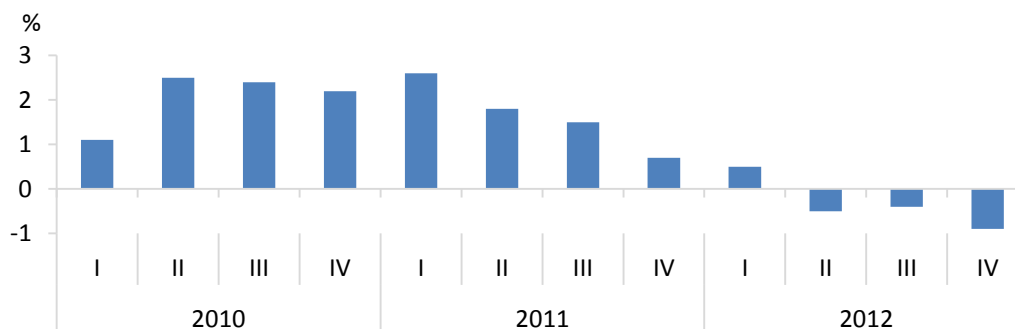
2. WZROST GOSPODARCZY W UNII EUROPEJSKIEJ

WZROST GOSPODARCZY

Według danych Eurostatu w 2012 r. Unia Europejska zanotowała spadek PKB o 0,4%. Miało to miejsce po dwóch latach umiarkowanego wzrostu, który z kolei nastąpił po znacznym (o 4,5%) spadku PKB w 2009 r.

W 2011 r. w poszczególnych kwartałach dynamika PKB w Unii Europejskiej spadała. Tendencje te utrzymywały się również w 2012 r. Najwyższą dynamikę w skali roku obserwowano w I kwartale (100,5), a najniższą w IV kwartale (99,1).

Wykres 6. Wzrost PKB w Unii Europejskiej
(zmiana w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego, dane niewyrównane sezonowo)

Źródło: dane Eurostatu.

Na zahamowanie wzrostu gospodarczego w Unii Europejskiej wpływ miało wiele czynników, wśród których do najważniejszych można zaliczyć wciąż niepewną sytuację na rynkach finansowych,

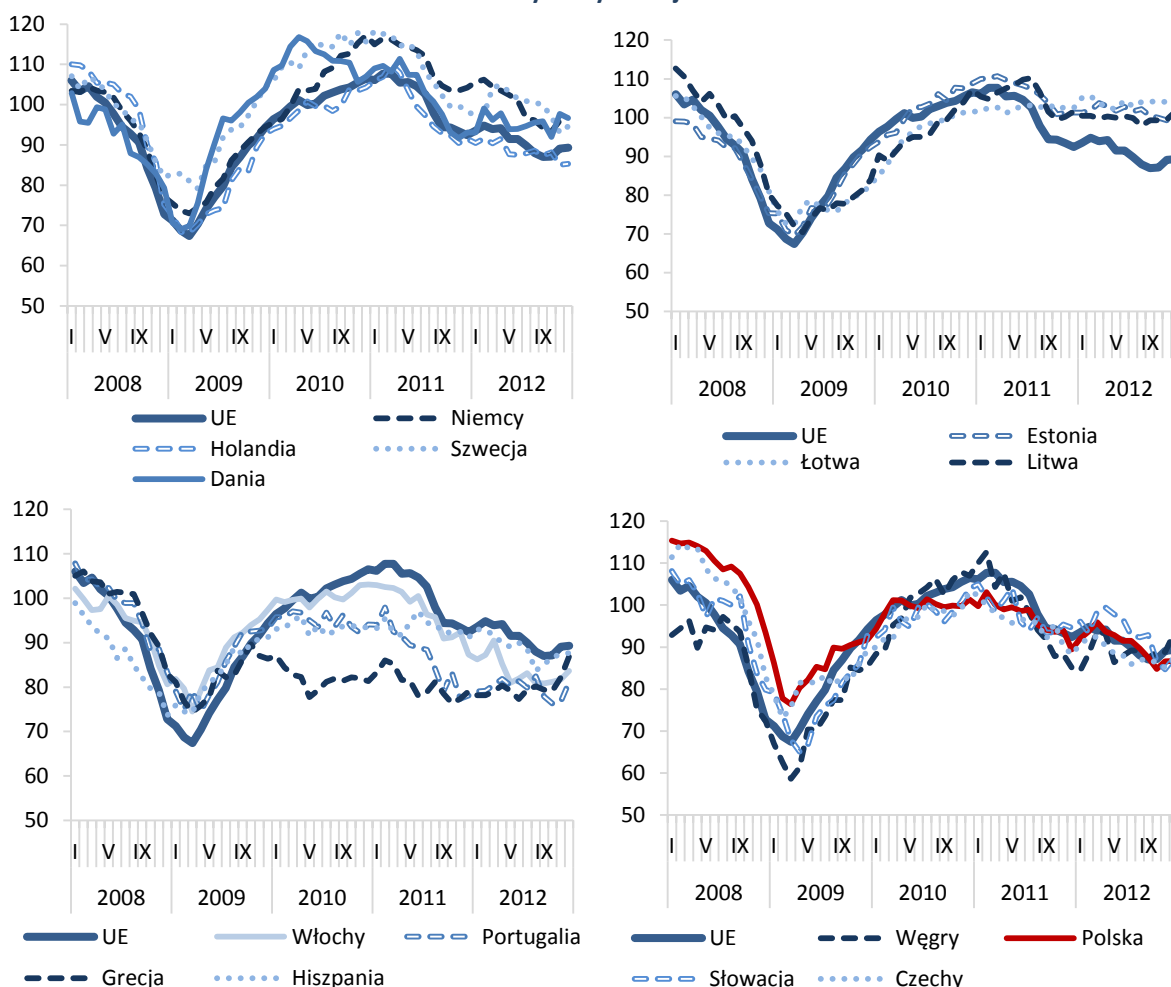
²⁰ www.banxico.org.mx

²¹ www.cnb.cz

²² www.mnb.hu

rosnący, kolejny rok, poziom bezrobocia, a także spadek poziomu realnych dochodów do dyspozycji.

Wykres 7. Wskaźnik odczuć ekonomicznych (*Economic Sentiment Indicator*) w Unii Europejskiej i wybranych krajach

Źródło: dane Eurostatu.

Niepewność co do dalszego rozwoju sytuacji wpływała negatywnie zarówno na gospodarstwa domowe (a za ich pośrednictwem na popyt prywatny), jak na przedsiębiorstwa i poziom ich inwestycji. Pogarszające się w trakcie 2012 r. nastroje konsumentów i producentów uwidaczniały się w malejących, w większości przypadków, wartościach wskaźnika ESI (*Economic Sentiment Indicator*).

W 2012 r., podobnie jak w roku poprzednim, pomiędzy poszczególnymi krajami Unii Europejskiej zauważalne były zróżnicowane tendencje w zakresie wzrostu gospodarczego. Najwyższe wzrosty (podobnie jak w 2011 r.) zanotowały kraje bałtyckie: Łotwa (5,6%), Litwa (3,7%) i Estonia (3,2%). Kraje te wciąż jednak nie zdołały osiągnąć poziomu PKB z 2007 r. Kolejne dwa kraje, charakteryzujące się w 2012 r. najwyższym tempem wzrostu gospodarczego, to Słowacja (2,0%) i Polska (1,9%). Warto podkreślić, że Polska, jako jedyne z 5 państw o największym tempie wzrostu w 2012 r., nie zanotowała w latach 2007-2012 spadku PKB. Najgłębsze spadki zauważalne były w krajach południa Europy: w Grecji (-6,4%), w Portugalii (-3,2%), we Włoszech i na Cyprze (oba kraje: -2,4%).

Tabl. 3. Produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej (ceny stałe)

Kraje	Dynamika PKB					PKB per capita (wg PPS ^c ; UE=100)				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
UE ^a	0,4	-4,5	2,1	1,6	-0,4	100	100	100	100	100
Austria	1,4	-3,8	1,8	2,8	0,9	125	126	128	129	131
Belgia	1,0	-2,8	2,4	1,8	-0,3	116	118	120	119	119
Bułgaria	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,8	44	44	44	46	47
Cypr	3,6	-1,9	1,3	0,5	-2,4	100	100	97	95	91
Czechy	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,2	81	83	80	80	79
Dania	-0,8	-5,7	1,6	1,1	-0,4	125	124	128	126	125
Estonia	-4,2	-14,1	3,3	8,3	3,2	69	63	63	67	69
Finlandia	0,3	-8,5	3,4	2,7	-0,8	119	115	114	115	115
Francja	-0,1	-3,1	1,7	2,0	0,0	107	109	109	109	108
Grecja	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4 ^b	93	94	87	79	75
Hiszpania	0,9	-3,7	-0,3	0,4	-1,4	104	103	100	99	97
Holandia	1,8	-3,7	1,5	0,9	-1,2	135	132	132	131	129
Irlandia	-2,1	-5,5	-0,8	1,4	0,9	131	128	127	129	130
Litwa	2,9	-14,8	1,5	5,9	3,7	65	58	61	66	70
Luksemburg	-0,7	-4,1	2,9	1,7	0,3	264	256	268	272	272
Łotwa	-3,3	-17,7	-0,9	5,5	5,6	59	54	54	59	62
Malta	3,9	-2,8	3,2	1,8	1,0 ^b	81	85	86	86	86
Niemcy	1,1	-5,1	4,0	3,3	0,7	116	115	119	121	122
Polska	5,1	1,6	3,9	4,5	1,9	57	61	63	65	66
Portugalia	0,0	-2,9	1,9	-1,6	-3,2	78	80	81	78	75
Rumunia	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,7	47	47	47	47	49
Słowacja	5,8	-4,9	4,4	3,2	2,0	73	73	73	73	75
Słowenia	3,4	-7,8	1,2	0,6	-2,3	91	87	84	84	82
Szwecja	-0,6	-5,0	6,6	3,7	0,7	124	120	124	127	129
W. Brytania	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,2	113	111	112	109	110
Węgry	0,9	-6,8	1,3	1,6	-1,7	64	65	65	66	66
Włochy	-1,2	-5,5	1,7	0,4	-2,4	105	104	101	100	99

^a średnia ważona wielkością gospodarek

^b dane wstępne

^c standard siły nabywczej (*Purchasing Power Standard*).

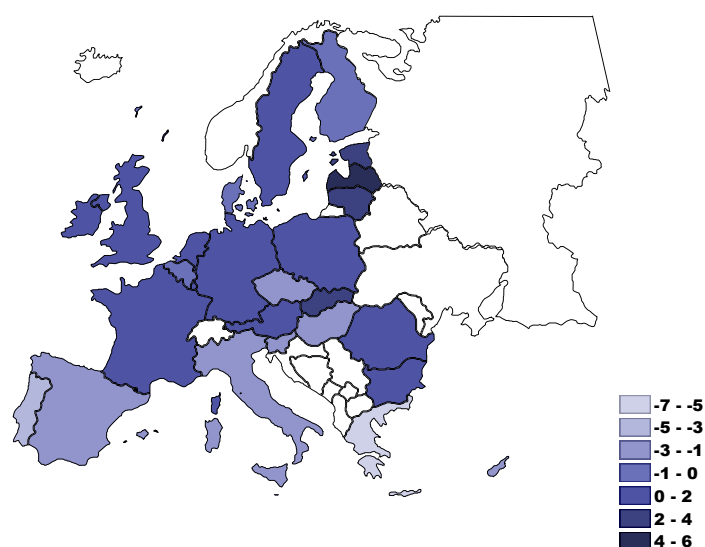
Źródło: dane Eurostatu.

Największa gospodarka UE, Niemcy, osiągnęła wzrost w wysokości 0,7%. Głównym czynnikiem wzrostu w skali rocznej było dodatnie saldo obrotów z zagranicą (wkład do PKB równy 1,0 p. proc.), wywołane niższą dynamiką importu (102,2) niż eksportu (103,8). W zakresie popytu krajowego, spożycie prywatne i publiczne (łącznie wkład równy 0,6 p. proc.) nie były w stanie zrównoważyć ujemnego wpływu zmian zapasów i inwestycji (łącznie ujemna kontrybucja w wysokości -1,0 p. proc.).

We Francji w 2012 r. zaobserwowano zerowy (0,0%) wzrost gospodarczy, jednak w ujęciu kwartalnym widoczny był systematyczny spadek dynamiki PKB. Głównym czynnikiem odpowiadającym za ten spadek były zmiany poziomu zapasów (ujemna kontrybucja w wysokości -1,1 p. proc.), natomiast saldo obrotów handlu zagranicznego oddziaływało w przeciwną stronę (wkład dodatni 0,8 p. proc.).

W Wielkiej Brytanii zaobserwowano niewielki wzrost gospodarczy (0,2%). Głównym czynnikiem wzrostu było spożycie prywatne (wkład w wysokości 0,8 p. proc.) oraz spożycie publiczne (wkład 0,5 p. proc.). W przeciwnym kierunku oddziaływał eksport netto (saldo obrotów handlu zagranicznego), dla którego wystąpił najwyższy ujemny wkład tej kategorii do PKB w ciągu ostatnich dziesięciu lat (kontrybucja w wysokości -1,0 p. proc.). Wpływ na to miał głęboki spadek eksportu usług, powiązany z utrzymującym się, pomimo stosunkowo niskiego kursu funta, wzrostem importu²³.

**Wykres 8. Wzrost PKB w krajach Unii Europejskiej w 2012 r. w %
(2011=100)**

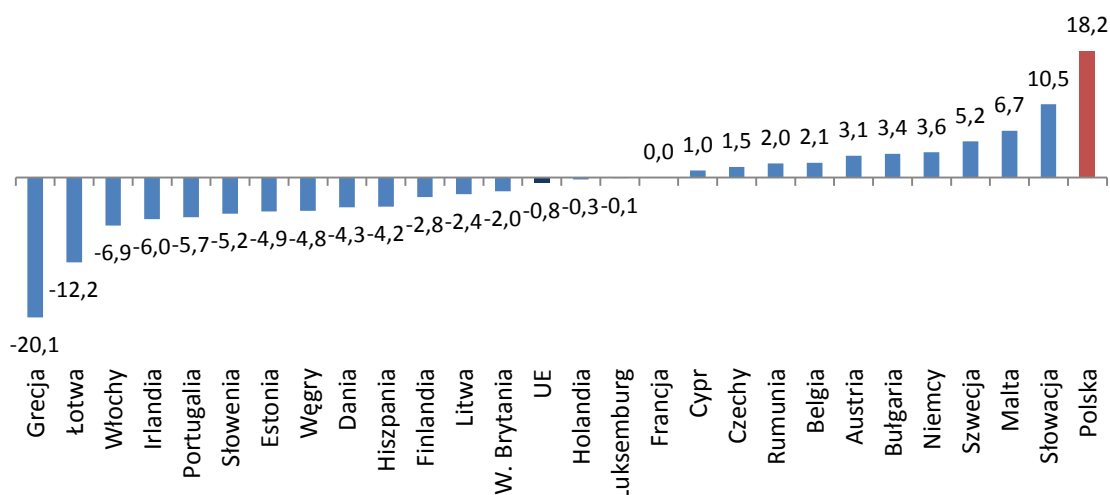

Źródło: opracowanie na podstawie bazy danych Eurostatu.

Do 2012 r. UE nie odbudowała poziomu PKB z 2007 r., tj. z ostatniego roku poprzedzającego pełne uzewnętrznienie się kryzysu finansowego. Na poziomie poszczególnych państw sytuacja była zróżnicowana, jednak skumulowana zmiana PKB w latach 2007-2012 w przypadku większości krajów zawierała się w przedziale od -7% do 7%. Wyjątek stanowiły Polska (wzrost o 18,2%) i Słowacja (wzrost o 10,5%) oraz ze strony krajów najgłębiej dotkniętych kryzysem: Grecja (spadek o 20,1%) i Łotwa (spadek o 12,2%).

²³ por.: KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela, s. 94.

Wykres 9. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2012 (2007=100)

Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

CZYNNIKI WZROSTU (KONTRYBUCJE)

Spadek PKB w Unii Europejskiej w 2012 r. związany był z ujemną kontrybucją popytu krajowego (-0,9 p. proc.). Główny wpływ na nią miały składowe akumulacji (w równej mierze inwestycje, jak i zmiany zapasów), których łączny wkład stanowił -1,0 p. proc. Wkład spożycia ogółem wyniósł -0,4 p. proc. Na wartość tę złożyły się ujemna kontrybucja spożycia prywatnego (-0,4 p. proc.) oraz neutralny wkład spożycia publicznego (0,0 p. proc.).

Głównym czynnikiem wzrostu, podobnie jak w roku poprzedzającym, było saldo obrotów handlu zagranicznego²⁴, którego wkład wyniósł 1,1 p. proc. Udział eksportu dóbr i usług wyniósł 1,0%, zaś import stanowił 0,1% PKB.

Najwyższy wkład spożycia prywatnego odnotowały republiki nadbałtyckie (3,7 p. proc. W przypadku Łotwy, 3,0 p. proc. na Litwie oraz 2,3 p. proc. w Estonii), charakteryzujące się jednocześnie najwyższym poziomem wzrostu PKB w 2012 r. Podobna sytuacja (najwyższe w UE poziomy wkładu spożycia prywatnego oraz wzrostu PKB) w odniesieniu do trzech wymienionych krajów wystąpiła również w 2011 r. Największym ujemnym wkładem spożycia prywatnego cechowały się w 2012 r. kraje południa Europy: Grecja (-6,8 p. proc.), Portugalia (-3,7 p. proc.), Włochy (-2,6 p. proc.) oraz Cypr (-2,0 p. proc.). W głównych gospodarkach UE spożycie prywatne przyczyniło się do wzrostu PKB: Wielkiej Brytanii o 0,8 p. proc. i Niemiec o 0,4 p. proc. oraz spadku PKB Francji o 0,1 p. proc. W 2012 r. w Polsce wkład spożycia prywatnego wyniósł 0,5 p. proc. i był niższy niż w roku wcześniejszym (1,6 p. proc.).

Choć w Unii Europejskiej wkład spożycia publicznego do PKB był neutralny, to jednak zaobserwowano na tym polu zauważalne zróżnicowanie pomiędzy grupami krajów. Trzy największe gospodarki UE odnotowały dodatnią kontrybucję spożycia publicznego: Wielka Brytania w wysokości 0,5 p. proc., a Niemcy i Francja w wysokości 0,3 p. proc. Najgłębszym ujemnym wkładem spożycia publicznego (pomiędzy -0,9 p. proc. a -0,6 p. proc.) zaobserwowano w państwach zaliczanych do tzw. grupy PIIGS, tj. Portugalia, Irlandia, Włochy, Grecja oraz Hiszpania. Wysoki ujemny wkład spożycia publicznego (-0,5 p. proc.) zanotowano w 2012 r. także na Węgrzech. Najwyższa kontrybucja tej kategorii wystąpiła na Malcie (1,1 p. proc.) oraz w Estonii

²⁴ Dane uwzględniają również handel między krajami wewnątrz UE.

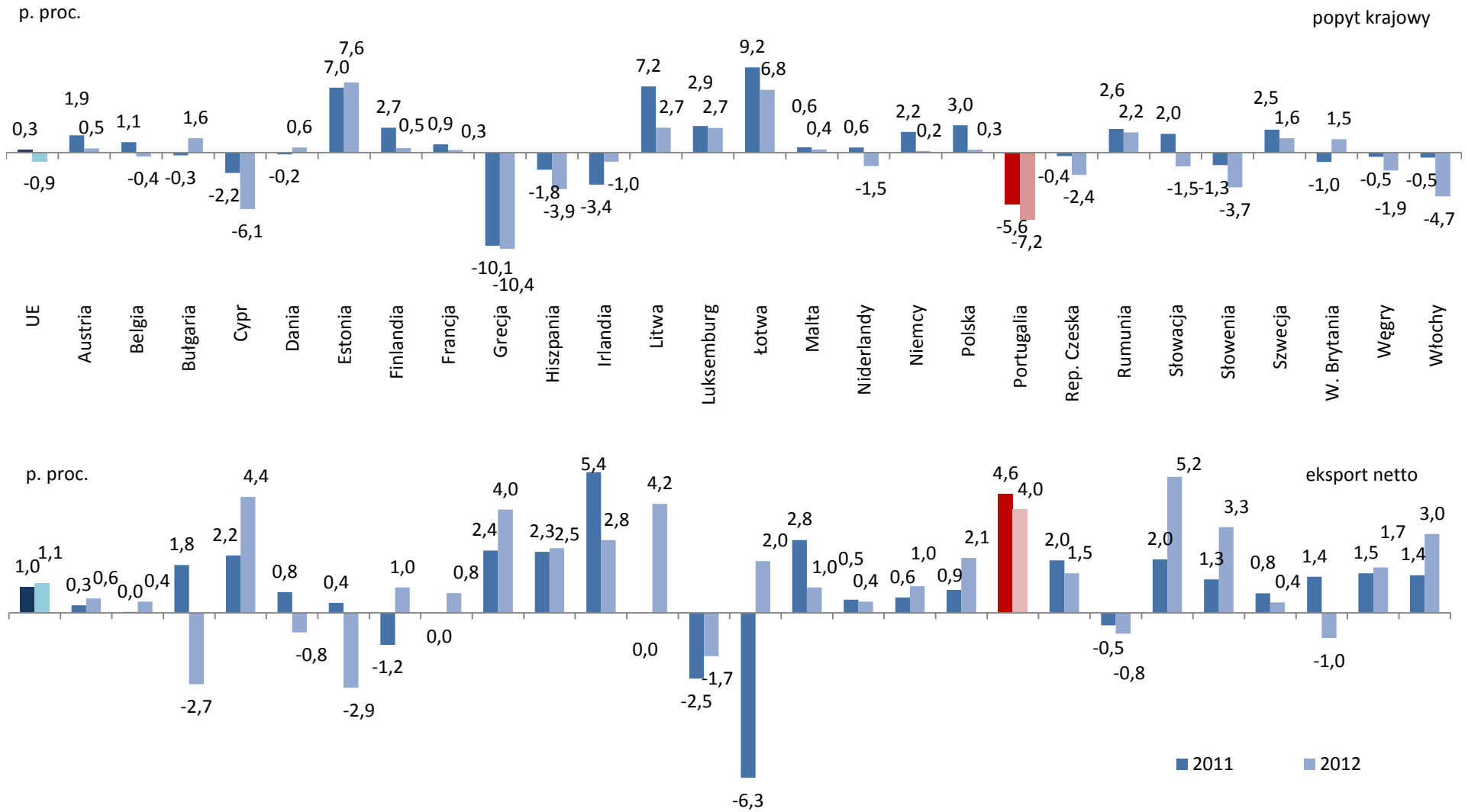
i w Luksemburgu (po 0,8 p. proc.). Wkład tej kategorii we wzrost gospodarczy w Polsce był neutralny (0,0 p. proc.).

Widoczne było znaczne zróżnicowanie poziomu kontrybucji inwestycji (nakładów brutto na środki trwałe) pomiędzy krajami Unii Europejskiej. Najgłębszy ujemny wkład tej kategorii odnotowano na Cyprze (-3,8 p. proc.), w Grecji (-2,9 p. proc.), w Portugalii (-2,6 p. proc.) i w Hiszpanii (-1,9 p. proc.). W krajach tych, również w roku poprzednim, wystąpiły ujemne wkłady inwestycji do PKB. Najwyższy wkład we wzrost tej kategorii zaobserwowano w Estonii (4,6 p. proc.) i na Łotwie (3,1 p. proc.). Wśród największych gospodarek UE Niemcy wykazały ujemny wkład na poziomie -0,5 p. proc., Francja odnotowała wkład zerowy (0,0 p. proc.), a Wielka Brytania niewielki wkład dodatni (0,2 p. proc.). Kontrybucja nakładów brutto na środki trwałe w Polsce w 2012 r. wyniosła -0,2 p. proc. w porównaniu z 1,7 p. proc. w roku poprzedzającym.

W Unii Europejskiej w latach 2010-2012 widoczny był zmniejszający się wkład do PKB kategorii przyrostu rzeczowych środków obrotowych - wyniósł on 0,8 p. proc. w 2010 r., 0,3 p. proc. W 2011 r. oraz -0,5 p. proc. w 2012 r. Jedynie cztery kraje odnotowały w 2012 r. dodatni wkład tej kategorii: najwyższy Bułgaria (1,9 p. proc.) oraz Portugalia (0,2 p. proc.). Najgłębszą ujemną kontrybucję zaobserwowano na Łotwie i na Litwie (po -3,2 p. proc.). Kontrybucja przyrostu rzeczowych środków obrotowych w Polsce w 2012 r. wyniosła -0,5 p. proc. wobec 0,6 p. proc. rok wcześniej.

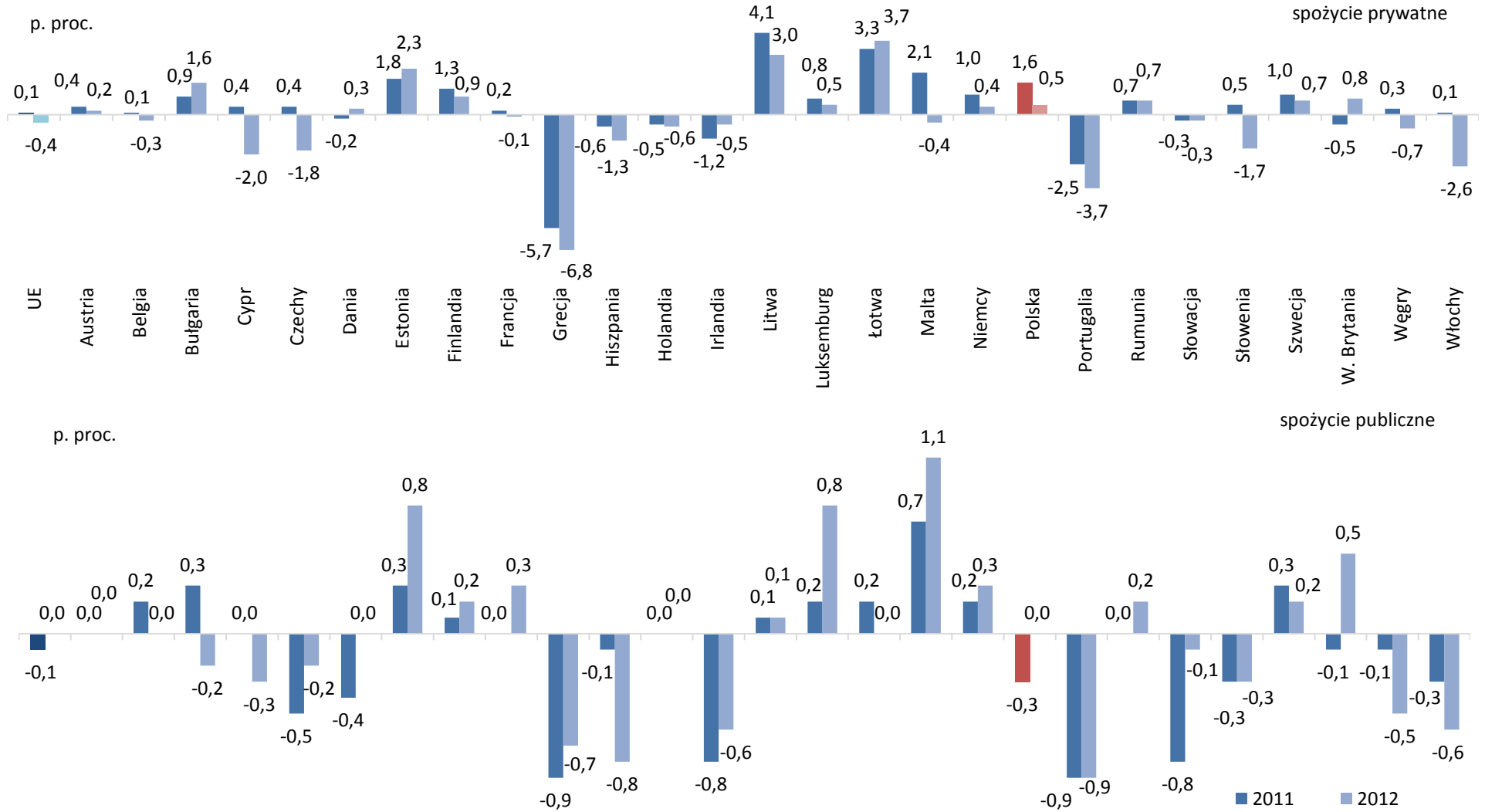
Saldo obrotów z zagranicą w UE wyniosło 1,1 p. proc. Największy dodatni wpływ na tworzenie PKB wystąpił na Słowacji (5,2 p. proc.), na Cyprze (4,4 p. proc.) oraz na Litwie (4,2 p. proc.). W przypadku Polski było to 2,1 p. proc. Warto zauważyć, że w grupie dziesięciu krajów o wysokim wpływie salda na PKB w 2012 r. (większym od 2 p. proc.), jedynie w trzech krajach, które w analizowanym okresie odnotowały dodatni wzrost gospodarczy (Słowacja, Litwa oraz Polska), saldo było w stanie skompensować silny ujemny wpływ popytu krajowego. Najgłębszy ujemny wkład salda wystąpił w Estonii (-2,9 p. proc.), Bułgarii (-2,7 p. proc.) i Luksemburgu (-1,7 p. proc.). W przypadku Niemiec, największego eksportera Unii, wkład handlu zagranicznego wyniósł 1,0 p. proc. i był wyższy niż rok wcześniej (0,6 p. proc.).

Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej

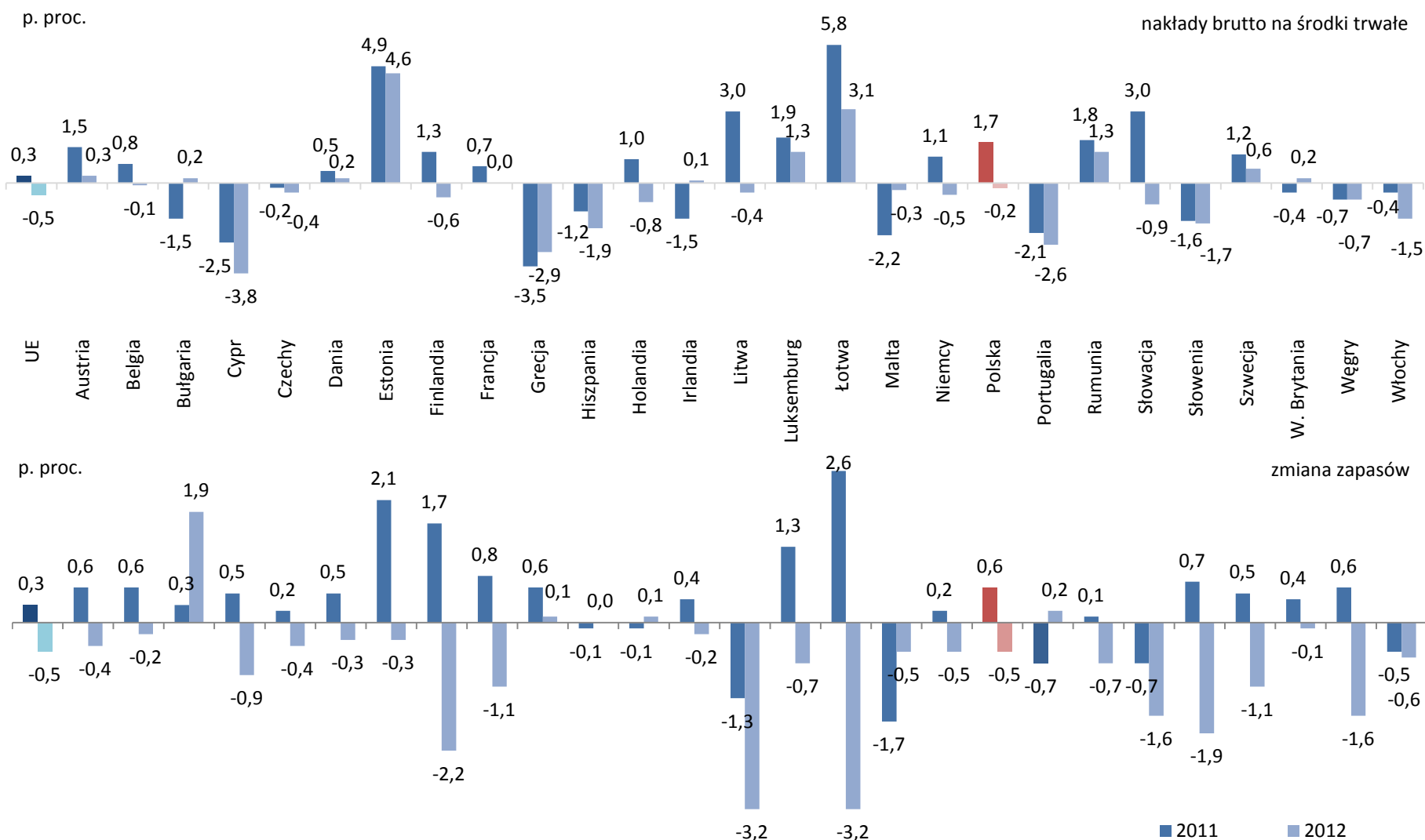
Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej (cd.)

Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej (cd.)

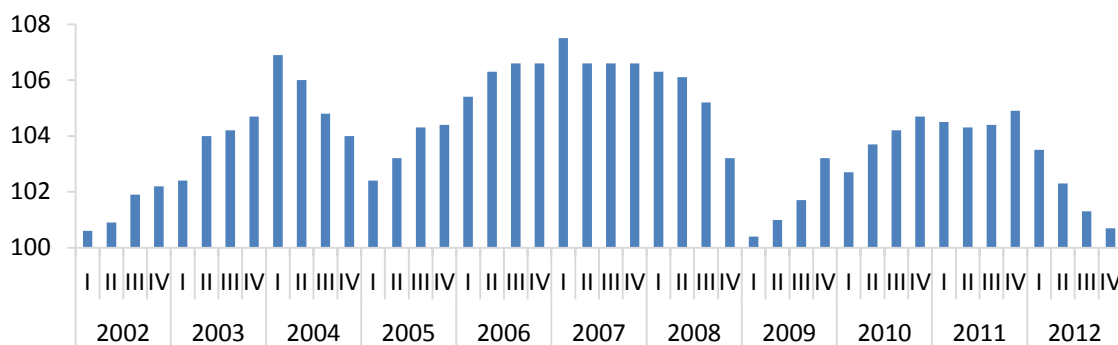
Źródło: opracowanie na podstawie danych KE (Ameco).

3. WZROST GOSPODARCZY W POLSCE

PRODUKT KRAJOWY BRUTTO I JEGO SKŁADOWE

Produkt krajowy brutto (PKB) wzrósł w Polsce w 2012 r. w ujęciu realnym o 1,9% i był to wzrost niższy niż w latach poprzednich (4,5% w 2011 r. oraz 3,9% w 2010 r.). Wartość PKB w cenach bieżących w 2012 r. wyniosła 1 595,3 mld zł. W ujęciu kwartalnym dynamika PKB systematycznie zmniejszała się w ciągu roku od wartości 103,5 w I kwartale do 100,7 w IV kwartale.

Wykres 11. Produkt krajowy brutto w Polsce w latach 2002-2012
(analogiczny okres poprzedniego roku=100)

Źródło: dane GUS.

W przeciwieństwie do ubiegłych lat, kiedy to siłą napędową polskiej gospodarki był popyt krajowy, w 2012 r. decydującą rolę odegrało saldo obrotów z zagranicą²⁵, którego wkład do PKB wyniósł 2,1 p. proc. W tym czasie popyt krajowy zanotował ujemną kontrybucję do PKB w wysokości -0,2 p. proc.

Tabl. 4. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB

Wyszczególnienie	Dynamika realna PKB ²⁶			Kontrybucja do wzrostu PKB		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	w %			w p. proc.		
PKB	3,9	4,5	1,9	3,9	4,5	1,9
Popyt krajowy	4,6	3,6	-0,2	4,6	3,6	-0,2
Spożycie ogółem	3,4	1,6	0,6	2,7	1,3	0,5
Spożycie indywidualne	3,2	2,6	0,8	1,9	1,6	0,5
Akumulacja brutto	9,3	11,2	-3,3	1,9	2,3	-0,7
Nakłady brutto na środki trwałe	-0,4	8,5	-0,8	-0,1	1,7	-0,2
Saldo obrotów z zagranicą	x	x	x	-0,7	0,9	2,1
Eksport	12,1	7,7	2,8	x	x	x
Import	13,9	5,5	-1,8	x	x	x

Źródło: GUS, Wstępny szacunek produktu krajowego brutto w I kwartale 2013 r.

²⁵ Obroty handlu zagranicznego obliczono według metodologii Rachunków Narodowych.

²⁶ Niewyrównana sezonowo, ceny średnioroczne roku poprzedniego, analogiczny okres roku poprzedniego = 100.

Główną składową popytu krajowego jest spożycie ogółem, a jego udział w popycie krajowym w 2012 r. wyniósł 79,3% wobec 78,2% w roku poprzedzającym i 79,3% w 2010 r. Główną składową kategorii spożycia ogółem stanowiło spożycie indywidualne, którego udział w popycie krajowym w 2012 r. wyniósł 60,5% wobec 59,6% w roku poprzedzającym. W ujęciu rocznym, w latach 2010-2012 można było zaobserwować malejącą dynamikę zarówno popytu krajowego, jak i spożycia ogółem, spowodowaną w znacznej części malejącą dynamiką spożycia indywidualnego.

DOCHODY I WYDATKI NA 1 OSOBĘ W GOSPODARSTWIE DOMOWYM²⁷

W 2012 r. przeciętne miesięczne dochody rozporządalne na 1 osobę w gospodarstwie domowym spadły w ujęciu realnym o 0,2% w stosunku do roku poprzedzającego. Był to drugi rok z rzędu spadku dochodów, co nastąpiło po wcześniejszym, trwającym 6 lat, okresie corocznych wzrostów. Podobnie rzecz miała się z wydatkami ludności. W 2012 r. przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym spadły w ujęciu realnym o 0,8% w stosunku do roku poprzedzającego i był to drugi z kolei rok spadku, po trwającym 5 lat okresie corocznych wzrostów. W każdym z lat okresu 2009-2012 wydatki wzrastały wolniej lub spadały szybciej niż dochody.

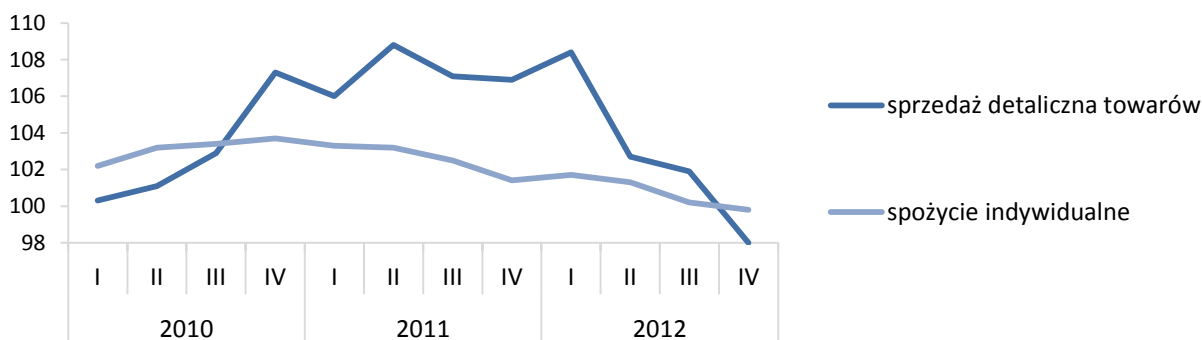
Tabl. 5. Dynamika miesięcznych dochodów i wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz dynamika spożycia indywidualnego (rok poprzedni = 100, realnie)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Przeciętny miesięczny dochód rozporządalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym	104,3	98,6	99,8
Przeciętne miesięczne wydatki na 1 osobę w gospodarstwie domowym	101,0	98,2	99,2
Spożycie indywidualne	103,2	102,6	100,8

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

W 2012 r. zauważalny był wysoki spadek dynamiki sprzedaży detalicznej towarów w ujęciu kwartalnym. W IV kwartale 2012 r. po raz pierwszy od I kwartału 2006 r.²⁸ sprzedaż detaliczna towarów (w cenach stałych)²⁹ była niższa niż w analogicznym okresie roku poprzedniego (spadek o 2,0%).

Wykres 12. Porównanie dynamiki sprzedaży detalicznej towarów i spożycia indywidualnego

Źródło: dane GUS.

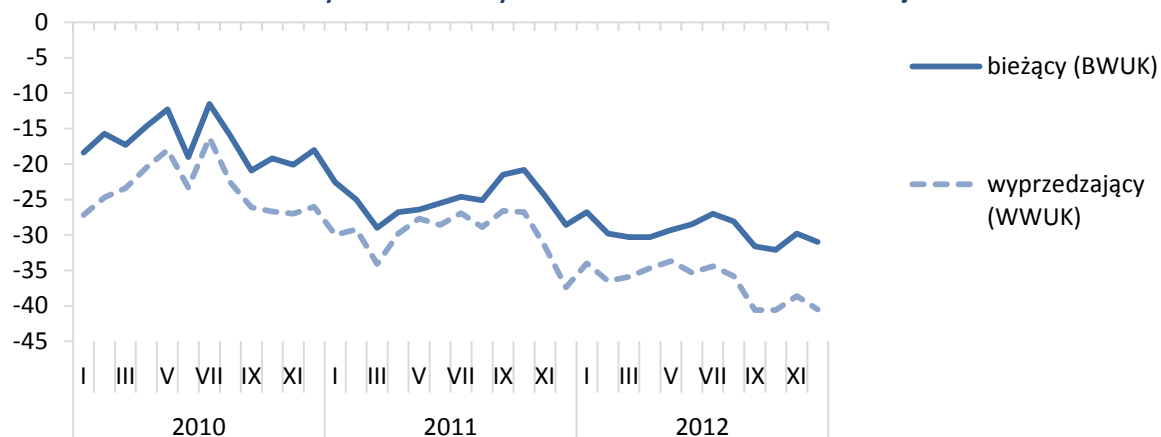
²⁷Na podstawie: GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2012 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, Informacja sygnałna, (maj 2013), Warszawa.

²⁸Początek dostępnego, aktualnego szeregu danych.

²⁹Dane obejmują podmioty gospodarcze o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Systematycznie obniżające swą wartość wskaźniki nastrojów konsumenckich, zarówno bieżący (BWUK), jak i wyprzedzający (WWUK), były odzwierciedleniem dalszego rozwoju sytuacji gospodarczej.

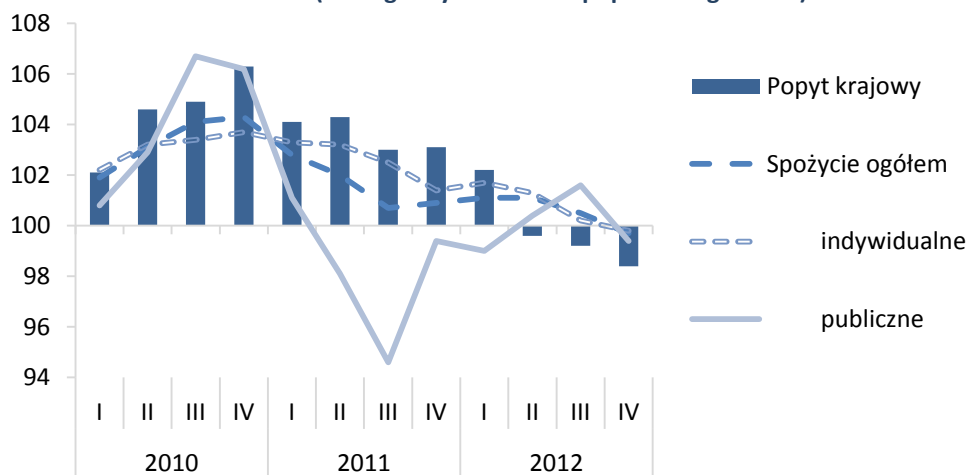
Wykres 13. Zmiany wskaźników ufności konsumenckiej

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wartość spożycia publicznego w 2012 r. w ujęciu realnym nie zmieniła się w porównaniu do roku poprzedniego. W 2011 r. dynamika spożycia publicznego w ujęciu realnym wyniosła 98,3. W 2012 r. spożycie publiczne stanowiło 17,9% popytu krajowego i była to wartość wyższa niż rok wcześniej (17,8%), ale niższa niż w 2010 r., kiedy to wyniosła 18,7%. W ujęciu kwartalnym dynamika spożycia publicznego najniższą wartość (99,0) wykazała w I kwartale, następnie wzrastała przez dwa kwartały, przyjmując najwyższą wartość 101,6 w III kwartale, by spaść w IV kwartale do poziomu 99,4. Niską dynamikę wskaźnika z lat 2011-2012 można częściowo wiązać z przeprowadzaną konsolidacją fiskalną.

Wykres 14. Zmiany popytu krajowego i jego wybranych składowych (analogiczny okres roku poprzedniego = 100)

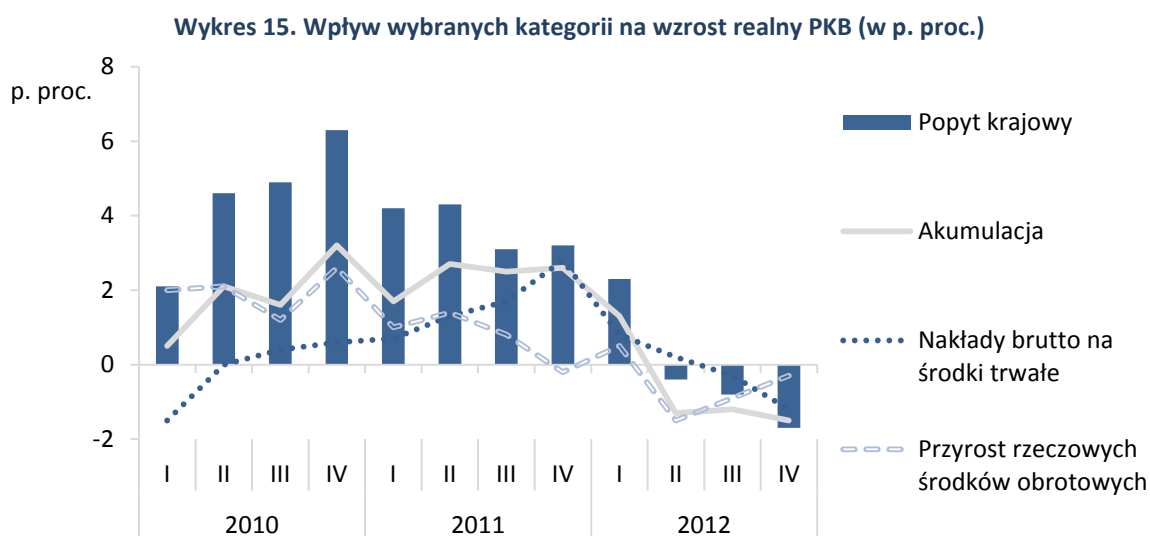

Źródło: GUS, *Wstępne szacunki PKB za I kwartał 2013 r.*

W ujęciu kwartalnym zaobserwowano osłabienie wzrostu spożycia indywidualnego w latach 2011-2012 i jego spadek w IV kwartale 2012 r. Najwyższą wartość w 2012 r. dynamika spożycia indywidualnego przyjęła w I kwartale (101,7), a najniższą w IV kwartale (99,8). Dynamika spożycia ogółem w ujęciu kwartalnym utrzymywała stały poziom w pierwszej połowie roku 101,1, by w drugiej połowie roku systematycznie spadać do poziomu 99,7 w IV kwartale.

W IV kwartale 2012 r. zarówno popyt krajowy, jak i spożycie ogółem, spożycie indywidualne oraz spożycie publiczne pozostawały realnie niższe niż rok wcześniej. Warto podkreślić, że w latach 1996-2012 (nie uwzględniając wyników IV kwartału 2012 r.) dynamika spożycia indywidualnego w ujęciu kwartalnym nigdy nie spadała poniżej poziomu 100,0.

W kategorii spożycie ogółem odnotowano w 2012 r. dodatni wkład do PKB w wysokości 0,5 p. proc., na co decydujący wpływ miała dodatnia kontrybucja spożycia indywidualnego. Fakt, że popyt krajowy charakteryzował się w 2012 r. ujemną kontrybucją do PKB (-0,2 p. proc.) jest efektem ujemnego wkładu do PKB akumulacji brutto (-0,7 p. proc.). Na ujemny wkład akumulacji brutto składały się ujemne kontrybucje inwestycji (nakłady brutto na środki trwałe), o wartości -0,2 p. proc. oraz zmiana zapasów (przyrost rzeczowych środków obrotowych), której wkład wyniósł -0,5 p. proc.

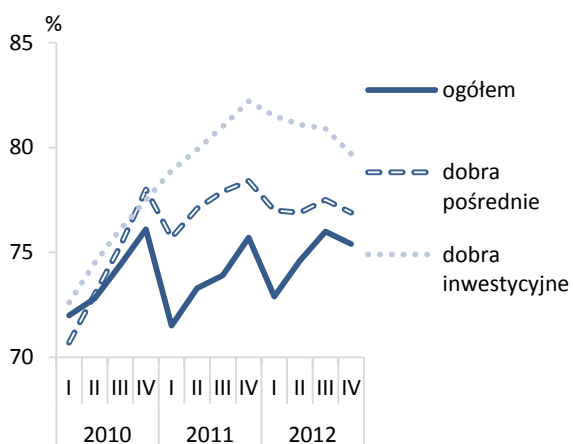
Źródło: GUS, *Wstępne szacunki PKB za I kwartał 2013 r.*

Dynamika wpływu przyrostu rzeczowych środków obrotowych na PKB w Polsce wzrastała w drugiej połowie 2012 r., chociaż była ujemna. Kontrybucja nakładów brutto na środki trwałe (w ujęciu kwartalnym) spadała natomiast systematycznie w ciągu całego roku, zaczynając od 0,8 p. proc. w I kwartale do -1,2 p. proc. w IV kwartale. Natomiast dynamika realna nakładów brutto na środki trwałe w ujęciu kwartalnym³⁰ spadła z poziomu 106,8 w I kwartale do 95,9 w IV kwartale.

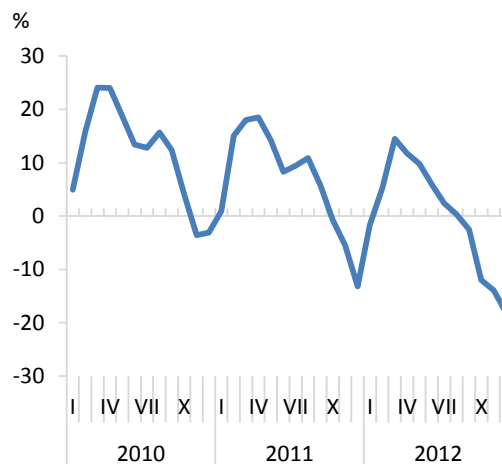
Prowadzone przez GUS badania koniunktury gospodarczej w przemyśle pokazują trwający przez cały 2012 r. spadek wykorzystania mocy produkcyjnych w wytwarzaniu dóbr inwestycyjnych. W 2012 r. występowało niepełne, oscylujące wokół poziomu 75% wykorzystanie mocy produkcyjnych przez przedsiębiorstwa przemysłowe ogółem oraz spadający poziom koniunktury (poziom przewidywanej produkcji).

³⁰ Niewyrównana sezonowo, ceny średnioroczne roku poprzedniego, analogiczny okres roku poprzedniego = 100.

Wykres 16. Wykorzystanie mocy produkcyjnych w przemyśle dla przedsiębiorstw ogółem i dla produkcji wybranych typów dóbr

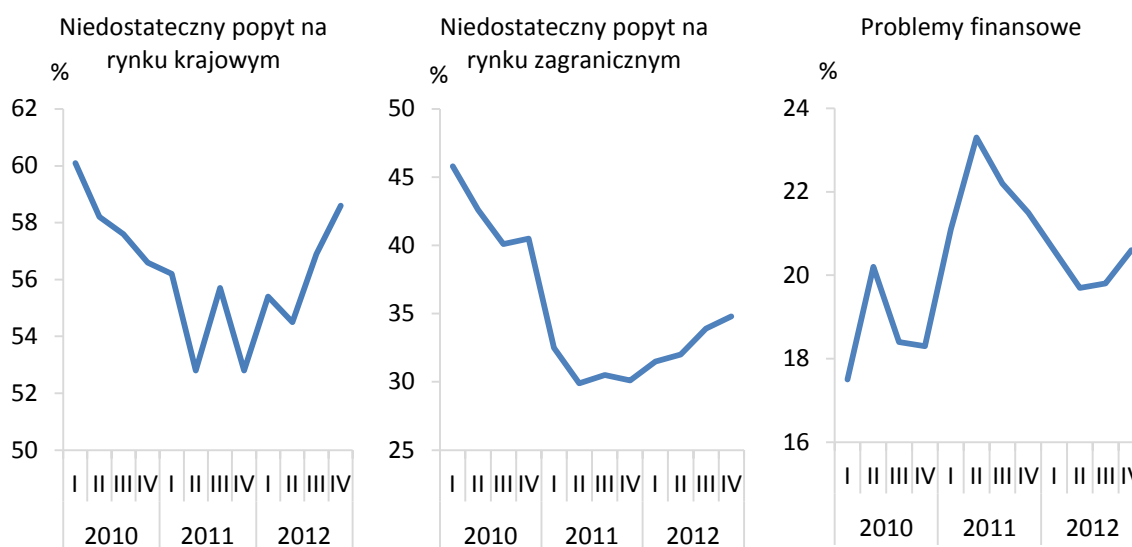
Wykres 17. Koniunktura w przemyśle – przewidywana produkcja

Źródło: GUS, badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, kwartalna).

Niechęć przedsiębiorstw do zwiększenia poziomu inwestycji wynikała głównie z obaw, co do stanu popytu. Zarówno poziom obaw, jak i jego przyrost w 2012 r. był większy w odniesieniu do popytu krajowego, niż do popytu zagranicznego. W 2012 r. coraz mniejsza liczba przedsiębiorstw, jako barierę rozwoju, wskazywała na problemy finansowe.

Wykres 18. Bariery działalności przedsiębiorstw

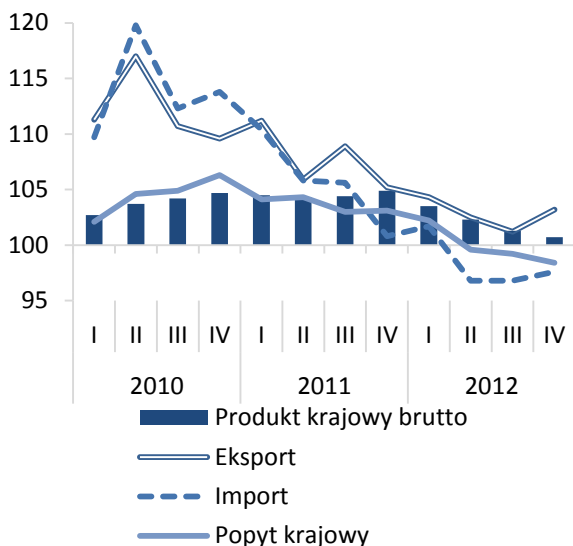
Źródło: GUS, badania koniunktury w przemyśle (baza bieżąca, kwartalna).

Decydujący wpływ na podtrzymanie słabnącego wzrostu gospodarczego w Polsce w 2012 r. miało saldo obrotów z zagranicą. Uzyskanie wyższego w porównaniu do roku poprzedniego salda obrotów z zagranicą było rezultatem wystąpienia (w skali rocznej) dodatniej dynamiki eksportu (102,8) i ujemnej dynamiki importu (98,2).

W ujęciu kwartalnym dynamika eksportu zmniejszała się w trakcie trzech pierwszych kwartałów 2012 r. (zaczynając od poziomu 104,3 w I kwartale i osiągając minimum roczne 101,2 w III kwartale), by w IV kwartale wzrosnąć do 103,2. Dynamika importu, po przyjęciu wartości 101,7 w I kwartale roku, przez trzy kolejne kwartały znajdowała się poniżej poziomu 98,0. W efekcie,

w II kwartale 2012 r. kontrybucja salda obrotów z zagranicą po raz pierwszy od dwóch lat była wyższa niż kontrybucja popytu krajowego³¹.

Wykres 19. Dynamika wybranych składowych PKB (dane niewyrównane sezonowo, ceny średnioroczne roku poprzedniego, analogiczny okres roku poprzedniego = 100)

Wykres 20. Skala wpływu salda obrotów z zagranicą i popytu krajowego na wzrost realny PKB

Źródło: GUS, Wstępne szacunki PKB za I kwartał 2013 r.

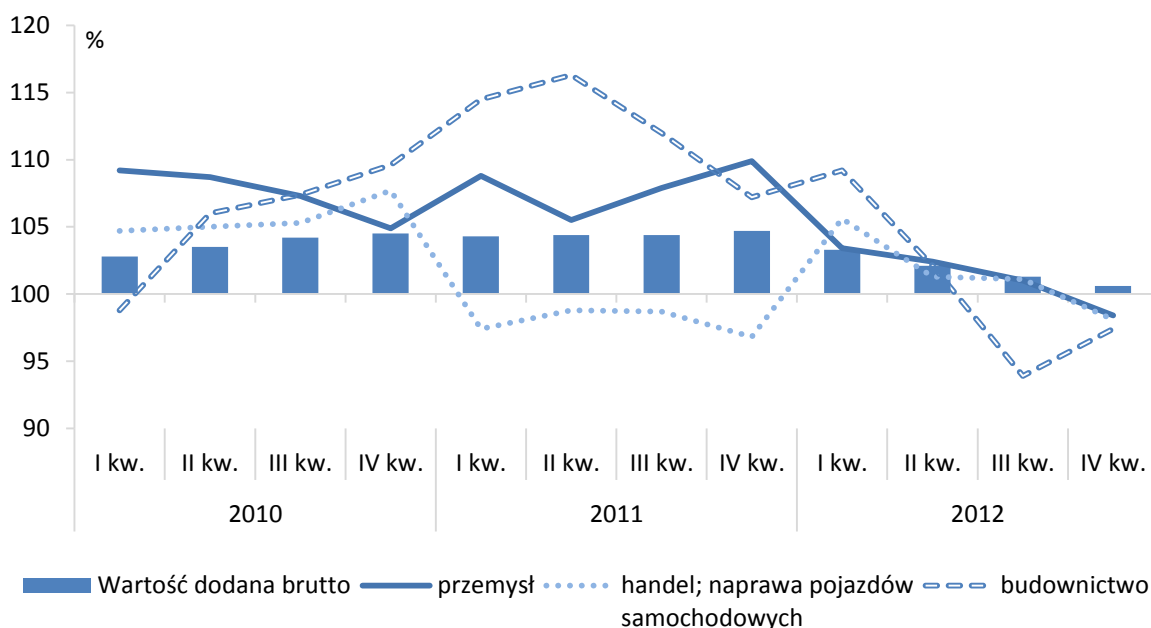
STRUKTURA TWORZENIA WARTOŚCI DODANEJ

Wartość dodana brutto (WDB) w 2012 r. w gospodarce narodowej zwiększyła się o 1,8%, przy wzroście o 4,5% w roku poprzednim. Cztery sekcje, odpowiadające w 2012 r. w największym stopniu za wytworzenie WDB, odnotowały dynamikę mniejszą niż w przypadku gospodarki narodowej ogółem. Przemysł, odpowiadający za 24,8% WDB wykazał się wzrostem 1,1%, handel i naprawa pojazdów samochodowych (18,7% WDB) zanotował wzrost o 1,5%, administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne, edukacja, opieka zdrowotna i pomoc społeczna (odpowiadające łącznie za 13,7% WDB) odnotowały wzrost o 1,4%, a w przypadku budownictwa (7,4% WDB), jako jedynej spośród wszystkich sekcji, odnotowano spadek o -0,7%. Najwyższy wzrost wystąpił w transporcie i gospodarce magazynowej (7,7%) oraz działalności finansowej i ubezpieczeniowej (5,6%). Na wyniki roczne działalności finansowej i ubezpieczeniowej decydujący wpływ miały wyniki IV kwartału (wzrost o 21,5% w porównaniu z IV kwartałem 2011 r.).

Uwagę zwraca malejąca po I kwartale dynamika wytwarzania WDB w przemyśle, handlu i budownictwie (z odbiciem w przypadku ostatniej sekcji z poziomu 93,9 w III kwartale do 97,4 w IV kwartale).

³¹ Dodatkowe informacje nt. handlu zagranicznego w Polsce Czytelnik może znaleźć w podrozdziale 1.5.

Wykres 21. Dynamika wartości dodanej brutto oraz wybranych składowych (analogiczny kwartał poprzedniego roku=100)

Źródło: GUS, Wstępne szacunki PKB za I kwartał 2013 r.

W okresie 2009-2012 dynamika tworzenia WDB w działalności finansowej i ubezpieczeniowej charakteryzowała się najwyższą zmiennością (na poziomie wyników kwartalnych). O ile wyniki pozostałych sekcji w analizowanym okresie pozostawały w przedziale od 90 do 120, to w przypadku wyników działalności finansowej i ubezpieczeniowej przedział zmienności był zdecydowanie szerszy i wynosił od 60 do 140.

4. INFLACJA W POLSCE

Inflacja (wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych) w Polsce w 2012 r. wyniosła 3,7% przy 4,3% w 2011 r. i była wyższa, zarówno od celu inflacyjnego ustalonego przez Radę Polityki Pieniężnej na poziomie 2,5%, jak i od górnej granicy odchyień od niego (poziom 3,5%). Przekroczyła ona również poziom zakładany w ustawie budżetowej (2,8%). Ostatni kwartał 2012 r. przyniósł jednak zauważalny spadek poziomu inflacji - w każdym z trzech ostatnich miesięcy roku znajdowała się ona poniżej górnej granicy odchyień od celu inflacyjnego.

Tabl. 6. Podstawowe wskaźniki dotyczące zmian cen w Polsce

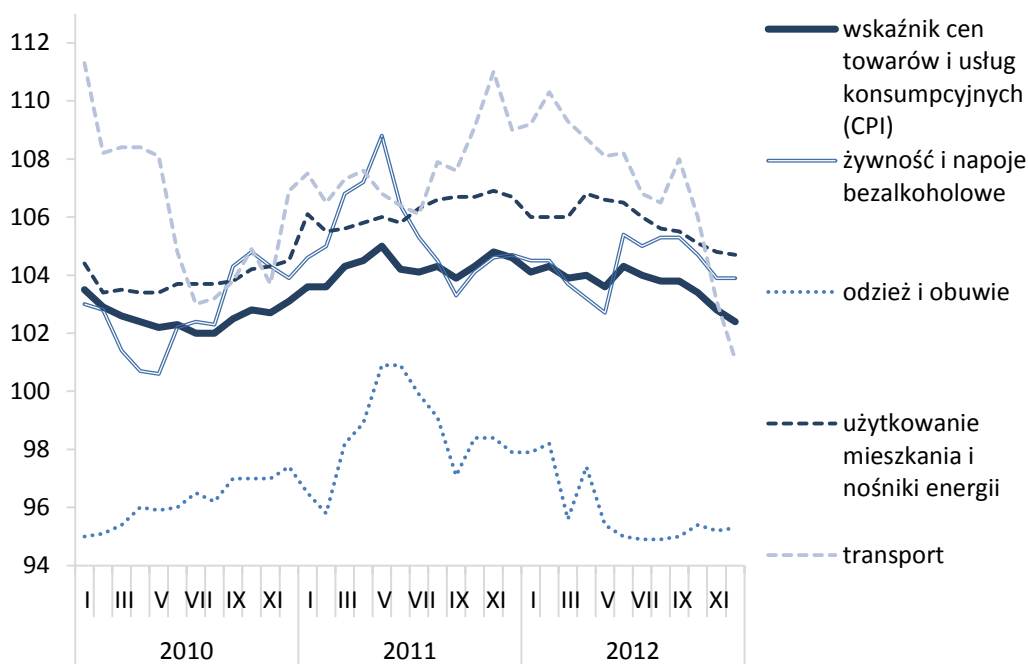
Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	rok poprzedni = 100		
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	102,6	104,3	103,7
Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP)	102,7	103,9	103,7
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	102,1	107,6	103,3
Wskaźnik cen produkcji budowlano-montażowej	99,9	101,0	100,2

Źródło: dane GUS.

CENY TOWARÓW I USŁUG KONSUMPCYJNYCH

Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) w 2012 r. wyniósł 103,7 wobec 104,3 w 2011 r. W ujęciu miesięcznym najwyższe wartości przyjął w lutym i czerwcu (104,3), a najniższe w listopadzie (102,8) i grudniu (102,4) – ostatni raz tak niskie wartości wskaźnika zaobserwowano w listopadzie 2010 r.

Wykres 22. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

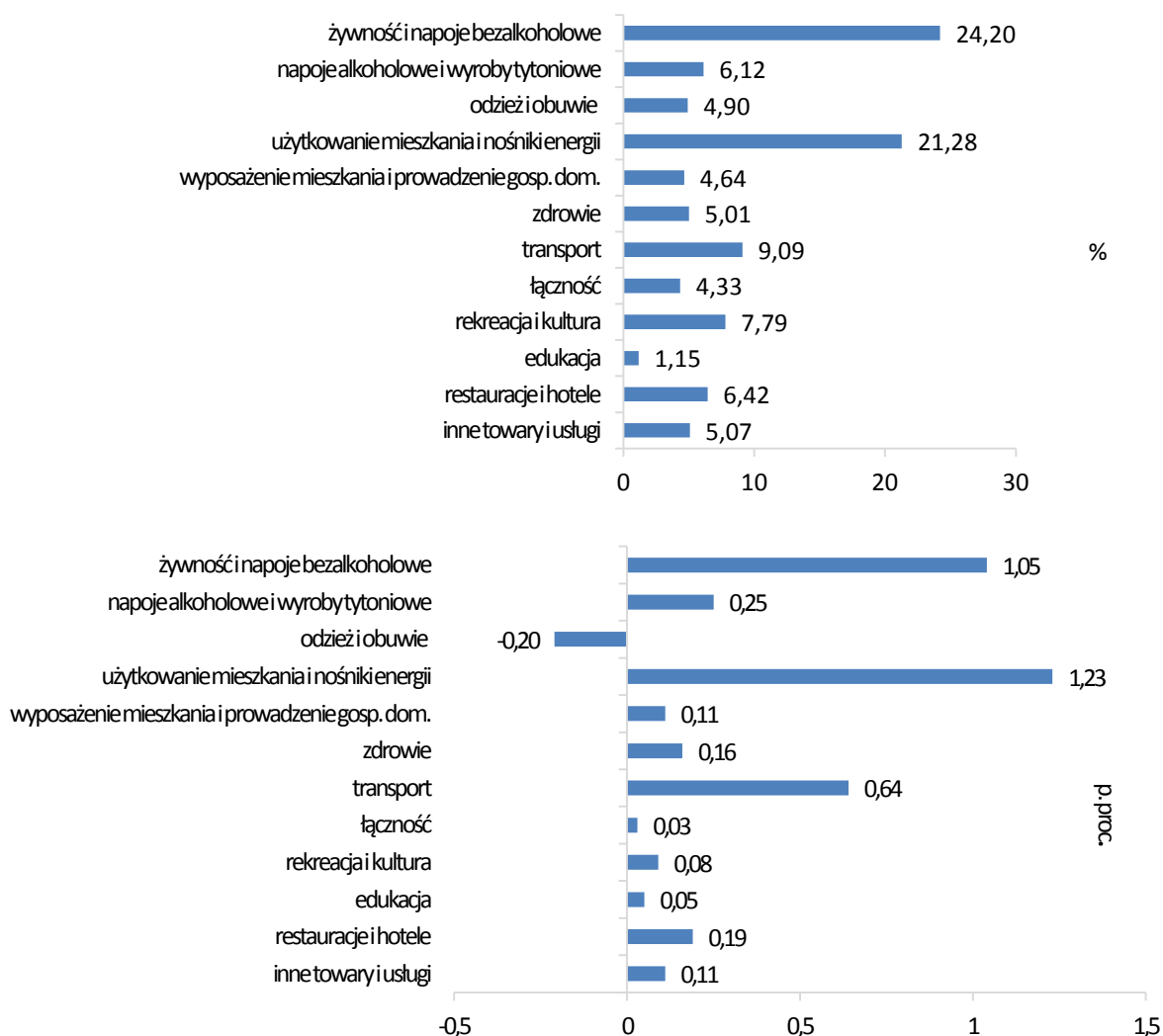
Na ograniczenie poziomu inflacji w IV kwartale 2012 r. wpływ miało m.in. wolniejsze tempo wzrostu cen transportu oraz cen użytkowania mieszkania i nośników energii oraz cen żywności.

Wskaźnik inflacji bazowej po wyłączeniu cen żywności i energii osiągnął w 2012 r. poziom 102,2 wobec 102,4 w roku wcześniejszym. W ujęciu miesięcznym największą wartość przyjął w kwietniu (102,7), najniższą w grudniu (101,4), a począwszy od maja spadał systematycznie aż do końca roku.

Do wzrostu inflacji w 2012 r. w największym stopniu przyczyniły się zmiany cen związanych z użytkowaniem mieszkania i nośnikami energii (1,23 p. proc.), cen żywności i napojów bezalkoholowych (1,05 p. proc.) oraz cen transportu (0,64 p. proc.). Wymienione kategorie, odpowiadające łącznie za 54,6% systemu wag stosowanych w obliczeniach cen towarów i usług konsumpcyjnych, odpowiadały za wzrost CPI o 2,92 p. proc. Szybciej niż inflacja rosły również ceny napojów alkoholowych i wyrobów tytoniowych oraz koszty edukacji. Z kolei poziom cen odzieży i obuwia w każdym miesiącu 2012 r. był niższy niż rok wcześniej i jako jedyny spośród głównych kategorii odpowiadał w skali roku za ujemny wkład (-0,20 p. proc.) do CPI.

Wykres 23. Porównanie udziału grup towarów i usług w systemie wag CPI (w %) i ich wpływu na wskaźnik CPI (w p. proc.) w 2012 r.

Udział poszczególnych kategorii w systemie wag CPI w 2012 r.

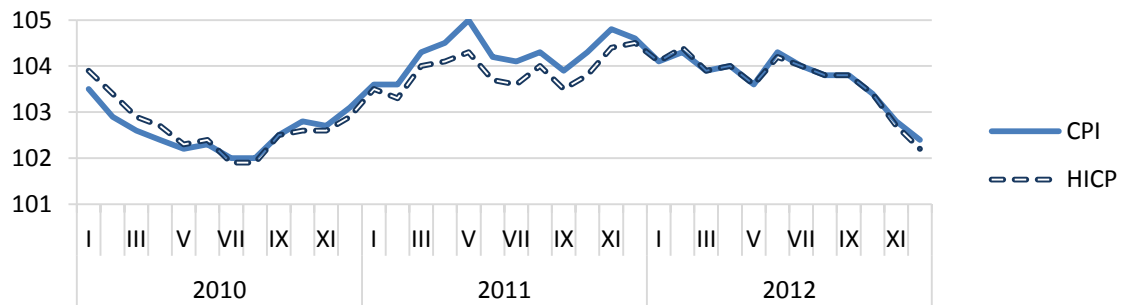

Źródło: dane GUS.

ZHARMONIZOWANY WSKAŹNIK CEN KONSUMPCYJNYCH

Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w 2012 r. wyniósł 103,7 i był niższy od ubiegłorocznego (103,9). W przeciwieństwie do roku poprzedzającego, w 2012 r. wskaźniki HICP i CPI miały niemal identyczną dynamikę. Najwyższą wartość wskaźnika HICP odnotowano w lutym (104,4), a najniższą w grudniu (102,2).

Wykres 24. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI) (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Tabl. 7. Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej

Kraje	2008	2009	2010	2011	2012
	w %				
Unia Europejska	3,7	1,0	2,1	3,1	2,6
strefa euro	3,3	0,3	1,6	2,7	2,5
Belgia	4,5	0,0	2,3	3,4	2,6
Austria	3,2	0,4	1,7	3,6	2,6
Bułgaria	12	2,5	3,0	3,4	2,4
Cypr	4,4	0,2	2,6	3,5	3,1
Czechy	6,3	0,6	1,2	2,1	3,5
Dania	3,6	1,1	2,2	2,7	2,4
Estonia	10,6	0,2	2,7	5,1	4,2
Finlandia	3,9	1,6	1,7	3,3	3,2
Francja	3,2	0,1	1,7	2,3	2,2
Grecja	4,2	1,3	4,7	3,1	1,0
Hiszpania	4,1	-0,2	2,0	3,1	2,4
Holandia	2,2	1,0	0,9	2,5	2,8
Irlandia	3,1	-1,7	-1,6	1,2	1,9
Litwa	11,1	4,2	1,2	4,1	3,2
Luksemburg	4,1	0,0	2,8	3,7	2,9
Łotwa	15,3	3,3	-1,2	4,2	2,3
Malta	4,7	1,8	2,0	2,5	3,2
Niemcy	2,8	0,2	1,2	2,5	2,1
Polska	4,2	4,0	2,7	3,9	3,7
Portugalia	2,7	-0,9	1,4	3,6	2,8
Rumunia	7,9	5,6	6,1	5,8	3,4
Słowacja	3,9	0,9	0,7	4,1	3,7
Słowenia	5,5	0,9	2,1	2,1	2,8
Szwecja	3,3	1,9	1,9	1,4	0,9
W. Brytania	3,6	2,2	3,3	4,5	2,8
Węgry	6,0	4,0	4,7	3,9	5,7
Włochy	3,5	0,8	1,6	2,9	3,3

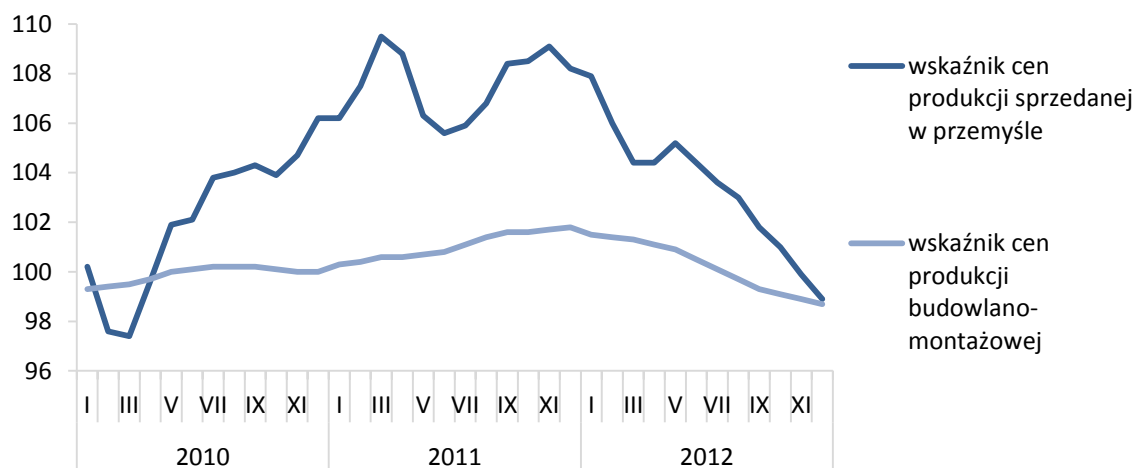
Źródło: dane Eurostatu.

Poziom wskaźnika HICP dla Polski był w 2012 r. jednym z najwyższych spośród krajów Unii Europejskiej. Wyższy poziom zanotowano jedynie na Węgrzech (105,7) i w Estonii (104,2), a dokładnie taki sam na Słowacji (103,7). Najniższy poziom wskaźnika zanotowano w Szwecji (100,9) i w Grecji (101,0), przy wskaźniku obliczonym dla całej Unii wynoszącym 102,6, a dla krajów strefy euro równym 102,5. Wskaźnik HICP w Polsce (w odniesieniu rocznym), począwszy od 2007 r., pozostaje powyżej wskaźnika obliczanego dla Unii Europejskiej.

CENY PRODUKCJI SPRZEDANEJ PRZEMYSŁU I PRODUKCJI BUDOWLANO-MONTAŻOWEJ

Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu w 2012 r. wyniósł 103,3 wobec 107,6 w 2011 r. Najwyższą wartość osiągnął w styczniu (107,9), a najniższą w grudniu (98,9). Wartość wskaźnika obniżała się systematycznie w ciągu niemal całego roku, co wynikało głównie ze zmian wskaźnika cen w przetwórstwie przemysłowym. Ten ostatni wskaźnik przyjął w 2012 r. wartość 103,2, najwyższy poziom w ujęciu miesięcznym (108,5) osiągając w styczniu, a najniższy (98,3) w grudniu. Na dynamikę cen produkcji sprzedanej przemysłu wpływ miał również wyraźny spadek poziomu cen w górnictwie i wydobywaniu (wartość średnioroczna 99,7). Najwyższą wartość w ujęciu miesięcznym przyjęły one w styczniu (108,0), a najniższą w grudniu (94,1). W przeciwnym kierunku oddziaływały zmiany cen w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – po I kwartale, w którym wskaźnik cen osiągnął w każdym miesiącu wartość 103,6, nastąpiło ustabilizowanie jego dynamiki na wyższym poziomie, co przełożyło się na osiągnięcie średniorocznego poziomu wskaźnika na poziomie 105,7. Również ceny w sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz rekultywacja odnotowały w 2012 r. dynamikę wyższą (103,9) niż dynamika cen produkcji sprzedanej przemysłu (103,3).

Wykres 25. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej (analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100)

Źródło: dane GUS.

Cen produkcji budowlano-montażowej były w 2012 r. wyższe o 0,2% niż przed rokiem (w 2011 r. odnotowano wzrost o 1,0%). Najwyższy wzrost w skali roku (o 1,5%) obserwowano w styczniu (101,5), a najwyższy spadek w grudniu (o 1,3%). Charakteryzowała go słabnąca dynamika; począwszy od sierpnia notowano tendencję spadkową w skali roku.

W grudniu 2012 r. po raz pierwszy od kwietnia 2010 r. wskaźniki cen produkcji sprzedanej przemysłu i cen produkcji budowlano-montażowej zbliżyły się do siebie przyjmując wartości, odpowiednio: 98,9 oraz 98,7.

5. HANDEL ZAGRANICZNY I BILANS PŁATNICZY W POLSCE

HANDEL ZAGRANICZNY

W 2012 r. eksport z Polski w cenach bieżących wyniósł 143,5 mld EUR w porównaniu z 136,7 mld EUR w 2011 r. i zwiększył się w stosunku do roku poprzedniego o 4,9%. Wartość importu w 2012 r. w cenach bieżących osiągnęła poziom 154,0 mld EUR i była o 1,0% wyższa niż w 2011 r., kiedy to wyniosła 152,6 mld EUR. Ujemne saldo handlu zagranicznego ogółem uległo zmniejszeniu z 15,9 mld EUR do 10,6 mld EUR w 2012 r. Relacja poziomu eksportu do importu w 2012 r. wyniosła 93,2% i wzrosła w porównaniu z latami 2010 i 2011, kiedy wynosiła, odpowiednio: 89,7% oraz 89,6%.

Tabl. 8. Obroty handlu zagranicznego³²

Wyszczególnienie	Obroty handlu zagranicznego ogółem			Struktura obrotów handlu zagranicznego		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	w mld EUR			struktura w %		
Eksport	120,4	136,7	143,5	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	102,2	115,3	118,0	84,9	84,3	82,3
w tym UE	95,3	106,6	109,1	79,1	78,0	76,1
Kraje rozwijające się	8,5	10,1	11,6	7,1	7,4	8,1
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	9,6	11,3	13,8	8,6	8,3	9,6
Import	134,2	152,6	154,0	100,0	100,0	100,0
Kraje rozwinięte	90,2	101,9	99,4	67,2	66,7	64,6
w tym UE	79,8	91,0	88,6	59,5	59,6	57,5
Kraje rozwijające się	28,1	29,2	30,1	21,0	19,2	19,5
Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	15,9	21,5	24,5	11,8	14,1	15,9
Saldo	-13,8	-15,9	-10,6	x	x	x

Źródło: GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2012 r.*, wyniki ostateczne, (lipiec) 2013, Warszawa.

Ujemne saldo wymiany handlowej, podobnie jak w 2011 r., zanotowano z krajami rozwijającymi się (18,4 mld EUR w porównaniu do 19,1 mld EUR rok wcześniej) oraz z krajami Europy Środkowo-Wschodniej (10,7 mld EUR w porównaniu do 10,2 mld EUR w roku poprzedzającym). Dodatkowo saldo handlowe uzyskano w obrotach z krajami rozwiniętymi (18,5 mld EUR wobec 13,4 mld EUR rok wcześniej). Wyższy poziom salda handlowego wynikał ze zmiany salda handlu z krajami UE, które w 2012 r. osiągnęło 20,5 mld EUR przy 15,6 mld EUR w 2011 r. Związane to było z jednoczesnym

³² Podział na kraje rozwinięte, kraje rozwijające się oraz kraje Europy Środkowo-Wschodniej zastosowany w tablicy jest zgodny z podziałem przyjętym w *Biuletynie Statystycznym* (GUS). Podział ten należy odróżnić od podziału (za MFW) na kraje rozwinięte oraz kraje wschodzące i rozwijające się, zastosowanego w innych częściach niniejszego raportu. W szczególności, w bieżącym rozdziale, kraje Europy Środkowo-Wschodniej to: Albania, Białoruś, Chorwacja, Mołdawia, Rosja oraz Ukraina.

wzrostem eksportu do krajów UE (o 2,5 mld EUR) i spadkiem importu z tych państw (o 2,4 mld EUR).

Największą grupą partnerów handlowych Polski pozostają kraje Unii Europejskiej – w 2012 r. ich udział w eksporcie wyniósł 76,1% w porównaniu do 78,0% rok wcześniej, a w imporcie 57,5% wobec 59,6% w roku poprzedzającym. W 2012 r. zwiększyła się natomiast rola krajów Europy Środkowo-Wschodniej – ich udział w eksporcie wzrósł do 9,6% z 8,3% rok wcześniej, a w imporcie do 15,9% z poziomu 14,1% w 2011 r. Podobnie w przypadku handlu z krajami rozwijającymi się - ich udział w eksporcie zwiększył się z 7,4% w 2011 r. do 8,1% w 2012 r., a w imporcie, odpowiednio, z 19,2% do 19,5%.

Rozpatrując poszczególne kraje, Niemcy wciąż pozostają najważniejszym partnerem handlowym Polski. Poziom eksportu do Niemiec w 2012 r. wynosił 36,1 mld EUR i zwiększył się w porównaniu do 2011 r., kiedy to wynosił 35,7 mld EUR. Jednak, w związku ze wzrostem wolumenu eksportu ogółem, udział Niemiec w eksporcie spadł z 26,1% do 25,1%. Poziom importu z Niemiec w 2012 r. wynosił 32,8 mld EUR i obniżył się z 34,0 mld EUR w 2011 r., a udział Niemiec w imporcie spadł w analizowanym okresie z 22,3% do 21,3%.

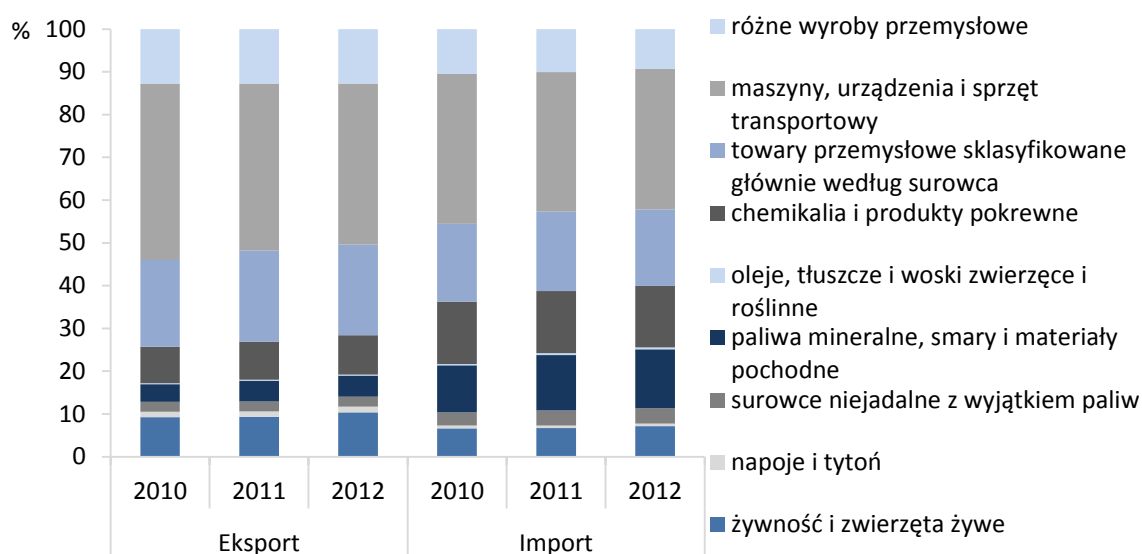
W odniesieniu do eksportu drugie i trzecie miejsce, podobnie jak przed rokiem, zajmują Wielka Brytania (wzrost udziału z 6,4% do 6,8%) oraz Czechy (wzrost udziału z 6,2% do 6,3%). Spośród 10 głównych odbiorców polskiego eksportu największą dynamiką cechowały się Rosja (125,1) oraz Ukraina (121,3). Przełożyło się to na wzrost udziału powyższych krajów w eksporcie ogółem z 4,5% do 5,3% w przypadku Rosji oraz z 2,5% do 2,8% w przypadku Ukrainy. Warto podkreślić, że 2012 r. był kolejnym rokiem, w którym eksport do dwu wymienionych krajów rósł w znaczącym tempie. W 2011 r. w porównaniu do 2010 r. dynamika eksportu wyniosła, odpowiednio: 122,0 (Rosja) i 113,3 (Ukraina).

W przypadku importu, drugim najważniejszym partnerem Polski (poza Niemcami) pozostaje Rosja. Dynamika importu z Rosji w 2012 r. w stosunku do roku poprzedniego wyniosła 117,7 i była najwyższa wśród dziesięciu głównych importerów z Polski, co przełożyło się na wzrost udziału Rosji w imporcie ogółem z 12,1% do 14,3% w 2012 r. Trzecim partnerem Polski po stronie importu pozostają Chiny, których udział wzrósł w 2012 r. do poziomu 9,0% z 8,7% rok wcześniej.

Stopień koncentracji eksportu w 2012 r., mierzony udziałem 10 głównych partnerów Polski w eksporcie ogółem, był jednakowy w porównaniu z 2011 r. i osiągnął poziom 66,9% (68,0% w 2010 r.). Jednocześnie wskaźnik koncentracji importu (obliczany w analogiczny sposób) ulega stopniowemu zwiększaniu, osiągając w 2012 r. wartość 68,2% (w porównaniu z 67,3% w 2011 r. i 66,4% w 2010 r.)³³.

³³ GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2012 r.*, wyniki ostateczne, (lipiec 2013), Warszawa.

Wykres 26. Struktura obrotów handlu ogółem według sekcji towarowych SITC

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wymianę handlową (w zł, według sekcji nomenklatury SITC³⁴) w 2012 r. determinował eksport i import maszyn, urządzeń i sprzętu transportowego, których udział wyniósł: 37,6% w eksporcie i 32,9% w imporcie. W ciągu trzech lat (2010-2012) udział produktów z tej sekcji w eksporcie spadł o 3,5 p. proc. z poziomu 41,1%. W przypadku importu udział ten zmniejszył się w analizowanym okresie o 2,1 p. proc. z poziomu 35,0%, jednak nieznacznie wzrósł w porównaniu z 2011 r., kiedy to przyjął wartość 32,6%. Pod względem obrotów (w cenach bieżących w zł) w 2012 r. najszybciej wzrósł eksport w sekcji żywność i zwierzęta żywe (o 18,6%) oraz w sekcji oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne (o 19,8%). W imporcie największy wzrost odnotowano w sekcjach napoje i tytoń (o 9,2%) oraz żywność i zwierzęta żywe (o 9,1%), a także w sekcji paliwa mineralne, smary i materiały pochodne (o 8,4%).

Tabl. 9. Saldo obrotów handlu zagranicznego według sekcji towarowych SITC (w mld PLN)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Żywność i zwierzęta żywe	9,4	11,4	17,4
Napoje i tytoń	3,0	3,3	4,0
Surowce niejadalne z wyjątkiem paliw	-5,2	-8,5	-8,0
Paliwa mineralne, smary i materiały pochodne	-37,8	-51,6	-55,9
Oleje, tłuszcze i woski zwierzęce i roślinne	-0,7	-1,6	-1,5
Chemikalia i produkty pokrewne	-35,3	-38,3	-34,8
Towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca	1,9	5,7	15,4
Maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy	13,9	19,3	19,9
Różne wyroby przemysłowe	6,7	10,1	18,3

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

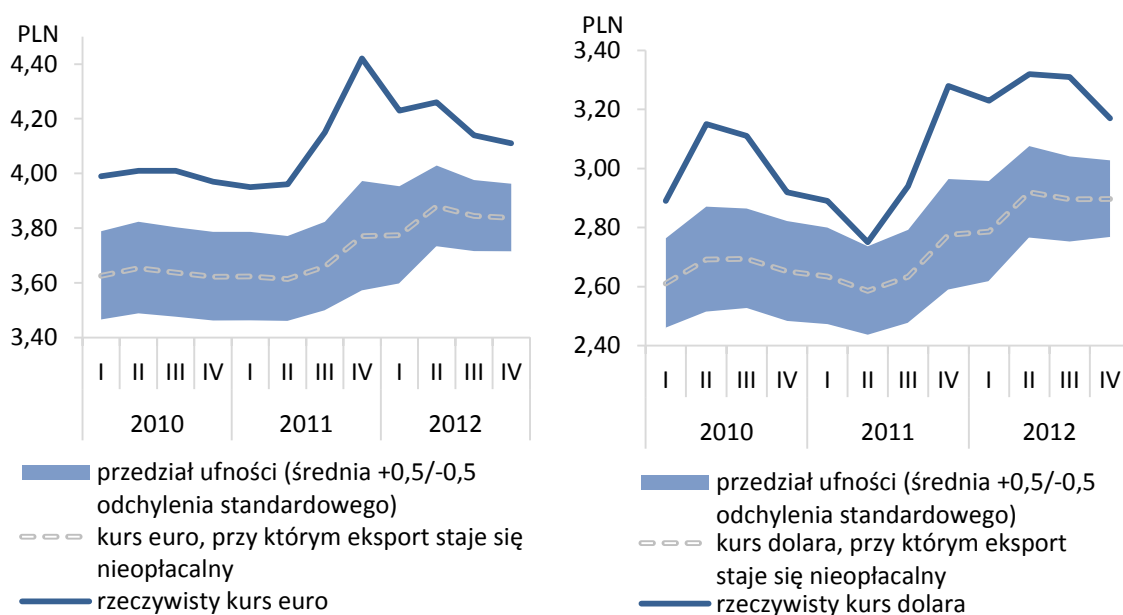
Na poprawienie stanu salda obrotów handlu zagranicznego ogółem w 2012 r. w porównaniu z 2011 r. wpłynęło głównie polepszenie dodatniego stanu salda w kategoriach towary przemysłowe sklasyfikowane głównie według surowca (przyrost o 9,7 mld zł do poziomu 15,4 mld zł) oraz

³⁴ Standardowa klasyfikacja handlu międzynarodowego (*Standard International Trade Classification –SITC*).

żywność i zwierzęta żywe (przyrost o 6,0 mld zł do poziomu 17,4 mld zł), a także zmniejszenie poziomu ujemnego salda w kategorii chemikalia i produkty pokrewne (o 3,5 mld zł do poziomu 34,8 mld zł). W przeciwnym kierunku oddziaływał natomiast wzrost ujemnego salda w kategorii paliwa mineralne, smary i materiały pochodne (o 4,3 mld zł do poziomu 55,9 mld zł).

Głównymi czynnikami decydującymi o sytuacji polskiego handlu zagranicznego w 2012 r. był stosunkowo słaby popyt wewnętrzny w Polsce (wpływający m.in. na obniżenie poziomu importu) oraz stagnacja gospodarcza u głównych partnerów handlowych. Natomiast wahania kursu walutowego w 2012 r. nie wpłynęły znacząco na zmiany opłacalności sprzedaży eksportowej³⁵. Na podstawie badań koniunktury prowadzonych przez NBP można wnioskować, że w 2012 r. w przedsiębiorstwach eksportujących nastąpiły dostosowania, pozwalające na zaakceptowanie przez te podmioty występowania mniej korzystnych niż w przeszłości kursów wymiany.

Wykres 27. Opłacalność eksportu a rzeczywiste kursy walut

Uwaga: średni kurs kwartalny euro oraz dolara obliczony na podstawie średnich kursów miesięcznych NBP. Ze względu na występowanie licznych obserwacji nietypowych oraz błędnych, do obliczeń przedziału ufności dla kursów, przy których eksport staje się nieopłacalny, w NBP wykorzystano próbę po wyeliminowaniu odpowiedzi poniżej 5. i powyżej 95. percentyla.

Źródło: opracowanie na podstawie danych NBP, w tym z badań koniunktury.

BILANS PŁATNICZY

Deficyt obrotów na rachunku bieżącym w 2012 r. wynosił 13,3 mld EUR i był niższy o 4,7 mld EUR niż w 2011 r. Na poziom deficytu obrotów bieżących wpływ miał głównie deficyt dochodów oraz obrotów towarowych.

W 2012 r. odnotowano zmniejszenie deficytu obrotów towarowych, którego poziom wyniósł 5,3 mld EUR wobec 10,1 mld EUR w 2011 r. Poprawie bilansu płatniczego w tym zakresie sprzyjał wzrost *terms of trade* z poziomu 98,1 w 2011 r. do poziomu 98,8 w 2012 r., świadczący o wyższym wzroście cen dóbr eksportowych w relacji do cen importowych. W 2012 r. odnotowano też wyższy o 6,6 mld EUR poziom eksportu towarów w porównaniu do roku poprzedniego.

³⁵ por.: NBP, *Raport o inflacji – marzec 2013 r.*, (2013), Warszawa, s. 38.

Saldo usług w rachunku bieżącym było dodatnie i wzrosło z poziomu 4,0 mld EUR w 2011 r. do 4,8 mld EUR w 2012 r. Poprawę zaobserwowano w dziale usług transportowych, w którym saldo zwiększyło się o 0,3 mld EUR oraz w dziale podróże zagraniczne (wzrost o 0,2 mld EUR).

Na nieznaczne zwiększenie poziomu deficytu dochodów w 2012 r. w ramach rachunku bieżącego do poziomu 16,9 mld EUR (zmiana o 0,5 mld EUR wobec 2011 r.) wpływ miał wyższy deficyt salda dochodów z inwestycji portfelowych, które wyniosło 5,3 mld EUR (wobec 4,4 mld EUR w 2011 r.). Deficyt dochodów z inwestycji bezpośrednich zmniejszył się z 13,4 mld EUR w 2011 r. do 11,7 mld EUR w 2012 r.

W 2012 r. saldo transferów bieżących było dodatnie i wynosiło 4,1 mld EUR, wobec 4,4 mld EUR w 2011 r. Analogicznie jak w okresie poprzednim, wśród transferów prywatnych dominowały przekazy zarobków Polaków pracujących za granicą, głównie z Wielkiej Brytanii, Irlandii i Niemiec.

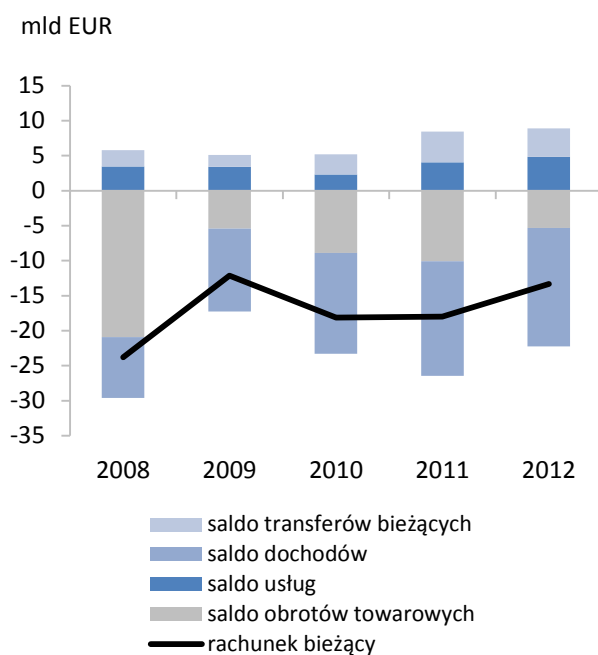
W 2012 r., w relacji do roku poprzedniego, nastąpił wzrost salda rachunku kapitałowego do poziomu 8,5 mld EUR (7,2 mld EUR w 2011 r.), co wynikało ze zwiększenia napływu środków z UE oraz spadku wartości rozchodów.

Tabl. 10. Bilans płatniczy

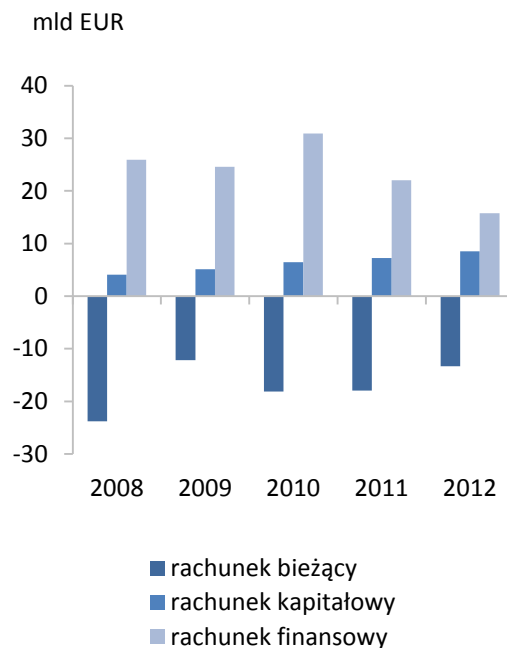
Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	mln EUR				
Rachunek bieżący	-23 799	-12 152	-18 129	-17 977	-13 332
Saldo obrotów towarowych	-20 928	-5 427	-8 893	-10 059	-5 313
Saldo usług	3 475	3 427	2 334	4 048	4 816
Saldo dochodów	-8 685	-11 828	-14 415	-16 381	-16 934
Saldo transferów bieżących	2 339	1 676	2 845	4 415	4 099
Rachunek kapitałowy	4 068	5 080	6 453	7 254	8 545
Rachunek finansowy	25 924	24 597	30 936	22 019	15 768

Źródło: NBP, *Statystyka bilansu płatniczego*.

Wykres 28. Rachunek bieżący bilansu płatniczego na bazie transakcji

Wykres 29. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy

Źródło: dane NBP.

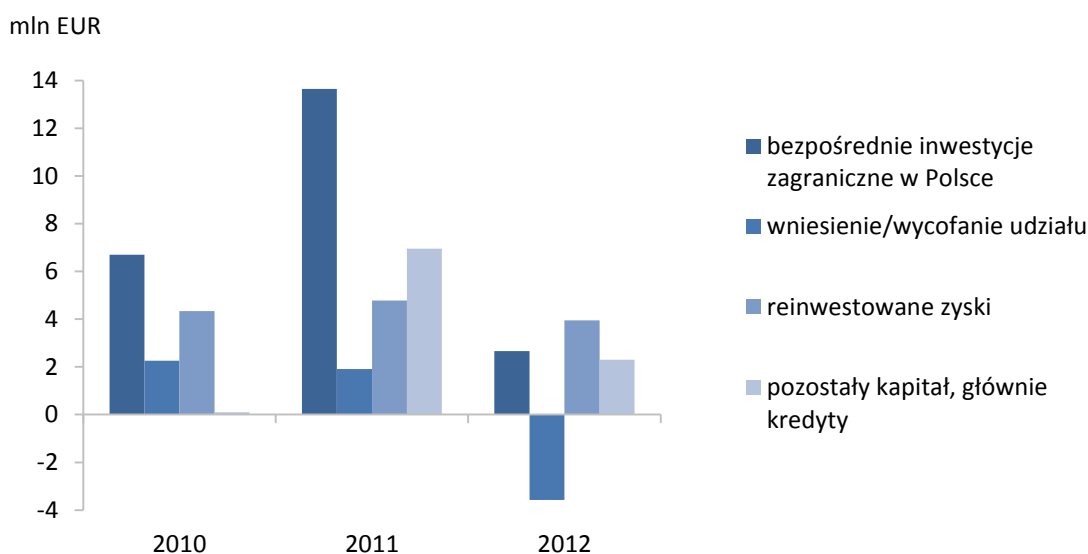
W 2012 r. odnotowano spadek salda rachunku finansowego do poziomu 15,8 mld EUR (wobec 22,0 mld EUR w 2011 r.). Największym składnikiem napływu kapitału zagranicznego były inwestycje portfelowe związane z zakupem polskich obligacji; ich poziom wyniósł 15,7 mld EUR. Na niższy poziom salda rachunku finansowego wpływ miał spadek wielkości napływu kapitału zagranicznego w 2012 r. związany ze spadkiem napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich.

Według Narodowego Banku Polskiego, w 2012 r. napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski wyniósł 2,5 mld EUR, co oznacza spadek o 81,6% w relacji do roku poprzedniego. Nastąpiła także istotna zmiana struktury napływu BIZ. Tak znaczący spadek napływu BIZ wiązał się z zakończeniem działalności niektórych podmiotów specjalnego przeznaczenia³⁶.

Najwyższy odpływ BIZ wystąpił dla środków zainwestowanych wcześniej w akcje i udziały polskich przedsiębiorstw - wyniósł on 3,6 mld EUR. Głównym składnikiem BIZ były reinwestowane zyski, które osiągnęły poziom 3,9 mld EUR. W ich przypadku, podobnie jak dla wszystkich pozycji, odnotowano znaczący spadek w relacji do roku poprzedniego (o 17,3%). W grupie „pozostały kapitał” wystąpił niższy napływ kapitału w postaci kredytów w relacji do 2011 r.; wyniósł on ok. 2,3 mld EUR³⁷.

Za największy napływ w kapitale zagranicznym w 2012 r. odpowiadały inwestycje portfelowe, co wynikało ze wzrostu atrakcyjności polskich obligacji skarbowych w ocenie inwestorów zagranicznych. W 2012 r. łączna wartość inwestycji portfelowych, które napłynęły do Polski, osiągnęła wartość 15,7 mld EUR.

Wykres 30. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce

Źródło: dane NBP.

³⁶ Podmioty specjalnego przeznaczenia, czyli podmioty uczestniczące w transferowaniu kapitału, są to podmioty prowadzące działalność finansową na rzecz pozostałych przedsiębiorstw z grupy kapitałowej. NBP, *Bilans Płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 39-41.

³⁷ NBP, *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 25.

6. WYBRANE SEKTORY GOSPODARKI POLSKIEJ

PRZEMYSŁ³⁸

Przemysł w Polsce, począwszy od 2004 r., odpowiadał za utworzenie od 24,1% do 25,1% wartości dodanej brutto. W 2012 r. jego udział wyniósł 25,0% i był równy poziomowi z 2011 r. Wartość ta jest wyższa niż średnia dla krajów Unii Europejskiej, mieszcząca się w analogicznym okresie w przedziale od 18,5% do 20,5%³⁹. Warto zauważyć, że poziom opisywanego wskaźnika, zbliżony do reprezentowanego przez Polskę bądź wyższy, wśród krajów UE występuje jedynie w Niemczech i w krajach Europy Środkowo-Wschodniej.

Produkcja sprzedana przemysłu w 2012 r. w cenach bieżących osiągnęła poziom 1 138,8 mld zł, a w cenach stałych była o 1,0% wyższa niż rok wcześniej. Na wartość produkcji sprzedanej przemysłu największy wpływ miała sekcja przetwórstwo przemysłowe z udziałem 84,1%, następnie sekcja wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (8,8%), górnictwo i wydobywanie (5,0%) oraz dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (2,1%).

W 2012 r. dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w ujęciu miesięcznym najwyższy poziom osiągnęła w styczniu (108,5), najniższy zaś w grudniu (90,4), a przyjmując we wrześniu wartość 95,2 po raz pierwszy od października 2009 r. znalazła się poniżej poziomu 100,0.

Wykres 31. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu ogółem
(analogiczny miesiąc poprzedniego roku = 100, ceny stałe)

Źródło: GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu*.

Wzrost poziomu produkcji sprzedanej przemysłu w 2012 r. wynikał głównie ze wzrostu w największej sekcji przetwórstwo przemysłowe (wzrost o 1,3%). Niewielki przyrost wskaźnika zanotowano również w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (0,3%), a niewielki spadek (o 0,1%) odnotowano w sekcji dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja. W sekcji górnictwo i wydobywanie wykazano spadek poziomu wskaźnika o 5,5%. Tempo wzrostu produkcji sprzedanej przemysłu było wyraźnie niższe niż w dwu poprzednich latach.

³⁸ Prezentowane dane i informacje dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

³⁹ Za początek szeregu przyjęto 2004 r., natomiast najświeższe dane Eurostatu na powyższy temat dotyczą 2010 r.

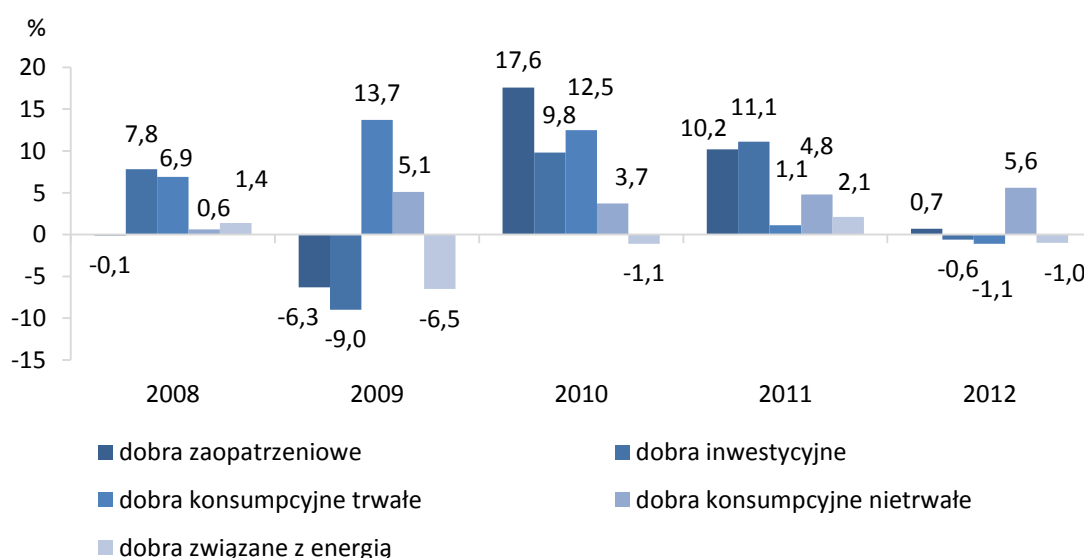
Tabl. 11. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	rok poprzedni =100		
Produkcja sprzedana przemysłu, ogółem	109,8	107,7	100,9
w tym:			
Przetwórstwo przemysłowe	111,2	108,3	101,3
Górnictwo i wydobywanie	101,3	102,7	95,5
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	100,1	102,0	100,3
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	106,3	106,7	99,9

Źródło: GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu*.

W 2012 r. w Polsce zmiany produkcji sprzedanej przemysłu (w ujęciu rocznym) w czterech z pięciu głównych grupowań przemysłowych były niewielkie i w wartościach bezwzględnych nie przekraczały 1,1 p. proc. Jedynie w przypadku dóbr konsumpcyjnych nietrwałych odnotowano wzrost o 5,6%; była to również jedyna kategoria, w której wzrost w 2012 r. był wyższy od obserwowanego w 2011 r. Najwyższy spadek odnotowano w 2012 r. w kategoriach dóbr konsumpcyjnych trwałych (-1,1%) oraz dóbr związanych z energią (-1,0%). Zwraca uwagę znaczny spadek dynamiki w odniesieniu do dóbr zaopatrzeniowych i dóbr inwestycyjnych w 2012 r. w porównaniu z dwoma poprzednimi latami. Może być on częściowo tłumaczony wysokim poziomem bazy w latach 2010-2011.

Wykres 32. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce według głównych grupowań przemysłowych w stosunku do poprzedniego roku

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Wydajność pracy w przemyśle w 2012 r. w cenach stałych (mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego) wzrosła o 1,9% w stosunku do roku poprzedniego⁴⁰. Jej wartość w cenach bieżących wyniosła 461 tysięcy zł. Wzrostowi wydajności towarzyszył wzrost poziomu przeciętnego miesięcznego nominalnego wynagrodzenia brutto o 4,3%. Poziom przeciętnego zatrudnienia był natomiast w 2012 r. w porównaniu do poprzedniego roku niższy o 1,0%.

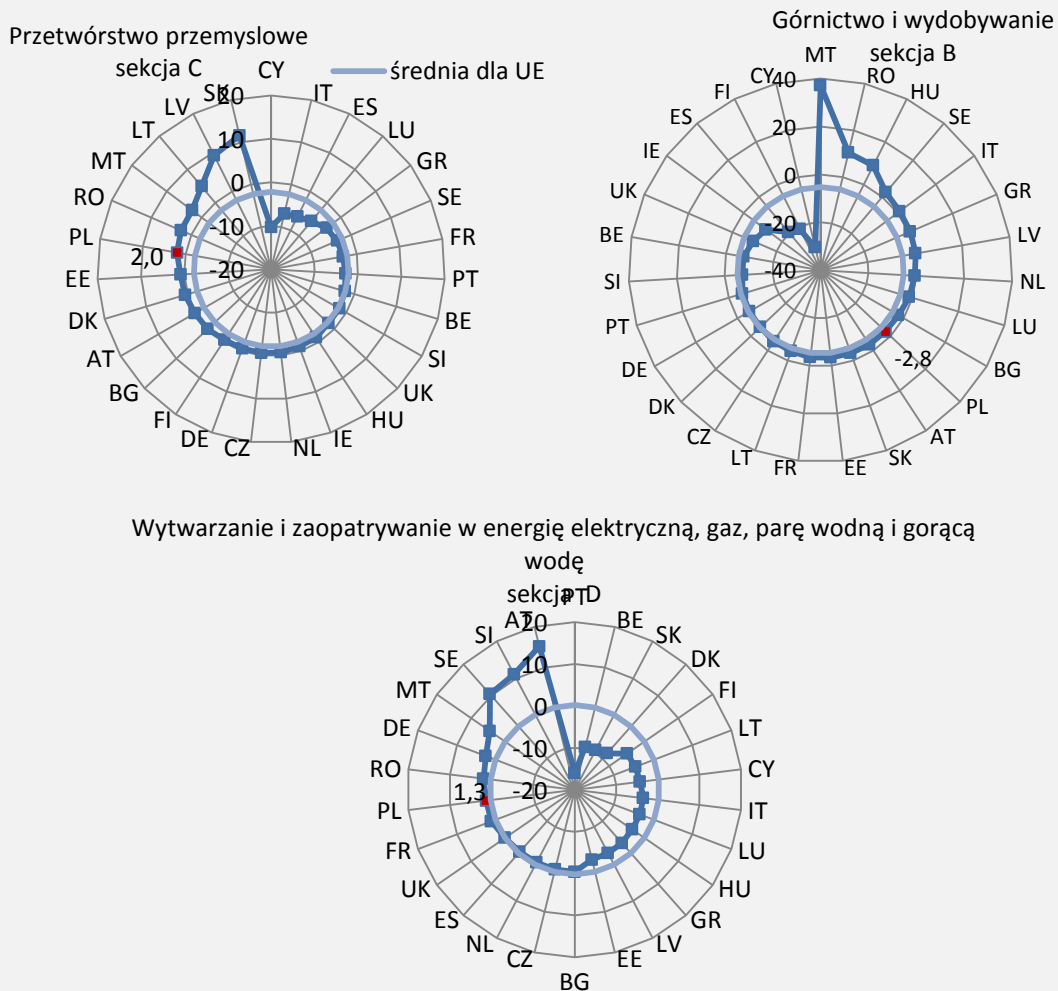
⁴⁰ GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w I kwartale 2013 r.*, (czerwiec 2013), Warszawa, tabl. 5.

ZMIANY WARTOŚCI PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Według danych Eurostatu produkcja przemysłowa⁴¹ w Unii Europejskiej w 2012 r. w porównaniu z 2011 r. spadła o 2,1%, natomiast w przypadku Polski wzrosła o 1,7%. Tempo wzrostu wyższe niż w Polsce odnotowano na Słowacji (8,1%), Łotwie (6,1%), Litwie (3,6%), Malcie (3,0%) oraz w Rumunii (2,8%).

Jak wskazuje Eurostat, poziom produkcji w Polsce wzrósł w porównaniu do 2011 r. w dwóch spośród trzech głównych sekcji. Były to sekcje: C - przetwórstwo przemysłowe (wzrost o 2,0%) oraz D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (wzrost o 1,3%). W przypadku sekcji B - górnictwo i wydobywanie nastąpił w Polsce spadek produkcji o 2,8%. W każdym z powyższych przypadków poziom produkcji dla Polski wzrastał szybciej lub spadał wolniej niż w przypadku poziomu dla Unii Europejskiej.

Wykres 33. Zmiany produkcji przemysłowej w krajach Unii Europejskiej w wybranych sekcjach w 2012 r. w porównaniu do 2011 r. (w %; dane wyrównane dniami roboczymi)

Dane niedostępne (zastrzeżone) dla Irlandii (sekcja D). Dane wstępne dla Belgii, Malty, Słowenii. Dane szacunkowe Eurostatu dla Szwecji (sekcja D).

Źródło: dane Eurostatu.

⁴¹ łącznie dla sekcji B - górnictwo i wydobywanie, C - przetwórstwo przemysłowe oraz D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę.

W sekcji C - przetwórstwo przemysłowe odnotowano na poziomie Unii Europejskiej spadek o 2,2%, a Polska znalazła się na szóstym miejscu wśród dziesięciu krajów, które wykazały wzrost. Najwyższy wzrost miał miejsce na Słowacji (11,6%), Łotwie (9,3%) oraz Litwie (4,9%), które to kraje również w 2011 r. znajdowały się (razem z Estonią) wśród państw o najwyższym tempie wzrostu. Z kolei największy spadek zaobserwowano w przypadku Cypru (-10,3%), Włoch (-7,0%) i Hiszpanii (-6,5%), które także w 2011 r. także znajdowały się w gronie sześciu krajów UE o najwyższym tempie spadku.

W sekcji B - górnictwo i wydobywanie odnotowano w przypadku Unii Europejskiej spadek o 5,3%. Jedynie 7 krajów wykazało wzrost w tej kategorii - najwyższy Malta (37,1%), Rumunia (10,4%) oraz Węgry (8,2%). Największe spadki wystąpiły na Cyprze (-30,2%), w Finlandii (-20,8%), Hiszpanii (-19,3%), Irlandii (-11,6%) oraz Wielkiej Brytanii (-9,4%). Irlandia, Wielka Brytania i Hiszpania również w 2011 r. były krajami o najwyższej stopie spadków, przekraczającej poziom -14,0%.

Jedynie w przypadku sekcji D - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę zaobserwowano na poziomie UE niewielki wzrost (o 0,2%). Polska znalazła się na 7 miejscu wśród 9 krajów o dodatniej stopie wzrostu. Najwyższe tempo wzrostu wystąpiło w Austrii (15,2%), na Słowenii (11,1%) oraz w Szwecji (10,5%), a najniższe w Portugalii (-16,0%), Słowacji (-9,3%) oraz w Danii (-8,4%).

BUDOWNICTWO⁴²

Udział budownictwa w tworzeniu wartości dodanej brutto wyniósł w Polsce 7,4% i był niższy niż w latach poprzednich (8,2% w 2011 r. i 8,1% w 2010 r.).

W Polsce w 2012 r. zanotowano niewielki spadek sprzedaży produkcji budowlano-montażowej. Wartość sprzedaży⁴³ wyniosła w 2012 r. w cenach bieżących 96,0 mld zł, w porównaniu do 97,1 mld zł rok wcześniej i była znacząco wyższa niż w 2010 r., kiedy to osiągnęła poziom 82,6 mld zł.

Tabl. 12. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej (ceny stałe)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	rok poprzedni = 100		
Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej ogółem	103,5	116,3	98,9
w tym:			
Budowa budynków	102,8	102,0	97,5
Budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej	101,8	125,9	100,6
Roboty budowlane specjalistyczne	107,7	129,8	98,4

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny* z lat 2011-2013.

Wartość sprzedaży produkcji budowlano-montażowej spadła w 2012 r. w porównaniu z rokiem poprzednim o 1,1%. Wpływ na to miały spadki sprzedaży w kategorii robót budowlanych specjalistycznych (o 1,6%) i w kategorii budowy budynków (o 2,5%). O ile w przypadku pierwszej ze wspomnianych kategorii spadek może być tłumaczony reakcją na wysoki wzrost wskaźnika w roku poprzedzającym, to w odniesieniu do budowy budynków już od kilku lat widoczna była tendencja do stopniowego zmniejszania się udziału tej kategorii w wartości sprzedaży ogółem. W 2012 r. udział wynosił 37,4%, wobec 38,1% w 2011 r. i 47,1% w 2007 r. (w szczycie aktywności na rynku nieruchomości mieszkaniowych). Jedyną kategorią, która w 2012 r. wykazała niewielki wzrost

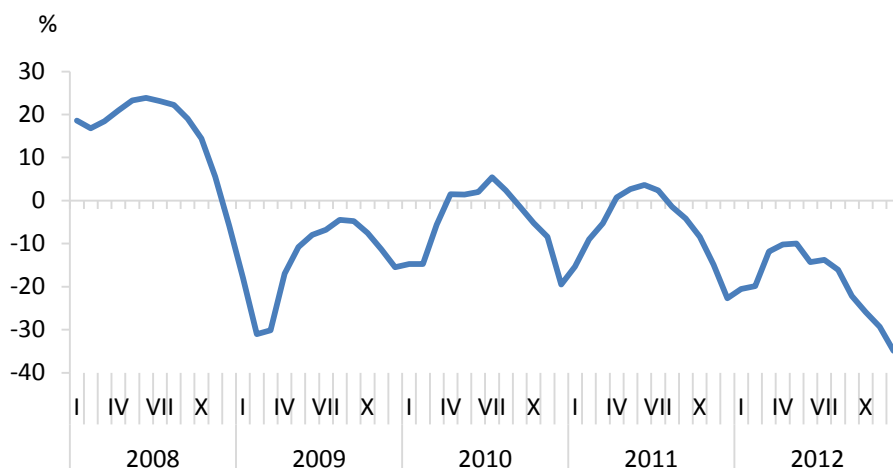
⁴² Prezentowane dane i informacje dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

⁴³ Dla podmiotów zatrudniających powyżej 9 osób, nie uwzględniając wyników podwykonawców.

(o 0,6%) – i to pomimo wysokich wartości wskaźnika w roku wcześniejszym - była budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej. Związane to było z wykończeniami prac przed turniejem Euro 2012 oraz z intensyfikacją wykorzystania unijnych środków przeznaczonych na programy infrastrukturalne, spowodowaną zbliżającym się końcem bieżącego okresu programowania (2007-2013) i wymogami formalnymi dotyczącymi rozliczania projektów.

Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie przyjmował w 2012 r. wartości niższe od wartości w analogicznych miesiącach lat 2010-2011.

Wykres 34. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie (niewyrównany sezonowo)

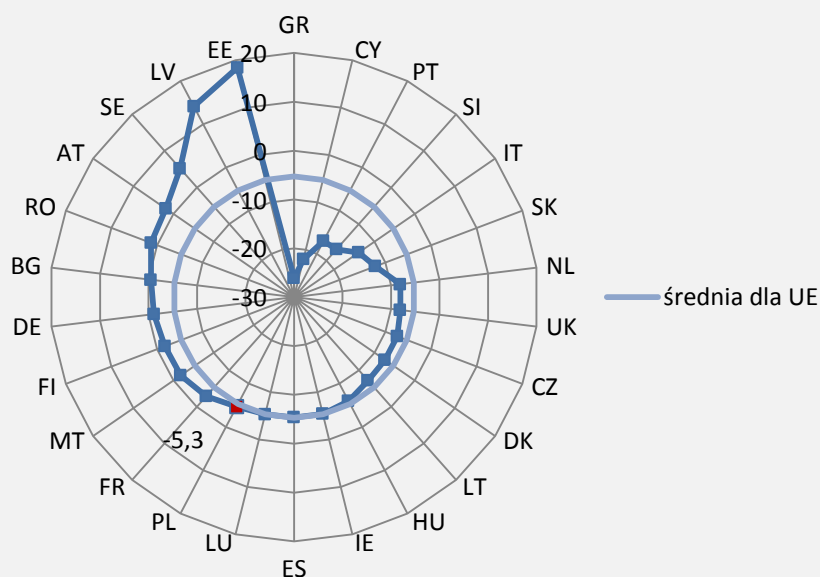
Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny* (na podstawie badań koniunktury w budownictwie).

W przypadku budownictwa wskaźnik przeciętnego miesięcznego wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w cenach nominalnych nie zmienił się w porównaniu z 2011 r. Wzrost on nieznacznie dla kategorii budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 0,2%) oraz dla kategorii roboty budowlane specjalistyczne (o 0,3%), a w przypadku kategorii budowa budynków spadł o 0,5%. Poziom przeciętnego zatrudnienia w budownictwie zwiększył się w 2012 r. w porównaniu do roku poprzedniego o 2,1%.

PRODUKCJA BUDOWLANA W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ

Zgodnie z danymi Eurostatu średni spadek produkcji budowlanej na terenie Unii Europejskiej w 2012 r. w porównaniu z 2011 r. wyniósł 5,3%. Eurostat wskazuje na spadek produkcji budowlanej w Polsce o 4,7%. W 2011 r. Polska, z przyrostem wskaźnika o 16,6%, była trzecim z kolei państwem wśród krajów o najwyższym wzroście. Największy wzrost zanotowano wówczas w przypadku Estonii i Łotwy, które również w 2012 r. wykazały najwyższy przyrost wskaźnika, odpowiednio o 18,4% i 14,1%. Najgłębsze spadki wskaźnika odnotowano w przypadku Grecji (-26,1%) oraz Cypru (-22,0%).

Wykres 35. Zmiany produkcji budowlanej w krajach UE w 2012 r. w porównaniu z 2011 r. (w %, dane wyrównane dniami roboczymi)

Dane niedostępne (zastrzeżone) dla Belgii. Dane wstępne dla Bułgarii, Malty, Holandii, Słowenii i Wielkiej Brytanii. Dane szacunkowe Eurostatu dla Finlandii.

Źródło: dane Eurostatu.

USŁUGI⁴⁴

Sektor usług wytworzył w 2012 r. w Polsce 60,8% wartości dodanej brutto (WDB), w porównaniu z poziomem 59,9% w 2011 r. i 61,2% w 2010 r. Sektor ten odgrywa zatem w Polsce ważną rolę, chociaż nie jest ona aż tak istotna, jak w przypadku innych państw Unii Europejskiej. Polska w ostatnich latach stale znajduje się w grupie 5 państw o najniższym udziale usług w PKB (pozostałe kraje to Czechy, Słowacja, Rumunia i Bułgaria).

⁴⁴ Prezentowane dane i informacje dotyczą podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących powyżej 9 osób. Do jednostek zajmujących się działalnością usługową zalicza się jednostki przypisane do następujących sekcji według PKD 2007: G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa.

Tabl. 13. Udział poszczególnych grup sekcji w WDB wytworzonej przez sektor usług ogółem

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	w %		
Ogółem	100,0	100,0	100,0
Handel; naprawa pojazdów samochodowych	31,8	31,2	30,8
Transport i gospodarka magazynowa	9,9	9,5	10,0
Zakwaterowanie i gastronomia	2,0	2,0	2,0
Informacja i komunikacja	6,0	6,2	6,0
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	7,0	7,4	7,6
Obsługa rynku nieruchomości	9,2	9,4	9,5
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, administrowanie i działalność wspierająca	11,2	11,6	11,7
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenie społeczne; edukacja; opieka zdrowotna i pomoc społeczna	23,0	22,8	22,5

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS (*Biuletyn Statystyczny*).

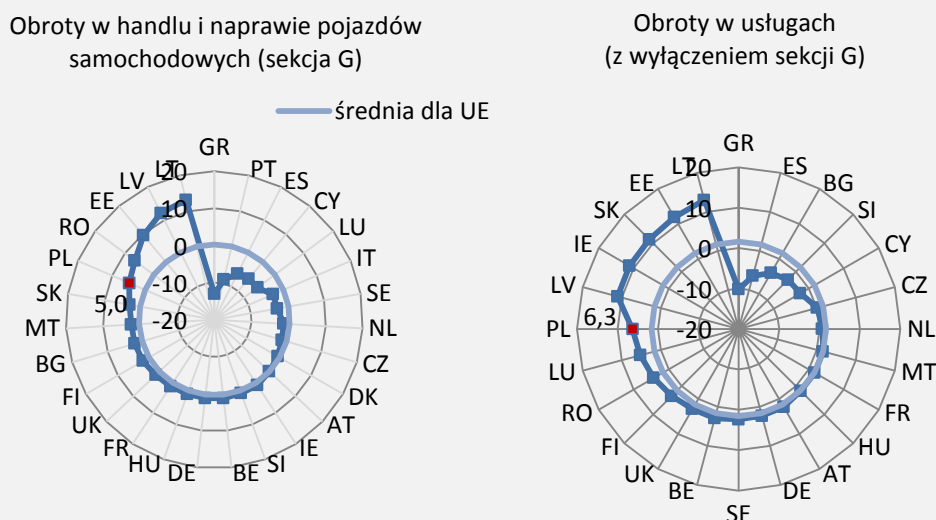
Spośród wszystkich sekcji i grup sekcji z sektora usług, największy wkład w tworzenie wartości dodanej brutto zaobserwowano w sekcji G: handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych i motocykli, która w 2012 r., podobnie jak w roku poprzedzającym, była odpowiedzialna za wytworzenie 18,7% wartości dodanej. W porównaniu z 2011 r. udział procentowy w wytworzeniu wartości dodanej brutto dla każdej z grup sekcji z sektora usług wzrósł lub pozostał na tym samym poziomie. W porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się rola handlu i naprawy pojazdów samochodowych (z poziomu 19,4% do 18,7%) oraz administracji publicznej i obrony narodowej, obowiązkowego zabezpieczenia społecznego, edukacji, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (z 14,1% do 13,7%). W ciągu trzech ostatnich lat (2010-2012) widoczne jest zmniejszanie się roli dwu wymienionych kategorii w sektorze usług na rzecz sekcji działalność finansowa i ubezpieczeniowa, sekcji obsługa rynku nieruchomości oraz sekcji działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, administrowanie i działalność wspierająca.

OBROTY W USŁUGACH W POLSCE NA TLE UNII EUROPEJSKIEJ W 2012 R.

Według danych Eurostatu, wartość obrotów w handlu hurtowym i detalicznym oraz naprawie pojazdów samochodowych dla wszystkich krajów Unii Europejskiej była w cenach bieżących w 2012 r. wyższa o 0,3% niż w roku poprzednim. Polska, ze wzrostem o 5,0%, znalazła się na piątym miejscu wśród państw UE. Największy wzrost odnotowano na Litwie (13,1%) i Łotwie (12,1%), a najgłębsze spadki wystąpiły w Grecji (-13,0%), Portugalii (-8,9%) i Hiszpanii (-6,2%). Warto podkreślić, że w przypadku wymienionych pięciu państw bieżący ranking także dokładnie odwzorowuje ich pozycję w zestawieniu za 2011 r.

W odniesieniu do obrotów w usługach ogółem (z wyłączeniem sekcji G) średnia dla UE wyniosła 1,5%, a Polska, ze wzrostem o 6,3%, znalazła się na szóstym miejscu wśród wszystkich krajów członkowskich. Pięć państw (republiki nadbałtyckie, Irlandia oraz Słowacja) odnotowało wzrost powyżej 10%. Najgorszy wynik (spadek o 9,9%) zanotowano w Grecji, która również w 2011 r. (spadek o 11,1%) i w 2010 r. (spadek o 14,3%) osiągała najsłabsze wyniki w UE.

Wykres 36. Zmiany rocznych wskaźników obrotów w sektorze usług w krajach Unii Europejskiej (dane wyrównane dniami roboczymi)

Dane wstępne i szacunki Eurostatu. W przypadku obrotów w usługach (z wyłączeniem sekcji G) brak danych dla Danii, Włoch i Portugalii.

Źródło: dane Eurostatu.

7. SYTUACJA FINANSOWA PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE

WYNIKI FINANSOWE

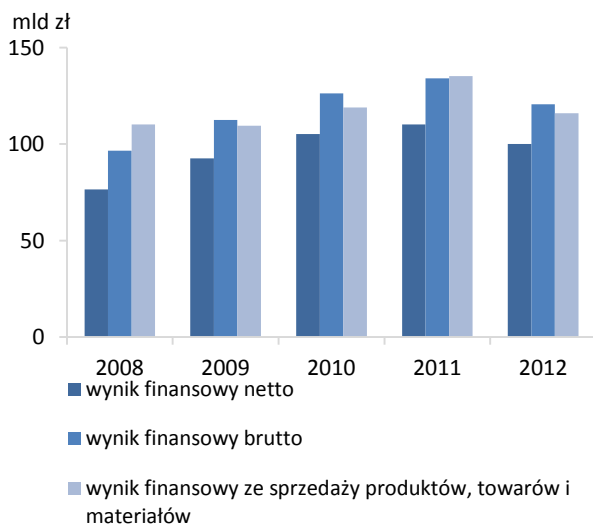
W 2012 r. łączny wynik finansowy brutto przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób⁴⁵ wyniósł 120,6 mld zł i był o 10,0% niższy niż w 2011 r. Wynik finansowy netto wyniósł 100,1 mld zł i był o 9,2% niższy od uzyskanego w roku poprzednim. Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w tej grupie przedsiębiorstw ukształtował się na poziomie 115,9 mld zł i był o 14,3% niższy niż rok wcześniej.

Przychody z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych, o liczbie pracujących powyżej 9 osób, w 2012 r. wyniosły 2 827,7 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 3,8%. Przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, stanowiące największy udział w strukturze przychodów (96,4%), wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 4,0%⁴⁶.

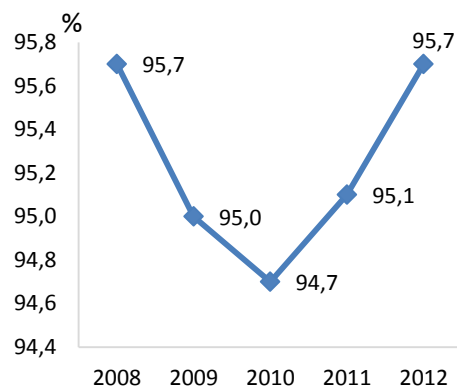
⁴⁵ Informacje dotyczą podmiotów gospodarczych, o liczbie pracujących powyżej 9 osób, prowadzących księgi rachunkowe. Jednostki gospodarcze zostały podzielone według sekcji PKD 2007: B – Górnictwo i wydobywanie, C – Przetwórstwo przemysłowe, D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, E – Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja, F – Budownictwo, G – Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli, H – Transport i gospodarka magazynowa, I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, J – Informacja i komunikacja, K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości, M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca, P – Edukacja, Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna, R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, S – Pozostała działalność usługowa.

⁴⁶ W strukturze przychodów ogółem przeważały przychody generowane przez przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 49 osób, ich udział wyniósł 84,3%, utrzymując swój poziom z roku poprzedniego.

Wykres 37. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych

Wykres 38. Relacja kosztów do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych

Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

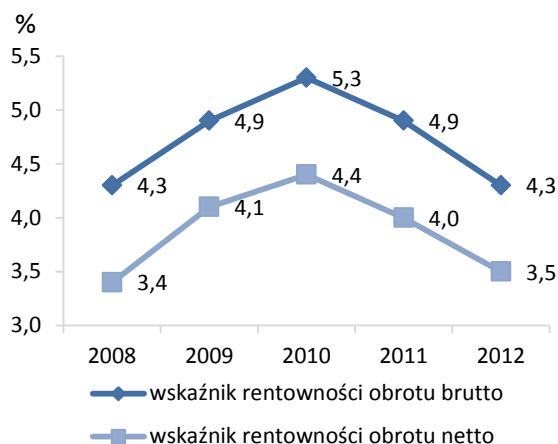
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób w 2012 r. wyniosły 2 707,1 mld zł i były wyższe niż w roku poprzednim o 4,6%. Koszty własne sprzedanych produktów, towarów i materiałów, zajmujące 96,4% w strukturze kosztów, wzrosły w stosunku do roku poprzedniego o 5,1%. Stosunek poniesionych kosztów z całokształtu działalności do wartości przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych wyniósł 95,7% i był wyższy niż w roku poprzednim o 0,6 p. proc.

Wzrost kosztów uzyskania przychodów z całokształtu działalności w 2012 r. wpłynął bardziej na pogorszenie się wyników finansowych przedsiębiorstw o liczbie pracujących powyżej 9 osób niż spadek uzyskanych przychodów. Sytuacja ta przełożyła się na kontynuację zmniejszenia nakładów na środki trwałe przez przedsiębiorstwa niefinansowe. Wartość tych nakładów w 2012 r. wyniosła 110,7 mld zł i była niższa niż w roku poprzednim o 1,6%.

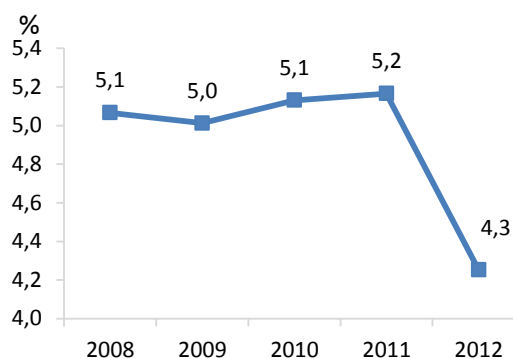
RENTOWNOŚĆ I PŁYNNOŚĆ

Wskaźnik rentowności obrotu brutto (relacja wyniku finansowego brutto do przychodów z całokształtu działalności) przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób, wyniósł 4,3% w 2012 r. i zwiększył się w stosunku do roku poprzedniego o 0,6 p. proc. Wskaźnik rentowności obrotu netto (wynik finansowy netto do przychodów z całokształtu działalności) obniżył się w stosunku do uzyskanego w 2011 r. o 0,5 p. proc., osiągając wielkość 3,5%.

Wykres 39. Rentowność obrotu przedsiębiorstw niefinansowych

Wykres 40. Rentowność ze sprzedaży przedsiębiorstw niefinansowych

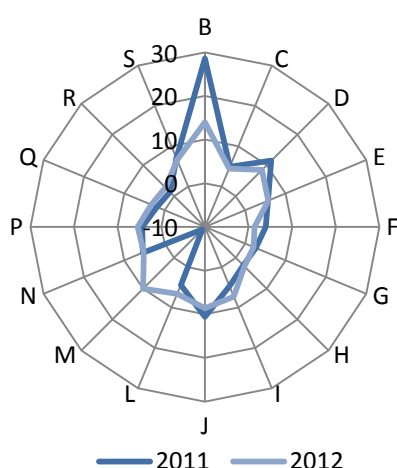

Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

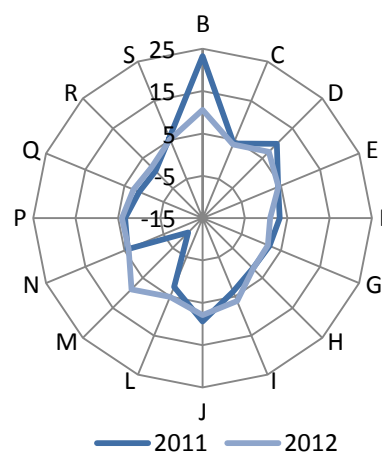
Poziom rentowności ze sprzedaży obliczono jako relację wyniku ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów do przychodów netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów. Wskaźnik ten dla przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób w 2012 r. wyniósł 4,3% i był niższy o 0,9 p. proc. wobec 2011 r.

Najwyższy spadek rentowności obrotu brutto w 2012 r. w relacji do roku poprzedniego odnotowano dla sekcji B – Górnictwo i wydobywanie (o 14,6 p. proc), a znaczący wzrost tej wielkości charakteryzował sekcję M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 19,2 p. proc.). W sekcjach tych również w 2012 r. rentowność obrotu netto zmniejszyła się o 12,7 p. proc. dla sekcji B, a dla sekcji M wzrosła o 19,0 p. proc.

Wykres 41. Rentowność obrotu brutto przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %)

Wykres 42. Rentowność obrotu netto przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %)

Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

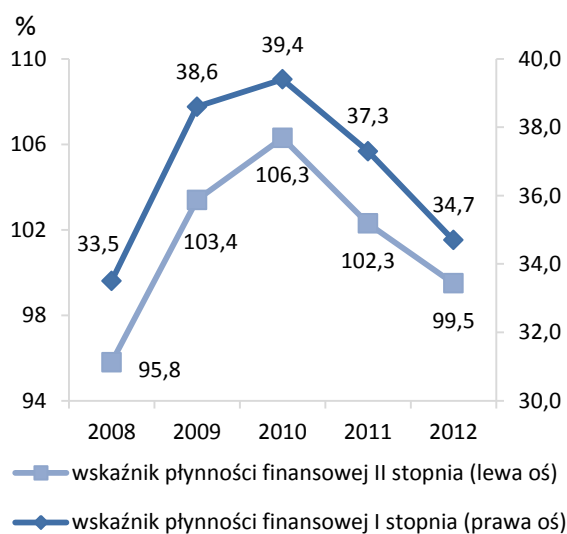
Jednym z warunków istotnych dla przedsiębiorstwa jest zachowanie płynności finansowej. W przedsiębiorstwach o liczbie pracujących powyżej 9 osób wskaźnik płynności finansowej

I stopnia⁴⁷ w 2012 r. wyniósł 34,7% wobec 37,3% w 2011 r.; wskaźnik II stopnia⁴⁸ spadł z 102,3% do 99,5%. Wskaźnik płynności finansowej III stopnia⁴⁹ tych przedsiębiorstw wykazał nieznaczny spadek z poziomu 146,6% w 2011 r. do 146,0% w 2012 r. Spadek płynności finansowej przedsiębiorstw niefinansowych w 2012 r. wiązał się głównie ze zmianami w strukturze i wartości majątku obrotowego.

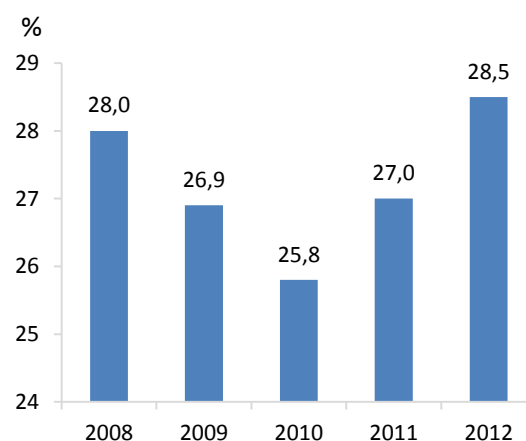
W przedsiębiorstwach niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób inwestycje krótkoterminowe w 2012 r. zmniejszyły się w stosunku do roku poprzedniego o 8,2%, osiągając wartość 208,4 mld zł. Należności krótkoterminowe w 2012 r. spadły w stosunku do roku poprzedniego o 1,5%, osiągając poziom 389,0 mld zł. Wartość zapasów utrzymywanych przez przedsiębiorstwa na koniec roku wyniosła 250,2 mld zł wobec 240,9 mld zł w roku poprzednim, a w konsekwencji odnotowano wyższy o 1,5 p. proc. niż w 2011 r. udział zapasów w strukturze aktywów obrotowych przedsiębiorstw.

Zobowiązania przedsiębiorstw niefinansowych ogółem o liczbie pracujących powyżej 9 osób w 2012 r. wyniosły 893,3 mld zł, utrzymując zbliżony poziom do roku poprzedniego. Najwyższy udział w strukturze zobowiązań w 2012 r. stanowiły zobowiązania krótkoterminowe; udział ten wyniósł 67,2%, przy 68,1% w 2011 r. Poziom zobowiązań krótkoterminowych w 2012 r. zmniejszył się o 1,3% w relacji do roku poprzedniego i wyniósł 600,2 mld zł.

Wykres 43. Płynność finansowa I i II stopnia przedsiębiorstw niefinansowych

Wykres 44. Udział zapasów w aktywach obrotowych przedsiębiorstw niefinansowych

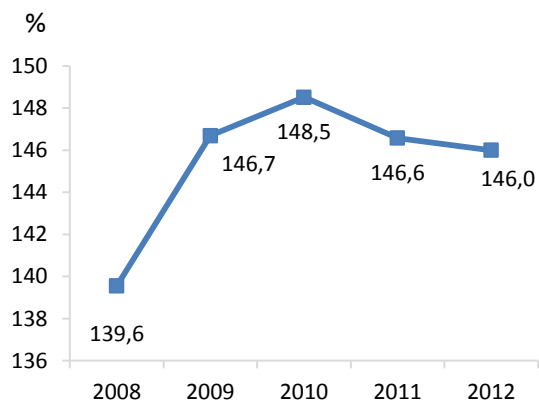
Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

⁴⁷ Wskaźnik płynności finansowej I stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych) (słownik pojęć GUS).

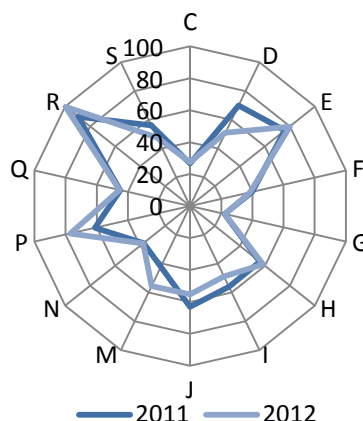
⁴⁸ Wskaźnik płynności II stopnia jest to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych) (słownik pojęć GUS).

⁴⁹ Wskaźnik płynności III stopnia jest to relacja aktywów obrotowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych) (słownik pojęć GUS).

Wykres 45. Wskaźnik płynności finansowej III stopnia przedsiębiorstw niefinansowych

Wykres 46. Wskaźnik płynności finansowej I stopnia przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %)

Uwaga: ze względu na wysoki poziom tego wskaźnika dla sekcji B w 2011 r., kiedy wyniósł 140,9% i jego spadek do poziomu 36,6% w 2012 r. nie został on przedstawiony na wykresie radarowym.

Źródło: opracowanie na podstawie GUS, *Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych I–XII*.

Wskaźnik płynności I stopnia przedsiębiorstw niefinansowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób według PKD 2007 wykazał najwyższy spadek w sekcji B – Górnictwo i wydobywanie (o 104,6 p. proc.), D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną (o 19,0 p. proc.) oraz S – Pozostała działalność usługowa (o 8,4 p. proc.). Najwyższy wzrost w 2012 r. w zakresie poprawy płynności finansowej I stopnia charakteryzował sekcję P – Edukacja (o 15,8 p. proc.) oraz M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 13,4 p. proc.).

II. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA SPOŁECZNA

1. PROCESY GLOBALNE

Globalne spowolnienie gospodarcze w 2012 r. negatywnie odbiło się na rynkach pracy. Negatywne trendy na rynkach pracy dotyczyły przede wszystkim krajów rozwiniętych (z istotnym wyjątkiem Stanów Zjednoczonych oraz Japonii), gdzie wskaźniki zatrudnienia obniżyły się, a stopy bezrobocia rosły. Wśród krajów rozwijających się występowało duże zróżnicowanie sytuacji na rynku pracy. Przykładowo, w grupie krajów Ameryki Łacińskiej i Karaibów oraz Europy Środkowo-Wschodniej (nie obejmujących krajów Unii Europejskiej z regionu) i Wspólnoty Niepodległych Państw⁵⁰ zatrudnienie rosło, a bezrobocie zmniejszało się, zaś w krajach Azji Wschodniej miało miejsce istotne spowolnienie we wzroście zatrudnienia.

AKTYWNI ZAWODOWO

Wskaźnik aktywności zawodowej na świecie w 2012 r.⁵¹ wyniósł 64,1% i był na tym samym poziomie, co w 2011 r. Najwyższe wskaźniki aktywności zawodowej utrzymywały się w grupie krajów Azji Wschodniej (73,1%), Afryki Subsaharyjskiej (70,4%) oraz Południowo-Wschodniej Azji oraz Pacyfiku (70,1%), najniższe zaś na Bliskim Wschodzie (48,1%) oraz w Afryce Północnej (49,1%).

Tabl. 14. Współczynnik aktywności zawodowej według grup krajów

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w %				
Świat	64,6	64,3	64,1	64,1	64,1
Gospodarki rozwinięte oraz Unia Europejska (DE EU)	60,8	60,5	60,3	60,0	60,0
Środkowa i Południowo-Wschodnia Europa (nie obejmuje krajów UE) oraz Wspólnota Niepodległych Państw (CSEE CIS)	58,7	59,0	59,2	59,6	59,8
Azja Wschodnia (EA)	73,8	73,6	73,4	73,3	73,1
Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (SEA)	70,1	70,0	70,1	70,1	70,1
Południowa Azja (SA)	58,6	57,9	57,1	57,1	57,1
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	65,7	65,8	66,1	66,1	66,3
Bliski Wschód (ME)	46,8	47,1	47,5	47,8	48,1
Afryka Północna (NA)	48,8	48,8	48,8	49,0	49,1
Afryka Subsaharyjska (SSA)	70,2	70,2	70,2	70,3	70,4

Źródło: dane MOP.

Współczynnik aktywności zawodowej osób młodych na świecie wyniósł 48,5%, tj. zmniejszył się o 0,1 p. proc. wobec 2011 r. i był wyraźnie niższy od współczynnika aktywności zawodowej ogółem, co można wiązać z dużym odsetkiem biernych zawodowo ze względu na podejmowanie nauki w tej grupie wiekowej. Jednak spadek tej aktywności w ostatnich pięciu latach, np. w grupie gospodarek rozwiniętych oraz UE, wiązał się także ze wzrostem liczby młodzieży bez pracy, nauki, czy szkolenia (*NEET - Not in Employment, Education or Training*)⁵².

⁵⁰ Podział na grupy państw w tym rozdziale podawany jest za MOP. Tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

⁵¹ Wszystkie dane dot. 2012 r. w tym rozdziale pochodzą z oficjalnych szacunków MOP.

⁵² MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 32.

PRACUJĄCY

Wskaźnik zatrudnienia na świecie, tzn. udział osób pracujących w stosunku do całej populacji w wieku produkcyjnym (15-64 lata), w 2012 r. wyniósł 60,3% i utrzymywał się na tym poziomie od 2009 r. Był to najniższy poziom od co najmniej 1991 r., tj. pierwszego roku, dla którego globalne szacunki wskaźnika zatrudnienia były dostępne.

Tabl. 15. Wskaźnik zatrudnienia według grup krajów

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w %				
Świat	61,0	60,3	60,3	60,3	60,3
Gospodarki rozwinięte oraz Unia Europejska (DE EU)	57,1	55,5	55,0	55,0	54,8
Środkowa i Południowo-Wschodnia Europa (bez UE) oraz Wspólnota Niepodległych Państw (CSEE CIS)	53,9	53,0	53,6	54,4	54,8
Azja Wschodnia (EA)	70,6	70,3	70,3	70,1	69,8
Południowo-Wschodnia Azja oraz Pacyfik (SEA)	66,4	66,4	66,8	67,0	67,0
Południowa Azja (SA)	56,4	55,5	54,9	55,0	55,0
Ameryka Łacińska i Karaiby (LA)	61,4	60,7	61,6	61,8	61,9
Bliski Wschód (ME)	41,8	42,0	42,1	42,5	42,8
Afryka Północna (NA)	44,3	44,3	44,5	44,1	44,1
Afryka Subsaharyjska (SSA)	64,9	64,9	64,8	65,0	65,1

Źródło: dane MOP.

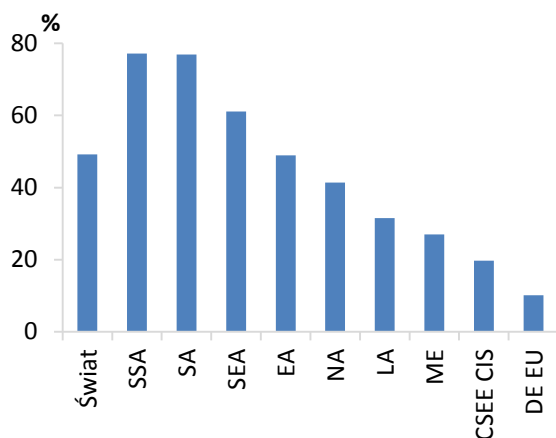
Podobnie jak w przypadku aktywności zawodowej, najwyższe wskaźniki zatrudnienia zgodnie z danymi MOP występowały w 2012 r. we Wschodniej Azji (69,8%), Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku (67,0%) oraz Afryce Subsaharyjskiej (65,1%). Wysoki wskaźnik występował także w Ameryce Łacińskiej i Karaibach (61,9%). Najniższy poziom wskaźnika zatrudnienia występował w regionie Bliskiego Wschodu (42,8%) oraz Północnej Afryki (44,1%). W gospodarkach rozwiniętych oraz UE zatrudnienie utrzymywało się na poziomie 54,8%. Wskaźnik ten był niższy w porównaniu z poprzednim rokiem o 0,2 p. proc. Ważnym krajem rozwiniętym, w którym sytuacja na rynku pracy poprawiła się w 2012 r., były Stany Zjednoczone, gdzie wskaźnik zatrudnienia wzrósł z poziomu 66,6% w 2011 r. do 67,1%.

Zgodnie z szacunkami Międzynarodowej Organizacji Pracy liczba pracujących na świecie w 2012 r. wynosiła 3,1 mld, z tego 0,5 mld (wzrost o 0,3%) w grupie gospodarek rozwiniętych oraz UE, a 2,6 mld (wzrost o 1,6%) w krajach rozwijających się. Liczba pracujących na świecie wzrosła w tym roku o 1,4% wobec wzrostu o 4,5% w 2011 r.

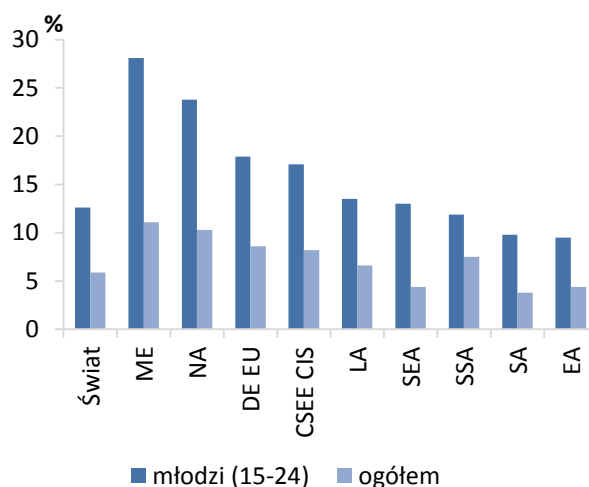
Według danych MOP liczba osób pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin (grupy osób określane przez MOP mianem *vulnerable employment*) na świecie w 2012 r. wyniosła 1,5 mld i była wyższa o ponad 9 mln w porównaniu z 2011 r. Osoby te stanowiły 56,0% globalnej siły roboczej⁵³. Udział ten był większy w państwach rozwijających się. Przykładowo, w regionie Południowej Azji wyniósł 76,9%, a w Azji Wschodniej 48,9%, podczas gdy w gospodarkach rozwiniętych oraz Unii Europejskiej 10,1%.

⁵³ MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 39.

Wykres 47. Udział osób pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin (*vulnerable employment*) w 2012 r. według grup krajów

Wykres 48. Stopa bezrobocia na świecie w 2012 r. według grup krajów

Uwaga: grupowanie krajów według MOP, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MOP.

CHARAKTERYSTYKA ŚWIATOWYCH RYNKÓW PRACY WEDŁUG BANKU ŚWIATOWEGO ORAZ MCKINSEY GLOBAL INSTITUTE

Zgodnie z danymi Banku Światowego w 2010 r. ponad 3 mld osób na świecie posiadało pracę, przy czym ok. 1,7 mld pracujących otrzymywało regularnie wynagrodzenia (*wage employment*), a pozostałe 1,4 mld pracowało w rolnictwie, w małych domowych przedsiębiorstwach, w szarej strefie, bądź sezonowo. Około 2 mld osób dorosłych w wieku produkcyjnym, w większości kobiety, nie pracowało, ani nie szukało pracy, 621 mln młodych ludzi nie pracowało ani nie uczyło się. Coraz większy udział pracujących był zatrudniany w niepełnym wymiarze czasu pracy, zarówno w gospodarkach rozwiniętych, jak i rozwijających się.

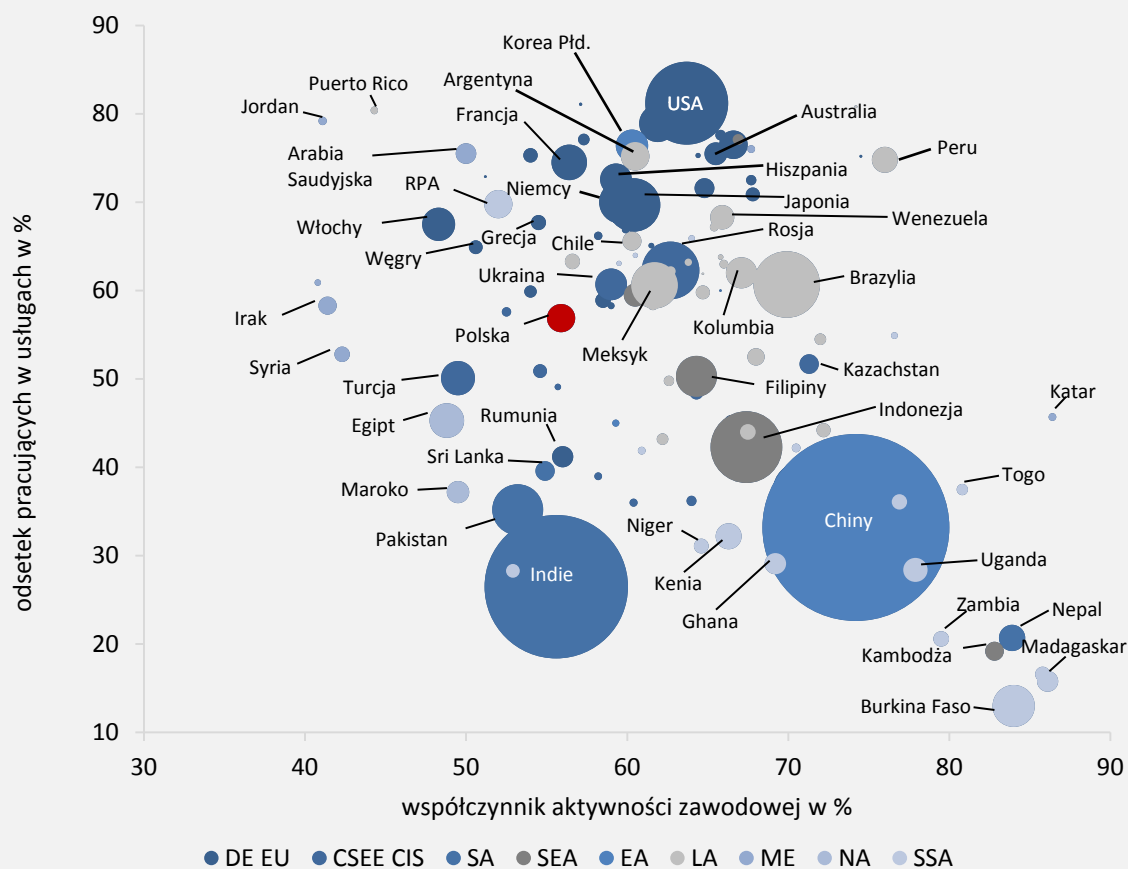
Głównym dostarczycielem pracy na świecie był sektor prywatny (9 na 10 miejsc pracy). Obok istotnego udziału samozatrudnienia i rolnictwa, eksperci Banku Światowego wskazywali także na wysoki udział zatrudnienia na czas określony wśród pracujących, jako istotną cechę gospodarek rozwijających się⁵⁴.

Zgodnie z wyliczeniami McKinsey Global Institute, w ciągu 30 lat od 1980 r. do 2010 r., na świecie powstało ok. 1,2 mld miejsc pracy. W większości powstawały one w krajach rozwijających się, gdzie następowało przechodzenie na masową skalę z zatrudnienia w rolnictwie do zatrudnienia w przemyśle i usługach. Chiny w ciągu dekady lat 2000-2010 utworzyły 121 mln miejsc pracy poza rolnictwem, Indie 67 mln. W Indiach w 2010 r. nadal jednak 53% pracujących, tj. 240 mln osób, stanowili pracujący w rolnictwie⁵⁵.

⁵⁴ BŚ, *World Development Report 2013*, (2012), Waszyngton, s. 5.

⁵⁵ MGI, *The world at work: Jobs, pay and skills for 3.5 billion people*, (2012), Nowy Jork, s. 3-6.

Wykres 49. Wybrane rynki pracy na świecie w 2010 r.
(rozmiar znacznika określa liczbę aktywnych zawodowo)

Uwaga:

^a dane dotyczące odsetka pracujących w usługach dotyczą różnych lat dla różnych krajów, pomiędzy 2005 r. a 2010 r., w zależności od dostępności danych w bazie MOP *Key Indicators of the Labour Market*.

^b grupowanie krajów według MOP, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MOP.

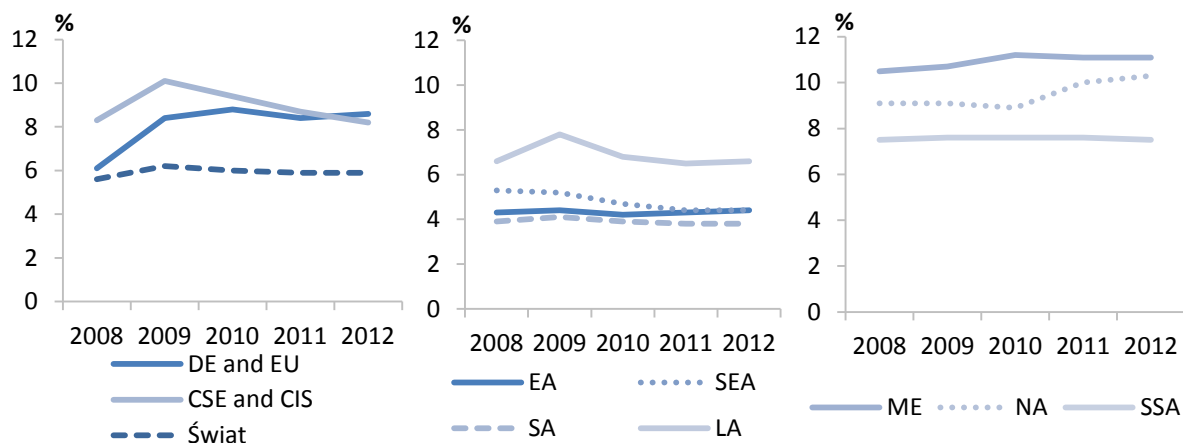
BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych na świecie w 2012 r. wzrosła o 4,2 mln do poziomu 197,3 mln. Stopa bezrobocia utrzymywała się na poziomie 5,9%, tzn. takim samym jak w 2011 r. Pomiędzy państwami rozwiniętymi a rozwijającymi się występowały istotne różnice w zakresie jej poziomu. Stopy bezrobocia były niższe w części państw rozwijających się, m.in. ze względu na szybszy wzrost gospodarczy, czy ukierunkowanie pakietów stymulacji fiskalnej na polepszenie sytuacji na rynku pracy. Stopa bezrobocia wyniosła 3,8% w grupie krajów Azji Południowej, po 4,4% w Azji Wschodniej i Południowo-Wschodniej Azji oraz Pacyfiku, zaś w grupie krajów gospodarek rozwiniętych oraz UE było to 8,6%.

W Stanach Zjednoczonych stopa bezrobocia obniżała się w ciągu 2012 roku i średniorocznie wyniosła 8,1%, tj. 0,8 p. proc. mniej niż rok wcześniej. W Japonii stopa bezrobocia nieznacznie się zmniejszyła i wyniosła 4,3%, tj. o 0,3 p. proc. mniej niż rok wcześniej. Dla porównania, w krajach strefy euro stopa bezrobocia wyniosła 11,4%, co oznaczało wzrost o 1,4 p. proc. w porównaniu z 2011 r.

W krajach Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej (nie obejmuje krajów regionu należących do UE) oraz Wspólnoty Niepodległych Państw stopa bezrobocia wyniosła 8,2% i była niższa o 0,5 p. proc. Najwyższe wskaźniki występowały w krajach Bliskiego Wschodu (przeciętnie 11,1%) oraz Afryki Północnej (średnio 10,3%). W tym drugim regionie stopa bezrobocia wzrosła w 2012 r. o 0,3 p. proc.

Wykres 50. Stopa bezrobocia według grup państw

Uwaga: grupowanie krajów według MOP, tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MOP.

Młodzi bezrobotni, w wieku 15-24 lata, w 2012 r. stanowili 37,4% ogółu bezrobotnych, tj. 73,8 mln. Stopa bezrobocia wśród tej grupy utrzymywała się na poziomie 12,6% i była wyższa o 0,2 p. proc. niż w 2011 r.

W krajach rozwiniętych wzrósł odsetek osób długotrwale bezrobotnych⁵⁶. W Stanach Zjednoczonych długotrwale bezrobotni stanowili 29,3% bezrobotnych ogółem, a w Hiszpanii 44,5%. Wysokie długotrwale bezrobocie, ze względu na oderwanie od rynku pracy, przekładało się na strukturalne problemy; wiązało się to z obniżeniem zdolności potencjalnych pracowników, ich niedopasowaniem do potrzeb pracodawcy. Niedopasowanie umiejętności jest jednym ze współczesnych problemów rynku pracy, szczególnie w gospodarkach rozwiniętych: z jednej strony spada zapotrzebowanie na osoby o niskich kwalifikacjach przy ich nadmiernej podaży, z drugiej zaś rośnie zapotrzebowanie na osoby wysoko kwalifikowane przy jednoczesnej ich niewystarczającej podaży⁵⁷.

PRODUKTYWNOŚĆ I PŁACE

W 2012 r. tempo wzrostu produktywności⁵⁸ na świecie zwolniło do 1,9% z poziomu 2,2% rok wcześniej. Szczególnie dotkliwe było to w wielu krajach rozwijających się. Wzrost produktywności w tych krajach, obserwowany w latach poprzednich, analitycy MOP przypisywali przede wszystkim przenoszeniu pracy z sektorów niskoprodukcyjnych do wysokoprodukcyjnych, zmniejszeniu się

⁵⁶ Osoby poszukujące pracy 12 miesięcy i dłużej według definicji MOP.

⁵⁷ MGI, *The world at work: Jobs, pay, and skills for 3.5 billion people*, (2012), Nowy Jork, s. 1.

⁵⁸ Produktywność rozumiana, jako wartość produktu w ujęciu realnym po dostosowaniach do różnic cenowych pomiędzy krajami (według standardu PPP), przeliczona na jednego pracującego. Por. MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 137.

skali ubóstwa, a także odsetka pracujących na własny rachunek oraz przy gospodarstwie domowym, czy tworzeniu się klasy średniej. Jako główną przyczynę obniżenia tempa tego wzrostu w 2012 r. wskazano niski poziom inwestycji⁵⁹.

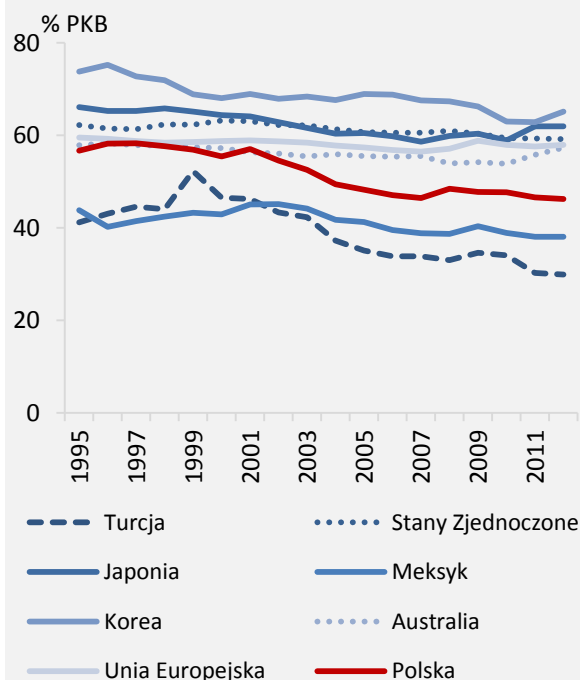
Pomimo tego, że brakuje jeszcze szacunków dla 2012 r., eksperci MOP wskazują na wysokie prawdopodobieństwo dalszego spowolnienia tempa wzrostu wynagrodzeń ze względu na niskie tempo wzrostu produktywności oraz rosnącą niepewność na rynkach pracy. Światowe płace w 2011 r. wzrosły o 1,2%, wyłączając zaś Chiny – o 0,2%.

TRENDY GLOBALNE - MALEJĄCY UDZIAŁ PRACY W DOCHODZIE

Jednym z długotrwałych trendów, charakteryzujących obecną sytuację na rynku pracy, jest malejący udział pracy w dochodzie. Jako główną przyczynę tego procesu OECD wskazuje zastępowanie siły roboczej maszynami, a także rosnącą konkurencją krajową oraz międzynarodową⁶⁰. Procesy te powodują, że maleje popyt na osoby o niskich kwalifikacjach, co przekłada się na pogorszenie ich sytuacji materialnej.

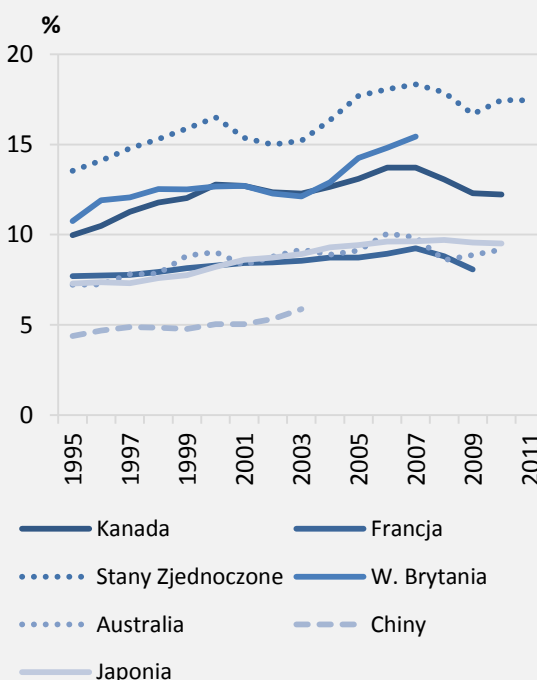
Zgodnie z danymi z bazy KE Ameco, w Stanach Zjednoczonych udział dochodu z pracy w 2012 r. wyniósł 59,2%, co oznaczało spadek o 3,0 p. proc. wobec 1995 r. Istotny spadek odnotowano w Turcji, z poziomu 41,2% w 1995 r. do poziomu 29,9% w 2012 r. W Polsce udział ten w 2012 r. wyniósł 46,2% i był niższy o 10,5 p. proc. niż w 1995 r. Udział czynnika pracy w dochodzie w Polsce był jednym z najniższych w całej UE, gdzie wyniósł średnio 57,9%.

Wykres 51. Udział dochodu z pracy w PKB w wybranych gospodarkach

Źródło: dane KE (Ameco).

Wykres 52. Udział dochodów najbogatszego 1% osób w dochodzie całej populacji w wybranych gospodarkach

Źródło: World Top Income database.

⁵⁹ MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 39.

⁶⁰ OECD, *Prognoza stanu zatrudnienia w OECD na rok 2012*, (2012), Paryż, s. 3.

Według analityków OECD za około 80% spadku udziału dochodu z pracy w krajach rozwiniętych pomiędzy 1990 r. a 2007 r. odpowiedzialny był postęp technologiczny⁶¹ oraz zwiększająca się ilość kapitału, jaka przypada na pojedynczego pracownika (ang. *capital deepening*)⁶². W dalszej kolejności, za ok. 10% spadku odpowiedzialna była globalizacja i związane z nią przenoszenie procesów produkcji do krajów z niższymi kosztami pracy (ang. *offshoring*) oraz rosnąca konkurencyjność. Analitycy Komisji Europejskiej wskazują, że globalizacja miała mniejszy wpływ niż postęp technologiczny na spadek udziału pracy w dochodzie, a jednocześnie wpłynęła przede wszystkim na sytuację pracowników o średnich kwalifikacjach (ang. *medium-skilled workers*)⁶³.

W obliczu niemożności zahamowania procesów globalizacji, czy postępu technologicznego, eksperci OECD wskazują na inwestycje w kapitał ludzki jako główne narzędzie przeciwdziałania spadkowi udziału pracy w tworzeniu dochodu.

Obok wymienionych wyżej procesów, w ciągu ostatnich dziesięcioleci w wielu krajach wzrósł udział w dochodzie grupy osób stanowiących najbogatszy 1,0% populacji, co ilustrowało wzrost nierówności dochodowych. Wzrost ten był szybki szczególnie w Stanach Zjednoczonych Ameryki, gdzie udział tej grupy w 2011 r. wyniósł 17,4%, tj. był wyższy o 3,9 p. proc. niż w 1995 r.

UBÓSTWO WŚRÓD PRACUJĄCYCH W 2011 R.

W 2011 r. w skrajnym ubóstwie (*extreme poverty*), tzn. poniżej 1,25USD na dzień, żyło 397 mln pracujących. Kolejne 472 mln pracujących nie było w stanie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb (*moderate poverty*), tzn. utrzymywali się za kwotę w przedziale od 1,25 USD do 2 USD na dzień. W krajach rozwijających się 15,2% pracujących znajdowało się poniżej granicy skrajnego ubóstwa, zaś 30,0% poniżej poziomu przeciętnego ubóstwa. Za kwotę pomiędzy 2 USD a 4 USD na dzień (*near poor workers*) żyło 661 mln pracujących, co stanowiło 25,2% populacji pracujących krajów rozwijających się.

Należy zaznaczyć, że w latach 2001-2011 poziom ubóstwa na świecie znacząco się obniżył. Przykładowo, liczba pracujących żyjących w skrajnym ubóstwie zmalała o 281 mln. Jednocześnie w krajach rozwijających się istotnie zwiększył się w ostatniej dekadzie udział pracujących żyjących powyżej 4 USD na dzień – eksperci MOP wiążą ten trend z tworzeniem się klasy średniej w krajach rozwijających się. Zgodnie z danymi MOP, udział tych pracujących wśród ogółu przekroczył 41,6% w 2011 r.⁶⁴

2. RYNKI PRACY ORAZ SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ

Spadkowi aktywności gospodarczej w UE w 2012 r. towarzyszyło pogorszenie sytuacji na rynkach pracy, co znalazło swoje odzwierciedlenie zarówno we wzroście stopy bezrobocia, jak i zmniejszeniu się liczby pracujących. Sytuacja na rynkach pracy najtrudniej przedstawiała się w południowych krajach UE, tj. Hiszpanii, Portugalii, Włoszech, Grecji i na Cyprze. W krajach tych odnotowano wysokie stopy bezrobocia, wydłużał się okres pozostawania bezrobotnym, rosła liczba

⁶¹ Postęp technologiczny określony przez wzrost łącznej produktywności czynników produkcji (TFP – *Total Factor Productivity*).

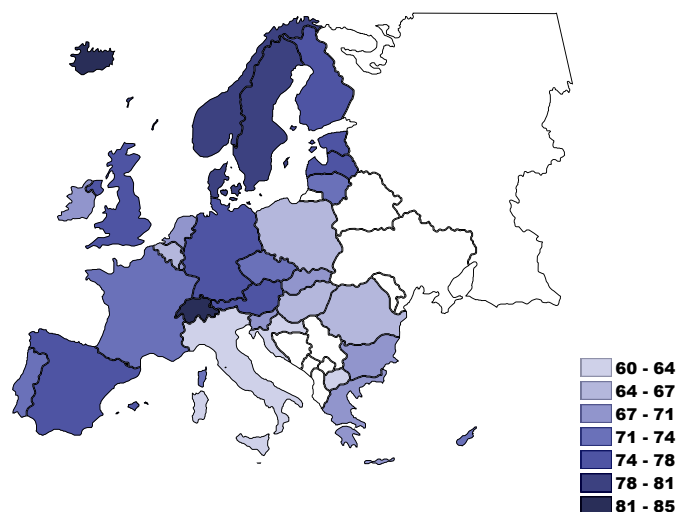
⁶² OECD, *Employment and Migration Working Papers No. 133*, (2012), Paryż, s. 7.

⁶³ KE, *Employment in Europe 2007*, (2007), Bruksela, s. 260.

⁶⁴ MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa, s. 40-41.

zatrudnionych na niechcianych kontraktach na czas określony (ang. *involuntary temporary employees*). Jednocześnie obniżały się wynagrodzenia w wymiarze zarówno nominalnym, jak i realnym, co przekładało się na pogorszenie sytuacji dochodowej ludności tych krajów.

Wykres 53. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15-64 lata w UE w 2012 r.

Źródło: dane Eurostatu.

LUDNOŚĆ WEDŁUG EKONOMICZNYCH GRUP WIEKU

Populacja osób w wieku produkcyjnym (15-64 lata)⁶⁵ wyniosła w krajach Unii Europejskiej 329 731,9 tys. osób i była mniejsza o 1 470,4 tys. niż w 2011 r. Liczba ta zmniejszała się drugi rok z rzędu, co, przy uwzględnieniu jednoczesnego wzrostu liczby osób w wieku 65 i więcej (wzrost o 1 804,2 tys. w 2012 r.), należy przypisać postępującemu procesowi starzenia się społeczeństw krajów Unii Europejskiej. Udział osób w wieku 65 lat i więcej wśród ogółu populacji wyniósł 17,8%. Najstarszym społeczeństwem, tj. z najwyższym udziałem osób 65 lat i więcej wśród ogółu populacji, były Niemcy oraz Włochy (po 20,6%), w następnej kolejności Grecja (19,7%), Portugalia (19,4%), Bułgaria, Szwecja (po 18,8%) oraz Łotwa (18,6%). W Polsce wskaźnik ten wyniósł 13,8%.

AKTYWNI ZAWODOWO

W krajach UE liczba aktywnych zawodowo w 2012 r. wyniosła 236 627,4 tys. osób i była wyższa o 826,5 tys. niż rok wcześniej. Największa liczba osób aktywnych zawodowo występowała w Niemczech (41 546,8 tys. osób), Wielkiej Brytanii (30 984,4 tys. osób), Francji (28 383,7 tys.), Włoszech (25 216,8 tys.), Hiszpanii (22 886,2 tys.) oraz Polsce (17 085,5 tys.). Współczynnik aktywności zawodowej dla UE wyniósł 71,8% i był wyższy o 0,6 p. proc. niż przed rokiem. Najwyższy współczynnik występował w Szwecji (80,3%), Holandii (79,3%), Danii (78,6%), Niemczech (77,1%), najniższy zaś na Malcie (63,1%), we Włoszech (63,7%), w Rumunii (64,2%) i na Węgrzech (64,3%).

⁶⁵ W dalszej części podrozdziału „Rynki pracy oraz sytuacja dochodowa ludności w Unii Europejskiej” dane dotyczące osób aktywnych zawodowo, pracujących oraz biernych zawodowo odnoszą się do grupy wiekowej w przedziale 15-64 lata, o ile nie zaznaczono inaczej. Dane dotyczące bezrobotnych odnoszą się do grupy wiekowej 15-74 lata.

Tabl. 16. Wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia w krajach UE

Kraje	Wskaźnik zatrudnienia (wiek 15-64)					Stopa bezrobocia (wiek 15-74)				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
	%									
Unia Europejska	65,8	64,5	64,1	64,3	64,2	7,0	8,9	9,6	9,6	10,4
Belgia	62,4	61,6	62,0	61,9	61,8	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6
Bułgaria	64,0	62,6	59,7	58,4	58,8	5,6	6,8	10,2	11,3	12,3
Czechy	66,6	65,4	65,0	65,7	66,5	4,4	6,7	7,3	6,7	7,0
Dania	77,9	75,3	73,3	73,1	72,6	3,4	6,0	7,5	7,6	7,5
Niemcy	70,1	70,3	71,1	72,5	72,8	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5
Estonia	69,8	63,5	61,0	65,1	67,1	5,5	13,8	16,9	12,5	10,2
Irlandia	67,6	61,9	59,6	58,9	58,8	6,0	12,0	13,9	14,7	14,7
Grecja	61,9	61,2	59,6	55,6	51,3	7,7	9,5	12,6	17,7	24,3
Hiszpania	64,3	59,8	58,6	57,7	55,4	11,3	18,0	20,1	21,7	25,0
Francja	64,8	64,0	63,9	63,9	63,9	7,4	9,1	9,3	9,2	9,9
Włochy	58,7	57,5	56,9	56,9	56,8	6,8	7,8	8,4	8,4	10,7
Cypr	70,9	69,0	68,9	67,6	64,6	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9
Łotwa	68,6	60,9	59,3	60,8	63,1	7,5	17,1	18,7	16,2	14,9
Litwa	64,3	60,1	57,8	60,3	62,2	5,8	13,7	17,8	15,3	13,3
Luksemburg	63,4	65,2	65,2	64,6	65,8	5,1	5,1	4,4	4,9	5,1
Węgry	56,7	55,4	55,4	55,8	57,2	7,8	10,0	11,2	10,9	10,9
Malta	55,3	55,0	56,1	57,6	59,0	6,0	6,9	6,9	6,5	6,4
Holandia	77,2	77,0	74,7	74,9	75,1	2,8	3,4	4,5	4,4	5,3
Austria	72,1	71,6	71,7	72,1	72,5	3,8	4,8	4,4	4,2	4,3
Polska	59,2	59,3	59,3	59,7	59,7	7,1	8,2	9,6	9,7	10,1
Portugalia	68,2	66,3	65,6	64,2	61,8	7,7	9,6	11,0	12,9	15,9
Rumunia	59,0	58,6	58,8	58,5	59,5	5,8	6,9	7,3	7,4	7,0
Słowenia	68,6	67,5	66,2	64,4	64,1	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9
Słowacja	62,3	60,2	58,8	59,3	59,7	9,5	12,0	14,4	13,6	14,0
Finlandia	71,1	68,7	68,1	69,0	69,4	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7
Szwecja	74,3	72,2	72,1	73,6	73,8	6,2	8,4	8,6	7,8	8,0
W. Brytania	71,5	69,9	69,5	69,5	70,1	5,6	7,6	7,8	8,0	7,9

Źródło: dane Eurostatu.

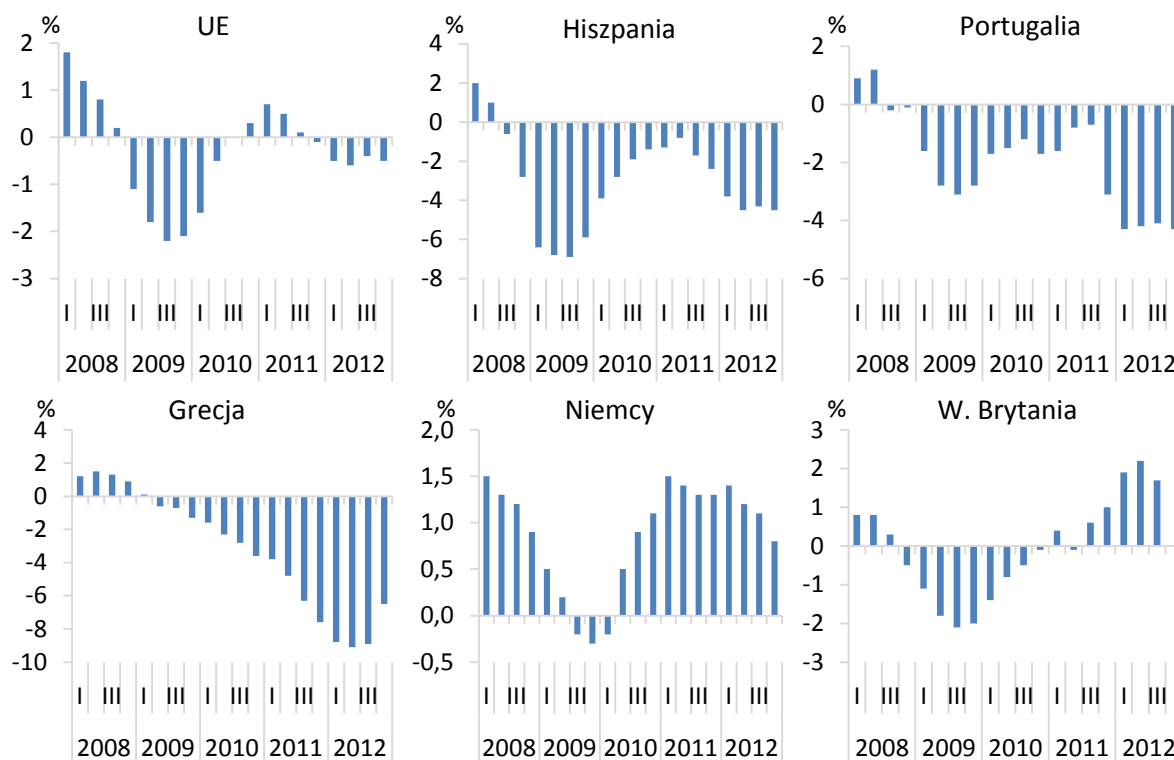
PRACUJĄCY

Liczba pracujących w Unii Europejskiej w 2012 r. wyniosła 211 640,6 tys. osób, podczas gdy w 2011 r. było to 212 836,9 tys.⁶⁶. Na spadek liczby pracujących w największym stopniu wpłynęło zmniejszenie liczby pracujących w Hiszpanii (-829,6 tys.), Grecji (-311,4 tys.), Portugalii (-208,0 tys.) oraz Włoszech (-101,6 tys.). Wzrost liczby pracujących miał miejsce przede wszystkim w Wielkiej Brytanii (288,3 tys.), Niemczech (259,5 tys.) oraz Rumunii (135,6 tys.).

Po czterech kwartałach słabej odbudowy po kryzysie gospodarczym, spadek liczby pracujących w UE nastąpił już w czwartym kwartale 2011 r. (o 0,1% w porównaniu do analogicznego okresu poprzedniego roku) i trwał przez kolejne cztery kwartały 2012 r.

⁶⁶ Ze względu na zmiany metodologiczne w badaniach pomiędzy latami 2012 oraz 2011 (także dla Polski), dane dotyczące liczby pracujących w UE w 2011 r. nie są w pełni porównywalne z danymi dotyczącymi liczby pracujących w 2012 r. Por. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_egan&lang=en

Wykres 54. Zmiany liczby pracujących w wybranych krajach Unii Europejskiej

Uwaga: dla Wielkiej Brytanii brak danych w IV kw. 2012 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Wskaźnik zatrudnienia, tj. udział osób pracujących w populacji w wieku 15-64 lata, w Unii Europejskiej utrzymywał się na poziomie 64,2% i był niższy o 0,1 p. proc. niż rok wcześniej. Najwyższy wskaźnik zatrudnienia występował w Holandii (75,1%), Szwecji (73,8%), Niemczech (72,8%), Danii (72,6%) oraz w Austrii (72,5%). Najniższe wskaźniki zatrudnienia odnotowano w Grecji (51,3%), Hiszpanii (55,4%) i we Włoszech (56,8%).

Wskaźnik zatrudnienia dla osób młodych, w wieku 15-24 lata, w całej UE wyniósł 32,9% i był niższy o 0,8 p. proc. niż w 2011 r. Wskaźnik ten wynosił 37,4% w 2008 r., po czym w latach 2009-2012 obniżał się. Wśród osób starszych (55-64 lata) odnotowano wskaźnik zatrudnienia na poziomie 48,9%, tj. wyższym o 1,5 p. proc. niż w 2011 r. W latach 2008-2012 wzrósł on o 4,3 p. proc. Wśród osób w wieku 25-54 lata wyniósł 77,2% w 2012 r. i był niższy o 0,4 p. proc. niż w roku poprzednim. Wskaźnik w tej grupie osób obniżał się systematycznie w latach 2009-2012.

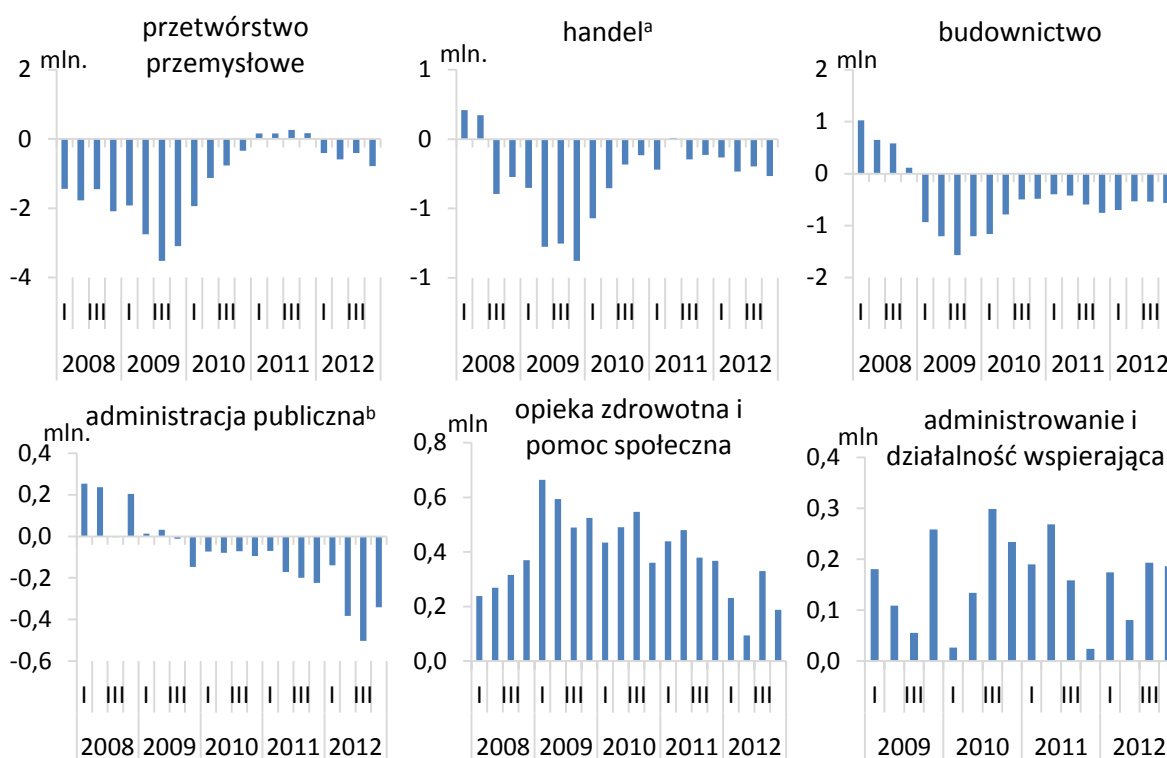
Zdobyte wykształcenie miało w UE bardzo duży wpływ na sytuację danej osoby na rynku pracy. Wśród osób z wyższym wykształceniem wskaźnik zatrudnienia w 2012 r. wyniósł 81,8%, wśród osób ze średnim (ponadgimnazjalnym oraz policealnym) 68,1%, zaś wśród osób z niższym wykształceniem (gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym) 44,0%⁶⁷. We wszystkich grupach wyodrębnionych ze względu na poziom wykształcenia wskaźnik obniżył się w 2012 r., choć skala tego spadku była najwyższa wśród osób najslabiej wykształconych (o 1,4 p. proc.).

⁶⁷ Podział na grupy wykształcenia na podstawie międzynarodowej standardowej klasyfikacji edukacji (ISCED – *International Standard Classification of Education*): 0-2 – niepełne podstawowe, podstawowe oraz gimnazjalne (*pre-primary, primary and lower secondary education*), 3-4 - ponadgimnazjalne oraz policealne (*upper secondary and post-secondary non-tertiary education*), 5-6 - wyższe (*first and second stage of tertiary education*).

PRACUJĄCY W WYBRANYCH SEKCJACH GOSPODARKI

Liczba osób pracujących w UE w 2012 r. spadała w większości sekcji gospodarki. W przetwórstwie przemysłowym wyniosła ona 33 333,4 tys. osób. Po nieznacznej odbudowie w 2011 r., spadła o 543,6 tys. osób (tj. o 1,6%) w 2012 r. Liczba pracujących istotnie zmniejszyła się także w budownictwie. W 2012 r. wyniosła ona 15 260,8 tys. osób i była mniejsza o 582,4 tys. osób niż w 2011 r. (oznaczało to spadek o 3,7%). W handlu; naprawie pojazdów samochodowych liczba pracujących wynosiła 29 618,9 tys. osób, tj. spadła o 207,9 tys. (0,7%). Sekcją, gdzie liczba pracujących wzrosła, była opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Liczba ta wyniosła 22 502,3 tys. i była wyższa o 211,0 tys. niż przed rokiem (wzrost o 0,9%). Pozostałe sekcje, w których odnotowano wzrost, to m.in.: administrowanie i działalność wspierająca (o 159,3 tys. osób, tj. 1,9%), informacja i komunikacja (o 137,7 tys. osób, tj. 2,2%) oraz edukacja (o 70,3 tys. osób, tj. 0,4%).

Wykres 55. Zmiana liczby pracujących w wybranych sekcjach gospodarki UE

^a pełna nazwa sekcji to: handel; naprawa pojazdów samochodowych.

^b pełna nazwa sekcji to: administracja publiczna; obowiązkowe zabezpieczenie społeczne.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

PRACUJĄCY WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA

Liczba pracowników najemnych w UE wyniosła 178 029,8 tys. w 2012 r. i stanowiła 84,1% pracujących ogółem. W 2011 r. było to 179 133,8 tys.⁶⁸. Pracodawców oraz pracujących na własny rachunek niezatrudniających pracowników najemnych było razem 30 643,3 i stanowili oni 14,5% liczby osób pracujących. Ich liczba zmniejszyła się o 13,0 tys. w porównaniu z 2011 r. Najmniej liczną

⁶⁸ Ze względu na zmiany metodologiczne w badaniach pomiędzy latami 2012 oraz 2011, (także dla Polski) dane dotyczące liczby pracujących w UE w 2011 r. nie są w pełni porównywalne z danymi dotyczącymi liczby pracujących w 2012 r. Por. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_egan&lang=en

grupą byli pomagający członkowie rodzin. Populacja ta liczyła 2 825,4 tys. osób, tj. 1,3%. Było ich mniej o 147,6 tys. wobec poprzedniego roku.

Zmiany w liczbie pracujących w ostatnich latach dokonywały się głównie na skutek dostosowania liczby osób zatrudnianych poprzez elastyczne formy pracy, takie jak umowy na czas określony, czy praca w niepełnym wymiarze. Z kolei praca na własny rachunek nie podlegała istotnym wahaniom.

PRACOWNICY NAJEMNI ZATRUDNIENI NA CZAS OKREŚLONY

Liczba pracowników najemnych zatrudnionych na czas określony w 2012 r. wyniosła w UE 24 332,4 tys. osób i zmniejszyła się wobec poprzedniego roku o 835,8 tys. osób⁶⁹ - w latach 2010-2011 wzrost liczby pracujących wynikał głównie ze wzrostu liczby pracujących na czas określony. Pracownicy zatrudnieni na czas określony stanowili 13,7% pracowników najemnych ogółem w 2012 r. Udział ten zmniejszył się wobec poprzedniego roku o 0,4 p. proc. Biorąc pod uwagę kraje członkowskie UE, największy odsetek pracowników zatrudnionych na czas określony występował w Polsce (26,8%), Hiszpanii (23,7%), Portugalii (20,7%) oraz Holandii (19,1%).

Umowy na czas określony pozwalają pracodawcy na dużą swobodę w dostosowywaniu zatrudnienia do wytwarzanej produkcji. Osoby zatrudnione na czas określony w okresie kryzysu gospodarczego z lat 2008-2010 były w pierwszej kolejności zwalniane, zaś w trakcie odbudowy w pierwszej kolejności zatrudniane⁷⁰. Liczba zatrudnionych na czas określony zaczęła spadać już od II kw. 2008 r. (w relacji do analogicznego okresu roku poprzedniego), podczas gdy zatrudnionych na czas nieokreślony dopiero rok później, tj. od II kw. 2009 r. Liczba zatrudnionych na czas określony zaczęła ponownie rosnąć już od II kw. 2010 r., zaś zatrudnionych na czas nieokreślony od I kw. 2011 r.

Częstokroć gorsze położenie materialne osób zatrudnionych na umowę na czas określony, w połączeniu z ich wysokim udziałem wśród ogółu pracowników w wielu państwach europejskich, wskazuje na segmentację rynków pracy. Świadczą o tym dane na temat ubóstwa w pracy, np. wskaźnik zagrożenia ubóstwem w pracy dla osób zatrudnionych na czas nieokreślony w UE wynosił 5,4% w 2011 r., zaś dla osób zatrudnionych na czas określony 13,2%. Rozpiętość pomiędzy krajami członkowskimi w ubóstwie wśród osób zatrudnionych na czas określony jest znacznie większa niż wśród osób zatrudnionych na czas nieokreślony.

Osoby zatrudniane na podstawie umowy na czas określony często mają ograniczone możliwości, by zostać zatrudnionymi na czas nieokreślony⁷¹. Jednakże ze względu na to, że części osób może odpowiadać praca na czas określony, cenniejszą miarą segmentacji od samego udziału zatrudnionych na czas określony jest wskaźnik dotyczący osób zatrudnionych na czas określony ze względu na niemożność znalezienia stałej pracy, tzn. osób, które nie chciały podejmować pracy w formie umowy na czas określony (ang. *involuntary temporary employees*). Najwyższy udział niechcianych kontraktów na czas określony wśród ogółu tej formy zatrudnienia występował na Cyprze (95,1%), w Hiszpanii (91,9%), Portugalii (87,2%), Grecji (86,4%). W Polsce wyniósł on 64,9%. Pomimo wyższego udziału zatrudnionych na czas określony niż w południowych krajach UE, w Polsce występował niższy odsetek osób podejmujących tę formę pracy ze względu na niemożność znalezienia stałej pracy. Pracę na czas określony ze względu na dobrowolny wybór takiej formy pracy, bądź ze względu na uczestniczenie w nauce, bądź szkoleniu podejmowało 25,2% osób.

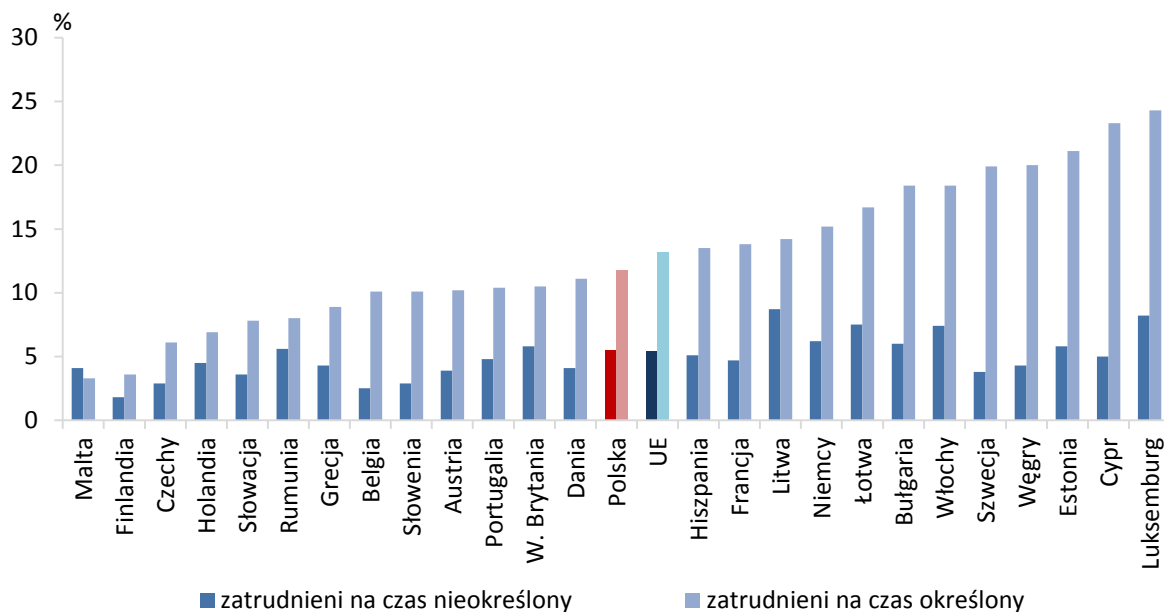
⁶⁹ Uwaga: por. poprzedni przypis.

⁷⁰ KE, *European Economic Forecast, Autumn 2011*, (2011), Bruksela, s. 64.

⁷¹ KE, *EU Employment and Social Situation. Quarterly Review. June 2012.*, (2012), Bruksela, s. 82.

Jednocześnie sytuacja materialna osób zatrudnionych na czas określony w Polsce była wyraźnie gorsza od osób zatrudnionych na stałe – wskaźnik ubóstwa wśród pierwszej grupy osób wynosił 11,8%, podczas gdy wśród drugiej 5,5%.

Wykres 56. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wśród pracujących w 2011 r.

Źródło: dane Eurostatu.

Biorąc pod uwagę grupy wiekowe, największy odsetek zatrudnionych na czas określony w 2012 r. występował wśród osób młodych, w wieku 15-24 lata. W tej grupie udział zatrudnionych na czas określony wśród pracowników najemnych wyniósł 42,1%, podczas gdy w grupie 15-64 lata 13,7%. Najwyższy udział zatrudnionych na czas określony w populacji młodych pracowników najemnych występował w Słowenii (72,0%), Polsce (66,4%) oraz Hiszpanii (62,4%). Jednocześnie należy zaznaczyć, że średni udział niechcianych kontraktów na czas określony wśród młodych osób był niższy niż wśród osób w wieku 15-64 lata. Także w Słowenii, pomimo wysokiego udziału umów na czas określony wśród młodych, 67,5% z nich nie chciało zatrudnienia na stałe. Wybór umowy na czas określony wśród młodych osób wiąże się niejednokrotnie z podejmowaniem nauki i studiów (średni udział osób pracujących na czas określony z tego powodu dla Unii wynosił 40,7% w 2012 r.).

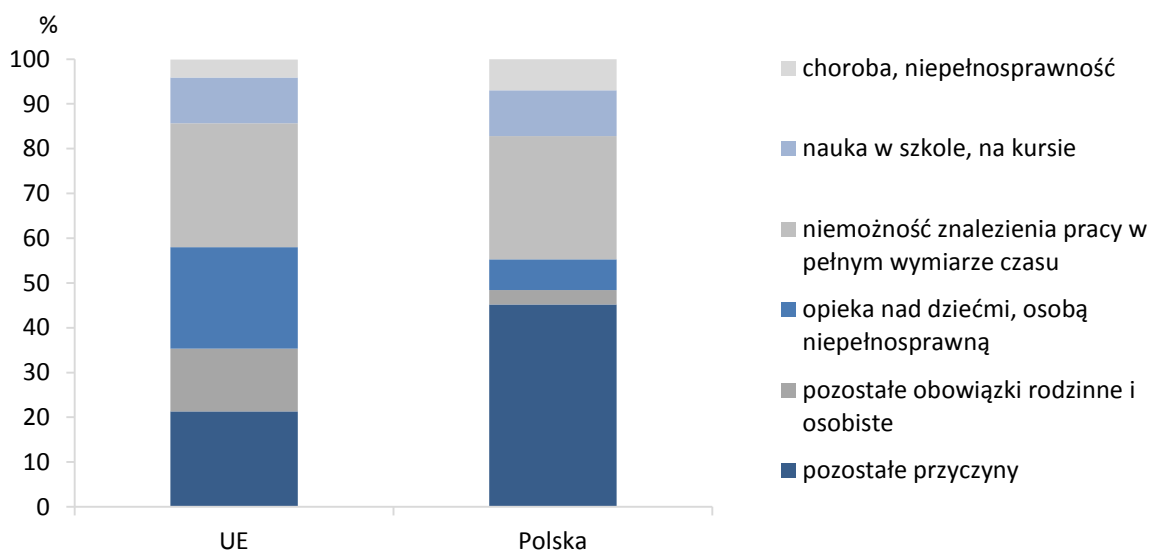
PRACUJĄCY W NIEPEŁNYM WYMIARZE CZASU PRACY

Liczba pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy w UE w 2012 r. wyniosła 40 705,0 tys. osób i zwiększyła się o 699,9 tys. w porównaniu z poprzednim rokiem. Liczba ta stanowiła 19,2% pracujących ogółem. Popularność tej formy zatrudnienia zwiększała się w ciągu ostatnich lat z każdym kolejnym rokiem, tzn. udział pracujących w niepełnym wymiarze wśród ogólnej liczby pracujących rósł nieprzerwanie od 2003 r. W latach 2009-2010, czyli w okresie spadku ogólnej liczby pracujących, liczba pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wciąż rosła (wyjątek stanowili w tej grupie ludzie młodzi, tj. w wieku 15-24 lata, których liczba się zmniejszała).

Praca w niepełnym wymiarze w UE dotyczy zdecydowanie częściej pracujących kobiet (32,1%) niż mężczyzn (8,4%). Największa różnica pod tym względem występowała w Holandii (odpowiednio 76,9% oraz 24,9%). W Polsce wynosiła ona odpowiednio 10,6% oraz 4,5%.

Praca w niepełnym wymiarze podejmowana jest z różnych przyczyn: niemożności znalezienia pracy w pełnym wymiarze, choroby, niepełnosprawności, podejmowania nauki w szkole bądź ze względu na opiekę nad dziećmi, czy osobą niepełnosprawną. W UE w dużym stopniu podejmowanie pracy w niepełnym wymiarze wiąże się z ideą godzenia obowiązków zawodowych z życiem prywatnym (ang. *work-life balance*). Pomiedzy Polską a UE ogółem występowały istotne różnice w zakresie przyczyn podejmowania tej formy zatrudnienia. W Polsce 6,9% pracujących w niepełnym wymiarze wybierało pracę ze względu na opiekę nad dzieckiem oraz osobą niepełnosprawną, podczas gdy w UE było to 22,7%.

Wykres 57. Przyczyny podjęcia pracy w niepełnym wymiarze czasu wśród osób w wieku 15-64 lata w 2012 r.

Źródło: dane Eurostatu.

BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych w UE w 2012 r. wyniosła 25 068,2 tys. i była wyższa o 2 042,8 tys. osób niż rok wcześniej. Stopa bezrobocia wyniosła 10,4%, co oznaczało jej wzrost o 0,8 p. proc. Bezrobociem najbardziej dotknięte były południowe kraje UE: Hiszpania (25,0%), Grecja (24,3%), Portugalia (15,9%), kraje bałtyckie: Łotwa (14,9%), Litwa (13,3%), a także Irlandia (14,7%), Słowacja (14,0%), Bułgaria (12,3%). Stopa bezrobocia przekraczała 10,0% w trzynastu krajach UE.

Rosło także bezrobocie, trwające 12 miesięcy i powyżej (tzw. długotrwałe, ang. *long-term unemployment*), jak i trwające 24 miesiące i powyżej (ang. *very long-term unemployment*)⁷². Średniorocznie w 2012 r., stopa bezrobocia długotrwałego wyniosła 4,6%, co oznaczało wzrost o 0,5 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Udział bezrobocia długotrwałego w bezrobociu ogółem wyniósł 44,4% w 2012 r., tj. wzrósł o 1,5 p. proc. Stopa bezrobocia, trwającego 24 miesiące i dłużej, wyniosła 2,5% w 2012 r. i była wyższa o 0,3 p. proc.

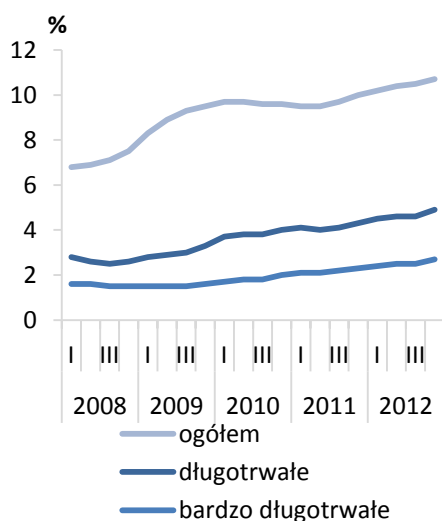
Bezrobocie dotykało przede wszystkim osoby młode oraz niskowyzkwalifikowane. Stopa bezrobocia wśród osób w wieku 15-24 lata wynosiła 22,8% i była wyższa o 1,5 p. proc. niż w 2011 r. Najwyższy poziom bezrobocia wśród młodych utrzymywał się w południowych krajach UE: Grecji (55,3%), Hiszpanii (53,2%), Portugalii (37,7%), Włoszech (35,3%), a także na Słowacji (34,0%) oraz

⁷² *Long-term unemployment* oraz *very long-term unemployment* to kategorie Eurostatu. Por. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/employment_unemployment_ifs/data/database

w Irlandii (30,4%). Wysoki poziom bezrobocia wśród osób młodych można tłumaczyć niechęcią pracodawców do zatrudniania osób o niskim doświadczeniu zawodowym. Poza tym, duży odsetek umów na czas określony wśród pracujących osób młodych sprawia, że ta grupa wiekowa jest szczególnie podatna na zwolnienia w czasach spowolnienia gospodarczego.

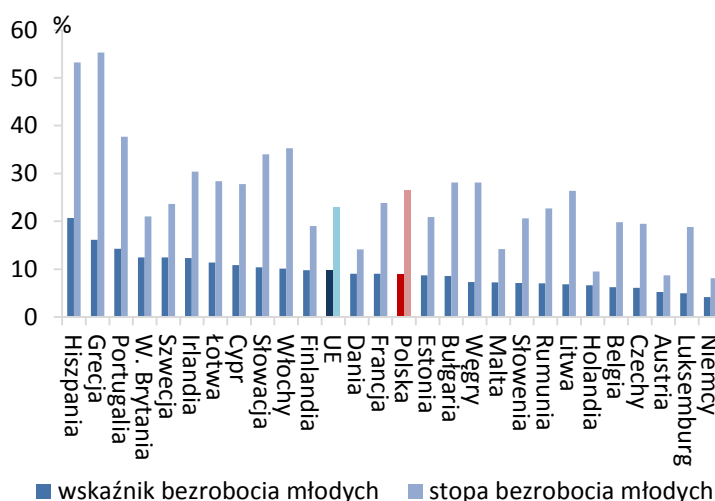
Wysoka stopa bezrobocia wśród osób młodych nie musi świadczyć o tym, że liczba młodych osób bezrobotnych jest bardzo duża. Stopa bezrobocia odzwierciedla odsetek bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo, zaś w danym kraju może występować duża populacja osób młodych, które nie podejmują pracy ze względu na naukę, tj. są bierne zawodowo. Z tego względu, poza stopą bezrobocia, Eurostat publikuje dane na temat udziału osób młodych bezrobotnych w pełnej populacji osób w wieku 15-24 lata (aktywnych i biernych zawodowo), czyli tzw. odsetek bezrobotnej młodzieży (ang. *youth unemployment ratio*). Najwyższy udział bezrobotnych wśród całej populacji młodych osób w 2012 r. występował w Hiszpanii (20,6%), Grecji (16,1%), Portugalii (14,3%), Wielkiej Brytanii (12,4%), Szwecji (12,4%) oraz Irlandii (12,3%).

Wykres 58. Stopa bezrobocia w UE

Źródło: dane Eurostatu.

Wykres 59. Odsetek bezrobotnej młodzieży oraz stopa bezrobocia młodzieży (15-24 lata) w UE w 2012 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

Wśród osób o niższym poziomie wykształcenia, tj. gimnazjalnym, podstawowym oraz niepełnym podstawowym, stopa bezrobocia wyniosła 18,2% i była wyższa o 2,0 p. proc. niż rok wcześniej. Poziom ten wyraźnie odbiegał nie tylko od stopy bezrobocia osób z wyższym wykształceniem (różnica 12,1 p. proc.), ale także od osób ze średnim wykształceniem (różnica 8,7 p. proc.). Stopa bezrobocia wśród osób o niższym wykształceniu nie tylko była wyższa w relacji do pozostałych grup wykształcenia, ale także rosła znacznie szybciej. Od 2008 r. wzrosła ona o 6,9 p. proc., podczas gdy dla osób o średnim wykształceniu o 3,0 p. proc., zaś osób o wyższym wykształceniu o 2,3 p. proc.

Wysokie i szybko rosnące stopy bezrobocia wśród osób młodych oraz niskowyzkwalifikowanych, wraz z innymi negatywnymi trendami na rynku pracy, związanymi przede wszystkim z redukcją zatrudnienia w przemyśle oraz budownictwie, skutkują rosnącym niedopasowaniem umiejętności poszukujących pracy do potrzeb rynku pracy. W szczególności spada popyt na niskowyzkwalifikowanych pracowników, a jednocześnie rośnie liczba osób lepiej wykształconych podejmujących się pracy niewspółmiernej z ich zdolnościami. Szybszy wzrost podaży osób lepiej wykształconych od popytu na nie dotyczy przede wszystkim krajów, w których miał miejsce

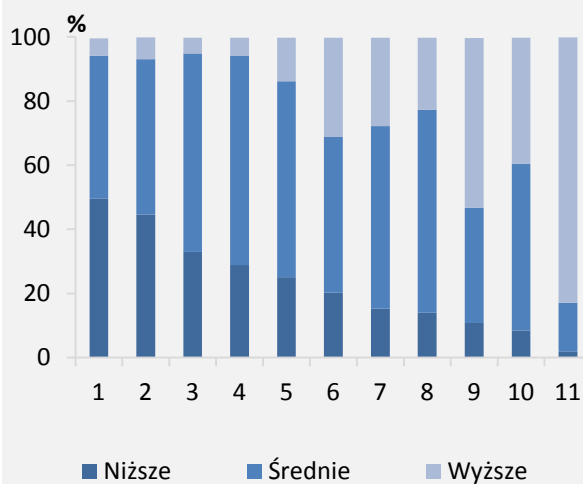
dynamiczny wzrost udziału osób z wyższym wykształceniem w stosunkowo krótkim okresie (np. Irlandia, Wielka Brytania, Polska)⁷³.

OSOBY NISKOWYKWALIFIKOWANE W UE

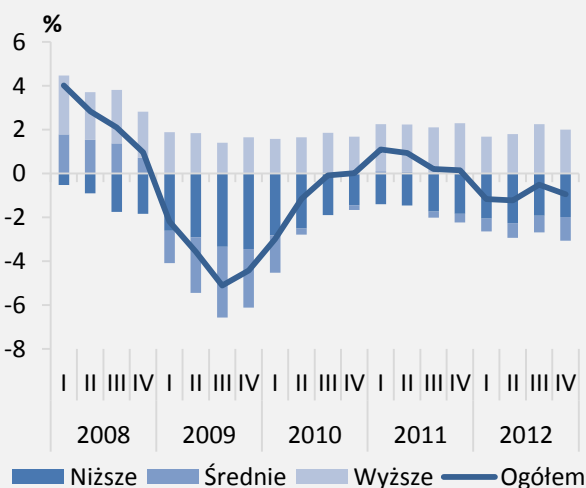
Udział aktywnych zawodowo z niższym wykształceniem (gimnazjalnym, podstawowym oraz niepełnym podstawowym) zmniejszył się z 29,1% w 2001 r. do poziomu 21,9% w 2012 r., zaś udział osób z wyższym wykształceniem zwiększył się z 21,0% do poziomu 29,5%. Udział osób o średnim wykształceniu pozostawał w latach 2001-2012 na stabilnym poziomie pomiędzy 48,0% a 49,0%.

Ogółem, wśród pracujących odsetek osób z niższym wykształceniem wyniósł 20,3% w 2012 r. Biorąc pod uwagę grupy zawodów, najwyższy odsetek występował wśród pracowników przy pracach prostych (49,6%) oraz rolników, ogrodników, leśników i rybaków (44,6%), zaś najmniejszy wśród specjalistów (1,8%). W latach 2008-2012 w każdym kwartale zmniejszała się liczba pracujących o niższym wykształceniu.

Wykres 60. Grupy zawodów pracujących według wykształcenia w 2012 r.

Wykres 61. Zmiana liczby pracujących

Uwaga: grupy zawodów według międzynarodowej klasyfikacji zawodów (ISCO - *International Standard Classification of Occupations*): 1 – Pracownicy przy pracach prostych; 2- Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy i rybacy; 3- Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń; 4 – Robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy; 5 – Pracownicy usług i sprzedawcy; 6 – Ogółem; 7 – Siły zbrojne; 8 – Pracownicy biurowi; 9 – Przedstawiciele władz publicznych, wyżsi urzędnicy i kierownicy; 10 – Technicy i inny średni personel; 11 – Specjaliści.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

BIERNI ZAWODOWO

W UE w 2012 r. było 93 104,5 tys. biernych zawodowo, tj. mniej o 2 296,9 tys. niż w 2011 r. Udział osób biernych zawodowo wśród populacji w wieku produkcyjnym (15-64 lata) wyniósł 28,2% i był niższy o 0,6 p. proc. niż przed rokiem. Dla osób młodych, w wieku 15-24 lata, udział ten wyniósł 57,4% i był wyższy o 0,2 p. proc. Spośród osób biernych zawodowo w wieku 15-64 lata największy udział stanowili ci, którzy podejmowali naukę bądź uzupełniali kwalifikacje (32,4%), byli

⁷³ KE, *Employment and social development in Europe 2012*, (2012), Bruksela, s. 351-355.

na emeryturze (20,0%), bądź byli bierni ze względu na chorobę lub niepełnosprawność (14,3%). Spośród osób młodych największy udział stanowiły osoby bierne ze względu na naukę bądź uzupełnianie kwalifikacji (88,1%).

NIEWYKORZYSTANE POTENCJALNE ZASOBY PRACY

Niewykorzystane potencjalne zasoby pracy to kategoria, która stanowi uzupełnienie dla analizy bezrobocia. Poza bezrobotnymi, do grona niewykorzystanych potencjalnych zasobów pracy zalicza się tzw. niepełnozatrudnionych oraz potencjalnych aktywnych zawodowo. Niepełnozatrudnieni to osoby pracujące w niepełnym wymiarze czasu pracy, które chciałyby pracować dłużej. Liczba niepełnozatrudnionych w UE w 2012 r. wyniosła 9 185,2 tys., zaś ich udział w populacji osób pracujących w niepełnym wymiarze czasu pracy wyniósł 27,7% i był wyższy o 1,6 p. proc. niż w 2011 r. Potencjalni aktywni zawodowo to osoby, które mogłyby pracować, ale ze względu na przyjętą definicję bezrobocia, znalazły się w populacji biernych zawodowo, tzn. są to osoby poszukujące pracy, ale niegotowe do jej podjęcia, oraz nieposzukujące pracy, ale gotowe do jej podjęcia.

Potencjalni aktywni zawodowo razem z niepełnozatrudnionymi stanowili populację rzędu 20 216,3 tys. osób. W latach 2008-2012 populacja ta wzrosła o 3 028,6 tys.

Tabl. 17. Potencjalnie aktywni zawodowo oraz niepełnozatrudnieni (wiek 15-74 lata) w UE

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	tys.				
Potencjalnie aktywni zawodowo	9 763,1	10 181,3	10 516,5	10 816,4	11 031,1
Poszukujący pracy, ale niegotowi do jej podjęcia	2 446,5	2 215,4	2 265,4	2 258,7	2 279,1
Nieposzukujący pracy, ale gotowi do jej podjęcia	7 316,6	7 967,9	8 251,1	8 557,7	8 752,0
Niepełnozatrudnieni	7 424,6	8 081,7	8 550,3	8 598,4	9 185,2
Razem	17 187,7	18 260,0	19 066,8	19 415,2	20 216,3

Źródło: dane Eurostatu.

KOSZTY PRACY A PRODUKTYWNOŚĆ

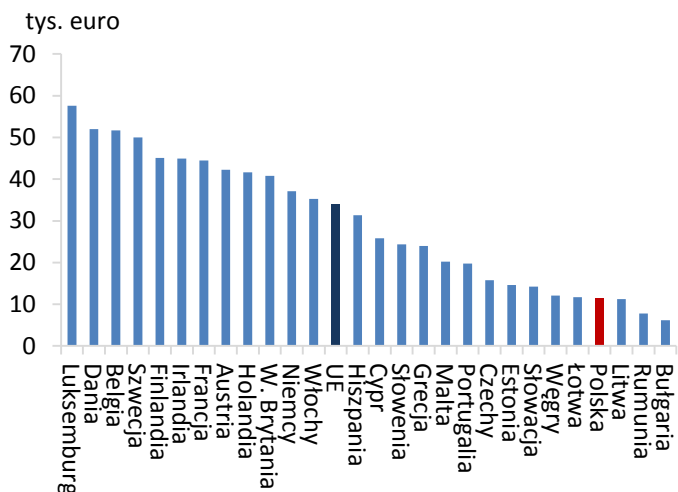
Według metodologii Eurostatu koszty pracy na jednego zatrudnionego (ang. *compensation per employee*) stanowią: wynagrodzenia brutto (tj. przed odliczeniem podatków oraz składek na ubezpieczenia społeczne płaconych przez pracownika), składki na ubezpieczenia społeczne płacone przez pracodawcę, nagrody oraz wypłaty za pracę w godzinach nadliczbowych⁷⁴.

Koszty pracy na zatrudnionego w UE w 2012 r. kształtowały się na poziomie 34,0 tys. euro. Najwyższe były w Luksemburgu (57,6 tys.), Danii (52,0 tys.), Belgii (51,7 tys.) oraz Szwecji (50,0 tys.), zaś najniższe w Bułgarii (6,2 tys.), Rumunii (7,8 tys.), na Litwie (11,3 tys.) oraz w Polsce (11,3 tys.). W 2012 r. koszty pracy w UE rosły w tempie 3,2%, tj. o 1,2 p. proc. wyższym niż w 2011 r. Po trzech kwartałach przyspieszenia tempa wzrostu kosztów pracy, w czwartym kwartale 2012 r. nastąpiło jego spowolnienie. Wysoki wzrost kosztów pracy wystąpił w krajach bałtyckich (np. na Litwie o 13,4%), zaś w południowych krajach Europy koszty pracy spadały (np. w Hiszpanii nastąpił spadek 0,5%), co odzwierciedlało proces dostosowywania się płac do trudnej sytuacji na rynkach pracy, charakteryzujących się m.in. wysokim udziałem bezrobotnych. W latach 2008-2011 koszty pracy

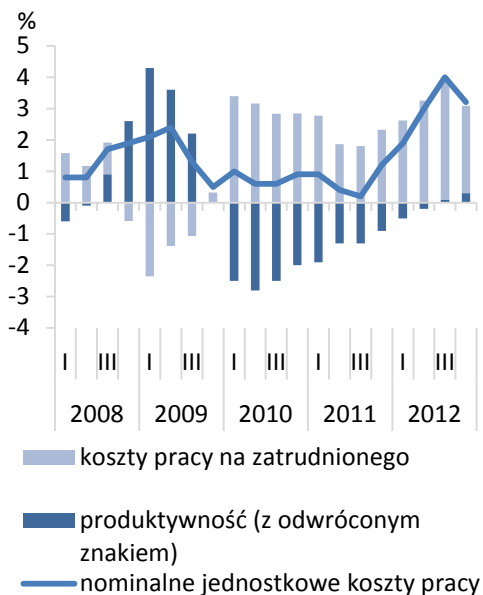
⁷⁴ KE, *Employment and Social Developments in Europe 2012*, (2012), Bruksela, s. 300.

spadały na Litwie i Łotwie. W Bułgarii miał miejsce najwyższy wzrost, ale tam nadal koszty pracy były najniższe spośród krajów UE.

Wykres 62. Koszty pracy w krajach UE w 2012 r.

Wykres 63. Koszty pracy na jednego zatrudnionego, produktywność oraz jednostkowe koszty pracy w UE

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

Produktywność pracy, tj. realne PKB w przeliczeniu na jednego pracującego, wzrosła o 0,1% w 2012 r., podczas gdy w poprzednim roku wzrost wyniósł 1,3%. W ostatnich dwóch kwartałach 2012 r. produktywność w UE zmniejszała się. Tempo wzrostu produktywności w UE zwalniało od III kw. 2010 r.

Koszty pracy na jednego zatrudnionego w 2012 r. rosły szybciej od produktywności w UE, co przełożyło się na przyspieszenie tempa wzrostu nominalnych jednostkowych kosztów pracy do 3,0% z poziomu 0,7% w 2011 r. Pomędzy krajami członkowskimi rysowały się istotne różnice w tym względzie. W krajach południa, tj. Hiszpanii, Grecji, czy Portugalii w 2012 r. nastąpił duży spadek nominalnych jednostkowych kosztów pracy (odpowiednio o 3,4%, 6,2%, 3,7%), tzn. tempo wzrostu nominalnych kosztów pracy kształtowało się tam znacznie poniżej tempa wzrostu produktywności. Jednostkowe koszty pracy zmniejszały się w tych krajach od 2010 r. W pozostałych krajach (poza Luksemburgiem i Cyprzem) jednostkowe koszty pracy wzrosły w 2012 r., najszybciej w Rumunii (6,5%) i w Estonii (5,6%) oraz na Węgrzech (4,8%).

REALNE JEDNOSTKOWE KOSZTY PRACY

O ile nominalne jednostkowe koszty pracy odzwierciedlają relację nominalnych płac do produktywności, o tyle realne jednostkowe koszty pracy obrazują relację siły nabywczej płac pracowników do produktywności. Tym samym są m.in. miernikiem udziału dochodu z pracy.

Realne jednostkowe koszty pracy w UE w 2012 r. wzrosły o 0,6%. Najwyższy wzrost wystąpił w Estonii (o 2,3%) oraz w Szwecji (o 2,1%), zaś największy spadek w Grecji (o 5,5%), Portugalii

(o 3,6%), Hiszpanii (o 3,5%), na Cyprze (o 2,0%) oraz w Bułgarii (o 2,0%), co obrazowało pogarszającą się sytuację pracowników w tych krajach.

ROZWARSTWIENIE DOCHODOWE I UBÓSTWO W 2011 R.

Współczynnik Giniego⁷⁵ dla UE w 2011 r. wyniósł 30,7 i był wyższy o 0,2 p. niż w 2010 r. Najwyższe nierówności dochodowe, mierzone współczynnikiem Giniego, występowały na Łotwie (35,9 w 2012 r.⁷⁶), w Bułgarii (35,1 w 2011 r.), Portugalii (34,2), Hiszpanii (34,0), Grecji (33,5).

Skala ubóstwa w UE w 2011 r., mierzona wskaźnikiem osób zagrożonych deprivacją materialną, wyniosła 8,8% i wzrosła o 0,5 p. proc. w porównaniu do 2010 r. Wskaźnik ten najwyższy był w Bułgarii (43,6%), Rumunii (29,4%) oraz na Łotwie (26,0% w 2012 r.⁷⁷), zaś najniższy w Luksemburgu oraz Szwecji (po 1,2%). Zagrożenie ubóstwem było najwyższe wśród bezrobotnych (24,9% w UE), biernych zawodowo, samotnych rodziców (18,4%), migrantów oraz niskowyzkwalifikowanych osób (13,1%)⁷⁸. W latach 2008-2011 największy wzrost deprivacji materialnej miał miejsce głównie w krajach bałtyckich oraz południowych krajach Europy, tj. na Łotwie (12,3 p. proc.), Litwie (6,1 p. proc.), Węgrzech (5,2 p. proc.), w Grecji (4,0 p. proc.), Estonii (3,8 p. proc.), we Włoszech (3,7 p. proc.).

3. RYNEK PRACY W POLSCE

Wraz ze spowolnieniem gospodarczym, sytuacja na rynku pracy w Polsce w 2012 r. pogarszała się. Wskazywały na to zarówno spadająca liczba nowo utworzonych miejsc pracy, jak i rosnące bezrobocie. Zmniejszała się także wartość realna przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto.

UWARUNKOWANIA DEMOGRAFICZNE

Ze względu na to, że przyrost zatrudnienia jest ograniczony przez wielkość zasobów siły roboczej, jednym z głównych czynników mających wpływ na rynek pracy w długim okresie są procesy demograficzne. Od trendów demograficznych zależy, jak będzie wyglądała struktura wiekowa potencjalnych zasobów ludności zdolnej do pracy. W zależności od liczebności poszczególnych grup wiekowych inaczej może się przedstawiać struktura zatrudnienia w gospodarce.

Zgodnie z wynikami Narodowego Spisu Powszechnego w Polsce w 2011 r. było 5 223,6 tys.⁷⁹ osób w wieku 15-24 lata, czyli o 1 217,1 tys. mniej niż w 2002 r.⁸⁰. Populacja osób w wieku 25-44 lata (w wieku produkcyjnym mobilnym z wyłączeniem młodzieży) w 2011 r. wyniosła 11 565,3 tys., co oznaczało wzrost o 855,7 tys. osób wobec 2002 r. Zmiana ta wynikała z wkroczenia w przedział wiekowy 25-44 lata wyżu demograficznego z lat osiemdziesiątych. Liczba osób w wieku

⁷⁵ Współczynnik Giniego jest miarą nierówności rozkładu dochodów. Przyjmuje wartość pomiędzy 0 a 100. Im wyższa jest wartość wskaźnika, tym mamy do czynienia z większym zróżnicowaniem dochodów. Wartość zero oznaczałaby sytuację, w której wszystkie osoby miałyby ten sam dochód, natomiast 100, że wszystkie osoby poza jedną miałyby dochód zerowy.

⁷⁶ Ze względu na różną dostępność danych, informacje nt. rozwarstwienia dochodowego oraz ubóstwa dla Łotwy podawane są dla 2012 r., dla pozostałych krajów wskaźniki podawane są dla 2011 r.

⁷⁷ J.w.

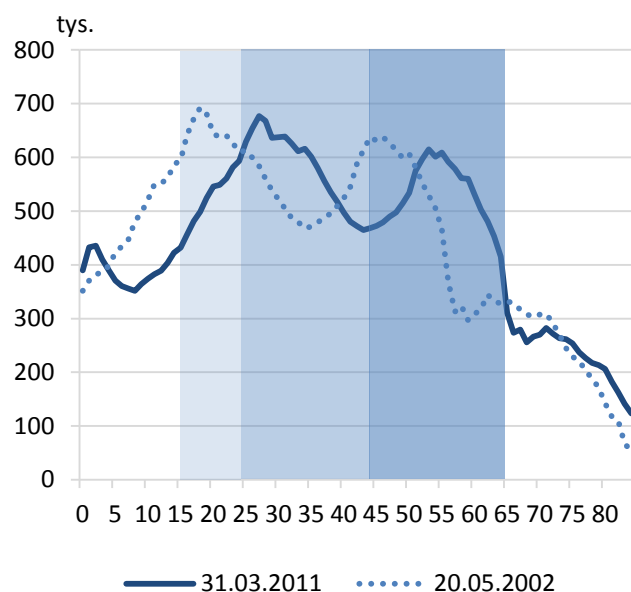
⁷⁸ KE, *Employment and Social Developments in Europe in 2012*, (2012), Bruksela, s. 150.

⁷⁹ Wyniki NSP 2011, stan w dniu 31 marca 2011 r.

⁸⁰ Wyniki NSP 2002, stan w dniu 20 maja 2002 r.

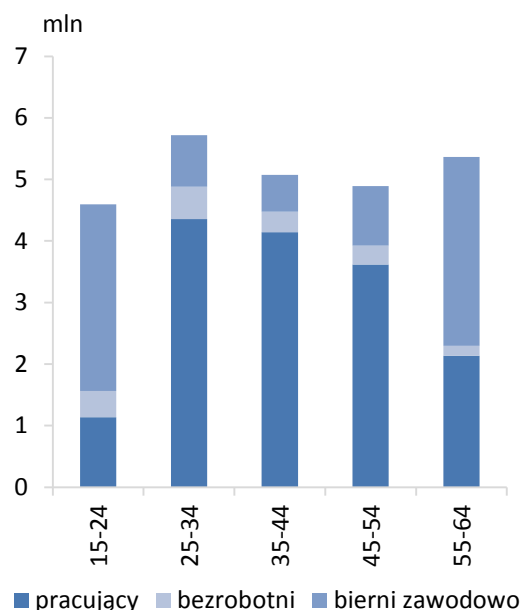
45-64 lata (produkcyjnym niemobilnym) wyniosła 10 660,5 tys. i była wyższa o 1 379,5 tys. Zmiany te wskazują na postępujący proces starzenia się społeczeństwa polskiego.

Wykres 64. Struktura populacji według wieku na podstawie wyników NSP 2011 oraz NSP 2002

Uwaga: zakreślone pola przedstawiają 3 grupy wiekowe: 15-24, 25-44, 45-64 lata.

Wykres 65. Status na rynku pracy według grup wiekowych w IV kw. 2012 r. na podstawie BAEL

Źródło: GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2012.*

Źródło: NSP 2002, NSP 2011.

MIGRACJE

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego 2011 liczba osób przebywających czasowo za granicą powyżej 3 miesięcy wyniosła 2 017,5 tys., w tym przebywających powyżej 12 miesięcy - 1 564,6 tys. Biorąc pod uwagę grupy wiekowe, najliczniejszą grupę na emigracji czasowej stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (726,2 tys.), w następnej kolejności osoby w wieku 35-44 lata (373,9 tys.), osoby w wieku 45-54 lata (257,3 tys.) i osoby młode, w wieku 15-24 lata (244,6 tys.).

Tabl. 18. Emigranci przebywający za granicą czasowo powyżej 3 miesięcy na podstawie wyników NSP 2011

Wyszczególnienie	Wiek w momencie spisu								
	Ogółem	0-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 i więcej
Liczba w tys.	2 017,5	226,3	244,6	726,2	373,9	257,3	132,0	32,8	24,4
Udział w %	100,0	11,2	12,1	36,0	18,5	12,8	6,5	1,6	1,2

Źródło: dane GUS.

Liczba wyjazdów za granicę na pobyt stały w 2012 r. wyniosła 21,2 tys. osób, tj. o 1,3 tys. więcej niż w 2011 r. Liczba imigracji na pobyt stały wyniosła 14,6 tys. i była mniejsza o 0,9 tys. osób w porównaniu do roku poprzedniego. Ponad 89,0% imigrantów stanowili Polacy, wracający z pobytu za granicą do kraju.

AKTYWNI ZAWODOWO

Liczba osób aktywnych zawodowo według Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) w Polsce w 2012 r. wyniosła 17 340 tys., tj. o 119 tys. więcej niż w 2011 r. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15-64 lata kształtował się na poziomie 66,5% i był wyższy o 0,8 p. proc. niż w 2011 r.⁸¹. Biorąc pod uwagę grupy wiekowe, najwyższy współczynnik aktywności zawodowej, tj. 88,0%, występował w grupie osób w wieku 35-44 lata. W grupie osób w wieku 25-34 lata wskaźnik ten utrzymywał się na poziomie 85,2%, zaś wśród osób w wieku 45-54 lata wynosił 80,5%. Dla osób młodych w wieku 15-24 lata odnotowano współczynnik na poziomie 33,6%, wśród osób starszych w wieku 55-59/64 lata 51,0%, a wśród osób w wieku 60/65 lat i więcej 6,6%.

Tabl. 19. Współczynnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia

Wiek	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	Współczynnik aktywności zawodowej			Wskaźnik zatrudnienia		
	w %					
15-64	65,3	65,7	66,5	58,9	59,3	59,7
15-24	34,6	33,5	33,6	26,4	24,9	24,7
25-34	85,3	85,2	85,2	76,8	76,6	76,1
35-44	88,1	87,7	88,0	82,0	81,8	81,5
45-54	79,3	79,8	80,5	73,3	73,7	74,2
55-59/64	44,1	48,0	51,0	40,8	44,5	47,0
60/65 i więcej	6,3	6,6	6,6	6,2	6,5	6,5

Źródło: GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2012*.

PRACUJĄCY

Liczba osób pracujących według BAEL w Polsce w 2012 r. wyniosła 15 591 tys. osób, tj. o 29 tys. więcej niż w 2011 r. Wzrost ten był niższy niż w 2011 r., kiedy wyniósł 89 tys. osób. Wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 15-64 lata wyniósł 59,7% i był wyższy o 0,4 p. proc. niż rok wcześniej, zaś dla osób w wieku 18-59/64 lata⁸² 65,4% i był także wyższy o 0,4 p. proc. Wśród osób młodych, tj. w wieku 15-24 lata wskaźnik ten wyniósł 24,7% i był niższy o 0,2 p. proc. niż w poprzednim roku. Najwyższy wskaźnik zatrudnienia wystąpił wśród osób w wieku 35-44 lata, tj. 81,5%. Wskaźnik ten był niższy o 0,3 p. proc. niż przed rokiem. Wśród osób w wieku 55-59/64 lata wskaźnik zatrudnienia wyniósł 47,0% i był wyższy o 2,5 p. proc. niż rok wcześniej. Także w poprzednim roku ta grupa wiekowa zanotowała istotny wzrost wskaźnika zatrudnienia, tj. o 3,7 p. proc. Wzrost ten należy przypisać malejącej liczbie przedwczesnych odejść na emeryturę w związku z wprowadzeniem ograniczeń w przepisach emerytalnych w 2008 r.

PRACUJĄCY WEDŁUG SEKTORÓW EKONOMICZNYCH⁸³

Liczba pracujących w przemyśle w 2012 r. wyniosła 4 740 tys., tj. 30,4% ogółu pracujących, w usługach 8 884 tys., tj. 57,0%, zaś w rolnictwie 1 960 tys., tj. 12,6%. Udział pracujących

⁸¹ Dane dotyczące 2011 r. mogą różnić się od danych opublikowanych w *Sytuacji makroekonomicznej w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, ze względu na uaktualnienie przez GUS danych BAEL dotyczących ludności aktywnej zawodowo w latach 2010-2011 po Narodowym Spisie Powszechnym 2011.

⁸² Dwie granice wieku wynikają z dwóch różnych ustawowych granic wieku emerytalnego, stosowanych w polskim prawie do końca 2012 r.: dla kobiet 59 lat oraz dla mężczyzn 64 lata.

⁸³ Sektory ekonomiczne PKD w niniejszym podrozdziale stanowią 3 grupy sekcji gospodarki PKD. Por. GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności IV kwartał 2012, (2013), Warszawa, s. 20*.

w rolnictwie wśród ogółu pracujących zmniejszał się od 2003 r.⁸⁴. Spowolnienie gospodarcze w 2012 r. wiązało się z pogorszeniem sytuacji w przemyśle, gdzie miał miejsce spadek liczby pracujących o 32 tys., czyli o 0,7% w stosunku do poprzedniego roku. Wzrost liczby pracujących wystąpił jedynie w usługach i wyniósł 107 tys. osób, tj. 1,2%. Największy spadek wystąpił w rolnictwie – o 48 tys. osób, tj. o 2,4%.

PRACUJĄCY WEDŁUG STATUSU ZATRUDNIENIA

Liczba pracowników najemnych w Polsce w 2012 r. wyniosła 12 099 tys.; stanowili oni 77,6% populacji osób pracujących. W sektorze publicznym było 3 921 tys. pracowników najemnych, zaś w sektorze prywatnym 8 179 tys. Ponadto było 2 942 tys. pracodawców i pracujących na własny rachunek, tj. 18,9% ogółu pracujących, w tym pracodawców 650 tys., tj. 4,2%. Liczba pomagających członków rodzin wyniosła 549 tys., co stanowiło 3,5% ogółu pracujących.

Wzrost liczby pracujących ogółem w 2012 r. wynikał głównie ze wzrostu liczby pracowników najemnych zatrudnionych w sektorze prywatnym (wzrost o 154 tys.). Liczba pracowników najemnych zatrudnionych w sektorze publicznym zmalała o 58 tys. – zmniejszenie zatrudnienia w tym sektorze występuje corocznie od 2009 r.⁸⁵

Na niższy niż w 2011 r. wzrost ogólnej liczby pracujących wpłynął też spadek liczby pracodawców i pracujących na własny rachunek o 37 tys. oraz pomagających członków rodzin o 31 tys. Dla porównania, w 2011 r. liczba pracodawców i pracujących na własny rachunek wzrosła o 24 tys., podczas gdy liczba pomagających członków rodzin zmniejszyła się o 21 tys.

BEZROBOTNI

Liczba osób bezrobotnych według BAEL w 2012 r. w Polsce wyniosła 1 749 tys. i była wyższa o 90 tys. niż w 2011 r. Stopa bezrobocia dla osób w wieku 15-74 lata była równa 10,1%, co oznaczało wzrost o 0,5 p. proc. Biorąc pod uwagę grupy wiekowe, najwyższa stopa bezrobocia występowała wśród osób młodych w wieku 15-24 lata, tj. wynosiła 26,5%, i była wyższa o 0,7 p. proc. niż rok wcześniej oraz o 2,8 p. proc. niż w 2010 r. Wśród osób w wieku 25-34 lata kształtowała się ona na poziomie 10,7%, tj. wzrosła o 0,7 p. proc. w porównaniu z 2011 r. Najniższa stopa bezrobocia występowała wśród osób starszych (55-64 lata) oraz wśród osób w wieku 35-44 lata (odpowiednio 7,5% oraz 7,4%). Pomimo najwyższej stopy bezrobocia wśród osób młodych, największą liczbę bezrobotnych w 2012 r. odnotowano wśród osób w wieku 25-34 lata. W tej grupie wiekowej było 525 tys. osób bezrobotnych i stanowili oni 30,0% ogółu bezrobotnych. Dla porównania, młodych bezrobotnych, w wieku 15-24 lata było 414 tys. i stanowili oni 23,7%. Udział ten zmniejszył się wobec poprzedniego roku o 1,5 p. proc. Bezrobotnych w wieku 35-44 lata było 327 tys. Ich udział wzrósł z 17,4% w 2011 r. do poziomu 18,7% w 2012 r.

⁸⁴ Od III kw. 2012 r. GUS wprowadził zmiany w metodologii do badania BAEL. Zgodnie z nową metodologią opracowano wyniki za lata 2010-2012, natomiast według poprzedniej metodologii prezentowane są dane do 2011 r. (dane za lata 2010-2011 prezentowane są zatem na dwa sposoby, według obu metodologii). Dane opracowane na podstawie obu metodologii spójnie wskazują na przedstawiony w tekście kierunek zmian.

⁸⁵ J.w.

Tabl. 20. Udział bezrobotnych według grup wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych oraz stopa bezrobocia w Polsce

Wiek	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	Udział bezrobotnych w odsetkach			Stopa bezrobocia w %		
15-74 w tym:	100,0	100,0	100,0	9,6	9,7	10,1
15-24	25,0	25,2	23,7	23,7	25,8	26,5
25-34	29,8	29,7	30,0	10,0	10,0	10,7
35-44	17,5	17,4	18,7	6,9	6,7	7,4
45-54	19,6	18,9	17,9	7,7	7,7	7,9
55-64	7,9	8,6	9,5	7,1	6,9	7,4

Źródło: dane GUS.

W Polsce rosła skala bezrobocia długotrwałego, tj. osób poszukujących pracy 13 miesięcy i dłużej⁸⁶. Stopa bezrobocia długotrwałego w 2012 r. wyniosła 3,5% i była wyższa o 0,5 p. proc. niż rok wcześniej. Udział długotrwanie bezrobotnych wśród populacji bezrobotnych ogółem wyniósł 34,8%, co oznaczało wzrost o 3,2 p. proc. wobec roku poprzedniego.

BEZROBOCIE REJESTROWANE

Oprócz bezrobocia mierzonego na podstawie BAEL w Polsce pozyskuje się także informacje na temat bezrobocia rejestrowanego. Dane te są zbierane w ramach statystyki publicznej ze sprawozdawczości Powiatowych i Wojewódzkich Urzędów Pracy. Definicja bezrobotnego zarejestrowanego znajduje się w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Dane prezentowane są według stanu na koniec okresu.

W końcu 2012 r., liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych wyniosła 2 136,8 tys. co przekładało się na stopę bezrobocia równą 13,4%. Stopa bezrobocia była wyższa o 0,9 p. proc. niż przed rokiem. Stopa bezrobocia rejestrowanego w ujęciu rocznym rośnie nieustannie od 2009 r., przy czym w 2008 r. wynosiła 9,5%.

BIERNI ZAWODOWO

Liczba biernych zawodowo w Polsce w 2012 r. wyniosła 13 698 tys. osób, tj. o 84 tys. mniej niż rok wcześniej. Najliczniejszą grupę osób wśród biernych zawodowo stanowiły osoby na emeryturze (6 356 tys., tj. 46,4%), w następnej kolejności osoby bierne ze względu na naukę, uzupełnianie kwalifikacji (2 886 tys., tj. 21,1%), chorobę, niepełnosprawność (1 949 tys., tj. 14,2%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (1 544 tys., tj. 11,3%). Ponadto 471 tys. osób, tj. 3,4%, było zniechęconych bezskutecznością poszukiwania pracy (tj. przekonanych o niemożności znalezienia pracy, oraz tych, co wyczerpali wszystkie znane im możliwości znalezienia pracy). W porównaniu z 2011 r. liczba osób biernych w największym stopniu zmniejszyła się ze względu na naukę i uzupełnianie kwalifikacji (o 184 tys.), w następnej kolejności ze względu na chorobę i niepełnosprawność (o 86 tys.). Wzrosła natomiast liczba biernych ze względu na zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy (o 72 tys.), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (o 65 tys.) oraz emeryturę (o 22 tys.).

⁸⁶ Uwaga: dla danych Eurostatu okres poszukiwania pracy przez bezrobotnych długotrwanie wynosi 12 miesięcy i dłużej.

WYNAGRODZENIA

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej w 2012 r. wyniosło 3521,67 zł, tj. wzrosło o 3,5% wobec 2011 r. W sektorze przedsiębiorstw przeciętne miesięczne wynagrodzenie wyniosło 3728,36 zł i było wyższe o 3,4%. Najwyższe przeciętne wynagrodzenie występowało w górnictwie i wydobywaniu i było to 6317,40 zł. W następnej kolejności najwyższe wynagrodzenia były w działalności finansowej i ubezpieczeniowej, gdzie wyniosły 6006,71 zł, w informacji i komunikacji, gdzie kształtowały się na poziomie 5925,13 zł oraz w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, gdzie wyniosły 5886,01 zł. Najniższe przeciętne wynagrodzenia występowały w zakwaterowaniu i gastronomii (2148,24 zł) oraz w administrowaniu i działalności wspierającej (2428,70 zł).

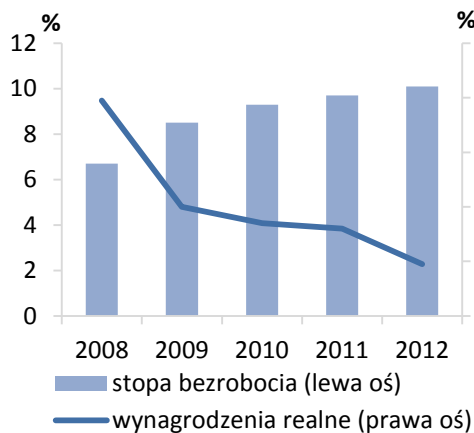
W 2012 r. najszybszy wzrost przeciętnych wynagrodzeń wystąpił w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie (o 7,4% w stosunku do 2011 r.) oraz w administrowaniu i działalności wspierającej (o 5,1%). Niski wzrost płac miał miejsce w budownictwie (o 0,8%), informacji i komunikacji (o 1,2%) oraz administracji publicznej i obronie narodowej; obowiązkowym zabezpieczeniu społecznym (o 1,7%). W górnictwie i wydobywaniu płace obniżyły się o 4,8%.

Tabl. 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej oraz płaca minimalna

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w zł				
Przeciętne wynagrodzenie w gospodarce narodowej	2942,17	3101,74	3224,13	3403,51	3521,67
Płaca minimalna	1126,00	1276,00	1317,00	1386,00	1500,00

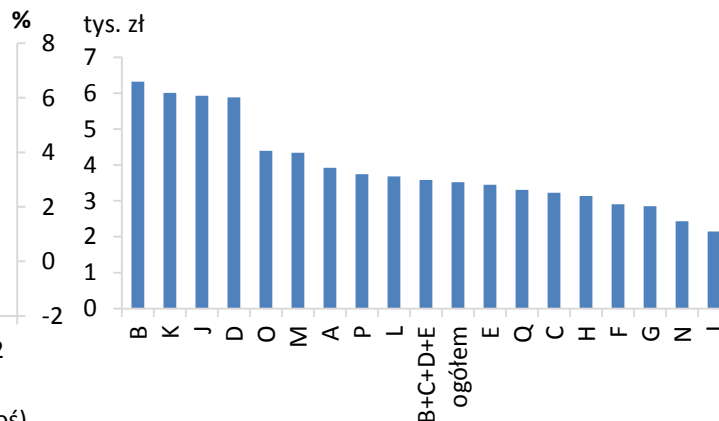
Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*, dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Wykres 66. Wynagrodzenia realne oraz stopa bezrobocia

Źródło: dane GUS.

Wykres 67. Przeciętne nominalne wynagrodzenie według sekcji gospodarki PKD w 2012 r.

Źródło: GUS, *Biuletyn Statystyczny*.

Płaca minimalna w 2012 r. wyniosła 1500,00 zł i była wyższa o 8,2% niż rok wcześniej. Płaca minimalna stanowiła 42,6% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia, co oznaczało wzrost o 1,9 p. proc. wobec 2011 r.

PRZECIĘTNE MIESIĘCZNE WYNAGRODZENIE REALNE BRUTTO

Ze względu na kształtowanie się wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych dla gospodarstw domowych pracowników na poziomie 3,6%, tzn. powyżej wzrostu przeciętnego

nominalnego wynagrodzenia brutto w 2012 r. równego 3,5%, siła nabywcza wynagrodzeń spadła o 0,1%. Tempo wzrostu płac realnych obniżało się od 2009 r. Na pogorszenie pozycji pracownika wobec pracodawcy i związane z tym obniżenie presji na wzrost płac wpłynęło m.in. wysokie i wciąż rosnące bezrobocie. W sektorze przedsiębiorstw spadek płac realnych w 2012 r. wyniósł 0,2%, podczas gdy w 2011 r. miał miejsce wzrost o 0,9%. W sferze budżetowej siła nabywcza wynagrodzeń wzrosła o 0,5%, tj. w niższym tempie niż w 2011 r., kiedy wynagrodzenia realne zwiększyły się o 1,4%. Na spowolnienie w sferze budżetowej wpłynęło zamrożenie płac w związku z konsolidacją fiskalną. Na niski wzrost płac w 2012 r. wpłynął też niski wzrost wydajności pracy w przemyśle (o 2,0%, dla porównania w 2011 r. wyniósł on 5,5%)⁸⁷.

ŚWIADCZENIA SPOŁECZNE

Całkowita kwota wypłaconych świadczeń społecznych w 2012 r. wyniosła 207,5 mld zł, w tym kwota emerytur i rent 185,4 mld zł. Kwota emerytur wzrosła o 4,6% wobec poprzedniego roku. Przeciętna miesięczna emerytura i renta z pozarolniczego systemu ubezpieczenia wyniosła 1821,01 zł i nominalnie była wyższa o 5,4% niż w 2011 r., a w ujęciu realnym o 1,3%. Przeciętna emerytura rolników indywidualnych wyniosła 1054,61 zł i była wyższa nominalnie o 6,9%, zaś realnie o 2,8%.

Liczba emerytów i rencistów w 2012 r., wyniosła 9 027 tys., w tym rolników 1 286 tys. Oznacza to, że emerytów i rencistów było mniej o 1,1% niż rok temu, w tym rolników o 3,1%.

4. SYTUACJA DOCHODOWA LUDNOŚCI W POLSCE

Poniżej przedstawiono dwie kategorie dochodowe na podstawie dwóch różnych badań: dochodu rozporządzalnego na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych oraz dochodu do dyspozycji na podstawie europejskiego badania dochodów i warunków życia (ang. EU-SILC - *Survey on Income and Living Conditions*). Pierwsze z badań prowadzone jest w częstotliwości miesięcznej, zaś drugie w rocznej. Z tego względu dochody, w przypadku wyników badania budżetów gospodarstw domowych, prezentowane są jako przeciętne miesięczne, zaś w przypadku EU-SILC jako przeciętne roczne. Ze względu na częstotliwość roczną w badaniu EU-SILC rokiem odniesienia dla zbieranych danych jest rok poprzedzający badanie, np. dla dochodów w badaniu EU-SILC 2011 jest to rok 2010. W niniejszym opracowaniu prezentowane są dane dla badania EU-SILC 2011 oraz EU-SILC 2007.

W badaniu budżetów bierze się pod uwagę zarówno dochód gotówkowy, jak i bezgotówkowy, podczas gdy w EU-SILC jedynie dochód gotówkowy (z kilkoma wyjątkami). Poniżej zaprezentowano definicje obu kategorii dochodowych.

Dochód rozporządzalny, według badania budżetów gospodarstw domowych, to suma bieżących dochodów (z pracy najemnej, z pracy na własny rachunek, z tytułu własności, z wynajmu nieruchomości, świadczenia z ubezpieczeń społecznych, pozostałe świadczenia, pozostały dochód) pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych, o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek oraz o składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne.

Dochód do dyspozycji, według badania EU-SILC, to suma dochodów pieniężnych (z pracy najemnej, z pracy na własny rachunek, z wynajmu nieruchomości, świadczenia z ubezpieczeń

⁸⁷ Mierzone w przedsiębiorstwach z liczbą pracujących powyżej 9 osób.

społecznych, pozostałe świadczenia, pozostałe dochody) po odliczeniu zaliczek na podatek dochodowy, podatków od dochodów z własności, składek na ubezpieczenie społeczne, zdrowotne oraz pomniejszona o podatki od nieruchomości, transfery pieniężne przekazane innym gospodarstwom domowym oraz saldo rozliczeń z urzędem skarbowym.

Sytuacja dochodowa gospodarstw domowych pogarszała się w Polsce w 2012 r. ze względu na malejącą drugi rok z rzędu wartość realną dochodów rozporządzalnych oraz wydatków w gospodarstwach domowych większości grup społeczno-ekonomicznych. Rosnące ceny żywności wraz ze spadkiem siły nabywczej dochodu rozporządzalnego przełożyły się na rosnący udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe w wydatkach ogółem gospodarstw domowych.

DOCHÓD ROZPORZĄDZALNY GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwach domowych ogółem w 2012 r. wyniósł 1270,28 zł i był nominalnie wyższy o 3,5% niż w 2011 r. Jego wartość realna zmniejszyła się o 0,2%. Był to drugi rok spadku wartości realnej dochodu rozporządzalnego, choć skala tego spadku była niższa niż w poprzednim roku, gdy wyniosła 1,4%. W latach wcześniejszych, tj. od 2005 r. do 2010 r. przeciętny dochód rozporządzalny na osobę rósł w kategoriach realnych.

Zmniejszenie się skali spadku realnej wartości dochodu w 2012 r. wynikało ze zmiany sytuacji dochodowej gospodarstw domowych rolników. Dochody tych gospodarstw charakteryzują się dużymi wahaniami pomiędzy kolejnymi latami, co ma związek ze wzrostem bądź spadkiem dopłat do użytkowania gospodarstwa rolnego w ujęciu złotowym⁸⁸. We wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych, poza rolnikami i emerytami, spadek realnej wartości dochodów pogłębiał się.

Tabl. 22. Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012
a – ceny bieżące w zł						
b – ceny realne w %						
Ogółem	a	1045,52	1114,49	1192,82	1226,95	1270,28
	b	8,0	3,0	4,3	-1,4	-0,2
Pracownicy	a	1049,84	1123,30	1199,22	1243,84	1280,14
	b	10,3	3,6	4,2	-0,4	-0,7
Pracujący na własny rachunek	a	1338,51	1396,47	1468,38	1497,43	1518,50
	b	3,4	1,4	2,6	-1,8	-2,0
Emeryci	a	1096,87	1180,65	1244,77	1297,96	1361,36
	b	4,7	3,3	2,6	-0,4	0,9
Renciści	a	802,38	870,55	925,63	968,98	993,56
	b	1,1	3,8	3,4	-0,2	-1,5
Rolnicy	a	887,35	884,01	1024,53	983,88	1098,29
	b	0,4	-3,3	13,2	-8,4	7,5

Źródło: GUS, *Budżety gospodarstw domowych*.

Najwyższy przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny w 2012 r. występował wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek. Kształtował się on na poziomie 1518,50 zł i był realnie niższy o 2,0% niż w 2011 r. W następnej kolejności dochód ten był najwyższy w gospodarstwach domowych emerytów, gdzie wyniósł 1361,36 zł. Realna wartość dochodu w tych

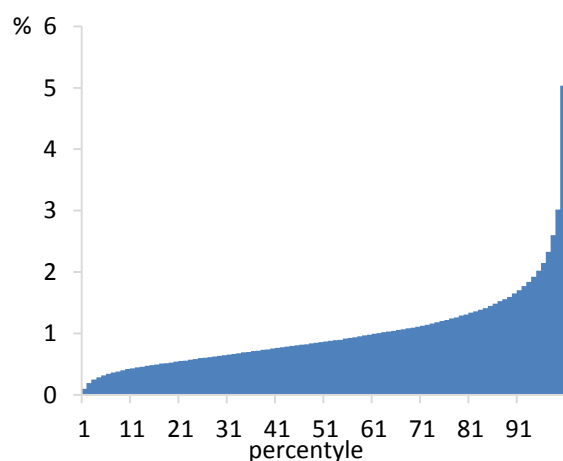
⁸⁸ W 2012 r. miał miejsce realny wzrost dopłat o 35,0%, w 2011 r. odnotowano spadek o 40,0%, zaś w 2010 r. wystąpił wzrost o 43,2%.

gospodarstwach wzrosła o 0,9%. W gospodarstwach domowych pracowników dochód wyniósł 1280,14 zł i w cenach realnych zmniejszył się o 0,7%. W grupie gospodarstw domowych rencistów dochód wyniósł 993,56 zł i jego siła nabywcza spadła o 1,5%.

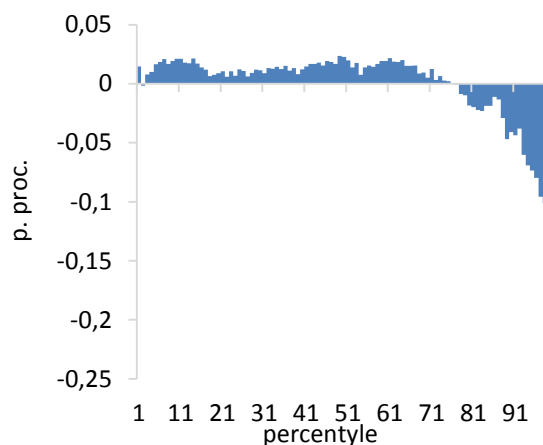
ROZKŁAD ROCZNEGO EKWIWALENTNEGO DOCHODU DO DYSPOZYCJI LUDNOŚCI

Zgodnie z danymi z badania EU-SILC najbogatsza grupa percentylowa (tj. 1,0% osób o najwyższych dochodach) była w posiadaniu 5,0% ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji. Najbogatsza grupa decylowa (tj. 10,0% osób o najwyższych dochodach) była w posiadaniu 24,4% dochodu do dyspozycji. Pomiędzy 2007 r. a 2011 r. nierówności dochodowe w Polsce zmniejszały się: gospodarstwa domowe osób bogatszych, od 79 do 99 grupy percentylowej, traciły udział w dochodzie zaś gospodarstwa osób biedniejszych, od 1 do 78 percentyla, nieznacznie zyskiwały. Udział 99 grupy percentylowej w ekwiwalentnym dochodzie do dyspozycji zmniejszył się o 0,19 p. proc., zaś najbogatszej grupy decylowej (ostatnie dziesięć percentyli) o 0,07 p. proc. Zmniejszyła się także współczynnik Giniego z 32,2 w 2007 r. do 31,1 w 2011 r.

Wykres 68. Rozkład dochodu do dyspozycji według grup percentylowych na podstawie badania EU-SILC 2011

Wykres 69. Zmiana w udziale grup percentylowych w dochodzie do dyspozycji pomiędzy 2007 r. a 2011 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

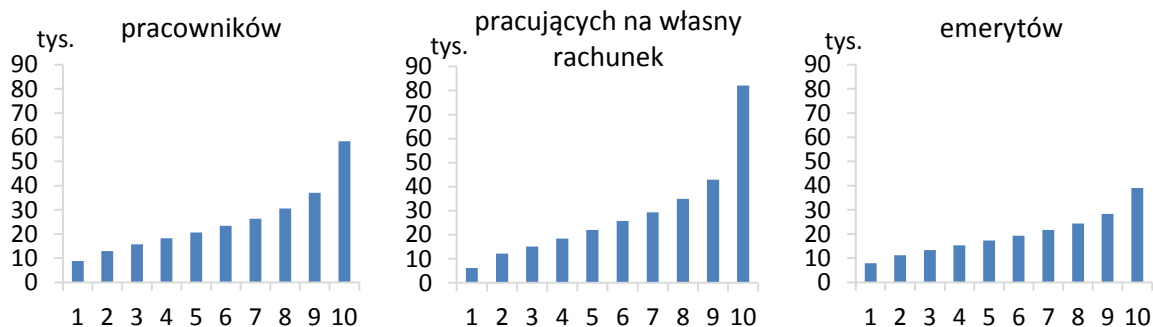
ROZKŁAD ROCZNEGO EKWIWALENTNEGO⁸⁹ DOCHODU DO DYSPOZYCJI WEDŁUG GRUP SPOŁECZNO-EKONOMICZNYCH

Biorąc pod uwagę kwoty bezwzględne, najwyższy przeciętny roczny ekwiwalentny dochód do dyspozycji netto występował wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek (28901 zł), następnie wśród pracowników (25218 zł), najniższy zaś wśród rencistów (14059 zł), rolników (15616 zł), oraz emerytów (19790 zł). Jeśli jednak analizować rozkład dochodu do dyspozycji według grup decylowych, okaże się, że największe zróżnicowanie dochodów

⁸⁹ Dochód ekwiwalentny to dochód obliczony na podstawie skali ekwiwalentności. Skala ta odzwierciedla strukturę demograficzną gospodarstwa domowego. W przypadku danych EU-SILC jest stosowana zmodyfikowana skala ekwiwalentności OECD, obliczona w następujący sposób: 1 – dla pierwszej osoby dorosłej w gospodarstwie, 0,5 – dla każdego kolejnego członka gospodarstwa w wieku 14 lat i więcej, 0,3 – dla każdego dziecka w wieku poniżej 14 lat.

występowało wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek. Grupa decylowa o najniższych dochodach (tj. pierwszy decyl) tych gospodarstw domowych odnotowała ekwiwalentny dochód do dyspozycji w wysokości 6210 zł, co stanowiło kwotę niższą od ekwiwalentnego dochodu w pierwszym decylnie gospodarstw domowych emerytów (o 1699 zł).

Wykres 70. Rozkład decylowy ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych na podstawie badania EU-SILC 2011

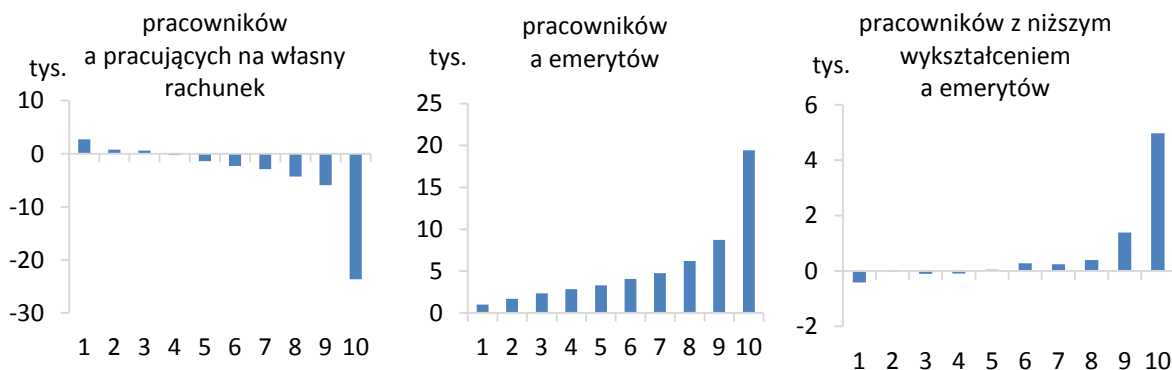
Uwaga: grupa gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek nie obejmuje gospodarstw domowych rolników.

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

Trzy grupy decylowe o najniższych dochodach w gospodarstwach pracujących na własny rachunek miały także niższe dochody od trzech grup decylowych o najniższych dochodach gospodarstw pracowników (o 1363 zł). Natomiast grupa decylowa o najwyższych dochodach w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek odnotowała dochód w wysokości 82071 zł i był on wyższy o 23 660 zł od dochodu najwyższej grupy decylowej gospodarstw domowych pracowników i o 43 073 zł od dochodu najwyższej grupy decylowej gospodarstw domowych emerytów.

Dochody gospodarstw domowych pracowników przewyższały dochody gospodarstw emerytów w każdym decylnie. Gdy jednak przyjrzymy się grupie gospodarstw domowych pracowników w podziale według wykształcenia, zauważymy, że wśród gospodarstw domowych osób o niższym wykształceniu⁹⁰ cztery pierwsze grupy decylowe (tzn. o najniższych dochodach) wykazywały niższe ekwiwalentne dochody niż cztery pierwsze grupy decylowe gospodarstw domowych emerytów.

Wykres 71. Różnice pomiędzy poszczególnymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych w rozkładach decylowych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji na podstawie badania EU-SILC 2011

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS.

⁹⁰ Zgodnie z klasyfikacją ISCED: 0-2 – wykształcenie niepełne podstawowe, podstawowe oraz gimnazjalne.

Analiza współczynnika Giniego wskazuje także, że najwyższe zróżnicowanie występowało wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek, gdzie wyniosło 36,6. Wśród pracowników nierównomierność rozkładu była niższa i wyniosła 28,9, wśród rolników 28,1, a wśród emerytów 24,4. Nierówności dochodowe mierzone współczynnikiem Giniego pomiędzy latami 2007 a 2011 wśród gospodarstw domowych emerytów zwiększały się z 24,1 do 24,4, zaś wśród gospodarstw domowych pracowników zmniejszały się z 31,6 do 29,0.

WYDATKI GOSPODARSTW DOMOWYCH

Przeciętne miesięczne wydatki w gospodarstwach domowych na osobę, na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych, wyniosły 1044,64 zł w 2012 r. W cenach realnych wydatki te były niższe o 0,8% w porównaniu z 2011 r. Wydatki obniżały się drugi rok z rzędu. W latach 2008-2010 wydatki rosły, choć z każdym kolejnym rokiem wzrost ten spowalniał.

Udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym w 2012 r. wyniósł 82,2% i był niższy o 0,5 p. proc. niż w roku poprzednim. W latach 2008-2012 udział ten zmniejszał się (w 2008 r. wynosił 86,5%).

Biorąc pod uwagę podział według grup społeczno-ekonomicznych, najwyższe wydatki odnotowano w gospodarstwach domowych pracujących na własny rachunek, gdzie wyniosły 1256,84 zł. Ich udział w dochodach stanowił 82,8%. Udział ten wzrósł w stosunku do poprzedniego roku o 1,2 p. proc. W gospodarstwach domowych rencistów wydatki wyniosły 925,93 zł i stanowiły 93,2% dochodu rozporządzalnego (najwyższy udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym ze wszystkich grup społeczno-ekonomicznych). W tej grupie udział wydatków wzrósł także w porównaniu z 2011 r. o 0,5 p. proc. W pozostałych grupach społeczno-ekonomicznych w 2012 r. udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym zmniejszał się.

Tabl. 23. Wydatki gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012
a – ceny bieżące w zł						
b – udział w dochodzie w %						
Ogółem	a	904,27	956,68	991,44	1015,12	1044,64
	b	86,5	85,8	83,1	82,7	82,2
Pracownicy	a	887,03	941,53	979,05	1006,05	1032,07
	b	84,5	83,8	81,6	80,9	80,6
Pracujący na własny rachunek	a	1193,00	1208,08	1206,91	1221,52	1256,84
	b	89,1	86,5	82,2	81,6	82,8
Emeryci	a	981,77	1045,86	1085,42	1124,91	1158,53
	b	89,5	88,6	87,2	86,7	85,1
Renciści	a	771,03	839,26	866,03	897,86	925,93
	b	96,1	96,4	93,6	92,7	93,2
Rolnicy	a	693,57	712,00	757,25	736,02	789,69
	b	78,2	80,5	73,9	74,8	71,9

Źródło: GUS, *Budżety gospodarstw domowych*.

Wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe w 2012 r., tak jak w latach poprzednich, miały najwyższy udział w wydatkach ogółem. Udział ten wyniósł 25,1% w 2012 r. i był nieznacznie wyższy niż w roku poprzednim, tj. wzrósł o 0,1 p. proc. Udział wydatków na żywność i napoje bezalkoholowe wzrósł także w 2011 r. o 0,2 p. proc., po okresie kilkuletniego spadku (np. w 2005 r. wynosił on 28,1%). Drugi co do wielkości udział stanowiły wydatki związane z utrzymaniem mieszkania lub domu i nośnikami energii, tj. 20,3%. Udział ten był niższy o 0,4 p. proc. niż rok

wcześniej. Udział tych wydatków spadł po raz pierwszy od 2008 r. W latach 2008-2011 wzrósł o 2,3 p. proc.

UBÓSTWO

Ubóstwo skrajne, na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych, w 2012 r. wyniosło 6,7% i było wyższe o 0,2 p. proc. niż rok wcześniej. Skala ubóstwa skrajnego w Polsce rosła od 2009 r., kiedy to wynosiło ono 5,7%. Biorąc pod uwagę grupy społeczno-ekonomiczne, najniższa stopa skrajnego ubóstwa występowała wśród gospodarstw domowych pracujących na własny rachunek (2,5%), zaś najwyższa wśród gospodarstw osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł (22,5%). Wskaźnik zagrożenia ubóstwem był wyższy w gospodarstwach domowych pracowników (6,0%) niż emerytów (4,3%). W gospodarstwach pracowników pracujących na robotniczych stanowiskach stopa ubóstwa skrajnego kształtowała się na poziomie 9,5%.

Tabl. 24. Granice ubóstwa

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w %				
Granica ubóstwa skrajnego	5,6	5,7	5,7	6,5	6,7
Ustawowa granica ubóstwa	10,6	8,3	7,3	6,7	7,0

Źródło: GUS, *Ubóstwo w Polsce*.

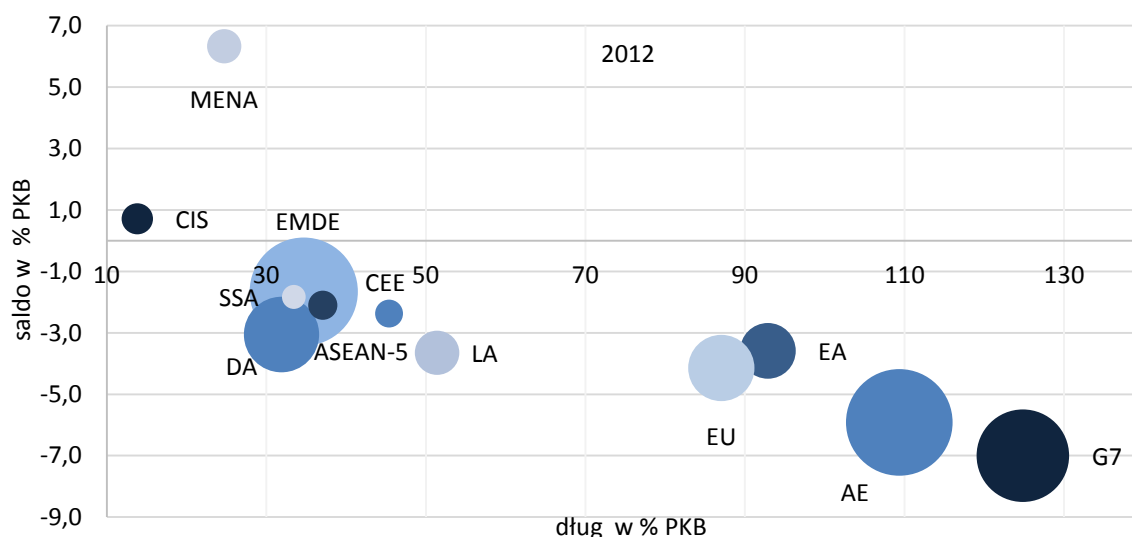
Jednym z głównych korelatów ubóstwa jest bezrobocie. Wśród gospodarstw domowych, gdzie występowała co najmniej jedna osoba bezrobotna, stopa ubóstwa skrajnego wynosiła 13,1%, zaś w gospodarstwach z dwoma bądź więcej osobami bezrobotnymi 32,9%. Istotnym korelatem ubóstwa jest także poziom wykształcenia. Wśród gospodarstw domowych, w których osoba odniesienia posiadała wykształcenie, co najwyżej gimnazjalne, stopa ubóstwa skrajnego była równa 16,2% w 2012 r. W przypadku osób z wykształceniem wyższym wynosiła ona 0,5%.

III. FINANSE PUBLICZNE

1. SYTUACJA FINANSÓW PUBLICZNYCH NA ŚWIECIE

Sytuacja finansów publicznych na świecie pozostawała niestabilna. W efekcie działań mających na celu ograniczenie nierównowagi fiskalnej podejmowanych przez kraje rozwinięte, w 2012 r. uzyskały one nadwyżki pierwotne. Należy podkreślić, że działo się to w warunkach słabszego niż w roku poprzednim wzrostu gospodarczego (1,3% w 2012 r. wobec 1,6% w 2011 r.). Proces konsolidacji był jednak wolniejszy niż w roku poprzednim, gdy obniżenie deficytu sektora publicznego wyniosło 1,2 p. proc., podczas gdy w 2012 r. było to 0,6 p. proc. W Unii Europejskiej deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych w 2012 r. wyniósł 4,1% PKB, jednak skala konsolidacji była wyraźnie mniejsza – o 0,3 p. proc. (wobec 2,1 p. proc. w roku poprzednim). W 2012 r. w grupie gospodarek wschodzących i rozwijających się gospodarek wartość deficytu wzrosła o 0,6 p. proc. do 1,7% PKB (podczas, gdy w 2011 r. nastąpił jego spadek o 1,6 p. proc.).

Wykres 72. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych na świecie (rozmiar znacznika określa PKB według PPP)

Uwaga: Grupy krajów według MFW (WEO), tłumaczenie i opis w spisie skrótów.

Źródło: dane MFW (WEO).

W 2012 r. dług sektora instytucji rządowych i samorządowych krajów rozwiniętych wyniósł 109,3% PKB. Oznacza to, że przyrost zadłużenia w relacji do PKB był wyższy niż w roku poprzednim, wyniósł 4,6 p. proc. wobec przyrostu o 4,0 p. proc. rok wcześniej. Dług publiczny w Unii Europejskiej osiągnął poziom 87,0% PKB. Jego przyrost również był szybszy niż w poprzednim roku – o 4,2 p. proc. w 2012 r. wobec 2,6 p. proc. w 2011 r. W krajach wschodzących i rozwijających się drugi rok z rzędu zadłużenie obniżało się, osiągając 34,7% PKB na koniec 2012 r. Redukcja ta wyniosła 1,1 p. proc. (w porównaniu z 3,0 p. proc. w 2011 r.).

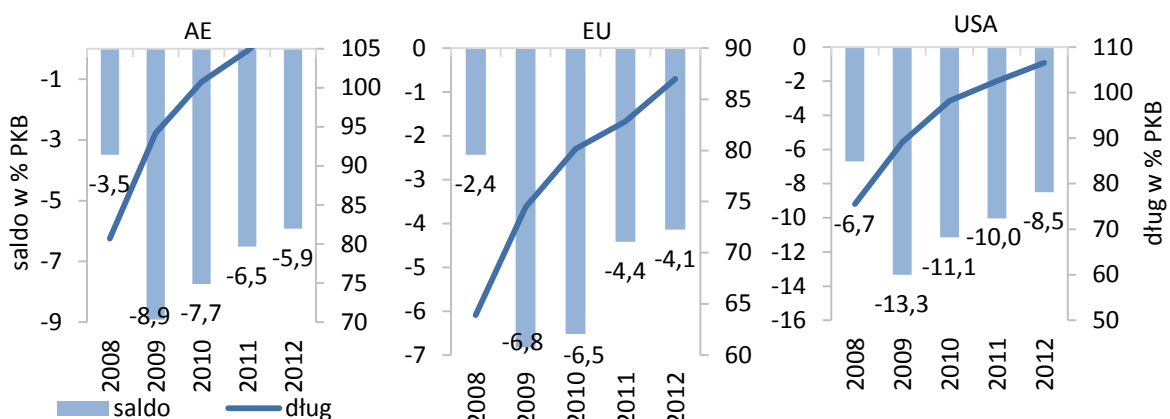
Tabl. 25. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU) oraz Stanów Zjednoczonych (USA)

Kraje	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	% PKB									
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
AE	-3,5	-8,9	-7,7	-6,5	-5,9	80,7	94,2	100,7	104,7	109,3
EU	-2,4	-6,8	-6,5	-4,4	-4,1	63,9	74,4	80,2	82,8	87,0
USA	-6,7	-13,3	-11,1	-10,0	-8,5	75,5	89,1	98,2	102,5	106,5
Niemcy	2,3	-0,8	-2,0	1,2	2,4	66,8	74,5	82,5	80,5	82,0
Japonia	-3,8	-9,9	-8,6	-9,1	-9,3	191,8	210,2	216,0	230,3	237,9
Francja	-0,7	-5,4	-4,8	-2,7	-2,2	68,2	79,2	82,3	86,0	90,3
W. Brytania	-3,5	-9,9	-7,6	-5,1	-6,1	52,2	68,1	79,4	85,4	90,3

Źródło: dane MFW (WEO).

W 2012 r. utrzymywały się obawy, co do stabilności sytuacji fiskalnej szeregu krajów rozwiniętych⁹¹. Problem dotyczył pogrążonej w recesji Unii Europejskiej (przede wszystkim części krajów strefy euro), gdzie obniżanie deficytów fiskalnych nie powstrzymało szybszego niż w 2011 r. wzrostu zadłużenia. W USA konsolidacja odbywała się w warunkach wzrostu gospodarczego, co wpłynęło na większą niż w UE redukcję deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Wykres 73. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU) oraz Stanów Zjednoczonych (USA)

Źródło: dane MFW (WEO).

W porównaniu do gospodarek rozwiniętych, relatywnie dobra sytuacja fiskalna grupy krajów wschodzących i rozwijających się wynikała z kilku przyczyn. Po pierwsze, stan finansów publicznych tej grupy krajów przed kryzysem gospodarczym był stabilniejszy niż krajów wysoko rozwiniętych. Po drugie, znaczna część tych krajów podczas ostatniego kryzysu gospodarczego uniknęła recesji lub szybko powróciła na ścieżkę wzrostu. W 2012 r., za sprawą działania automatycznych stabilizatorów i osłabienia procesu konsolidacji fiskalnej⁹², wartość deficytu sektora publicznego do PKB dla tej

⁹¹ MFW, *Fiscal Monitor, Fiscal Adjustment in an Uncertain World*, (2013), Waszyngton, s. vii, 1, 10, 17.

⁹² Środki budżetowe automatycznie tłumiące wahania realnego PKB poprzez mechanizmy wydatkowe.

grupy krajów wzrosła⁹³. Poziom długu publicznego w relacji do PKB spadał, czemu sprzyjał szybki wzrost gospodarczy i wysoka inflacja⁹⁴.

Sytuacja fiskalna w 2012 r. w różnych podgrupach krajów wschodzących i rozwijających się była, podobnie jak w latach poprzednich, zróżnicowana. Jednakże większość z nich zanotowała niewielkie pogorszenie salda fiskalnego oraz utrzymywanie się długów poniżej 50% w relacji do PKB.

Tabl. 26. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych rynków wschodzących i gospodarek rozwijających się (EMDE)

Wyszczególnienie	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	% PKB									
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
EMDE	0,7	-4,1	-2,6	-1,1	-1,7	32,4	35,3	38,8	35,8	34,7
CEE	-3,0	-6,0	-4,7	-2,2	-2,4	39,5	45,5	46,8	46,4	45,4
DA	-2,1	-4,3	-2,9	-2,5	-3,1	31,0	31,1	40,5	34,2	31,9
LA	-0,9	-4,0	-3,4	-2,9	-3,7	47,1	49,8	48,7	49,9	51,4
CIS	4,1	-5,1	-2,5	2,0	0,7	9,6	13,9	14,3	14,3	13,8
MENA	12,7	-1,2	1,9	6,0	6,3	24,8	31,3	28,6	25,7	24,7
SSA	0,7	-5,6	-3,9	-1,2	-1,8	29,0	32,2	31,8	33,2	33,4

Źródło: dane MFW (WEO).

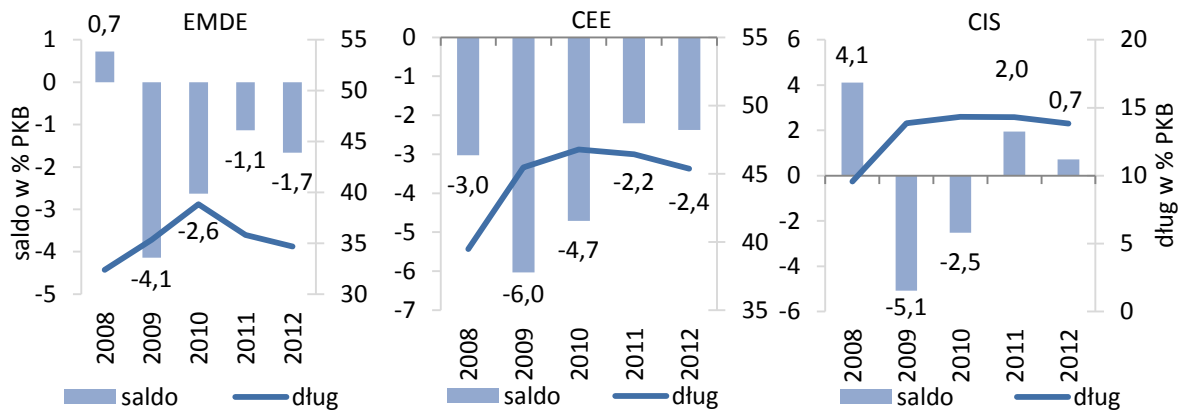
W regionie Europy Środkowej i Wschodniej⁹⁵ zanotowano deficyt fiskalny w wysokości 2,4% PKB (wobec 2,2% PKB w 2011 r.). W 2012 r. dług publiczny w tej grupie krajów osiągnął poziom 45,4% w relacji do PKB (niższy niż w 2011 r., kiedy relacja ta wyniosła 46,4%). Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych rozwijających się krajów Azji w 2012 r. wzrósł z 2,6% do 3,1% PKB, zaś zadłużenie tego sektora ukształtowało się na poziomie 31,9% PKB (wobec 34,5% PKB w roku poprzednim). W Ameryce Łacińskiej w 2012 r. deficyt sektora publicznego wyniósł 3,7% (wobec 2,9% PKB w roku poprzednim), natomiast dług publiczny wzrósł z 49,9% PKB do poziomu 51,5%. Nadwyżka sektora instytucji rządowych i samorządowych, osiągnięta przez Wspólnotę Niepodległych Państw, zmniejszyła się z 2,0% PKB do 0,7% PKB, zaś zadłużenie w relacji do PKB było niższe i wyniosło 13,8% (wobec 14,3% w roku poprzednim). Kraje Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej powiększyły nadwyżkę fiskalną z 6,0% do 6,3% PKB, co sprzyjało obniżeniu długu publicznego z 25,7% PKB do 24,7% PKB. W regionie Afryki Subsaharyjskiej po niewielkim wzroście deficyt wyniósł 1,8% PKB (wobec 1,2% PKB w 2011 r.); również wzrost długu publicznego był nieznaczny – z 33,2% do 33,4% PKB.

⁹³ MFW, *Fiscal Monitor, Fiscal Adjustment in an Uncertain World*, (2013), Waszyngton s. viii.

⁹⁴ W 2012 r. zgodnie z MFW WEO wzrost PKB dla tej grupy krajów wyniósł 5,1%, zaś inflacja mierzona za pomocą wskaźnika CPI - 5,9%.

⁹⁵ Kategoria „kraje Europy Środkowej i Wschodniej (CEE)” według MFW obejmuje inne kraje niż „kraje Europy Środkowo-Wschodniej” według Eurostat.

Wykres 74. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych rynków wschodzących i gospodarek rozwijających się (EMDE), Europy Środkowo-Wschodniej (CEE) oraz Wspólnoty Niepodległych Państw (CIS)

Źródło: dane MFW (WEO).

WYSIŁEK KONSOLIDACYJNY W KRAJACH ROZWIŃTYCH I ROZWIJAJĄCYCH SIĘ

Ocena wysiłku konsolidacyjnego wyłącznie za pomocą salda sektora instytucji rządowych i samorządowych będzie różniła się w zależności od tego, czy ma ona miejsce w warunkach wzrostu gospodarczego, czy też recesji. Z tej przyczyny saldo skorygowane cyklicznie (CAB)⁹⁶, czyli po wyłączeniu wpływu wahań cyklicznych gospodarki, przybliży obiektywny obraz tych procesów.

Gospodarki rozwinięte i strefa euro obniżyły deficyty strukturalne w większym stopniu niż deficyty nominalne. Stany Zjednoczone obniżenie deficytu nominalnego zawdzięczały zarówno konsolidacji strukturalnej, jak i wzrostowi PKB, co ilustruje większa zmiana salda nominalnego w porównaniu do salda skorygowanego cyklicznie. W przeciwieństwie do krajów rozwiniętych, kraje rozwijające się w większości notowały wzrost deficytów, z tym, że były one wyższe w przypadku deficytów nominalnych niż skorygowanych cyklicznie. Jedynie w Ameryce Łacińskiej była kontynuowana konsolidacja fiskalna skutkująca także obniżką deficytu skorygowanego cyklicznie.

Tabl. 27. Nadwyżka/deficyt (saldo) i saldo skorygowane cyklicznie sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), strefy euro (EA)⁹⁷ oraz Stanów Zjednoczonych (USA)

Wyszczególnienie	Saldo nominalne			Saldo skorygowane cyklicznie		
	% PKB			% PKB potencjalnego		
	AE	EA	USA	AE	EA	USA ⁹⁸
2008	-3,5	-2,1	-6,7	-3,7	-3,1	-5,1
2009	-8,9	-6,4	-13,3	-6,2	-4,6	-8,1
2010	-7,7	-6,2	-11,1	-6,3	-4,8	-8,5
2011	-6,5	-4,1	-10,0	-5,5	-3,4	-7,7
2012	-5,9	-3,6	-8,5	-4,7	-2,4	-6,4

Tabl. 28. Nadwyżka/deficyt (saldo) i saldo skorygowane cyklicznie sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rynków wschodzących (EME)⁹⁹

Wyszczególnienie	Saldo nominalne				Saldo skorygowane cyklicznie			
	% PKB				% PKB potencjalnego			
	EME	Azja	Europa ¹⁰⁰	LA	EME	Azja	Europa	LA
2008	0,7	-2,3	0,6	-0,8	-1,7	-2,4	-0,3	-1,6
2009	-4,1	-4,3	-6,1	-3,6	-3,7	-3,9	-3,9	-2,7
2010	-2,6	-2,9	-3,9	-2,8	-2,8	-2,6	-2,9	-3,1
2011	-1,1	-2,6	0,0	-2,4	-1,9	-1,9	-0,3	-3,0
2012	-1,7	-3,2	-0,7	-2,5	-2,1	-2,3	-0,6	-2,7

Źródło: opracowanie na podst. danych MFW, *Fiscal Monitor, Fiscal Adjustment in an Uncertain World*, (2013), s. 2.

⁹⁶ Por. Ramka Słownik pojęć.

⁹⁷ Dane dla salda skorygowanego cyklicznie według MFW dostępne były jedynie dla strefy euro, nie zaś dla UE jako całości.

⁹⁸ Z wyłączeniem wsparcia dla sektora finansowego.

⁹⁹ Dane dla salda skorygowanego cyklicznie według MFW dostępne były jedynie dla kategorii uwzględnionych w *Monitorze Fiskalnym (Fiscal Monitor)*, które różnią się od kategorii używanych w bazie WEO.

¹⁰⁰ Kategoria „Europa” obejmuje kraje europejskie rozwijające się, m.in. Rosję i Turcję.

2. POLITYKA FISKALNA W UNII EUROPEJSKIEJ

PROCESY KONSOLIDACJI FISKALNEJ

Na skutek kontynuowania konsolidacji fiskalnej saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych w UE zostało obniżone do -4,0% PKB wobec -4,4% PKB w roku poprzednim przy spadku PKB (o 0,4%)., Pomimo recesji gospodarczej również w strefie euro, nastąpiła poprawa wyniku sektora publicznego, gdzie deficyt fiskalny zmniejszył się z 4,7% PKB do 3,7% PKB.

Tabl. 29. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych UE

Kraje	Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP)					Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych				
	% PKB									
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
UE	-2,4	-6,9	-6,5	-4,4	-4,0	62,2	74,6	80,0	82,5	85,3
SE	-2,1	-6,4	-6,2	-4,2	-3,7	70,2	80,0	85,4	87,3	90,6
Austria	-0,9	-4,1	-4,5	-2,5	-2,5	63,8	69,2	72,0	72,5	73,4
Belgia	-1,0	-5,6	-3,8	-3,7	-3,9	89,2	95,7	95,5	97,8	99,6
Bułgaria	1,7	-4,3	-3,1	-2,0	-0,8	13,7	14,6	16,2	16,3	18,5
Cypr	0,9	-6,1	-5,3	-6,3	-6,3	48,9	58,5	61,3	71,1	85,8
Czechy	-2,2	-5,8	-4,8	-3,3	-4,4	28,7	34,2	37,8	40,8	45,8
Dania	3,2	-2,7	-2,5	-1,8	-4,0	33,4	40,7	42,7	46,4	45,8
Estonia	-2,9	-2,0	0,2	1,2	-0,3	4,5	7,2	6,7	6,2	10,1
Finlandia	4,4	-2,5	-2,5	-0,8	-1,9	33,9	43,5	48,6	49,0	53,0
Francja	-3,3	-7,5	-7,1	-5,3	-4,8	68,2	79,2	82,4	85,8	90,2
Grecja	-9,8	-15,6	-10,7	-9,5	-10,0	112,9	129,7	148,3	170,3	156,9
Hiszpania	-4,5	-11,2	-9,7	-9,4	-10,6	40,2	53,9	61,5	69,3	84,2
Holandia	0,5	-5,6	-5,1	-4,5	-4,1	58,5	60,8	63,1	65,5	71,2
Irlandia	-7,4	-13,9	-30,8	-13,4	-7,6	44,5	64,8	92,1	106,4	117,6
Litwa	-3,3	-9,4	-7,2	-5,5	-3,2	15,5	29,3	37,9	38,5	40,7
Luksemburg	3,2	-0,8	-0,9	-0,2	-0,8	14,4	15,3	19,2	18,3	20,8
Łotwa	-4,2	-9,8	-8,1	-3,6	-1,2	19,8	36,9	44,4	41,9	40,7
Malta	-4,6	-3,7	-3,6	-2,8	-3,3	60,9	66,4	67,4	70,3	72,1
Niemcy	-0,1	-3,1	-4,1	-0,8	0,2	66,8	74,5	82,4	80,4	81,9
Polska	-3,7	-7,4	-7,9	-5,0	-3,9	47,1	50,9	54,8	56,2	55,6
Portugalia	-3,6	-10,2	-9,8	-4,4	-6,4	71,7	83,7	94,0	108,3	123,6
Rumunia	-5,7	-9,0	-6,8	-5,6	-2,9	13,4	23,6	30,5	34,7	37,8
Słowacja	-2,1	-8,0	-7,7	-5,1	-4,3	27,9	35,6	41,0	43,3	52,1
Słowenia	-1,9	-6,2	-5,9	-6,4	-4,0	22,0	35,0	38,6	46,9	54,1
Szwecja	2,2	-0,7	0,3	0,2	-0,5	38,8	42,6	39,4	38,4	38,2
Węgry	-3,7	-4,6	-4,3	4,3	-1,9	73,0	79,8	81,8	81,4	79,2
W. Brytania	-5,1	-11,5	-10,2	-7,8	-6,3	52,7	67,8	79,4	85,5	90,0
Włochy	-2,7	-5,5	-4,5	-3,8	-3,0	106,1	116,4	119,3	120,8	127,0

Źródło: dane Eurostatu.

Poziom salda strukturalnego¹⁰¹ również wskazywał na postęp w zakresie konsolidacji fiskalnej. Zacieśnienie fiskalne miało miejsce także w krajach będących w fazie recesji, stąd nie znajduje pełnego odzwierciedlenia w zmianie salda nominalnego. W związku z tym, w notującej w 2012 r. spadek PKB UE, deficyt budżetowy uległ obniżeniu o 0,4 p. proc., podczas gdy deficyt strukturalny o 1,1 p. proc., zaś deficyt pierwotny skorygowany cyklicznie – 0,9 p. proc.¹⁰².

Jednocześnie w 2012 r. w 12 krajach UE pogorszeniu w porównaniu do roku poprzedniego uległo saldo nominalne. Jednakże tylko w dwóch przypadkach wiązało się to z pogorszeniem wyniku strukturalnego. Poluzowanie polityki fiskalnej nastąpiło jedynie w Finlandii i Luksemburgu, przy czym kraje te w 2011 r. miały niski poziom deficytu budżetowego, a w 2012 r. pozostawał on poniżej 3% PKB. Większość krajów UE (18 państw) zanotowało spadek deficytu pierwotnego skorygowanego cyklicznie – największy w Irlandii (o 5,3 p. proc.) i Rumunii (o 3,2 p. proc.). W 13 krajach UE zanotowano nadwyżkę pierwotną.

Wpływ recesji na pogorszenie się salda sektora instytucji rządowych i samorządowych widoczny był m.in. w przypadku Grecji i Hiszpanii, w których w 2011 r. odnotowano wysokie deficyty fiskalne. W 2012 r. wzrosły one odpowiednio do 10,0% PKB i 10,6% PKB. Działo się to przy jednoczesnym obniżeniu deficytów strukturalnych, w przypadku Grecji - bardzo znaczącym (o 4,4 p. proc.), co wskazuje, że zostały dokonane istotne dostosowania strukturalne. Na Węgrzech wysoka nadwyżka budżetowa z 2011 r.¹⁰³ zamieniła się w deficyt fiskalny. Jednocześnie saldo strukturalne tego kraju zanotowało znaczną, jak na kraje UE poprawę, zaś saldo pierwotne skorygowane cyklicznie istotnie się pogorszyło, co sugeruje odejście od działań konsolidacyjnych. Wysiętek konsolidacyjny Polski na tle UE wyglądał korzystnie, gdyż w 2012 r. udało się obniżyć wartość deficytu mierzonego wszystkimi poniższymi wskaźnikami.

¹⁰¹ Por. Ramka Słownik pojęć.

¹⁰² W przeciwieństwie do sytuacji w 2011 r., gdy dzięki wzrostowi gospodarczemu możliwa była ich redukcja za pomocą niższych niż oczekiwania KE i rynków dostosowań strukturalnych, por. KE, *The Implication for Budgetary Surveillance of the Commission Services' Spring 2011 Economic Forecast*, (2011), Bruksela, s. 37-43.

¹⁰³ Wystąpienie nadwyżki w 2011 r. było czynnikiem jednorazowym, wynikającym m.in. z nacjonalizacji OFE.

Tabl. 30. Wysiłek konsolidacyjny w UE

Kraje	Saldo nominalne (EDP)			Saldo strukturalne (SB)			Saldo pierwotne skorygowane cyklicznie (CAPB)		
	2011	2012	zmiana	2011	2012	zmiana	2011	2012	zmiana
	%		p. proc.	%		p. proc.	%		p. proc.
UE	-4,4	-4,0	0,4	-3,9	-2,8	1,1	-0,8	0,1	0,9
SE	-4,2	-3,7	0,5	-3,6	-2,1	1,4	-0,5	0,5	1,0
Austria	-2,5	-2,5	0,0	-2,2	-1,5	0,7	0,2	0,3	0,1
Belgia	-3,7	-3,9	-0,2	-3,5	-3,0	0,5	-0,4	0,1	0,5
Bułgaria	-2,0	-0,8	1,2	-1,6	-0,4	1,2	-0,8	0,5	1,3
Cypr	-6,3	-6,3	0,0	-6,6	-6,7	-0,1	-4,4	-3,2	1,3
Czechy	-3,3	-4,4	-1,1	-3,0	-1,7	1,4	-1,6	-2,0	-0,4
Dania	-1,8	-4,0	-2,2	0,3	0,3	0,1	2,0	0,4	-1,6
Estonia	1,2	-0,3	-1,5	-0,6	0,2	0,8	1,2	-0,5	-1,7
Finlandia	-0,8	-1,9	-1,1	-0,1	-0,7	-0,7	0,9	0,2	-0,7
Francja	-5,3	-4,8	0,5	-4,7	-3,6	1,1	-1,9	-1,0	0,9
Grecja	-9,5	-10,0	-0,5	-5,4	-1,0	4,4	2,1	0,8	-1,3
Hiszpania	-9,4	-10,6	-1,2	-7,2	-5,5	1,8	-5,0	-5,5	-0,4
Holandia	-4,5	-4,1	0,4	-3,7	-2,6	1,0	-1,7	-0,7	0,9
Irlandia	-13,4	-7,6	5,8	-7,7	-7,4	0,2	-8,5	-3,2	5,3
Litwa	-5,5	-3,2	2,3	-4,9	-3,2	1,7	-3,1	-1,3	1,9
Luksemburg	-0,2	-0,8	-0,6	0,3	0,1	-0,2	0,8	0,5	-0,3
Łotwa	-3,6	-1,2	2,4	-1,6	-0,3	1,3	-0,3	0,5	0,8
Malta	-2,8	-3,3	-0,5	-3,6	-4,1	-0,5	0,2	-0,1	-0,2
Niemcy	-0,8	0,2	1,0	-0,9	0,3	1,3	1,4	2,6	1,2
Polska	-5,0	-3,9	1,1	-5,4	-3,8	1,7	-2,7	-0,8	1,9
Portugalia	-4,4	-6,4	-2,0	-6,6	-4,2	2,4	0,5	-0,4	-0,9
Rumunia	-5,6	-2,9	2,7	-4,0	-2,7	1,4	-3,6	-0,4	3,2
Słowacja	-5,1	-4,3	0,8	-5,2	-4,1	1,1	-3,3	-2,1	1,2
Słowenia	-6,4	-4,0	2,4	-4,7	-2,7	2,0	-3,8	-0,6	3,1
Szwecja	0,2	-0,5	-0,7	0,2	0,2	0,0	1,3	1,0	-0,3
Węgry	4,3	-1,9	-6,2	-4,1	-0,7	3,4	9,4	4,1	-5,3
W. Brytania	-7,8	-6,3	1,5	-6,8	-7,0	-0,2	-3,5	-2,2	1,3
Włochy	-3,8	-3,0	0,8	-3,6	-1,4	2,2	2,0	4,2	2,2

Źródło: na podst. danych KE (Ameco).

W 2012 r. warunki makroekonomiczne nie sprzyjały redukcji zadłużenia. Znaczące wysiłki konsolidacyjne nie zmieniły faktu przekraczania wartości referencyjnych z Traktatu z Maastricht dla salda i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych przez większość krajów strefy euro i część państw znajdujących się poza strefą euro, jak również nie zapewniły przywrócenia zdolności do obsługi długoterminowego zadłużenia części krajów¹⁰⁴. Działania konsolidacyjne nie powstrzymały również wzrostu długu sektora instytucji rządowych i samorządowych, który

¹⁰⁴ EBC, *Raport Roczny*, (2013), Frankfurt, s. 70-75.

w 2012 r. dla całej UE zwiększył się o 2,8 p. proc. do poziomu 85,3% PKB. Wzrost¹⁰⁵ ten wynikał m.in. ze spadku PKB oraz dostosowań pomiędzy deficytem a długiem (*stock-flow adjustment*)^{106,107}.

SŁOWNIK POJĘĆ

W dziale poświęconym finansom publicznym, w analizie finansów sektora instytucji rządowych i samorządowych oraz sektora finansów publicznych, stosowanych jest szereg pojęć i oznaczeń. Najistotniejsze rozróżnienie dotyczy zastosowania metodologii krajowej (sektor finansów publicznych) wprowadzonej ustawą o finansach publicznych (UFP) oraz metodologii europejskiej (sektor instytucji rządowych i samorządowych) ustalonej zasadami Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA'95). Należy także wskazać na fakt, że w ramach Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP) wykorzystywana jest koncepcja salda sektora instytucji rządowych i samorządowych (ESA'95), ale po wprowadzeniu szeregu korekt. Ponadto, dokonywana jest dekompozycja salda na część strukturalną i cykliczną. Wielkości te najczęściej będą ujmowane jako procent PKB. Podstawowymi pojęciami są zatem:

- **Nadwyżka/deficyt (saldo lub wynik) sektora finansów publicznych:** dodatnia różnica między dochodami publicznymi a wydatkami publicznymi ustalona dla okresu rozliczeniowego (zasadniczo rocznego) stanowi nadwyżkę sektora finansów publicznych, zaś ujemna różnica jest deficytem (UFP);
- **Nadwyżka/deficyt (saldo lub wynik) sektora instytucji rządowych i samorządowych:** wynik sektora instytucji rządowych i samorządowych liczony według metodologii ESA'95.

W celu analizy wpływu bieżącej sytuacji gospodarczej na politykę fiskalną z salda sektora wyodrębnia się salda cząstkowe:

- **Saldo skorygowane cyklicznie (CAB - *cyclically adjusted balance*):** saldo hipotetycznie występujące w sytuacji osiągnięcia przez daną gospodarkę poziomu PKB potencjalnego w danym roku. Jest to część salda sektora wynikająca z prowadzenia przez rząd dyskrejonalnej polityki fiskalnej. Określane jest ono także terminem salda strukturalnego (SB - *structural balance*), np. w kontekście procedur nadzoru i koordynacji polityk europejskich w obszarze budżetowym;
- **Komponent cykliczny (CC - *cyclical component*):** część salda sektora wynikająca z bieżącej koniunktury gospodarczej, czyli różnicy pomiędzy poziomem PKB potencjalnego a poziomem PKB osiągniętym w danym roku (luka produktowa).

Dodatkowo, w celu wyodrębnienia wpływu obsługi zadłużenia publicznego na bieżącą sytuację fiskalną używane jest także pojęcie salda pierwotnego (PB - *primary balance*), czyli salda bez uwzględniania w wydatkach kosztów obsługi długu publicznego.

¹⁰⁵ W 2012 r. zaobserwowane zostały procesy, których zarówno przyczynę, jak i skutek można częściowo upatrywać we wzroście zadłużenia i które określane bywają mianem efektu „kuli śniegowej”. Po pierwsze, w wyniku prób obniżenia nadmiernego zadłużenia (w wyniku konsolidacji pociągającej za sobą spadek popytu wewnętrznego) nastąpił spadek PKB, co powodowało wzrost stosunku długu do PKB. Po drugie, wysokie koszty obsługi długu publicznego miały wpływ na wzrost deficytu fiskalnego, który pociągnął za sobą dalszy wzrost zadłużenia. EBC, *Raport Roczny*, (2013), Frankfurt, s. 67-8.

¹⁰⁶ Por. Eurostat, *Stock-flow adjustment (SFA) for the Member States, the Euro area and the EU27 for the period 2008-2011, as reported in the October 2012 EDP notification*, (2012), Luksemburg.

¹⁰⁷ W 2012 r. wpływ kosztów obsługi zakumulowanego długu i realnego wzrostu PKB zadziałał negatywnie na wzrost zadłużenia. Jedynie inflacja była czynnikiem sprzyjającym obniżce długu. Szacunki efektu „kuli śniegowej” dla strefy euro - por. KE, *European Economic Forecast Winter 2013*, (2013), Bruksela, s. 27.

W niniejszym opracowaniu, w analizie dotyczącej nierównowag sektora finansów publicznych krajów UE, w dyskusji o procedurze EDP i celach MTO punktem wyjścia jest pojęcie:

- **Saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z regułami EDP:** wielkość salda sektora publicznego liczona zgodnie z ESA'95, która dodatkowo skorygowana została o efekty włączenia instrumentów zarządzania długiem publicznym np. swapów, *forward rates agreement* (FRA), itp. oraz po wyłączeniu wpływów czynników jednorazowych i przejściowych.

W odniesieniu do tej kategorii definiowane są także saldo strukturalne, pierwotne i komponent cykliczny oraz dodatkowo:

- **Minimalny benchmark (MB - *minimal benchmark*):** wielkość salda strukturalnego w relacji do PKB zapewniająca „margines bezpieczeństwa”, tzn. umożliwiająca swobodną pracę automatycznych stabilizatorów koniunktury bez ryzyka przekroczenia wartości referencyjnej z Maastricht dla salda sektora zgodnego z EDP;
- **Cykliczny margines bezpieczeństwa (CSM - *cyclical safety margin*):** wielkość salda cyklicznego do PKB obliczana indywidualnie dla danego kraju, wynikająca z elastyczności dochodów sektora instytucji rządowych i samorządowych na fluktuacje luki produktowej. Wyliczana w celu wyznaczenia limitu salda strukturalnego (nazywanego minimalnym benchmarkiem) zapewniającego, że wartość referencyjna z Maastricht salda nominalnego nie zostanie przekroczona.

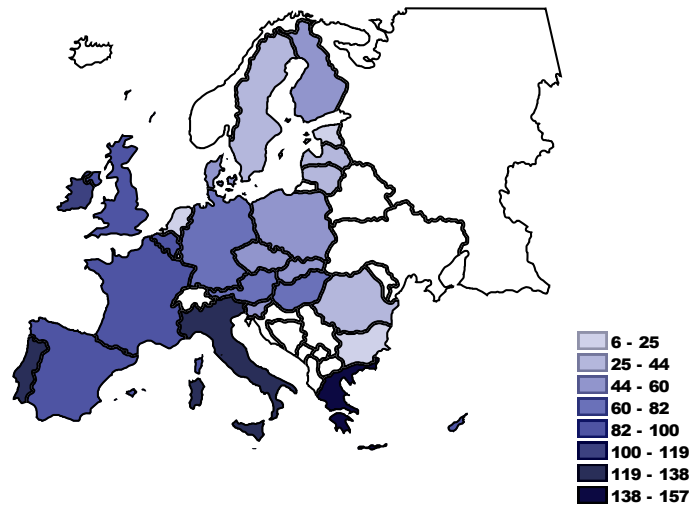
Źródło: opracowanie na podstawie: *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych*, art. 7; GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa, s. 105; Eurostat, *Government deficit and debt*; KE (ECFIN), *Glossary*; KE, *Ameco – List of Variables*; KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela, s. 37; KE (ECFIN), *Cyclical Adjustment of Budget Balances*, (2012), Bruksela; EBC, *Government Finance Statistics Guide*, (2007), Frankfurt; *EBC Opinion of the European Central Bank of 19 May 2011 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the European system of national and regional accounts in the European Union*, (2011), Frankfurt; KE, *The cyclically-adjusted budget balance used in the EU fiscal framework: an update*, *Economic Papers* 478 March, (2013), Bruksela; KE, *Public finances in EMU-2000*, *European Economy Reports and Studies* No 3, Bruksela, (2000), s. 63-8; A. Wernik, *Finanse publiczne*, *Polskie Towarzystwo Ekonomiczne*, (2007), Warszawa, s. 72, 78-9, 84-5; C. Józefiak, P. Krajewski, M. Mackiewicz, *Deficyt budżetowy. Przyczyny i metody ograniczenia*, *Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne*, (2006), Warszawa, s. 87-101.

W 2012 r. przekraczanie wartości referencyjnej dla długu publicznego miało miejsce w 14 krajach¹⁰⁸ (tych samych, co w roku poprzednim). W gronie tym jedynie Węgry i Wielka Brytania znajdowały się poza strefą euro. Najszybszy przyrost zadłużenia, przekraczający 10 p. proc., zanotowany został w Portugalii, Hiszpanii, Irlandii i na Cyprze. W obliczu trudności z obsługą swojego zadłużenia te cztery kraje objęte były programami pomocowymi¹⁰⁹. Jedynie sześć państw obniżyło swój dług publiczny w relacji do PKB: Grecja (o 13,4 p. proc.), Węgry (o 2,2 p. proc.), Łotwa (o 1,2 p. proc.), Dania i Polska (o 0,6 p. proc.) oraz Szwecja (o 0,2 p. proc.).

¹⁰⁸ Porównaj tabl. 29.

¹⁰⁹ Por. *Ramka Programy pomocowe dla Grecji, Irlandii, Portugalii i Hiszpanii*.

Wykres 75. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (% PKB)

Źródło: dane Eurostatu.

PROGRAMY POMOCOWE DLA GRECJI, IRLANDII, PORTUGALII I HISZPANII¹¹⁰

Tabl. 31. Wartość programów pomocowych

Beneficjent	Kwota pomocy	Źródła finansowania	Wydatkowanie do końca 2012	Rozpoczęcie programu
w mld EUR				
Grecja	110,0	bilateralne pożyczki w strefie euro (80,0); MFW (30,0);	bilateralne pożyczki w strefie euro (52,9); MFW (20,1);	Maj 2010
Irlandia	85,0	zasoby własne (17,5); EFSM (22,5); EFSF (17,7); MFW (22,5); bilateralne pożyczki (4,8)	zasoby własne (b.d.); EFSM (21,7); EFSF (12,1); MFW (19,4); bilateralne pożyczki (b.d.)	Listopad 2010
Portugalia	78,0	EFSM (26,0); EFSF (26,0); MFW (26,0);	EFSM (22,1); EFSF (18,2); MFW (21,1);	Kwiecień 2011
Grecja	172,6	EFSM (b.d.); EFSF (109,1); MFW (b.d.); sektor prywatny (max. 30,0);	EFSM (b.d.); EFSF (b.d.); MFW (b.d.); sektor prywatny (b.d.);	Lipiec 2011
Hiszpania	100,0	EFSF/ESM ¹¹¹ (100,0)	EFSF/ESM (39,5)	Grudzień 2012

Źródło: opracowanie na podstawie: KE, *Financial assistance in EU Member States*¹¹², EFSF, *European Financial Stability Facility (EFSF)*¹¹³, EFSF/ESM, *FAQ – Financial Assistance for Spain*¹¹⁴ oraz ESM, *ESM's second disbursement to Spain*¹¹⁵.

KOORDYNACJA POLITYKI GOSPODARCZEJ UE

PAKT STABILNOŚCI I WZROSTU

Wraz z ustanowieniem Unii Europejskiej zaczęły powstawać wspólnotowe ramy koordynacji polityki fiskalnej. Monitorowanie wskaźników opisujących sytuację sektora finansów publicznych wynikało z szeregu aktów prawnych, zarówno pierwotnych (*primary legislation*)¹¹⁶, jak i wtórnych (*secondary legislation*)¹¹⁷.

W ramach ustawodawstwa pierwotnego Traktat Ustanawiający Wspólnotę Europejską w art. 98-103 reguluje nadzór nad polityką gospodarczą UE. Akt ten w art. 104 zawierają postulat unikania

¹¹⁰ W lipcu 2012 r. o pomoc finansową zwrócił się również Cypr. Wniosek został przyjęty przez Eurogrupę w marcu 2013 r.

¹¹¹ Pomoc techniczna MFW w ramach programu zawarta jest w odrębnych dokumentach.

¹¹² http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm

¹¹³ http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf

¹¹⁴ <http://www.esm.europa.eu/pdf/FAQ%20spain%2007120212.pdf>

¹¹⁵ <http://www.esm.europa.eu/about/assistance/spain/index.htm>

¹¹⁶ Tj. Traktaty założycielskie, zmieniające i akcesyjne oraz protokoły do nich załączone.

¹¹⁷ Ustawodawstwo wtórne to akty prawne oparte o Traktaty Europejskie, stanowiące źródło prawa unijnego: akty jednostronne (rozporządzenia, dyrektywy, decyzje, opinie i zalecenia oraz akty nietypowe) i akty umowne, *Źródła prawa Unii Europejskiej*:

http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14534_pl.htm

nadmiernego deficytu budżetowego oraz nakłada na Komisję Europejską powinność nadzoru procesów budżetowych i wysokości długu publicznego krajów Wspólnoty. Ponadto, do Traktatu dołączony jest protokół nr 20 o Procedurze Nadmiernego Deficytu. Aktem prawa pierwotnego regulującym omawiane kwestie jest również Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Artykuł 121 definiuje ramię prewencyjne, artykuł 126 ustanawia procedury korekcyjne oraz Procedurę Nadmiernego Deficytu (EDP), zaś protokół nr 12 określa wartości referencyjne dla deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych do EDP¹¹⁸.

W ustawodawstwie wtórnym (*secondary legislation*) problematyka ta została ujęta w przyjętym w 1997 r. Pakcie Stabilności i Wzrostu (PSW), który miał na celu koordynację polityki fiskalnej w ramach UE. Podzielony jest on na dwie części, tzw. „ramiona” - prewencyjną i korekcyjną. Ramieniem prewencyjnym nazywane są środki, które mają sprzyjać stabilności fiskalnej poprzez przeciwdziałanie naruszaniu limitów dla wskaźników referencyjnych Traktatu z Maastricht¹¹⁹. Kraje strefy euro opracowują programy stabilności, zaś pozostałe kraje członkowskie - konwergencji, które mają zapewnić równowagę fiskalną¹²⁰. Ramię korekcyjne uruchamiane jest w przypadku przekroczenia wartości referencyjnych i zakłada przyjęcie odpowiedniej ścieżki dostosowawczej w przypadku wystąpienia nadmiernego deficytu lub zadłużenia sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Pomimo wprowadzenia Paktu Stabilności i Wzrostu, nierównowaga fiskalna w UE ulegała zwiększeniu nie tylko w okresie spowolnienia gospodarczego, ale w niektórych przypadkach także w okresie dobrej koniunktury¹²¹, która generalnie nie została wykorzystana do skutecznej redukcji deficytów budżetowych. Skutki kryzysu gospodarczego lat 2008-2010 stały się impulsem dla zwrócenia uwagi na słabość strukturalną finansów publicznych w krajach UE oraz niedostateczną efektywność Paktu w zapewnieniu równowagi fiskalnej. Nałożyło się to na narastające zagrożenia dla stabilności finansów publicznych w długim horyzoncie czasowym, wynikające ze starzenia się społeczeństw europejskich.

Niekorzystne tendencje makroekonomiczne w gospodarce światowej, w tym przede wszystkim trudna sytuacja fiskalna, wymusiły na UE szukanie rozwiązań poprawiających jej spójność i stabilność gospodarczą. W latach 2009-2011, na skutek doświadczeń wskazujących na nieefektywność PSW, poddano go szeregowi modyfikacji. W ramach UE i strefy euro podjęto wiele inicjatyw reformujących system koordynacji polityki gospodarczej UE. Dokonano tego na podstawie m.in. następujących aktów prawnych:

¹¹⁸ KE, *Relevant legal texts and guidelines*,

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm

¹¹⁹ Kryteria z Maastricht określają wartości referencyjne dla poziomu deficytu i długu sektora instytucji rządowych i samorządowych. Poziom deficytu fiskalnego nie powinien być wyższy niż 3% PKB, zaś zadłużenia publicznego - 60% PKB. Kategorie te definiowane są w systemie rachunków narodowych ESA'95 oraz GFS (Statystyka Finansów Sektora Instytucji Rządowych i Samorządowych - *Government Financial Statistics*). Por. GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa; GUS, *Procedura nadmiernego deficytu (EDP) - skonsolidowany wykaz źródeł i metod*, (2012), Warszawa; Eurostat, *Manuals*; M. Jeznach, O. Leszczyńska-Luberek, *Rachunki narodowe – stan i kierunki rozwoju*, Wiadomości Statystyczne nr 4, (2010), Warszawa, s. 2-8.

¹²⁰ KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy, Reports and Studies, No 3, Bruksela, (2000), s. 45-9.

¹²¹ Tzw. „dobre czasy” według KE występują, kiedy wzrost PKB jest wyraźnie wyższy niż wzrost PKB potencjalnego. Por. KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela, s. 6.

- „Sześciopak” („Six-Pack”) przyjęty w 2011 r.,
- Traktat o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (TSCG - *Treaty on Stability, Coordination and Governance*), inaczej - Pakt Fiskalny (*Fiscal Compact*) przyjęty w 2012 r.,
- „Dwupak” („Two-Pack”) przyjęty w 2013 r.

W 2012 r. miała miejsce wprowadzona „Sześciopakiem” pierwsza runda Semestru Europejskiego (ES), który ma przede wszystkim wzmocnić mechanizm prewencji i kontroli sytuacji finansów publicznych. W tym samym roku nastąpiło również podpisanie¹²² przez 25 państw członkowskich¹²³ Traktatu o Stabilności, Koordynacji i Zarządzaniu (TSCG), który jest umową międzyrządową wspomagającą proces koordynacji fiskalnej¹²⁴.

Tabl. 32. Wybrane elementy zarządzania fiskalnego w UE w Pakcie Stabilności i Wzrostu po zmianach

Ramię prewencyjne	Ramię korekcyjne
• Indywidualnie wyznaczone MTO oraz ocena metod i tempa dojścia do MTO; • Semestr Europejski - Ocena budżetu <i>ex ante</i>, możliwość wystosowania zastrzeżeń KE wobec budżetów krajów strefy euro; • Wprowadzenie sankcji w części prewencyjnej EDP; • Wzmocnienie ram budżetowych; • Ustanowienie benchmarku wydatkowego; • Wprowadzenie sankcji za fałszowanie danych dotyczących sektora GG;	• Objęcie EDP w sytuacji wystąpienia długu publicznego do PKB przekraczającego 60%, zobowiązaniem do redukcji; • Sankcje nie tylko za utrzymywanie EDP, lecz też za wolną redukcję nadmiernego zadłużenia, niewystarczającą poprawę SB MTO, nieprzestrzeganie reguły wydatkowej; • Sankcje nakładane w wyniku głosowania odwrotnego;

Źródło: opracowanie na podstawie: EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, (2012) Monthly Bulletin May 2012, Frankfurt, s. 79-90; EBC, *The Stability and Growth Pact, Crisis and Reform*, Occasional Paper Series, no. 129, (2011), Frankfurt, s. 14; KE, *Public finances in EMU-2012*, European Economy 4/2012, (2012), Bruksela, s. 16, 35-8, 71-2.

ŚREDNIOOKRESOWE CELE BUDŻETOWE (MTO)

W zakresie powstawania nierównowag finansów publicznych istotnym elementem części prewencyjnej Paktu Stabilności i Wzrostu jest kontrola poziomu salda strukturalnego, umożliwiającą nieprzekroczenie przez saldo nominalne wartości referencyjnej z Maastricht. Narzędziem w zakresie utrzymania odpowiedniej wysokości salda strukturalnego są tzw. średniookresowe cele budżetowe (*medium-term objectives* - MTO)^{125,126}. Wyznaczają one wysokość sald strukturalnych, których utrzymywanie ma nie tylko umożliwić nieprzekraczanie deficytu nominalnego na poziomie -3% PKB,

¹²² RE, *Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (TSCG)*, <http://european-council.europa.eu/eurozone-governance/treaty-on-stability?lang=pl>

¹²³ Poza Wielką Brytanią i Czechami.

¹²⁴ EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, Monthly Bulletin May 2012, (2012), Frankfurt, s. 79-93.

¹²⁵ KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela, s. 4-7.

¹²⁶ KE, *The Implications for Budgetary Surveillance of the Commission Services' Spring 2011 Economic Forecast*, (2011), s. 40.

ale docelowo prowadzić do zbilansowania pozycji fiskalnej¹²⁷ w średnim okresie.

Początkowo w PSW kwestia salda strukturalnego pojawiała się jedynie pośrednio, w postulacie zrównoważonego budżetu w średnim okresie. W 1999 r. dla wzmocnienia zarządzania prewencyjnego Komisja Europejska określiła dla każdego kraju członkowskiego tzw. „minimalne benchmarki”, które były brane pod uwagę przy identyfikowaniu czynników wzrostu wpływających na sytuację fiskalną danego państwa¹²⁸. Ze względu na zróżnicowanie sytuacji fiskalnej poszczególnych państw członkowskich, średniookresowe cele budżetowe (MTO) są dopasowywane indywidualnie dla każdego kraju i aktualizowane co 3 lata. MTO na poziomie -1% PKB to najwyższy deficyt dopuszczalny w strefie euro i ERM2¹²⁹. Kraje strefy euro mogą być dyscyplinowane karami finansowymi. W pozostałych państwach członkowskich MTO jest zalecany, ale nie ma sankcji za jego nieprzestrzeganie. Państwa nienależące do strefy euro mogą mieć wyższy deficyt strukturalny niż MTO, jeśli saldo nominalne nie przekracza kryterium z Maastricht^{130,131}.

Cel średniookresowy Polski został wyznaczony na poziomie deficytu w wysokości 1,0% PKB. Podobnie jak w latach poprzednich, Polska należała do wąskiego grona państw z MTO wyznaczonym poniżej zera. Spowodowane było to uwzględnieniem przez Komisję Europejską wysokiego tempa wzrostu potencjalnego PKB, stosunkowo niskiego poziomu długu publicznego oraz przeprowadzenia reformy emerytalnej¹³². Polska nie spełniała jednak warunków Paktu Stabilności i Wzrostu, gdyż nie osiągnęła MTO, przez co nie wyeliminowała ryzyka powstania nadmiernego deficytu na skutek działania automatycznych stabilizatorów. Podczas ponownego objęcia Polski EDP w 2009 r. Rada ECOFIN wskazała redukcję deficytu strukturalnego w latach 2010-2012 o średnio 1,25 p. proc. PKB rocznie, jako ścieżkę dojścia do obniżenia deficytu EDP poniżej wartości referencyjnej¹³³. KE oceniając wysiłek konsolidacyjny Polski stwierdziła, że redukcja deficytu strukturalnego była większa od zaleceń ECOFIN oraz że ścieżka dojścia do MTO będzie szybsza niż zalecana w UE roczna redukcja o 0,5% deficytu strukturalnego w relacji do PKB¹³⁴.

PROCEDURA NADMIERNEGO DEFICYTU (EDP)

W ramach systemu mającego na celu monitorowanie stabilności finansów publicznych UE i jego korektę Procedura Nadmiernego Deficytu (*Excessive Deficit Procedure* - EDP)¹³⁵ wszczynana jest w dwóch przypadkach. Po pierwsze, dzieje się to w sytuacji, gdy ujemne saldo sektora instytucji rządowych i samorządowych przekroczy wartość referencyjną 3% PKB, chyba, że nastąpiło to

¹²⁷ Zbilansowana pozycja fiskalna zapewnić ma przeciwdziałanie kumulacji długu, umożliwienie działania automatycznych stabilizatorów w okresie gorszej koniunktury oraz tworzenie „pola manewru” i „przestrzeni” do częściowej absorpcji skutków starzenia się społeczeństw.

¹²⁸ Im wyższa wrażliwość dochodów i wydatków budżetowych na zmianę PKB, tym większy powinien być zachowany margines fiskalny. Por. NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*, Projekty badawcze Część III, (2009), Warszawa, s. 27-29. KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy, Reports and Studies, No 3, (2000), Bruksela, s. 51-2.

¹²⁹ KE, *Surveillance of budgetary policies*,

http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/stability_and_growth_pact/l25019_en.htm

¹³⁰ NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*, Projekty badawcze Część III, (2009), Warszawa, s. 31-33.

¹³¹ EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, (2012), Monthly Bulletin May 2012, Frankfurt, s. 83, 88-90.

¹³² NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*, Projekty badawcze Część III, (2009), Warszawa, s. 33-4.

¹³³ RM, *Program konwergencji, Aktualizacja 2013*, (2013), Warszawa, s. 4, 13-15.

¹³⁴ KE, *Public finances in EMU-2012*, (2012), European Economy 4/2012, Bruksela, s. 57-8.

¹³⁵ KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela, s. 7-11.

w wyniku wydarzeń o charakterze przejściowym i wyjątkowym¹³⁶. Objęty może nią zostać również kraj członkowski, który osiągnął nadmierne zadłużenie względem kryterium z Maastricht (co zostało wprowadzone na mocy „Sześciopaku”). Istnieje możliwość nałożenia sankcji finansowych w przypadku braku działań naprawczych już na etapie prewencyjnym (przed reformą PSW kary finansowe występowały jedynie w części korekcyjnej).

W końcu 2012 r. na 27 krajów UE 20 pozostawało objętych procedurą EDP, z czego 12 krajów ze strefy euro. Deficyt instytucji rządowych i samorządowych poniżej wartości referencyjnej z Maastricht odnotowało 10 państw, w tym 5 z nich należało do strefy euro. W 2012 r. RE uchyliła EDP w stosunku do Niemiec, Malty i Bułgarii, dla których prognozowano wartość deficytu fiskalnego nieprzekraczającą wartości referencyjnej¹³⁷. Po tej decyzji w końcu 2012 r. dwa kraje spoza strefy euro: Bułgaria oraz Szwecja, nie były objęte EDP¹³⁸.

W Polsce w momencie przystąpienia do UE notowano deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych przekraczający 3% PKB, co spowodowało objęcie jej EDP z terminem korekty do 2007 r. Do tego czasu nadmierny deficyt fiskalny został skorygowany, zaś prognozy KE wskazywały na trwałą tendencję jego utrzymania poniżej wartości referencyjnej. W konsekwencji zdjęto z Polski procedurę EDP¹³⁹. Jednakże w kolejnych latach, na skutek trudnej sytuacji makroekonomicznej oraz zmian systemowych w Polsce, deficyt fiskalny uległ znacznemu zwiększeniu. Z wyjątkiem 2007 r. deficyt przekraczał wartość referencyjną, dlatego ponownie w 2009 r. Rada ECOFIN, stwierdziwszy wystąpienie nadmiernego deficytu, wyznaczyła termin korekty do 2012 r.¹⁴⁰.

¹³⁶ KE, *Procedura Nadmiernego Deficytu*,

http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_pl.htm

¹³⁷ Ostatecznie dla Malty deficyt był wyższy niż prognozy KE i wyniósł 3,3% PKB.

¹³⁸ EBC, *Raport Roczny*, (2013), Frankfurt, s. 70-1, 74-5.

¹³⁹ NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej*, Projekty badawcze Część III, (2009), Warszawa, s. 33.

¹⁴⁰ W 2013 r. czas korekty dla Polski został wydłużony.

Tabl. 33. Kraje objęte Procedurą Nadmiernego Deficytu na koniec 2012 r.

Kraje	Data raportu Komisji (Art.104.3/126.3)	Decyzja Rady o wystąpieniu nadmiernego deficytu (Art.104.6/126.6)	Termin korekty
Austria	7.10.2009	2.12.2009	2013
Belgia	7.10.2009	2.12.2009	2012
Cypr	12.05.2010	13.07.2010	2012
Czechy	7.10.2009	2.12.2009	2013
Dania	12.05.2010	13.07.2010	2013
Francja	18.02.2009	27.04.2009	2013
Grecja	18.02.2009	27.04.2009	2016 ¹⁴¹
Hiszpania	18.02.2009	27.04.2009	2014
Irlandia	18.02.2009	27.04.2009	2015
Litwa	13.05.2009	13.07.2010	2012
Łotwa	18.02.2009	13.07.2010	2012
Niderlandy	7.10.2009	2.12.2009	2013
Polska	13.05.2009	13.07.2010	2012
Portugalia	7.10.2009	2.12.2009	2014
Rumunia	13.05.2009	13.07.2010	2012
Słowacja	7.10.2009	2.12.2009	2013
Słowenia	7.10.2009	2.12.2009	2013
Węgry	13.05.2009	13.07.2010	2012
W. Brytania	11.06.2008	13.07.2010	Rok budżetowy 2014/15
Włochy	7.10.2009	2.12.2009	2012

Źródło: dane Eurostatu, *Excessive Deficit Procedure*¹⁴².

3. FINANSE PUBLICZNE W POLSCE

Stan finansów publicznych w Polsce opisywany jest poniżej za pomocą dwóch metodologii, których podstawą jest: dla metodologii krajowej - ustawa o finansach publicznych, zaś dla metodologii europejskiej - ESA'95^{143,144}. Zobrazowanie sytuacji fiskalnej Polski na tle UE wiąże się z zastosowaniem wielkości wyliczanych według metodologii stosowanej w UE z uwzględnieniem reguł rachunkowości przyjętych do Procedury Nadmiernego Deficytu (EDP). Przebieg procesów fiskalnych dla głównych komponentów sektora finansów publicznych, tj. budżetu państwa i budżetu środków europejskich, budżetów jednostek samorządu terytorialnego oraz funduszy celowych został podany zgodnie z metodologią krajową.

¹⁴¹ W dniu 4 kwietnia 2012 r. Rada Unii Europejskiej zdecydowała o wydłużeniu czasu Grecji na obniżenie deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych do 2016 r., zamiast do 2014 r. RUE, *Greece granted two more years to correct its excessive deficit*, (2012), Bruksela.

¹⁴² http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm

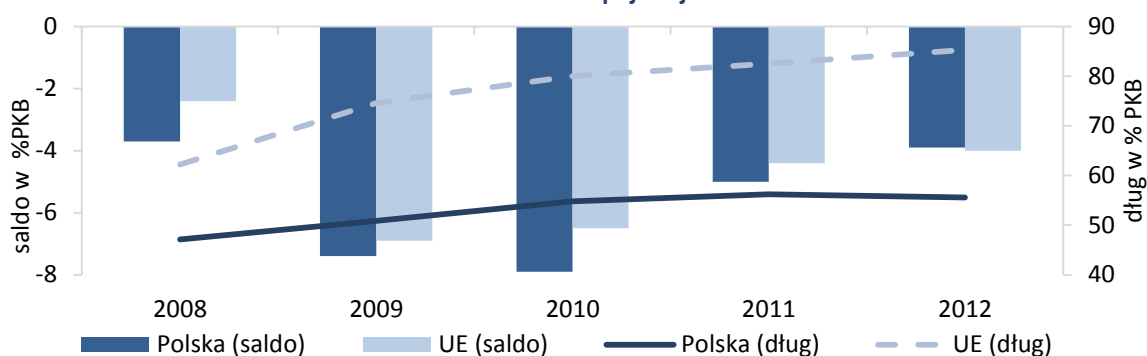
¹⁴³ Por. GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, (2012), GUS Warszawa, s. 96-100, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/OZ_sytu_makroek_w_PL_w_2011_na_tle_proce_w_gospo_swiat_.pdf

¹⁴⁴ Por. GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa.

WYNIKI SEKTORA PUBLICZNEGO

Sektor instytucji rządowych i samorządowych (GG) jest zdefiniowany w Europejskim Systemie Rachunków Narodowych i Regionalnych (ESA'95). Deficyt fiskalny zgodnie z ESA'95 w 2012 r. wyniósł w Polsce 3,9% PKB, co oznaczało jego spadek o 1,1 p. proc. w porównaniu do roku poprzedniego. Wartość tej relacji w przypadku Polski była niższa niż dla całej UE (4,0% PKB). Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych wyniósł 55,6% PKB, co oznaczało obniżenie tego wskaźnika o 0,6 p. proc. w porównaniu z końcem 2011 r. Utrzymał się on poniżej wartości progu zapisanego w traktacie z Maastricht, dopuszczającym poziom zadłużenia do 60% PKB. Analogiczna relacja dla UE była wyraźnie wyższa i wyniosła 85,3% PKB. Wzrosła ona w skali roku o 2,8 p. proc.

Wykres 76. Nadwyżka/deficyt (saldo)¹⁴⁵ i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce i w Unii Europejskiej

Źródło: dane Eurostatu.

KSZTAŁTOWANIE SIĘ SALDA SEKTORA PUBLICZNEGO W LATACH 2008-2012

W Polsce w latach 2008-2012 deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych był wyższy niż kryterium z Maastricht¹⁴⁶. KE nie uznała jego charakteru za przejściowy i w 2009 r. ponownie otworzyła wobec Polski Procedurę Nadmiernego Deficytu (EDP) z terminem korekty do 2012 r. W latach 2008-2010 deficyt nominalny wzrósł do poziomu 7,8% PKB, a w latach 2011-2012 nastąpiło jego obniżenie do 3,9% PKB w 2012 r. W całym tym okresie deficyt strukturalny przekraczał 1,0% PKB, zaś w 2012 r. wyniósł 3,0% PKB. Oznacza to, że w latach tych był przekroczony średniookresowy cel budżetowy (MTO)¹⁴⁷.

W latach 2008-2011, zgodnie z szacunkami KE, luka produktowa była dodatnia, a ocena poziomu deficytu strukturalnego była wyższa niż nominalnego. W 2012 r. szacunki luki produktowej wskazywały, że była ona ujemna, co oznaczało odwrócenie uprzednio obserwowanej relacji. W roku tym wartość komponentu cyklicznego była ujemna, przez co deficyt strukturalny był niższy od deficytu nominalnego.

¹⁴⁵ Saldo szacowane zgodnie z regułami przyjętymi do EDP.

¹⁴⁶ Zgodnie, z którym deficyt sektora publicznego nie powinien przekraczać 3% PKB. Por. III.2 Koordynacja polityki gospodarczej Unii Europejskiej.

¹⁴⁷ Por. III.2 Koordynacja polityki gospodarczej Unii Europejskiej.

Wykres 77. Składowe nadwyżki/deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce

Uwaga: EDP – saldo nominalne, SB – saldo strukturalne, CC – komponent cykliczny

Źródło: dane KE (Ameco).

Saldo sektora publicznego, mierzone w obydwu metodologiach, uległo w 2012 r. obniżeniu w porównaniu do roku poprzedniego. Wynik sektora finansów publicznych osiągnął poziom -2,4% PKB (w roku poprzednim zanotowano -3,7% PKB), zaś saldo instytucji rządowych i samorządowych liczone zgodnie z zasadami EDP wyniosło -3,9% PKB (wobec -5,0% PKB w 2011 r.). Z porównania obu wartości deficytu fiskalnego w latach 2008-2012 wynika, że deficyt liczony według metodologii europejskiej był głębszy o średnio 2,1 p. proc.

Tabl. 34. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (SFP) oraz nadwyżka/deficyt¹⁴⁸ sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012
SFP	w mld zł	-20,6	-50,1	-84,7	-55,9	-38,2
	% PKB	-1,6	-3,7	-6,0	-3,7	-2,4
EDP	w mld zł	-47,0	-99,6	-111,3	-76,1	-62,7
	% PKB	-3,7	-7,4	-7,9	-5,0	-3,9

Źródło: dane MF, GUS, Eurostatu.

ZADŁUŻENIE SEKTORA PUBLICZNEGO W LATACH 2008-2012

Zadłużenie sektora publicznego w relacji do PKB według obydwu metodologii po raz pierwszy od 2007 r. obniżyło się. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnął poziom 55,6% PKB. Wartość długu wzrosła o 27,7 mld zł, do poziomu 886,8 mld zł. Zadłużenie sektora finansów publicznych w relacji do PKB wyniosło 52,7%, co oznaczało wartość 840,4 mld zł (wzrost o 25,2 mld zł). Wyraźne zróżnicowanie długu liczonego zgodnie z dwoma metodologiami nastąpiło w 2009 r., po wyłączeniu z sektora finansów publicznych Krajowego Funduszu Drogowego.

¹⁴⁸ Wartości salda sektora instytucji rządowych i samorządowych podane są według EDP.

Tabl. 35. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012
PDP	w mld zł	597,8	669,9	747,9	815,3	840,5
	% PKB	46,9	49,8	52,8	53,5	52,7
GG	w mld zł	600,8	684,1	776,8	859,1	886,8
	% PKB	47,1	50,9	54,8	56,3	55,6

Źródło: dane MF.

SEKTOR FINANSÓW PUBLICZNYCH

Dochody sektora finansów publicznych (SFP) w 2012 r. wyniosły 651,1 mld zł, zaś wydatki były wyższe od dochodów i ukształtowały się na poziomie 689,3 mld zł. W efekcie saldo (deficyt) było ujemne i wyniosło 38,2 mld zł, co stanowiło 2,4% PKB. Drugi rok z rzędu występował spadek deficytu w relacji do PKB po okresie wzrostu tej relacji w latach 2008-2010.

Tabl. 36. Sektor finansów publicznych¹⁴⁹

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2010	2011	2012
	w mld zł			w % PKB		
Dochody	551,2	604,2	651,1	38,9	39,6	40,8
Wydatki	636,3	660,1	689,3	44,9	43,3	43,2
Deficyt	85,1	55,9	38,2	6,0	3,7	2,4

Źródło: dane MF.

Największy wpływ na tworzenie się ujemnego wyniku sektora finansów publicznych miał podsektor rządowy¹⁵⁰, którego deficyt w wysokości 34,2 mld zł stanowił 2,1% PKB. Dużo mniejszy udział miały deficyty podsektorów samorządowego oraz ubezpieczeń społecznych (odpowiednio: 3,5 mld zł, tj. 0,2% PKB i 0,5 mld zł, tj. 0,0% PKB).

¹⁴⁹ Dane dla sektora finansów publicznych podano w ujęciu skonsolidowanym, tzn. po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych.

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych nie definiuje podsektorów (rządowego, samorządowego i ubezpieczeń społecznych) w ramach sektora finansów publicznych. Ministerstwo Finansów prezentuje dane w podziale na podsektory w oparciu o sektoryzację nawiązującą do ESA'95.

Tabl. 37. Sektor finansów publicznych w 2012 r.

Wyszczególnienie		Dochody ogółem	Dochody bez transferów wewn. sektora SFP	Wydatki ogółem	Wydatki bez transferów wewn. sektora SFP	Wynik	Wynik „netto”
a – 2010	b – 2011						
		w mld zł					
Sektor finansów publicznych	a	800,9	551,1	885,6	635,8	-84,7	-84,7
	b	853,2	604,2	909,1	660,1	-55,9	-55,9
	c	910,9	651,1	949,0	689,3	-38,2	-38,2
Podsektor rządowy	a	340,7	307,9	397,8	226,8	-57,1	81,0
	b	382,2	344,5	418,2	239,0	-36,1	105,6
	c	411,3	371,0	445,5	260,8	-34,2	110,2
Budżet państwa	a	250,3	246,4	294,9	144,1	-44,6	102,3
	b	277,6	273,5	302,7	148,7	-25,1	124,8
	c	287,6	282,8	318,0	156,4	-30,4	126,4
Agencje	a	7,5	4,1	7,2	5,3	0,4	-1,2
	b	10,4	4,7	9,5	6,5	0,9	-1,8
	c	10,8	3,8	10,5	7,1	0,2	-3,2
Pozostałe jednostki	a	82,8	57,3	95,7	77,4	-12,9	-20,1
	b	94,2	66,3	106,1	83,7	-11,9	-17,4
	c	112,9	84,4	117,0	97,4	-4,0	-13,0
Podsektor samorządowy	a	209,7	84,2	226,1	194,5	-16,3	-110,3
	b	216,1	92,3	228,7	204,6	-12,6	-112,3
	c	227,5	100,1	230,9	204,8	-3,5	-104,7
Budżety JST	a	162,8	75,5	177,8	150,0	-15,0	-74,5
	b	171,3	80,7	181,6	160,7	-10,3	-80,0
	c	177,4	86,4	180,5	157,6	-3,0	-71,2
Pozostałe jednostki	a	46,9	8,7	48,3	44,5	-1,4	-35,8
	b	44,8	11,6	47,1	43,9	-2,3	-32,3
	c	50,1	13,7	50,5	47,2	-0,4	-33,5
Podsektor ubezpieczeń społecznych	a	250,5	159,0	261,7	214,5	-11,2	-55,4
	b	255,0	167,4	262,2	216,5	-7,2	-49,1
	c	272,1	180,1	272,6	223,7	-0,5	-43,6
FUS	a	157,6	94,7	160,9	157,2	-3,3	-62,5
	b	159,8	100,5	166,7	162,9	-6,9	-62,4
	c	172,0	109,4	174,9	171,1	-2,9	-61,7
FER	a	16,4	1,5	16,6	14,3	-0,2	-12,8
	b	16,6	1,5	16,5	14,2	0,1	-12,7
	c	17,2	1,6	17,0	14,8	0,2	-13,2
Pozostałe jednostki	a	76,5	62,9	84,2	43,0	-7,7	19,9
	b	78,6	65,4	79,0	39,4	-0,4	26,0
	c	82,9	69,0	80,7	37,8	2,3	31,2

Źródło: dane MF.

UWARUNKOWANIA MAKROEKONOMICZNE I CELE BUDŻETOWE POLITYKI PAŃSTWA

Uwarunkowania makroekonomiczne polityki fiskalnej w Polsce w 2012 r. były mniej korzystne niż zakładano w ustawie budżetowej. Dotyczyło to większości kategorii makroekonomicznych istotnych dla poziomu dochodów budżetowych. Wzrost realnego PKB wyniósł 1,9%, wobec 2,5% prognozowanych w ustawie. Niższe od zakładanego było również spożycie w ujęciu realnym, mające duży wpływ na wysokość dochodów z podatku od towarów i usług (VAT), będącego największym źródłem dochodów budżetu państwa. W 2012 r. zwiększyło się ono o 0,6%, wobec

zakładanych 2,5% wzrostu. Popyt krajowy zmniejszył się (-0,2%), zaś wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych utrzymywał się na dość wysokim poziomie (3,7%), wyższym od zakładanego w ustawie budżetowej (2,8%). Sytuacja na rynku pracy była gorsza od przewidywanej w ustawie budżetowej. Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej w 2012 r. prognozowano na poziomie 10 104 tys. osób, podczas gdy w rzeczywistości wyniosło ono 9 725 tys., tj. o 0,2% poniżej poziomu z roku poprzedniego (9 740 tys. osób). Nieznacznie niższy od zakładanego był również przeciętny poziom wynagrodzeń brutto w gospodarce narodowej, który wyniósł 3 522 zł (prognoza 3 526 zł).

Tabl. 38. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2012 r.

Wyszczególnienie	Jednostka	Prognoza	Wykonanie
Realny wzrost PKB	%	2,5	1,9
Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych	%	2,8	3,7
Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu	%	4,6	3,3
Popyt krajowy	%	2,0	-0,2
Spożycie w ujęciu realnym	%	2,5	0,6
Przeciętne zatrudnienie w gospodarce narodowej	tys. osób	10 104	9 725
Przeciętne wynagrodzenie brutto w gospodarce narodowej	zł	3 526	3 522
Kurs walutowy (na koniec roku):			
PLN/USD	PLN	3,28	3,10
PLN/EUR	PLN	4,10	4,09

Źródło: dane MF (*Ustawa budżetowa na rok 2012 r. Uzasadnienie. Tom I; Strategia zarządzania długiem SFP w latach 2013-2016*), GUS (*Biuletyn Statystyczny nr 7/2013*), NBP.

BUDŻET PAŃSTWA

Dochody budżetu państwa w 2012 r. wyniosły 287,6 mld zł i były niższe o 6,2 mld zł od wartości przyjętej w ustawie budżetowej. Wydatki budżetu państwa zostały zrealizowane w wysokości 318,0 mld zł, czyli w wartości niższej o 10,8 mld zł (o 3,3%) od planu ustawowego. Deficyt budżetu państwa ukształtował się na poziomie 30,4 mld zł i był niższy o 4,6 mld zł, czyli o 13,1%, od nieprzekraczalnej wielkości przyjętej w ustawie budżetowej na 2012 r. W porównaniu do wykonania budżetu w 2011 r. wielkość dochodów i wydatków budżetu państwa wzrosła nominalnie odpowiednio o 3,6% i 5,1%, zaś deficyt budżetu państwa zwiększył się o 21,0%.

Tabl. 39. Budżet państwa

Wyszczególnienie		2010	2011	2012	
a – budżet po zmianach					
b – wykonanie		mld zł			2011=100
Dochody	a	249,0	273,1	293,8	x
	b	250,3	277,6	287,6	103,6
Wydatki	a	301,2	313,3	328,8	x
	b	294,9	302,7	318,0	105,1
Deficyt	a	52,2	40,2	35,0	x
	b	44,6	25,1	30,4	121,0

Źródło: dane MF.

Największą część dochodów budżetu państwa stanowiły w 2012 r. dochody podatkowe (86,3%), choć ich udział w dochodach ogółem zmniejszył się w porównaniu do roku poprzedniego o 1,3 p. proc. Wpływy z podatków wyniosły 248,3 mld zł i były o 16,5 mld zł, tj. o 6,2% niższe od założeń ustawy budżetowej, zaś w zestawieniu z rokiem 2011 ich wartość wzrosła o 2,1%. Głównym

źródłem dochodów budżetu państwa był podatek od towarów i usług (VAT), którego wartość w 2012 r. wyniosła 120,0 mld zł i stanowiła 41,7% ogółu dochodów. Udział ten zmniejszył się w porównaniu do roku poprzedniego o 1,8 p. proc. Wartość podatku VAT była niższa od założeń ustawowych o 12,2 mld zł, tj. o 9,2%, a także mniejsza o 0,7% od wpływów z tego tytułu w 2011 r. Drugim co do wielkości źródłem dochodów budżetu państwa był podatek akcyzowy, którego udział w strukturze dochodów wyniósł 21,0%. Wpływy z tytułu tego podatku w 2012 r. wyniosły 60,4 mld zł i były niższe od założeń ustawowych o 2,2 mld zł. Podatek dochodowy: od osób prawnych oraz osób fizycznych stanowiły łącznie 22,5% ogółu dochodów budżetu państwa i wyniosły odpowiednio 25,1 mld zł i 39,8 mld zł. Wartość podatku dochodowego CIT była niższa od założeń ustawowych o 1,5 mld zł i o 1,1% wyższa niż w roku 2011 r. Podobnie wpływy z podatku dochodowego PIT były niższe o 0,4 mld zł niż przewidywano w ustawie budżetowej i wyższe o 4,6% od analogicznej wartości z roku poprzedniego.

Tabl. 40. Dochody budżetu państwa¹⁵¹

Wyszczególnienie		2010	2011	2012	
a – budżet po zmianach					
b – wykonanie		w mld zł			2011=100
Dochody ogółem	a	249,0	273,1	293,8	x
	b	250,3	277,6	287,6	103,6
Dochody podatkowe i niepodatkowe	a	245,6	270,7	291,9	x
	b	247,1	275,5	285,4	103,6
Dochody podatkowe	a	223,2	242,7	264,8	x
	b	222,6	243,2	248,3	102,1
Podatki pośrednie	a	160,8	179,7	196,1	x
	b	165,2	180,3	181,9	100,9
podatek od towarów i usług (VAT)	a	106,2	119,3	132,2	x
	b	107,9	120,8	120,0	99,3
podatek akcyzowy	a	53,1	58,7	62,6	x
	b	55,7	58,0	60,4	104,3
podatek od gier	a	1,6	1,7	1,3	x
	b	1,6	1,5	1,4	97,6
Podatek dochodowy CIT	a	26,3	24,8	26,6	x
	b	21,8	24,9	25,1	101,1
Podatek dochodowy PIT	a	36,1	38,2	40,2	x
	b	35,6	38,1	39,8	104,6
Podatek od wydobycia niektórych kopalin	a	-	-	1,8	x
	b	-	-	1,4	x
Dochody niepodatkowe	a	22,4	28,0	27,1	x
	b	24,5	32,3	37,1	115,1
Dywidenda	a	4,2	3,6	8,1	x
	b	5,0	6,1	8,2	134,1
Cło	a	1,8	1,8	1,8	x
	b	1,7	1,9	2,0	102,6
Opłaty, grzywny, odsetki i inne	a	13,7	18,5	14,7	x
	b	11,2	15,6	16,3	104,5
Wpłaty JST	a	2,7	2,4	2,4	x
	b	2,7	2,4	2,4	100,0
Wpłaty z zysku NBP	a	0	1,7	0	x
	b	4,0	6,2	8,2	132,3
Środki z Unii Europejskiej i innych źródeł niepodlegające zwrotowi	a	3,4	2,4	1,8	x
	b	3,3	2,1	2,2	105,1

Źródło: dane MF.

Dochody niepodatkowe w 2012 r. wyniosły 37,1 mld zł, co stanowiło 12,9% dochodów budżetu państwa. Wpływy z dochodów niepodatkowych przewyższyły wielkości przyjęte w ustawie budżetowej o 10,0 mld zł, tj. o 36,9%. Do tego przyczyniła się głównie wysoka wpłata z zysku NBP, która wyniosła 8,2 mld zł (plan budżetowy nie przewidywał wpłaty z zysku NBP), a ponadto wpływy z opłat, grzywien, odsetek i innych dochodów niepodatkowych wyższe o 1,5 mld zł w stosunku do założeń ustawowych.

¹⁵¹ Zestawienie obejmuje najważniejsze kategorie dochodowe; pełne zestawienie i analiza dochodów budżetu państwa znajdują się w: RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2012r., Omówienie* (2013), Warszawa, s. 36.

Wykres 78. Struktura dochodów budżetu państwa

Źródło: dane MF.

Struktura dochodów budżetu państwa w 2012 r. uległa niewielkim zmianom. Udział podatku od towarów i usług (VAT) zmniejszył się o 1,8 p. proc. w porównaniu z rokiem poprzednim, zaś udział dochodów niepodatkowych wzrósł o 1,3 p. proc. Zmiany pozostałych kategorii w strukturze dochodów budżetu państwa nie były znaczące.

Tabl. 41. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych

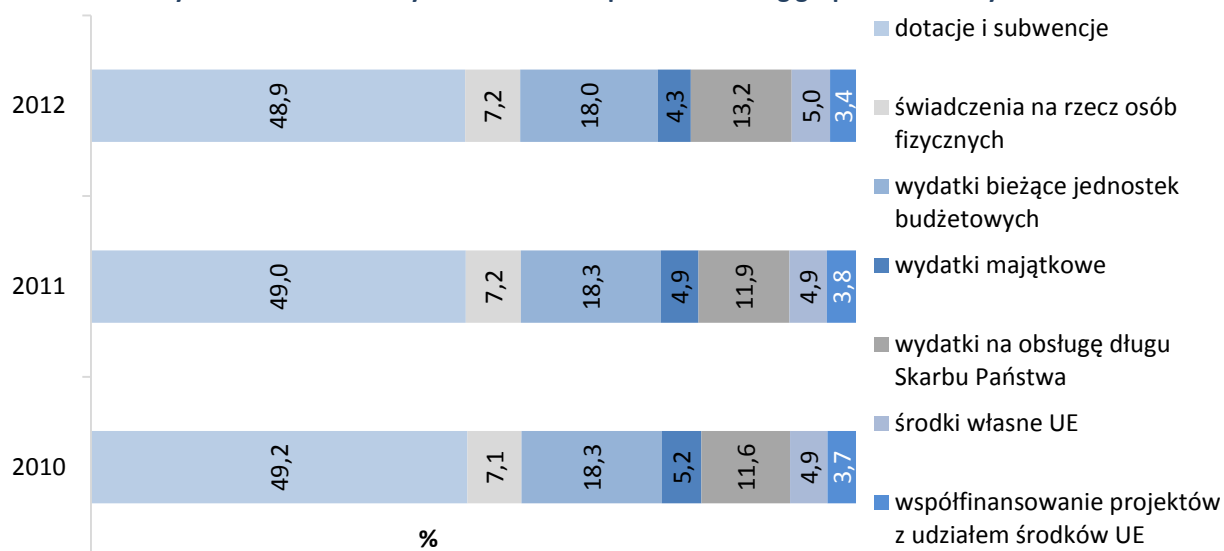
Wyszczególnienie		2010	2011	2012	
a – budżet po zmianach		mld zł			
b – wykonanie					2011=100
Ogółem	a	301,2	313,3	328,8	x
	b	294,9	302,7	318,0	105,1
Dotacje i subwencje	a	146,3	149,2	156,5	x
	b	145,2	148,5	155,4	104,6
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	a	21,0	22,0	23,4	x
	b	20,9	21,9	23,0	105,1
Wydatki bieżące jednostek budżetowych	a	54,5	57,0	60,3	x
	b	53,9	55,3	57,2	103,4
Wydatki majątkowe	a	16,3	16,7	15,6	x
	b	15,4	14,9	13,6	91,0
Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa	a	34,9	38,4	43,0	x
	b	34,1	36,0	42,1	117,1
Środki własne Unii Europejskiej	a	14,3	15,2	16,1	x
	b	14,3	14,7	15,9	108,2
Współfinansowanie projektów z udziałem środków Unii Europejskiej	a	13,9	14,8	13,7	x
	b	10,9	11,4	10,8	94,7

Źródło: dane MF.

Wartość wydatków budżetu państwa w 2012 r. wyniosła 318,0 mld zł i, w porównaniu z rokiem poprzednim, wzrosła nominalnie o 5,1%. Największa część wydatków budżetu państwa była przeznaczona na dotacje i subwencje (48,9%), które wyniosły 155,4 mld zł, tj. o 4,6% więcej niż przed rokiem. Znaczący udział w wydatkach budżetu państwa miały też wydatki bieżące jednostek budżetowych (18,0%) oraz wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa (13,2%), które zostały zrealizowane w wysokości odpowiednio 57,2 mld zł i 42,1 mld zł. Wydatki na obsługę długu Skarbu Państwa wzrosły nominalnie o 17,1% w zestawieniu z rokiem 2011. Natomiast wartość wydatków majątkowych oraz wydatków na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE zmniejszyła

się nominalnie w stosunku do poprzedniego roku. Dla wydatków majątkowych spadek wyniósł 9,0%, tj. 13,6 mld zł, a wydatków na współfinansowanie projektów z udziałem środków UE – 5,3%, czyli 10,8 mld zł. W 2012 r. struktura wydatków budżetu państwa pozostała stabilna; największą zmianę zanotowano w grupie wspomnianych wyżej wydatków na obsługę długu Skarbu Państwa, których udział wzrósł o 1,3 p. proc.

Wykres 79. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych

Źródło: dane MF.

BUDŻET ŚRODKÓW EUROPEJSKICH

Zgodnie z art. 117 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych budżet środków europejskich jest rocznym planem dochodów i podlegających refundacji wydatków, przeznaczonych na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich. Środki te pochodzą z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rybackiego, Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Z grupy tej wyłączone są z kolei m.in. środki przeznaczone na realizację projektów pomocy technicznej.

Tabl. 42. Budżet środków europejskich

Wyszczególnienie		2010	2011	2012	
a – budżet po zmianach		w mld zł			2011=100
b – wykonanie					
Dochody	a	41,8	68,6	72,6	x
	b	37,7	48,6	64,7	133,1
Wydatki	a	56,3	84,0	77,1	x
	b	48,1	60,8	68,3	112,3
Deficyt	a	14,4	15,4	4,5	x
	b	10,4	12,2	3,7	29,9

Źródło: dane MF.

Dochody budżetu środków europejskich w 2012 r. zostały zrealizowane w wysokości 64,7 mld zł, co było wartością o 10,9% niższą od planu przyjętego ustawą budżetową. Jednocześnie w ujęciu nominalnym dochody budżetu środków europejskich były o 33,1%, tj. o 16,1 mld zł wyższe, niż

w roku poprzednim. Wydatki budżetu środków europejskich wyniosły 68,3 mld zł i były o 8,8 mld zł, tj. o 11,4% niższe, niż zaplanowane w ustawie budżetowej. Natomiast w porównaniu do roku poprzedniego wydatki wzrosły nominalnie o 12,3%. W rezultacie szybszego wzrostu dochodów niż wydatków deficyt budżetu środków europejskich ukształtował się na poziomie 3,7 mld zł, tj. o 70,1% niższym niż w roku 2011. Wartość deficytu była również o 17,8% mniejsza od planu przyjętego w ustawie budżetowej.

Przeważająca część dochodów i wydatków budżetu środków europejskich została zrealizowana w 2012 r. w ramach programów Narodowej Strategii Spójności (NSS), a ich wartość wyniosła odpowiednio 44,8 mld zł i 48,8 mld zł. Największy udział w programach NSS miał Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, którego dochody i wydatki w 2012 r. wyniosły odpowiednio 23,9 mld zł i 25,5 mld zł i, w porównaniu do poprzedniego roku, wzrosły odpowiednio o 132,0% i 52,7%. Znaczącą pozycję w budżecie środków europejskich stanowiła też Wspólna Polityka Rolna. Dochody i wydatki w jej ramach w 2012 r. wyniosły odpowiednio 19,4 mld zł i 18,7 mld zł, czyli o 11,5% i o 3,3% więcej niż przed rokiem.

Tabl. 43. Budżet środków europejskich według programów

Wyszczególnienie	2010		2011		2012	
	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki	Dochody	Wydatki
	w mld zł					
Budżet środków europejskich ogółem	37,7	48,1	48,6	0,8	64,7	68,3
Programy NSS ogółem	23,7	33,4	30,9	42,1	44,8	48,8
Program Operacyjny:						
Infrastruktura i Środowisko	7,3	8,3	10,3	16,7	23,9	25,5
Innowacyjna Gospodarka	2,3	3,8	4,1	4,8	3,7	5,3
Kapitał Ludzki	5,8	6,9	4,5	6,9	5,9	6,2
Rozwój Polski Wschodniej	0,8	1,1	1,2	1,5	1,2	1,2
Regionalne Programy Operacyjne	7,5	13,3	10,8	12,2	10,0	10,6
Wspólna Polityka Rolna	13,7	14,3	17,4	18,1	19,4	18,7
Pozostałe	0,3	0,4	0,3	0,6	0,5	0,8

Źródło: dane MF.

FINANSE PAŃSTWOWYCH FUNDUSZY CELOWYCH

Przychody państwowych funduszy celowych¹⁵² (wraz dotacją z budżetu państwa) w 2012 r. wyniosły łącznie 212,3 mld zł, zaś łączne koszty (wydatki) ukształtowały się na poziomie 211,9 mld zł (z uwagi na konsolidację wartość przychodów i kosztów (wydatków) nie zawiera przepływów pomiędzy funduszami). Suma dotacji udzielonych państwowym funduszom celowym z budżetu państwa wyniosła 55,8 mld zł i stanowiła 26,3% ogółu przychodów (o 0,7 p. proc. mniej niż przed rokiem). W porównaniu do 2011 r. łączne przychody i koszty (wydatki) państwowych funduszy celowych wzrosły odpowiednio o 7,3% i 5,5%, zaś dotacje z budżetu państwa – o 4,7%.

¹⁵² Państwowy fundusz celowy jest to wyodrębniony rachunek bankowy, którym dysponuje minister wskazany w ustawie tworzącej fundusz lub inny wskazany organ (art. 29 ustawy o finansach publicznych). Państwowe fundusze celowe nie posiadają osobowości prawnej. Przychody funduszy, równoległe do ich przychodów własnych, obejmują dotacje z budżetu państwa, zaś koszty (wydatki) mogą być ponoszone tylko do wysokości posiadanych środków finansowych, do których zalicza się bieżące przychody wraz z dotacjami z budżetu państwa oraz pozostałości środków z okresów poprzednich.

Tabl. 44. Przychody i wydatki państwowych funduszy celowych

Wyszczególnienie		2010	2011	2012
a – przychody (wraz z dotacją z budżetu państwa)				
b – dotacja z budżetu państwa				
c – koszty (wydatki)		w mld zł		
Państwowe fundusze celowe ogółem ^a	a	206,0	197,8	212,3
	b	53,8	53,3	55,8
	c	209,0	200,9	211,9
Fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi ^b	a	184,2	179,0	191,6
	b	53,1	52,6	55,1
	c	187,7	184,6	193,8
w tym:				
Fundusz Ubezpieczeń Społecznych	a	167,5	162,0	174,1
	b	38,1	37,5	39,5
	c	170,8	167,8	176,4
Fundusz Emerytalno - Rentowy	a	16,3	16,6	17,1
	b	14,9	15,1	15,6
	c	16,6	16,5	17,0
Fundusze związane z zadaniami socjalnymi państwa	a	15,8	15,7	16,7
	b	0,7	0,7	0,7
	c	16,7	13,3	15,5
w tym:				
Fundusz Pracy	a	11,0	10,5	11,2
	b	-	-	-
	c	12,2	8,7	9,6
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	a	4,3	4,7	4,9
	b	0,7	0,7	0,7
	c	4,3	4,3	4,8
Fundusze związane z prywatyzacją	a	4,5	1,7	2,3
	b	-	-	-
	c	3,1	1,9	1,3
Fundusze związane z bezpieczeństwem i obronnością kraju	a	0,3	0,4	0,4
	b	-	-	-
	c	0,3	0,3	0,3
Fundusze związane z nauką, kulturą i kulturą fizyczną	a	1,1	1,0	1,0
	b	-	-	-
	c	1,2	0,8	0,8
Pozostałe	a	0,1	0,0	0,2
	b	-	-	-
	c	0,1	0,1	0,2

^{a b} po wyeliminowaniu przepływów między funduszami.

Źródło: dane MF.

Główną część łącznych przychodów i kosztów (wydatków) państwowych funduszy celowych w 2012 r. zrealizowały fundusze związane z ubezpieczeniami społecznymi. Przychody i koszty (wydatki) tych funduszy wyniosły odpowiednio 191,6 mld zł i 193,8 mld zł, co stanowiło 90,2% przychodów funduszy ogółem i 91,5% kosztów (wydatków) funduszy ogółem. Do tej grupy funduszy należą dwa największe państwowe fundusze celowe: Fundusz Ubezpieczeń Społecznych oraz Fundusz Emerytalno – Rentowy. Obydwa fundusze łącznie w 2012 r. otrzymały 52,6 mld zł dotacji z budżetu państwa, tj. 98,7% całkowitej sumy dotacji z budżetu państwa wypłaconej dla państwowych funduszy celowych.

Przychody Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pochodziły głównie ze składek na ubezpieczenie społeczne, dotacji z budżetu państwa oraz refundacji z tytułu przekazania składek do OFE (od 2004 r.). Ponadto, w 2012 r. na mocy ustawy budżetowej przekazano FUS 2,9 mld zł z Funduszu Rezerwy Demograficznej. W efekcie przychody FUS w 2012 r. wyniosły 174,1 mld zł, z czego 39,5 mld zł stanowiły dotacje z budżetu państwa.

Koszty (wydatki) Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w 2012 r. zostały zrealizowane w wysokości 176,4 mld zł. Głównym kierunkiem wydatków FUS były wypłaty emerytur i rent oraz pozostałych świadczeń, tj. zasiłków chorobowych, macierzyńskich, pogrzebowych itd. Wypłaty tych świadczeń w 2012 r. wyniosły 170,9 mld zł i w zestawieniu z rokiem poprzednim wzrosły o 5,0%.

Przychody Funduszu Emerytalno – Rentowego w 2012 r. wyniosły 17,1 mld zł, z czego 91,2%, czyli 15,6 mld zł pochodziło z dotacji z budżetu państwa. Pozostałą część przychodów (1,5 mld zł) stanowiły składki od rolników oraz inne przychody. Koszty (wydatki) Funduszu Emerytalno – Rentowego w 2012 r. zostały zrealizowane w wysokości 17,0 mld zł, tj. o 3,0% większej niż przed rokiem. Głównym kierunkiem wydatków FER była wypłata emerytur i rent rolniczych o wartości 13,9 mld zł, co stanowiło 81,8% wszystkich wydatków FER. Na pozostałą część wydatków złożyły się: finansowanie składek na ubezpieczenie zdrowotne rolników i ich domowników (10,5% ogółu wydatków, tj. 1,8 mld zł), wypłata zasiłków pogrzebowych (0,2 mld zł) oraz odpis na fundusz administracyjny (0,5 mld zł).

Wykres 80. Przychody (w tym dotacje) i koszty (wydatki) największych państwowych funduszy celowych

Źródło: dane MF.

BUDŻETY JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

Dochody jednostek samorządu terytorialnego (JST) ukształtowały się w 2012 r. na poziomie 177,4 mld zł, co stanowiło 97,6% planu rocznego, a wydatki zostały zrealizowane w wysokości 180,5 mld zł (93,4% planowanej kwoty). W efekcie w jednostkach samorządu terytorialnego ogółem odnotowano deficyt na poziomie 3,0 mld zł. Był on niższy od ustawowego o 73,4%, podczas gdy w 2011 r. – o 47,4%. W stosunku do 2011 r. dochody JST wzrosły o 3,6%, wydatki spadły o 0,6%, a wysokość deficytu zmniejszyła się o 70,4%.

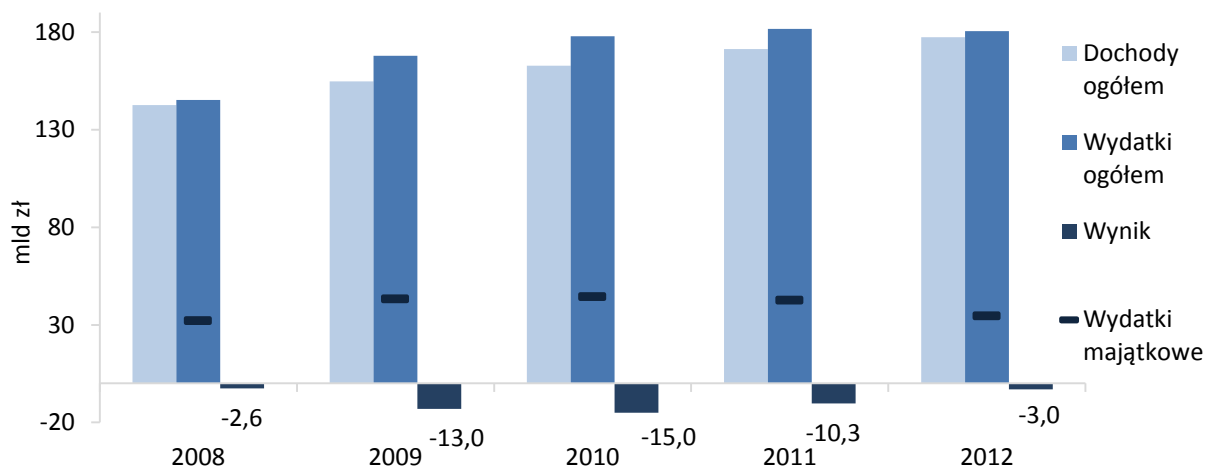
Tabl. 45. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Wyszczególnienie	Wykonanie 2010	Wykonanie 2011	Plan 2012	Wykonanie 2012	
	w mld zł				2011=100
Dochody	162,8	171,3	181,8	177,4	103,6
Wydatki	177,8	181,6	193,3	180,5	99,4
w tym majątkowe	44,2	42,4	42,2	34,4	81,1
Wynik	-15,0	-10,3	-11,4	-3,0	29,6

Źródło: dane MF.

Wzrost dochodów JST w 2012 r. wynikał m.in. z większych wpływów z tytułu dochodów własnych (głównie podatku dochodowego od osób fizycznych) oraz subwencji ogólnej. Spadek wydatków ogółem wiązał się ze zmniejszeniem wydatków majątkowych, których wartość obniżyła się drugi rok z rzędu.

Wykres 81. Budżety jednostek samorządu terytorialnego

Źródło: dane MF.

Deficyt jednostek samorządu terytorialnego zmniejszał się drugi rok z rzędu. Większość jednostek samorządu terytorialnego w liczbie 1 542, czyli 54,9% ogółu, zamknęło rok budżetowy nadwyżką (wobec 857 w 2011 r.), a pozostałe 1 267 jednostek stanowiących 45,1% ogółu - deficytem (w porównaniu do 1 952 JST w 2011 r.).

PAŃSTWOWY DŁUG PUBLICZNY

Na koniec 2012 r. państwowy dług publiczny¹⁵³ wyniósł 840,5 mld zł, co stanowiło 52,7% PKB. W zestawieniu z rokiem poprzednim poziom długu wzrósł o 3,1%, choć jednocześnie jego relacja do PKB zmniejszyła się o 0,7 p. proc. Wielkość i zmiany państwowego długu publicznego wynikały głównie ze zmian wielkości długu Skarbu Państwa, którego wartość na koniec 2012 r. ukształtowała się na poziomie 769,1 mld zł, czyli o 2,9% wyższym niż przed rokiem. Podobnie jak w ostatnich latach, w 2012 r. do najważniejszych czynników wpływających na zmianę długu Skarbu Państwa, a następnie – państwowego długu publicznego, należał deficyt budżetu państwa (30,4 mld zł). Na podwyższenie tego długu wpłynął również wzrost stanu środków na rachunku budżetu państwa (o 13,1 mld zł) oraz koszty reformy emerytalnej (środki dla FUS z tytułu ubytku składki przekazywanej do OFE w wysokości 8,2 mld zł). Odwrotnie niż w roku poprzednim, różnice kursowe w 2012 r. wpłynęły na obniżenie długu Skarbu Państwa o 21,3 mld zł¹⁵⁴.

Tabl. 46. Państwowy dług publiczny, jego struktura i dynamika według podsektorów finansów publicznych (stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie	2010		2011		2012		
	w mld zł	w %	w mld zł	w %	w mld zł	w %	2011=100
Państwowy dług publiczny ^a	747,9	100,0	815,3	100,0	840,5	100,0	103,1
Dług podsektora rządowego	692,4	92,6	748,8	91,8	770,8	91,7	102,9
w tym dług Skarbu Państwa	691,2	92,4	747,5	91,7	769,1	91,5	102,9
Dług podsektora samorządowego	53,5	7,2	64,3	7,9	67,4	8,0	104,9
w tym dług jednostek samorządu terytorialnego i ich związków	50,6	6,8	61,2	7,5	64,0	7,6	104,6
Dług podsektora ubezpieczeń społecznych ^b	2,0	0,3	2,3	0,3	2,3	0,3	99,1

^a po wyeliminowaniu transferów wewnątrz sektora finansów publicznych (po konsolidacji); dotyczy też długu Skarbu Państwa

^b w skład podsektora wchodzi ZUS, KRUS i zarządzane przez nie fundusze oraz NFZ

Źródło: dane MF

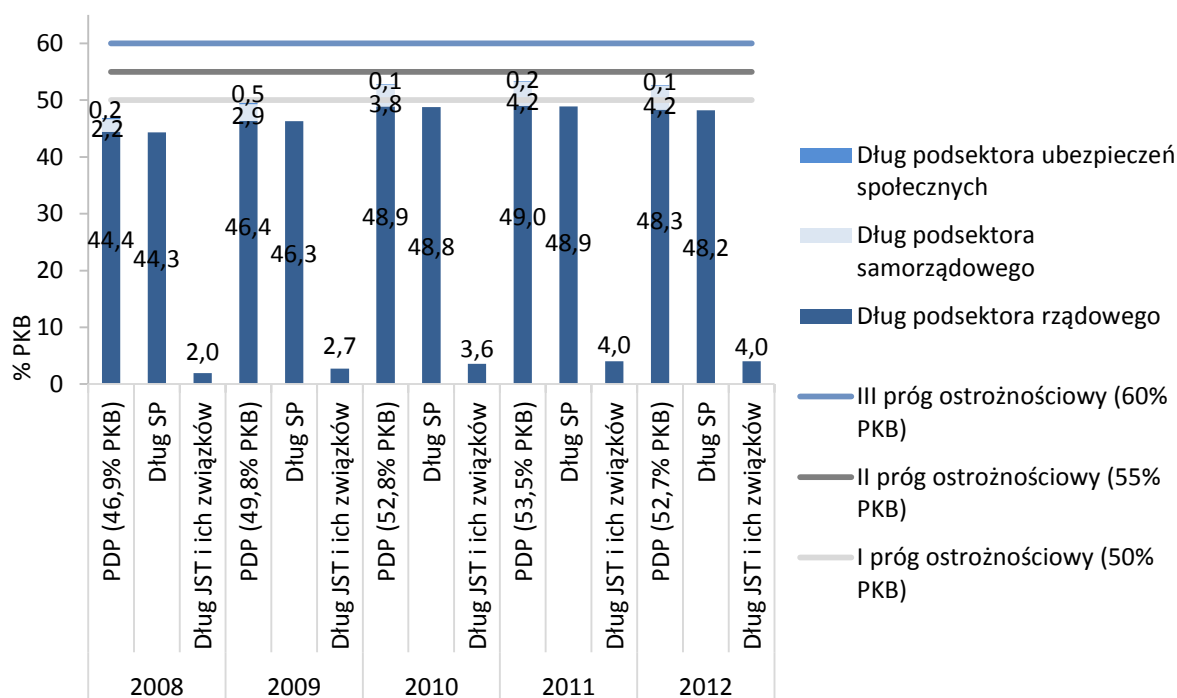
Począwszy od 2010 r. państwowy dług publiczny przekracza ustawowy pierwszy próg ostrożnościowy¹⁵⁵ ustalony na poziomie 50% PKB. Konsekwencją jego przekroczenia jest obowiązek przedstawienia projektu ustawy budżetowej na kolejny rok, w której utrzymana zostanie relacja deficytu budżetu państwa do jego dochodów na poziomie nie wyższym, niż w roku poprzednim.

¹⁵³ Państwowy dług publiczny jest to nominalna wartość zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych po wyeliminowaniu wzajemnych zobowiązań między tymi jednostkami (art. 72 oraz 73 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych).

¹⁵⁴ RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2012r., Omówienie* (2013), Warszawa, s. 264.

¹⁵⁵ W ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych w art. 86 zapisane są trzy progi ostrożnościowe dla państwowego długu publicznego oraz konsekwencje wynikające z ich przekroczenia.

Wykres 82. Państwowy dług publiczny

Uwaga: w skład państwowego długu publicznego (PDP) wchodzi dług trzech podsektorów: rządowego, samorządowego i ubezpieczeń społecznych. Dług Skarbu Państwa (SP) jest główną składową długu podsektora rządowego, zaś dług jednostek samorządu terytorialnego (JST) i ich związków – długu podsektora samorządowego.

Źródło: opracowanie na podstawie danych MF, GUS.

Dług podsektora rządowego na koniec 2012 r. stanowił 91,7% państwowego długu publicznego i wyniósł 770,8 mld zł, co w relacji do PKB stanowiło 48,3%. Dług podsektora samorządowego wyniósł 67,4 mld zł, czyli 4,2% PKB, zaś jego udział w państwowym długu publicznym ukształtował się na poziomie 8,0%. Dług podsektora ubezpieczeń społecznych wyniósł 2,3 mld zł, tj. 0,1% PKB. W porównaniu z końcem 2011 r. struktura państwowego długu publicznego pozostawała stabilna.

Tabl. 47. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta (stan w dniu 31 grudnia)

Wyszczególnienie a – 2010; b – 2011; c – 2012		Kryterium miejsca emisji		Kryterium rezydenta	
		w mld zł	w %	w mld zł	w %
Państwowy dług publiczny	a	747,9	100,0	747,9	100,0
	b	815,3	100,0	815,3	100,0
	c	840,5	100,0	840,5	100,0
Dług krajowy	a	543,4	72,7	425,4	56,9
	b	557,1	68,3	414,3	50,8
	c	576,4	68,6	394,9	47,0
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	499,6	66,8	381,6	51,0
	b	504,8	61,9	362,1	44,4
	c	521,9	62,1	340,4	40,5
z tytułu kredytów i pożyczek	a	39,9	5,3	39,9	5,3
	b	48,7	6,0	48,7	6,0
	c	50,9	6,1	50,9	6,1
Dług zagraniczny	a	204,5	27,3	322,5	43,1
	b	258,3	31,7	401,0	49,2
	c	264,1	31,4	445,5	53,0
w tym:					
z tytułu papierów wartościowych	a	156,6	20,9	274,6	36,7
	b	196,5	24,1	339,2	41,6
	c	201,1	23,9	382,6	45,5
z tytułu kredytów i pożyczek	a	47,9	6,4	47,9	6,4
	b	61,7	7,6	61,7	7,6
	c	62,9	7,5	62,9	7,5

Źródło: dane MF.

Biorąc pod uwagę kryterium miejsca emisji, uwzględniające miejsce zaciągania zobowiązań, niezależnie od tego kto jest wierzycielem, dominującą część państwowego długu publicznego (68,6%) stanowił dług krajowy. Na koniec 2012 r. wyniósł on 576,4 mld zł. Natomiast według kryterium rezydenta wartość długu krajowego ukształtowała się na poziomie 394,9 mld zł, co stanowiło 47,0% państwowego długu publicznego. Udział ten zmniejszył się o 3,8 p. proc. w zestawieniu z rokiem poprzednim, kiedy to dług krajowy stanowił jeszcze ponad połowę państwowego długu publicznego (według kryterium rezydenta).

Głównymi instrumentami zadłużenia pozostawały w 2012 r. papiery wartościowe. Wartość długu z tego tytułu wyniosła 723,0 mld zł i stanowiła 86,0% państwowego długu publicznego. Innymi ważnymi instrumentami zadłużenia były kredyty i pożyczki na kwotę 113,8 mld zł, których udział w zadłużeniu w 2012 r. wyniósł 13,6%.

DŁUG SKARBU PAŃSTWA

Dług Skarbu Państwa stanowił największą składową państwowego długu publicznego (91,5% w 2012 r.). Dominującą część długu Skarbu Państwa (68,4%) według kryterium miejsca emisji, podobnie jak w latach poprzednich, stanowiło zadłużenie krajowe, które na koniec 2012 r. wyniosło 543,0 mld zł. Poziom zadłużenia krajowego wzrósł o 3,5% w stosunku do roku poprzedniego. Źródłem finansowania zadłużenia krajowego były głównie obligacje. Wartość zadłużenia z tego tytułu na koniec 2012 r. wyniosła 527,4 mld zł i w porównaniu do poprzedniego roku wzrosła o 5,0%. Kolejnym instrumentem zadłużenia były bony skarbowe, których wartość na koniec 2012 r.

wyniosła 6,1 mld zł i, podobnie jak w latach poprzednich, spadła znacząco: o 49,2% w porównaniu do 2011 r.

Tabl. 48. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów

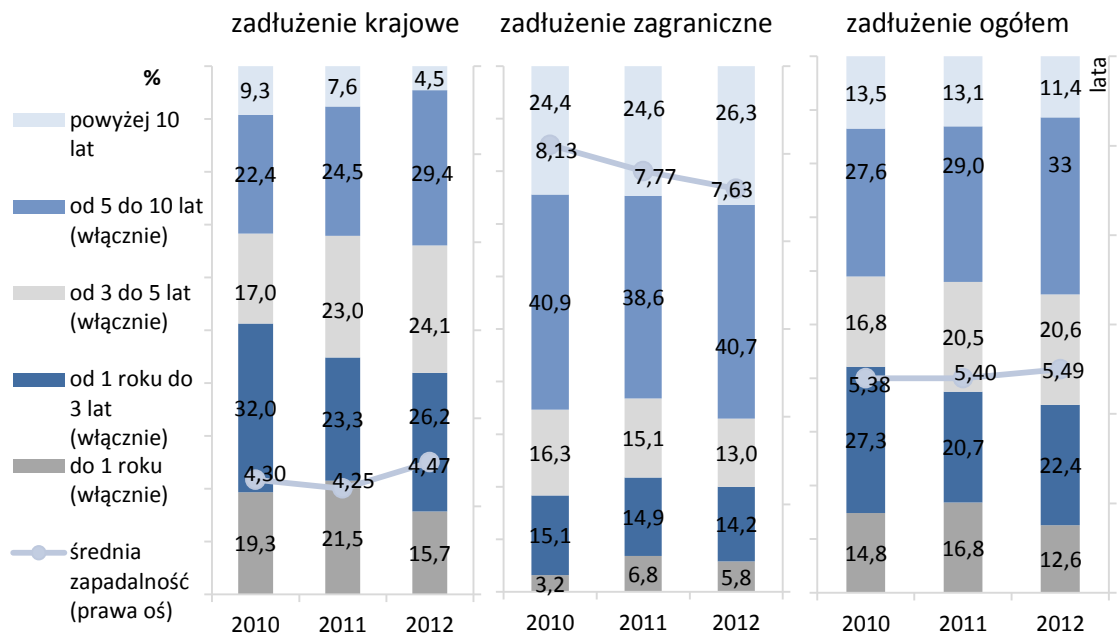
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	
	w mld zł			2011=100
Dług Skarbu Państwa	701,8	771,1	793,9	103,0
Zadłużenie krajowe	507,0	524,7	543,0	103,5
Bony skarbowe	28,0	12,0	6,1	50,8
Obligacje	479,0	502,3	527,4	105,0
Pozostałe	0,0	10,4	9,5	91,3
Zadłużenie zagraniczne	194,8	246,4	250,9	101,8
Rynkowe SPW	155,5	195,3	200,0	102,4
Kredyty zagraniczne	39,4	51,2	50,9	99,4
w tym od Międzynarodowych Instytucji Finansowych	39,2	51,2	50,8	99,2

Źródło: dane MF.

Zadłużenie zagraniczne Skarbu Państwa według kryterium miejsca emisji na koniec 2012 r. wyniosło 250,9 mld zł i było o 1,8% większe niż rok temu. Zadłużenie zagraniczne stanowiło 31,6% długu Skarbu Państwa. Głównym instrumentem zaciągania zagranicznego długu SP pozostawały rynkowe skarbowe papiery wartościowe, których wartość na koniec 2012 r. wyniosła 200,0 mld zł. Znaczącą część zadłużenia zagranicznego stanowiły także kredyty zaciągnięte w Międzynarodowych Instytucjach Finansowych w kwocie 50,8 mld zł. Udział obydwu instrumentów w zagranicznym długu Skarbu Państwa ukształtował się na poziomie odpowiednio 79,7% i 20,2%.

Jednym z istotnych elementów zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa jest jego zapadalność. Średni wskaźnik zapadalności dla całego długu Skarbu Państwa w latach 2010-2012 wzrósł z 5,38 roku do poziomu 5,49 roku, co jest sytuacją korzystną, gdyż oznacza obniżenie ryzyka refinansowania długu Skarbu Państwa. W strukturze zadłużenia Skarbu Państwa w 2012 r. nastąpił także wzrost udziału instrumentów o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat. Zadłużenie zagraniczne opiera się głównie na wspomnianych powyżej instrumentach długoterminowych – ich udział na koniec 2012 r. wyniósł 67,0%, tj. o 3,8 p. proc. więcej niż przed rokiem. Instrumenty o faktycznym terminie wykupu powyżej 5 lat stanowiły 33,9% w strukturze zadłużenia krajowego Skarbu Państwa, a ich udział wzrósł o 1,8 p. proc. w relacji do poprzedniego roku. Dużą część zadłużenia krajowego SP stanowiły instrumenty o faktycznym terminie wykupu poniżej 3 lat, tj. 41,9%, choć udział ten zmniejszył się o 2,9 p. proc. w stosunku do roku 2011. Ważną kwestią z punktu widzenia zarządzania ryzykiem długu Skarbu Państwa jest równomierny rozkład wykupów długu Skarbu Państwa w czasie. Dążenie do jego osiągnięcia przejawiało się m. in. w odpowiednim doborze terminów zapadalności nowych emisji oraz stosowaniu przetargów zamiany.

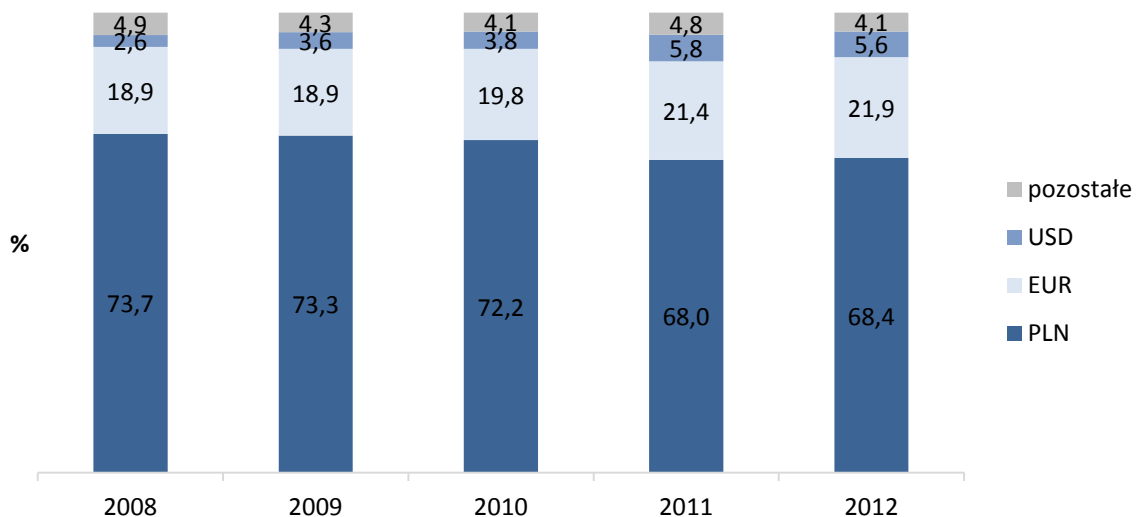
Wykres 83. Struktura zadłużenia Skarbu Państwa (wg faktycznych terminów wykupu) oraz średnia zapadalność (według kryterium miejsca emisji)

Źródło: dane MF.

Udział zadłużenia Skarbu Państwa nominowanego w PLN w długu Skarbu Państwa ogółem na koniec 2012 r. wyniósł 68,4% i był o 0,4 p. proc. wyższy niż przed rokiem. Zwiększył się również udział zadłużenia Skarbu Państwa w EUR (o 0,5 p. proc.) do poziomu 21,9%. Udział długu w pozostałych walutach nieznacznie się zmniejszył.

Wykres 84. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa

Źródło: dane MF.

IV. SYSTEM FINANSOWY

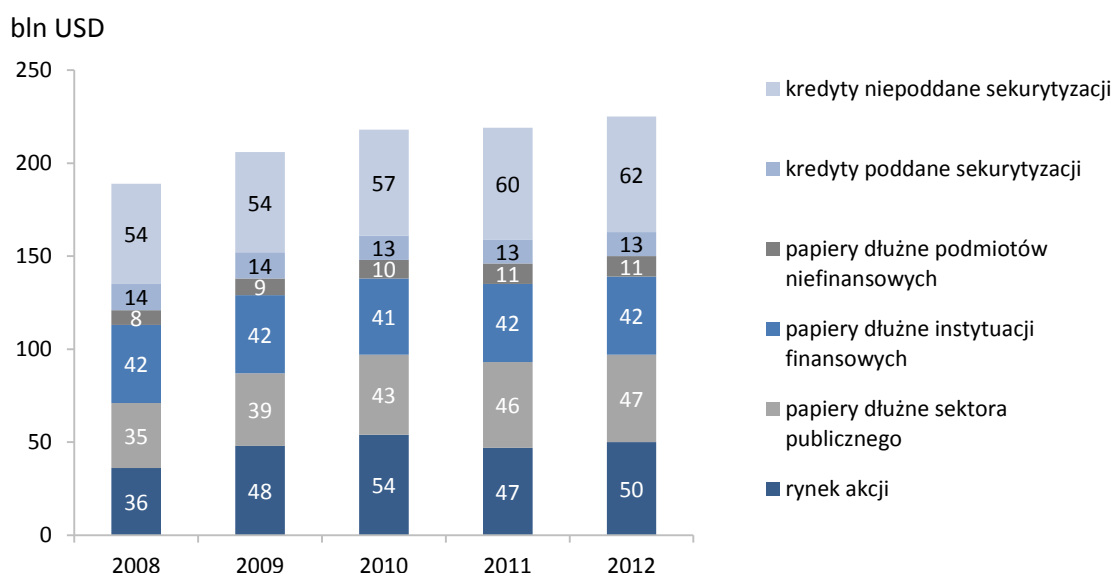
1. GLOBALNE RYNKI FINANSOWE

RYNKI KAPITAŁOWE NA ŚWIECIE

Sytuacja na globalnym rynku finansowym w 2012 r. charakteryzowała się dużą zmiennością, co wynikało z okresowo pojawiających się napięć związanych z przedłużającym się kryzysem zadłużeniowym w strefie euro. Wysoki poziom zadłużenia finansów publicznych był czynnikiem podtrzymującym na rynkach finansowych niepewność inwestorów co do poprawy koniunktury gospodarczej na świecie. Nastroje na rynkach finansowych uzależnione były również od sytuacji gospodarki amerykańskiej, a także ponownie zwiększonego limitu zadłużenia tego kraju w 2012 r.¹⁵⁶

Wartość globalnych aktywów finansowych w końcu 2012 r. wynosiła 225 bln USD, co oznaczało wzrost o 7 bln USD w relacji do ich wartości na koniec 2011 r. Globalne aktywa finansowe utrzymały swój poziom z 2011 r. w relacji do PKB światowego - w II połowie 2012 r. wynosił on 312%¹⁵⁷. Wysoka zmienność cen aktywów na rynkach finansowych nie przełożyła się znacząco na globalną wartość akcji na rynkach kapitałowych, która zwiększyła się o 3 bln USD i osiągnęła wartość 50 bln USD na koniec II kwartału 2012 r.

Wykres 85. Globalne aktywa finansowe

Uwaga: dane dla 2012 r. dotyczą końca II kwartału 2012 r.

Źródło: McKinsey Global Institute, *Financial globalization: retreat or reset*, Marzec 2013 r., s. 2.

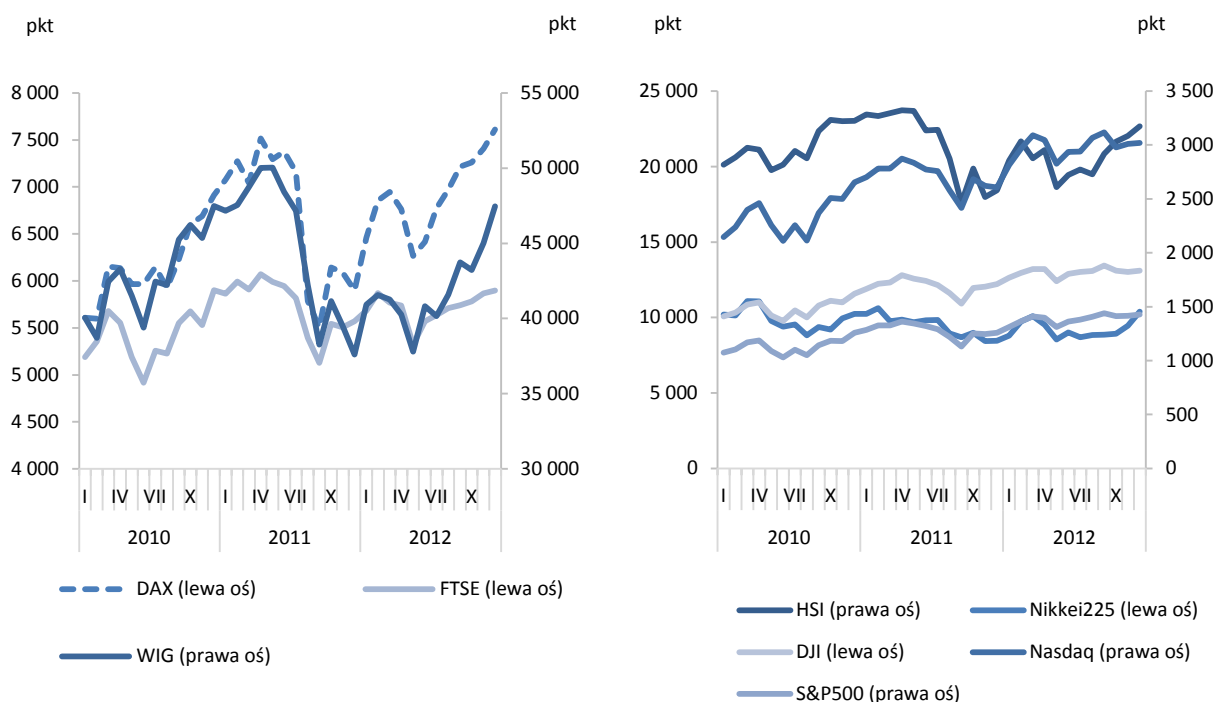
Na amerykańskich i europejskich rynkach kapitałowych z początkiem 2012 r. widoczna była przewaga strony popytowej. Sytuacja na amerykańskich rynkach finansowych kształtowana była w tym okresie przez informacje wskazujące na poprawę sytuacji na rynku pracy. Uspokojenie nastrojów inwestorów w strefie euro w tym okresie wynikało z trwających negocjacji związanych z umorzeniem długów Grecji. Przewaga popytu na rynkach kapitałowych, zarówno europejskich, jak i amerykańskich umocniła się w lutym 2012 r., kiedy przyznano Grecji drugi pakiet ratunkowy. Wartość tego pakietu osiągnęła poziom 130 mld EUR.

¹⁵⁶ W styczniu 2012 r. Kongres Stanów Zjednoczonych podwyższył ponownie limit zadłużenia tej gospodarki z 15,2 bln USD do 16,4 bln USD.

¹⁵⁷ McKinsey Global Institute, *Financial globalization: retreat or reset*, (marzec 2013), Nowy Jork.

Początek drugiego kwartału 2012 r. wiązał się z obniżkami większości indeksów światowych giełd (oprócz azjatyckich). Przepięta cen akcji wynikała z braku oczekiwanego przez inwestorów ożywienia gospodarczego, które na początku roku 2012 r. w UE napędzane było przez politykę ilościową EBC (w tym w szczególności operacje LTRO - ang. *Long Term Refinancing Operation*). Wzrost stopy bezrobocia w strefie euro oraz brak informacji świadczących o ożywieniu amerykańskiej gospodarki przyczyniły się w II kwartale 2012 r. do nasilenia awersji do ryzyka przez inwestorów na rynkach światowych.

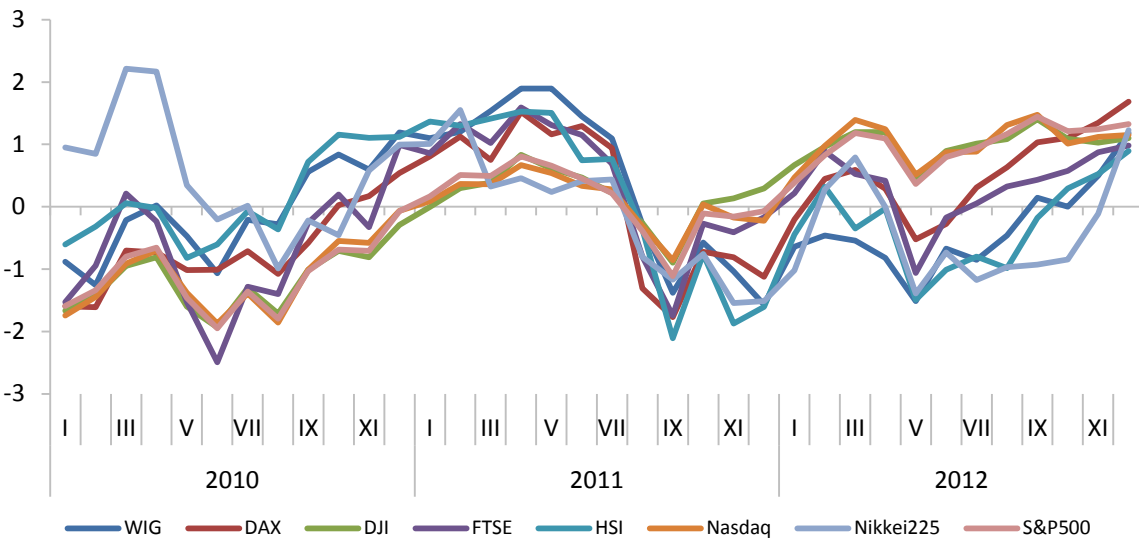
Wykres 86. Wybrane indeksy giełd światowych

Źródło: dane na ostatni dzień miesiąca, kurs zamknięcia, publikowane przez giełdy światowe.

W maju 2012 r. odnotowano dalsze spadki indeksów giełd europejskich; ich przyczyną były wydarzenia polityczne i gospodarcze, m.in. ponowne rozpozanie wyborów w Grecji oraz niepewność inwestorów, co do sytuacji ekonomicznej krajów PIIGS. Na pogorszenie nastrojów na rynkach finansowych wpłynęła również konieczność dokapitalizowania czwartego co do wielkości banku w Hiszpanii. W czerwcu 2012 r. zmniejszenie awersji do ryzyka na europejskich rynkach kapitałowych związane było z obniżeniem ryzyka niewypłacalności Grecji po ogłoszonych wynikach wyborów w tym kraju.

Wykres 87. Znormalizowane indeksy giełd światowych

Uwaga: normalizacja została przeprowadzona dla danych miesięcznych, z wykorzystaniem średniej oraz odchylenia standardowego obliczonego dla lat 2010-2012.

Źródło: opracowanie na podstawie dziennych notowań indeksów giełd światowych.

W III kwartale 2012 r. rosnące obawy na rynkach finansowych związane były z dalszym brakiem decyzji dotyczących uruchomienia Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego. Ponadto, zmienność nastrojów na rynkach finansowych związana była z informacją o pogarszającej się sytuacji gospodarek strefy euro. Na napięcia i powrót niepewności na rynkach finansowych w tym okresie wpływ miał również brak decyzji dotyczącej umorzenia greckiego długu, albo wydłużenia okresu wprowadzania wymaganych reform w tym kraju. W ocenie inwestorów, nierozwiązany „problem grecki” oraz zbyt ograniczona pomoc udzielona Grecji stały się przyczyną wzrostu zmienności cen aktywów. Niepewność na rynkach finansowych związana z „problemem greckim” obniżyła się po orzeczeniu niemieckiego Trybunału Konstytucyjnego w dniu 12 września 2012 r., dotyczącym ratyfikacji stałego funduszu ratunkowego w strefie euro (ESM).

Europejski Bank Centralny dla powstrzymania możliwości wystąpienia zakłóceń transmisji polityki pieniężnej w strefie euro w III kwartale 2012 r.¹⁵⁸, zdecydował się na ogłoszenie skupu europejskich obligacji OMT (*Outright Monetary Transactions*)¹⁵⁹. Informacja o możliwości wprowadzenia bezwarunkowych transakcji monetarnych przez EBC pozwoliła na uspokojenie nastrojów na rynkach finansowych. Fed, reagując na niższą od oczekiwanej aktywność gospodarczą, rozpoczął skup obligacji zabezpieczonych kredytami hipotecznymi MBS (*Mortgage -Backed Securities*). Same zapowiedzi luzowania polityki pieniężnej w tym okresie, zarówno przez Fed, jak i EBC przyczyniły się do ograniczenia awersji do ryzyka oraz poprawy notowań na giełdach światowych.

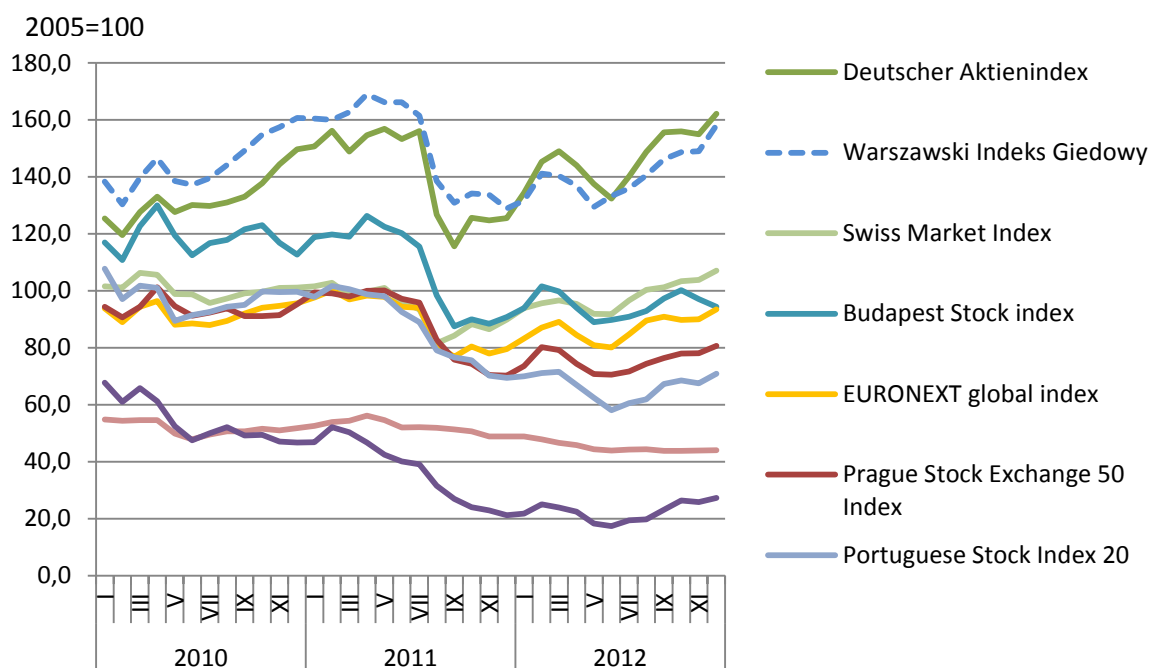
Koniec III kwartału 2012 r. wiązał się z odbiciem indeksów giełd światowych, natomiast ich tempo wzrostu było relatywnie niskie z uwagi na przedłużającą się decyzję dotyczącą uruchomienia przez EBC programu OMT. Pomimo to, zapowiedź skupu obligacji skarbowych krajów strefy euro na

¹⁵⁸ Reakcja podmiotów gospodarczych na decyzje władz monetarnych, a także wzajemne interakcje przy uwzględnieniu głównych kanałów transmisji, jak kanał stopy procentowej, kursu walutowego oraz kanał kredytowy.

¹⁵⁹ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 83.

rynku wtórnym przez EBC przyczyniła się do obniżenia rentowności obligacji skarbowych krajów strefy euro, znajdujących się w trudnej sytuacji finansowej (m.in. Hiszpania i Włochy)¹⁶⁰.

Wykres 88. Wybrane indeksy giełd europejskich

Źródło: dane Eurostatu.

Tabl. 49. Obroty akcjami na rynkach kapitałowych

Kraje	2008	2009	2010	2011	2012
	mld euro				
Luksemburg	1,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Słowenia	1,6	0,9	0,4	0,5	0,3
Bułgaria	1,3	0,4	0,4	0,6	0,6
Rumunia	1,0	0,6	0,7	2,3	1,6
Węgry	20,9	33,0	20,0	13,7	8,3
Czechy	34,2	17,6	15,4	15,1	10,0
Grecja	78,0	50,7	34,8	21,2	12,9
Austria	71,9	36,4	36,8	30,2	18,1
Irlandia	56,0	26,6	22,8	17,8	18,7
Polska	48,0	41,4	53,6	61,9	44,2
Norwegia	310,1	176	201,4	174,6	158,9
Turcja	171,1	209,8	310,2	291,6	277,1
Hiszpania	1 654,6	1 149,1	1 250,4	1 098,8	821,3
Niemcy	2 648,5	1 616,5	1 434,8	1 525,6	1 077,6
Szwajcaria	1 020,3	566,7	595,5	631,5	1 517,7
Wielka Brytania	4 379,5	2 434,2	1 728,2	2 021,2	1 698,2
Euronext	3 027,6	1 408,0	2 673,4	2 804,1	2 374,7
Japonia	3 960,4	2 997,3	3 040,0	2 963,5	2 786,5
Unia Europejska (27)	13 960,4	8 047,7	8 419,3	8 270,6	6 585,8
Stany Zjednoczone	47 810,4	33 602,1	25 333,3	21 932,8	17 976,9

Uwaga: wartość tych obrotów została ustalona jako łączna wartość akcji w obrocie. Więcej na ten temat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/mny_stk_tov_esms.htm

Źródło: dane Eurostatu.

¹⁶⁰ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 43.

Najważniejsze indeksy giełd europejskich i amerykańskich w IV kwartale 2012 r. charakteryzował wzrost i wysoka zmienność, co uzależnione było od wielu czynników. Na wzrost niepewności na rynkach finansowych wpływ miało ponowne zbliżenie się Stanów Zjednoczonych do górnego limitu zadłużenia, tzw. *fiscal cliff*, a także wybory prezydenckie. Pomimo tego, nieznaczna poprawa nastrojów na międzynarodowych rynkach finansowych sprzyjała wzrostowi cen niektórych aktywów finansowych oraz determinowała rosnący w tym okresie napływ kapitału na rynki wschodzące.

Niepewność na rynkach finansowych w IV kwartale 2012 r. była ograniczona przez zawarte porozumienie dotyczące Grecji i wypłatę pomocy finansowej w wysokości 43,7 mld EUR. Utrzymujące się obawy na rynkach finansowych w tym okresie dotyczyły m.in. braku decyzji, związanej z wystąpieniem przez Hiszpanię o pomoc finansową. Pojawienie się potrzeby dokapitalizowania hiszpańskich banków z Europejskiego Mechanizmu Stabilizacyjnego wpływało na zwiększenie napięć na rynkach długu. W grudniu 2012 r. Hiszpania wystąpiła o pomoc w wysokości 39,5 mld euro. Informacja ta została dobrze przyjęta przez rynek (spadek rentowności obligacji hiszpańskich) z uwagi na wyższe wcześniejsze szacunki kwot potrzebnych dla wsparcia sektora bankowego w tym kraju.

Tabl. 50. Wartość kapitalizacji giełd dla wybranych krajów

Kraje	2008	2009	2010	2011	2012
	mld euro				
Cypr	5,7	7,2	5,1	2,2	1,5
Malta	2,6	2,8	3,1	2,6	2,8
Słowacja	3,9	3,6	3,4	4,2	4,1
Słowenia	8,5	8,5	7,0	4,9	4,9
Bułgaria	6,4	6,0	5,5	6,4	5,0
Rumunia	6,5	8,4	9,8	10,8	12,1
Węgry	13,3	20,7	20,7	14,6	15,7
Czechy	29,6	31,3	31,9	29,2	28,2
Grecja	65,3	78,5	50,4	26,0	34,0
Luksemburg	47,8	73,2	75,4	52,1	53,4
Austria	54,8	77,3	93,9	65,7	80,4
Irlandia	35,5	42,7	45,0	83,5	82,7
Polska	67,9	105,2	141,9	107,5	134,8
Norwegia	106,5	157,8	219,5	170,1	184,1
Turcja	84,7	162,8	228,4	152,3	238,9
Hiszpania	680,6	904,2	873,3	794,2	754,8
Szwecja	612,5	738,7	916,7	835,1	933,1
Niemcy	797,1	900,8	1065,7	912,4	1127,4
Wielka Brytania	1424,1	1950,1	2693,2	2516,1	2576,3
Japonia	2238,9	2294,9	2864,7	2570,1	2636,7
Unia Europejska (27)	5536,8	7247,0	8086,2	7165,8	7821,4
Stany Zjednoczone	8338,9	10466,0	12934,8	12088,0	14149,1

Źródło: dane Eurostatu.

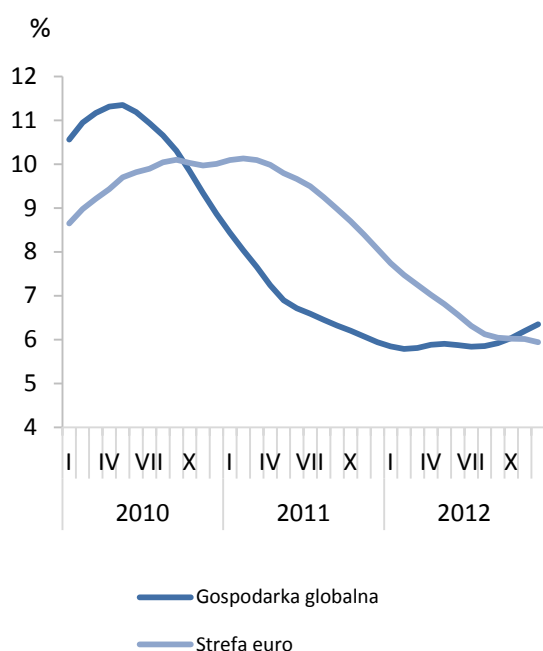
Na rynkach finansowych w IV kwartale 2012 r. przeważały wzrosty notowań na giełdach, a liderem na świecie był indeks Nikkei 225 (Japonia), którego poziom w tym kwartale zwiększył się o 18,2%. Sytuacja ta wynikała z decyzji Banku Japonii o dalszym luzowaniu polityki monetarnej oraz ze zwiększenia celu inflacyjnego z 1,0% do 2,0%. W Japonii, z końcem 2012 r. ogłoszono wprowadzenie pakietu stymulującego gospodarkę, w celu zwiększenia inwestycji w sektorze prywatnym.

Obroty na największych rynkach światowych w 2012 r. spadły w relacji do 2011 r. w: Stanach Zjednoczonych o 18,0%, UE o 20,4%, Japonii o 6,0%, a w Wielkiej Brytanii o 16,0%. Na największej giełdzie papierów wartościowych w Europie (Euronext) poziom obrotów zmniejszył się w 2012 r. o 15,3%. Świadczyło to o mniejszej aktywności inwestorów z uwagi na pogorszenie koniunktury gospodarczej.

W 2012 r. największe rynki kapitałowe charakteryzowały się wzrostem kapitalizacji w relacji do roku poprzedniego w: Stanach Zjednoczonych o 17,0%, w UE o 9,1%, Japonii o 2,6% oraz w Wielkiej Brytanii o 2,4%. Do krajów, w których kapitalizacja aktywów zmniejszyła się, można zaliczyć m.in.: Irlandię, Czechy, Bułgarię, Słowację i Cypr.

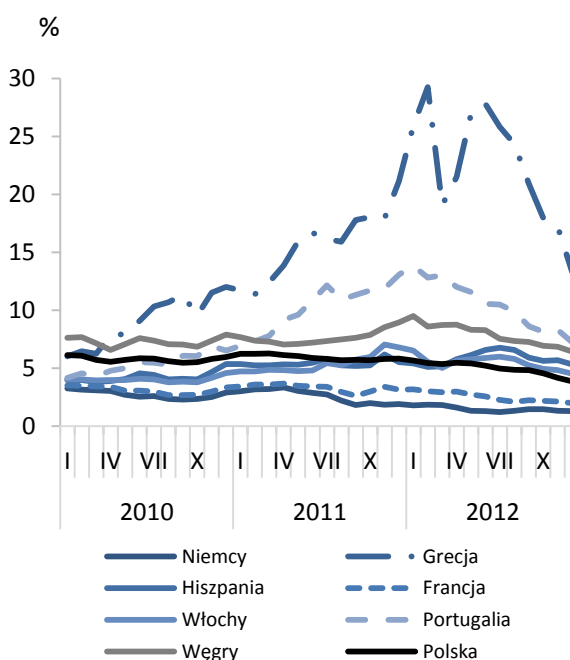
Oprocentowanie długoterminowych papierów dłużnych strefy euro (na podstawie danych EBC¹⁶¹) wynosiło w 2012 r. średnio 6,60%, co oznaczało spadek z poziomu 9,39% w 2011 r. Rentowność obligacji 10-letnich w 2012 r. była najwyższa dla Grecji i średnio wynosiła 22,50%, a ponadto charakteryzowała się znaczącą zmiennością od 29,24% w lutym do 13,33% w grudniu. Spadek rentowności tych papierów wartościowych wiązał się z zawarciem w I kwartale 2012 r. porozumienia Grecji z jej wierzycielami, co pozwoliło na nieuruchomienie wypłaty środków z CDSów (ang. *Credit Default Swap*), które zabezpieczały grecki dług. W okresie tym odnotowano również wzrost zaufania do krajów PIIGS, o czym świadczył wyższy popyt na dłużne papiery wartościowe tych krajów.

Wykres 89. Stopa procentowa długoterminowych dłużnych papierów wartościowych

Źródło: dane EBC, *Growth rates statistics*.

Wykres 90. Zharmonizowane długoterminowe stopy procentowe obligacji na rynku wtórnym

Uwaga: dane te gromadzone są w celu oceny kryteriów konwergencji pomiędzy państwami członkowskimi UE. Stopy procentowe są przedstawiane dla obligacji notowanych na rynku wtórnym, gdy termin zapadalności nie jest krótszy niż 9 lat. Stopa procentowa dla danego miesiąca obejmuje średnią z ostatnich 13 miesięcy.

Źródło: dane EBC.

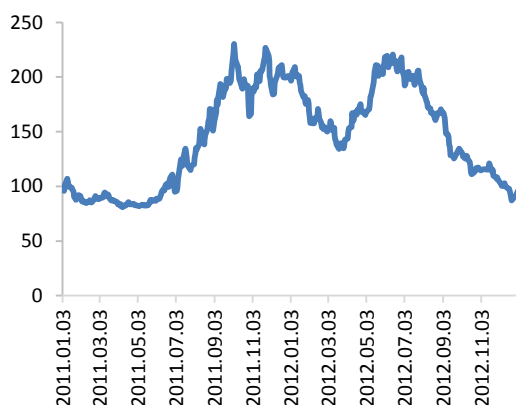
¹⁶¹ <http://www.ecb.int/stats/money/long/html/index.en.html>

Złągodzenie na początku 2012 r. problemów Grecji związanych z niewypłacalnością tego kraju przełożyło się, m.in. na zmniejszenie rentowności włoskich i hiszpańskich papierów wartościowych. Rentowność 10-letnich obligacji tych krajów osiągnęła najniższy poziom dla Hiszpanii w lutym 2012 r. – 5,11%, a dla Włoch w marcu – 5,05%. W lipcu 2012 r. spadek zaufania inwestorów i wzrost awersji do ryzyka odzwierciedlał wyższy poziom rentowności obligacji hiszpańskich i włoskich. Rentowność 10-letnich obligacji w lipcu 2012 r. dla Hiszpanii kształtowała się na poziomie 6,79%, a dla Włoch – 6,00%. W okresie tym odnotowano również wzrost rentowności 10-letnich obligacji dla innych peryferyjnych krajów UE, w tym Portugalii - do poziomu 10,49%.

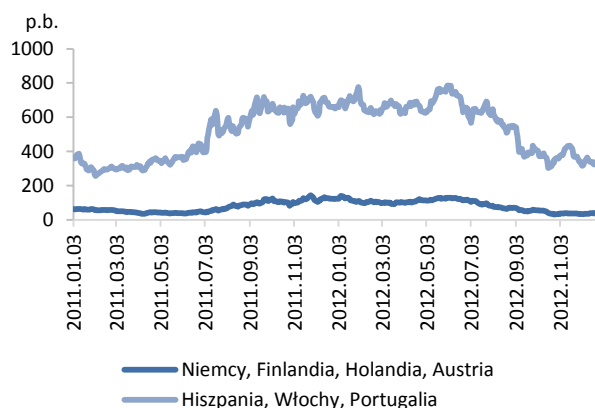
Niską rentowność 10-letnich obligacji odnotowano dla Niemiec; wyniosła 1,30% na koniec 2012 r. i zmniejszyła się o 0,63 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Spadek rentowności obligacji 10-letnich stwierdzono również dla Francji, z poziomu 3,16% na koniec 2011 r. do 2,01% w 2012 r. Niskie oprocentowanie obligacji wynikało z postrzegania tych papierów wartościowych jako aktywów relatywnie bezpiecznych i płynnych, pomimo obniżenia oceny wiarygodności kredytowej przez niektóre agencje ratingowe np. dla Francji.

Pogorszenie nastrojów na rynkach finansowych w 2012 r. potwierdzały zmiany notowań europejskich kontraktów CDS o wysokim ryzyku, których poziom był najwyższy w III kwartale 2012 r. Narastający niepokój na rynkach finansowych odzwierciedlały znaczące różnice spreadów CDS dla obligacji takich krajów jak Niemcy, Finlandia, Holandia i Austria, w porównaniu do notowań CDS obligacji hiszpańskich, włoskich i portugalskich. Różnice między spreadami CDS tych krajów wykazały trend malejący dopiero w IV kwartale 2012 r.

Wykres 91. Europejskie notowania kontraktów CDS o wysokim ryzyku (styczeń 2011=100)

Wykres 92. Spread CDS dla 5-letnich obligacji

Źródło: HNB, *Report on financial Stability*, (2013), Budapeszt.

OCENA WIARYGODNOŚĆ KREDYTOWEJ W 2012 R.

Z początkiem roku 2012 r. nastąpiła obniżka ratingu, m.in. Francji i Austrii (agencje S&P i Fitch), natomiast rynki finansowe nie zareagowały na niższą ocenę wiarygodności kredytowej tych krajów. Na obniżenie oceny wiarygodności kredytowej w lutym 2012 r. zdecydowała się również agencja ratingowa Moody's, zmniejszając rating sześciu krajom strefy euro (Włochy, Malta, Portugalia, Słowenia, Słowacja i Hiszpania). W kwietniu 2012 r. po raz drugi w tym roku agencja S&P obniżyła rating Hiszpanii. W okresie tym odnotowano również wzrost rentowności 10-letnich obligacji tego kraju powyżej 6%. Na obniżenie wiarygodności sektora bankowego w Hiszpanii w II kwartale 2012 r. przełożyły się opublikowane w kwietniu dane, które dotyczyły znaczącego

wzrostu kredytów zagrożonych w strukturze portfeli kredytowych banków (o 8,2%). Wiązało się to z obniżeniem ratingów dziewięciu banków hiszpańskich, w tym największego banku w tym kraju - Santander. W IV kwartale 2012 r. dwie agencje ratingowe zdecydowały się na obniżenie ratingu Francji (Moody's i S&P), wskazując na dalszą negatywną perspektywę dla tego kraju. Na obniżenie w IV kwartale 2012 r. ratingu Hiszpanii do poziomu BBB- zdecydowała się również agencja S&P.

Rating Stanów Zjednoczonych w 2012 r. nie uległ zmianie w ocenie największych agencji ratingowych. Agencja Moody's zapowiedziała we wrześniu możliwość obniżenia oceny kredytowej Stanów Zjednoczonych o jeden stopień, z najwyższego dotychczas (AAA), jeżeli Kongres nie rozwiąże problemu amerykańskiego „fiscal cliff”. W maju 2012 r. agencja Fitch obniżyła rating Japonii do poziomu A+, uzasadniając swoją decyzję zbyt małą aktywnością japońskiego rządu w kierunku zmniejszenia długu publicznego.

POLITYKA MONETARNA I POLITYKA STÓP PROCENTOWYCH

W 2012 r. polityka monetarna głównych banków centralnych świata z 2011 r. była kontynuowana m.in. poprzez dalsze utrzymywanie głównych stóp procentowych na niskim poziomie. W styczniu 2012 r. po posiedzeniu FOMC (*Federal Open Market Committee*) opublikowano projekcje wysokości stóp procentowych, co potwierdziło konieczność dalszego ich utrzymywania na poziomie bliskim zera do końca 2014 r.¹⁶² Informacja ta świadczyła o kontynuowaniu luzowania polityki pieniężnej w Stanach Zjednoczonych.

Dla podtrzymania płynności w sektorze bankowym EBC w lutym 2012 r. przeprowadził kolejną akcję operacji refinansujących LTRO, której celem było pokrycie zapotrzebowania na gotówkę banków komercyjnych. W ramach dwóch 3-letnich LTRO z dnia 21 grudnia 2011 r. oraz z dnia 29 lutego 2012 r. przydzielono 1019 mld EUR¹⁶³. Zainteresowanie tymi pożyczkami było większe w lutym 2012 r., o czym świadczy ich poziom wyższy o ponad 40 mld EUR (do 530 mld EUR)¹⁶⁴. Przeprowadzone przez EBC operacje refinansujące o dłuższym terminie zapadalności przyczyniły się do zwiększania jego bilansu.

W I kwartale 2012 r. Bank Anglii i Bank Japonii podejmowały decyzje wskazujące na dalsze luzowanie ilościowe pieniądza. Bank Japonii zdecydował się w lutym 2012 r. na realizację programu skupu aktywów, zwiększając środki przeznaczone na zakup obligacji. Bank Japonii, ze względu na odnotowaną w 2012 r. deflację, zwiększył wartość programu nabywania aktywów oraz wdrożył program wsparcia akcji kredytowej sektora bankowego (SBLF – *Stimulating Bank Lending Facility*). W ramach SBLF banki japońskie otrzymywały finansowanie proporcjonalnie do wzrostu ich akcji kredytowej. Bank Anglii w lutym 2012 r. utrzymał stopę procentową na poziomie 0,5%, a także podjął decyzję o dalszym przedłużeniu programu ilościowego łagodzenia polityki pieniężnej. Bank Anglii ogłosił również w lutym 2012 r. wprowadzenie programu skupu aktywów do wartości 325 mld funtów.

Sygnaly luzowania polityki monetarnej pojawiły się również w Chinach, kiedy w lutym 2012 r. Ludowy Bank Chin obniżył stopę rezerwy obowiązkowej o 50 p. b. Celem tego działania było uwolnienie środków dla systemu finansowego.

Działania banków centralnych podjęte w I kwartale 2012 r., związane z zasileniem w gotówkę sektora finansowego, wpłynęły na uspokojenie nastrojów inwestorów, obniżając rentowności

¹⁶² Fed, *Board of Governors of the Federal Reserve System* (z dnia 20.01.2012 r.), www.federalreserve.gov

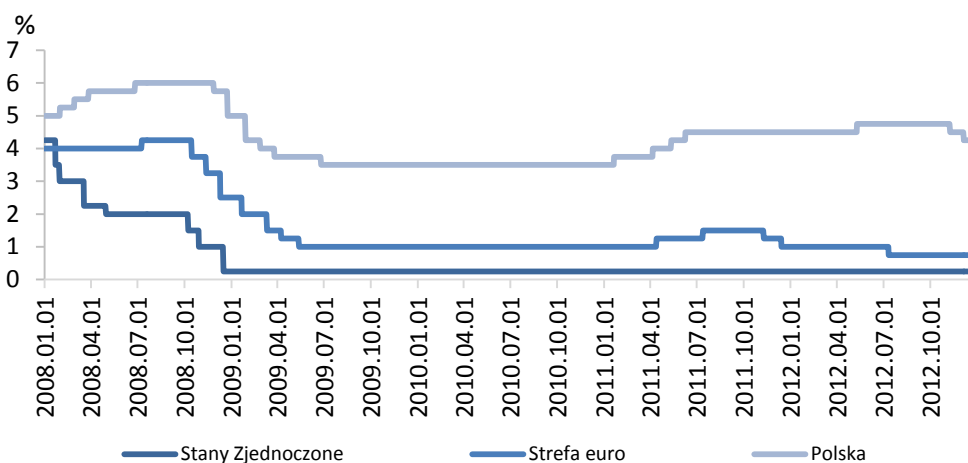
¹⁶³ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 34.

¹⁶⁴ Dane EBC.

papierów wartościowych, np. Hiszpanii, Włoch oraz Portugalii. Pomimo to, z końcem I kwartału 2012 r. na rynku pojawiły się obawy dotyczące konieczności ewentualnego dofinansowania Hiszpanii i Portugalii. Narastające problemy Hiszpanii, związane z obniżaniem deficytu i niechęcią społeczeństwa do reform (m.in. rynku pracy), skutkowały w II kwartale 2012 r. ponownym wzrostem rentowności 10-letnich obligacji tego kraju powyżej poziomu rentowności obligacji włoskich.

Zwiększenie niepokoju na rynkach finansowych w II kwartale 2012 r. przyczyniło się do podjęcia przez Radę Prezesów EBC w lipcu 2012 r. decyzji o obniżeniu o 25 p. b. stopy procentowej podstawowych operacji refinansujących (do 0,75%), stopy kredytu (do 1,50%) i depozytów (do 0,00%). W III kwartale 2012 r. Fed również zdecydował się na dalsze luzowanie ilościowe pieniądza, celem obniżenia presji na długoterminowe stopy procentowe oraz zwiększenia dostępu do finansowania w sektorze bankowym. Fed od 2008 r. utrzymywał stopę depozytową na poziomie 0,25%, deklarując w II połowie 2012 r. przedłużenie utrzymywania stóp procentowych bliskich zeru do I połowy 2015 r.

Wykres 93. Główne stopy procentowe wybranych banków centralnych¹⁶⁵

Źródło: dane Fed, EBC, NBP.

W sierpniu i wrześniu 2012 r. EBC podtrzymywał decyzje o uruchomieniu skupu europejskich obligacji na rynku wtórnym - OMT, podając warunki uruchomienia tego programu. Działania te były skierowane na pomoc finansową tym krajom, które wcześniej korzystały z ESM i EFSF. Ponadto płynność, która miała być dostarczana przez ten program, miała podlegać pełnej sterylizacji¹⁶⁶. Transakcje OMT nie zostały uruchomione w 2012 r., ale komunikaty dotyczące gotowości EBC do ich podjęcia pozwoliły na złagodzenie napięć na rynkach finansowych. Ponadto, EBC prowadził od listopada 2011 r. do października 2012 r. skup zabezpieczonych obligacji zarówno na rynkach pierwotnych, jak i wtórnych na łączną wartość 16,4 mld EUR. EBC przy przeprowadzonym skupie obligacji nie zwiększał podaży pieniądza z uwagi na zatrzymanie innych obligacji w swoim portfelu do terminu ich zapadalności.

We wrześniu 2012 r. Fed uruchomił trzeci program skupu obligacji zabezpieczonych hipotecznie (MBS - *Mortgage-Backed Securities*). Fed nie ustalił dla tego programu okresu jego trwania. Decyzja Fed wpłynęła pozytywnie na sytuację na rynkach finansowych z uwagi na zapowiedź

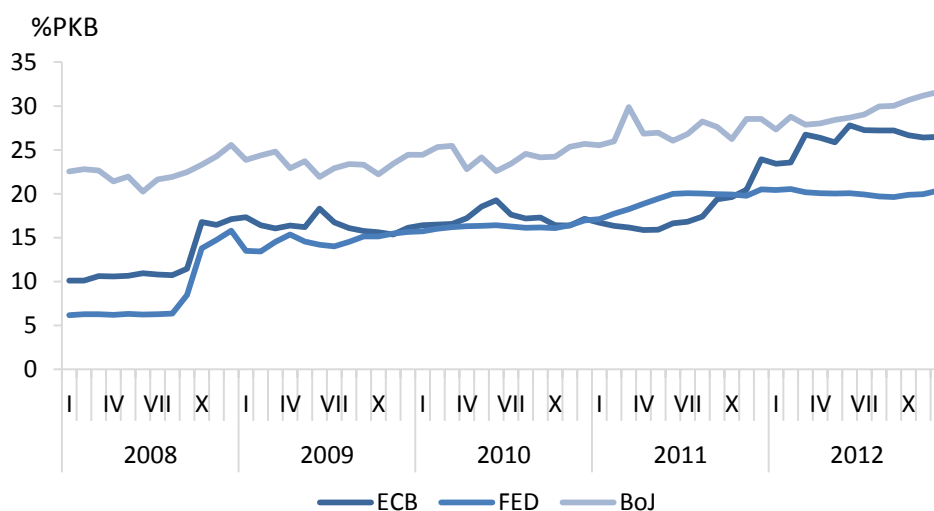
¹⁶⁵ Fed – *Federal Fund Rate*, EBC – stopa referencyjna, NBP – stopa referencyjna.

¹⁶⁶ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 87.

nielimitowanego charakteru MBS. Celem tej operacji było stymulowanie refinansowania kredytów hipotecznych poprzez obniżenie oprocentowania kredytów i poprawę sytuacji na rynku nieruchomości. Fed przedłużył również we wrześniu 2012 r. rozpoczęte w roku poprzednim operacje TWIST¹⁶⁷ (zamiana krótkoterminowych obligacji w portfelach banków na papiery o terminie zapadalności 6 lat), które miały zakończyć się w czerwcu 2012 r. Działania operacji TWIST miały za zadanie obniżyć długoterminowe stopy procentowe, ułatwiając dostęp do finansowania po niższym koszcie dla gospodarstw domowych i przedsiębiorstw. W grudniu 2012 r. FOMC zdecydował się na kontynuowanie zakupu długoterminowych skarbowych papierów wartościowych w miesięcznej kwocie do 45 mld USD, po zakończeniu operacji TWIST. Ponadto, podjęto decyzję o rozszerzeniu programu MBS o skup obligacji skarbowych.

Podjęte przez banki centralne działania wsparcia rynku finansowego, w celu zapewnienia jego stabilności przełożyły się na wzrost ich aktywów. EBC zwiększył wartość aktywów w relacji do PKB na koniec 2012 r. o 2,56 p. proc., a ich poziom wyniósł 36,5% PKB. Bank Japonii zwiększył wartość swoich aktywów w relacji do PKB o 3,06 p. proc. Fed utrzymał wartość aktywów na zbliżonym poziomie, co wynikało z odmiennej specyfiki przeprowadzonych programów wsparcia rynku.

Wykres 94. Relacja aktywów banków centralnych do PKB

Uwaga: dane przedstawiają stan na koniec miesiąca.

Źródło: MFW, baza danych WEO kwiecień 2013 r.

Działania podejmowane przez EBC w 2012 r. odzwierciedlały zmiany w bilansie, w którym od 16 grudnia 2011 r. do końca grudnia 2012 r. wartość aktywów zwiększyła się o około 25%, osiągając poziom 2500 mld EUR¹⁶⁸. Znaczący przyrost aktywów banków centralnych według MFW odnotowano również dla Szwecji (o 44,4%), Wielkiej Brytanii (o 37,4%), Arabii Saudyjskiej (o 20,5%) oraz Kanady (o 17,6%). Odmianą sytuację odnotowano dla aktywów Fed, które w 2012 r. zmniejszyły się o 2,8% w relacji do roku poprzedniego.

¹⁶⁷ Więcej na ten temat: GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, (2012), Warszawa, s. 121.

¹⁶⁸ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 34.

Tabl. 51. Dynamika wartości aktywów banków centralnych

Kraje	2008	2009	2010	2011	2012
	rok poprzedni =100				
Arabia Saudyjska	144,7	92,5	111,2	120,4	120,5
Chiny	122,9	110,4	114,5	109,0	103,4
Indie	110,9	111,8	113,7	119,5	112,5
Indonezja	104,0	105,7	125,6	115,9	107,9
Japonia	107,8	100,4	104,6	110,9	111,7
Kanada	146,6	102,7	87,2	106,1	117,6
Rosja	138,4	93,7	99,1	116,5	110,4
strefa euro	150,6	93,4	113,0	151,2	114,0
Szwecja	169,1	96,7	130,3	128,3	144,4
Stany Zjednoczone	242,2	100,2	107,6	119,7	97,2
Turcja	137,9	107,7	99,0	141,9	114,0
Wielka Brytania	247,0	254,5	107,2	130,3	137,4

Źródło: dane MFW.

Do instrumentów polityki pieniężnej Eurosystemu, wykorzystywanych w operacjach otwartego rynku w 2012 r. zaliczyć można operacje refinansujące MRO, dłużne operacje refinansujące LTRO oraz operacje dostrajające¹⁶⁹, operacje depozytowo-kredytowe banku centralnego i rezerwy obowiązkowe¹⁷⁰. Wszystkie operacje refinansujące, dokonywane przez EBC, przeprowadzono w formie przetargów o stałej stopie procentowej. System bankowy strefy euro w 2012 r. wykazał zwiększone zapotrzebowanie na płynność, co skutkowało przeprowadzeniem operacji LTRO. Średnie dzienne zapotrzebowanie sektora bankowego strefy euro na płynność w 2012 r. było wyższe o 4,0% w relacji do roku 2011 r. i wynosiło 487,6 mld EUR. Niewielki wzrost zapotrzebowania na płynność wynikał ze zmniejszenia stopy rezerw obowiązkowych w grudniu 2011 r., co skutkowało w 2012 r. utrzymaniem nadwyżek depozytów na rachunkach bieżących ponad kwotę rezerwy obowiązkowej. EBC wspierał ponadto sektor finansowy poprzez udzielanie długoterminowych, niskooprocentowanych pożyczek dla banków komercyjnych.

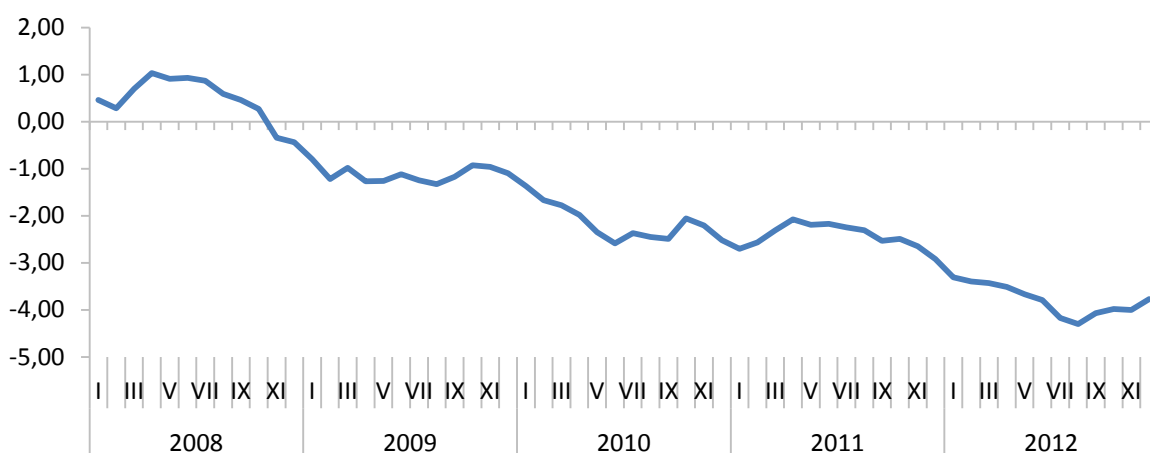
Działania dotyczące polityki monetarnej strefy euro odzwierciedlały dalszy spadek wskaźnika MCI, który świadczył o zmniejszaniu stopnia restrykcyjności działań EBC. Wskaźnik MCI¹⁷¹, zarówno ze względu na realne krótkoterminowe stopy procentowe oraz realny kurs, wykazał malejący trend od I do III kwartału 2012 r. (najniższe wartości odnotowując w III kwartale).

¹⁶⁹ Operacje te polegały na oferowaniu sektorowi bankowemu jednotygodniowych depozytów terminowych. Operacje dostrajające przeprowadzano w formie przetargu o zmiennej stopie procentowej (EBC, *Raport roczny 2012 r.*).

¹⁷⁰ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 83.

¹⁷¹ ang. *Monetary Conditions Index* - wskaźnik MCI obliczany jest jako średnia ważona realnej krótkoterminowej stopy procentowej i realnego efektywnego kursu walutowego w stosunku do ich wartości w okresie bazowym. Źródło: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm

Wykres 95. Wskaźnik MCI dla strefy euro¹⁷²

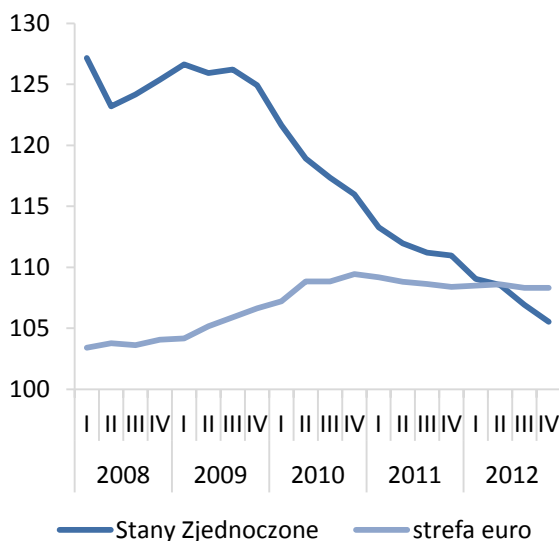
Źródło: dane KE.

DZIAŁALNOŚĆ KREDYTOWA BANKÓW

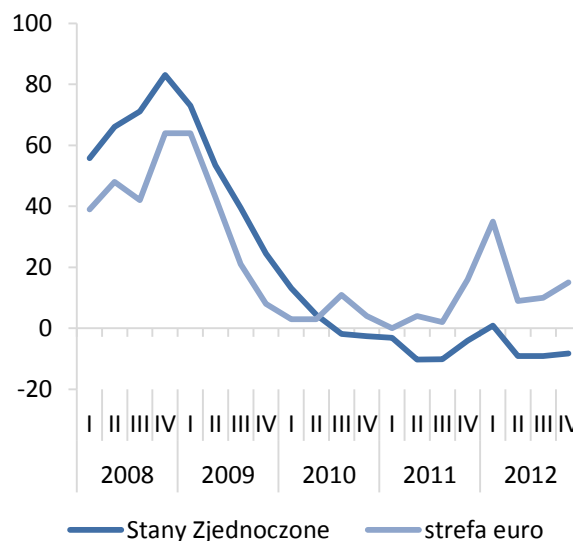
Działalność kredytowa banków była zróżnicowana pomiędzy gospodarkami rozwiniętymi. Akcja kredytowa zwiększyła się nieznacznie w Wielkiej Brytanii. Odnotowano natomiast spadek akcji kredytowej banków w strefie euro oraz w Japonii. W Stanach Zjednoczonych obniżanie wymogów otrzymania kredytu oraz redukcja spreadów pomiędzy stopą oprocentowania, a kosztami finansowania banków sprzyjała powolnemu odbudowywaniu się akcji kredytowej w tym kraju.

Wskaźnik długu do dochodu, obliczony dla gospodarstw domowych w Stanach Zjednoczonych, od 2009 r. charakteryzował się trendem malejącym. W 2012 r. kształtował się średnio na poziomie 107,5%, wobec 111,8% w 2011 r. W strefie euro odnotowano zbliżony poziom tego wskaźnika, który wyniósł 108,4% (w 2011 r. - 108,7%).

Wykres 96. Wskaźnik długu do dochodu dla gospodarstw domowych

Wykres 97. Wskaźnik MFW dotyczący warunków udzielania kredytów bankowych

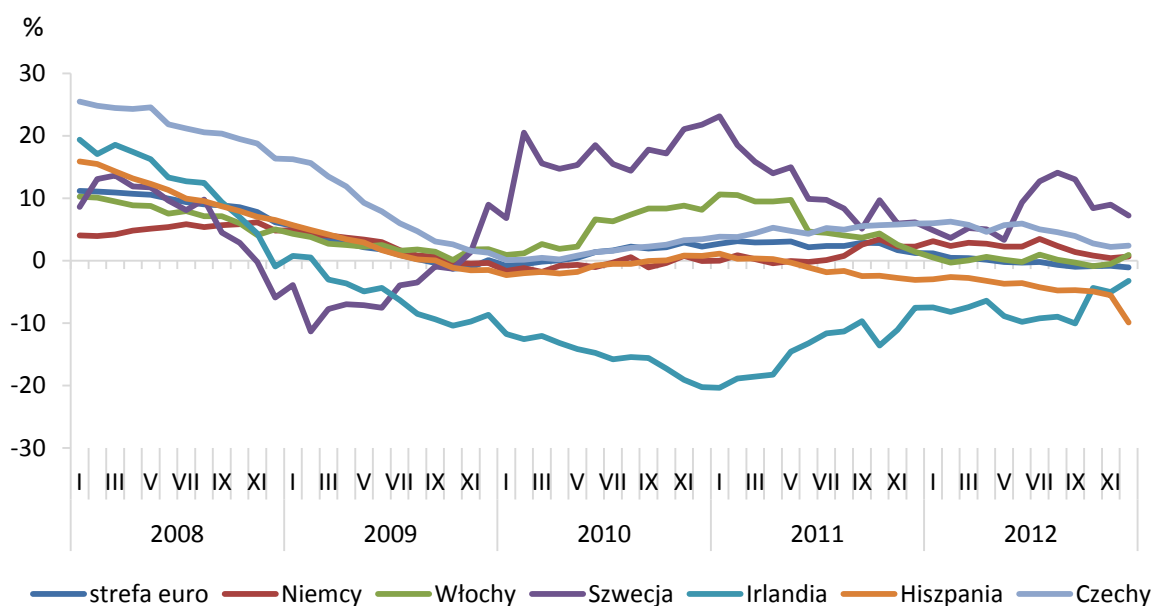

Źródło: MFV, WEO kwiecień 2013 r.

¹⁷² http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/

Ocena warunków kredytowania związana ze zmianami standardów ich udzielania wskazywała na bardziej zaostrzone warunki udzielania kredytów bankowych w Stanach Zjednoczonych niż w strefie euro. Pomimo to popyt na kredytowanie w strefie euro obniżył się w 2012 r. zarówno ze strony przedsiębiorstw, jak i gospodarstw domowych. Na koniec 2012 r. wzrost wartości kredytów dla gospodarstw domowych w strefie euro wyniósł 0,5% wobec 1,6% w 2011 r. W niektórych krajach strefy euro podaż kredytów uzależniona była od ograniczeń kapitałowych i postrzegania ryzyka.

Wykres 98. Zmiana wartości kredytów udzielanych przez sektor bankowy wybranych krajów podmiotom niefinansowym

Uwaga: dane przedstawiają przyrosty wartości kredytów w relacji do analogicznego okresu roku poprzedniego na koniec danego miesiąca.

Źródło: dane CBN.

Znaczący spadek dynamiki akcji kredytowej w 2012 r. odnotowano w Hiszpanii, co wiązało się m.in. z restrukturyzacją sektora bankowego. W ramach prowadzonej restrukturyzacji, banki w tym kraju były zobligowane do pozbywania się aktywów wysokiego ryzyka, udziałów oraz filii, co wpłynęło na zmniejszenie zakresu ich działania. Celem tego było ograniczenie poziomu ryzyka, w tym niewypłacalności banków¹⁷³.

Wyniki finansowe dużych grup bankowych strefy euro nieznacznie się pogorszyły w pierwszej połowie 2012 r., co wynikało z niższych przychodów z handlu, odpisów z tytułu strat kredytów oraz odpisów aktualizujących wartość obligacji skarbowych¹⁷⁴. Głównym źródłem dochodów dla dużych grup bankowych były przychody odsetkowe netto. W 2012 r. odnotowano wzrost poziomu ryzyka kredytowego dla banków strefy euro, co wynikało z pogorszenia jakości kredytów i wyższych wielkości wskaźników związanych z odpisami aktualizującymi.

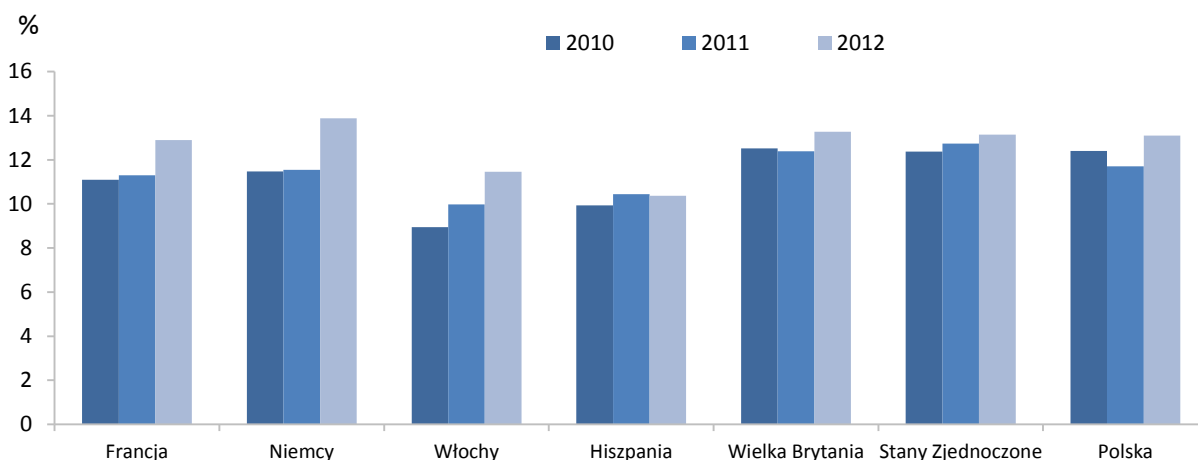
Sektor bankowy w strefie euro odnotował w 2012 r. stopniową poprawę w zakresie wypłacalności, co było konsekwencją wzrostu wyposażenia w kapitał. Poprawa pozycji kapitałowej

¹⁷³ KE, *Decyzja Rady skierowana do Hiszpanii w sprawie szczególnych środków służących wzmocnieniu stabilności finansowej*. COM 2012/0198 z dnia 16.07.2012 r., (2012), Bruksela.

¹⁷⁴ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 121.

sektora wiązała się również z rozpoczętą w 2011 r. i ukończoną w 2012 r. analizą kapitałową banków przeprowadzoną przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego, której wyniki były podstawą zwiększenia funduszy własnych.

Wykres 99. Współczynnik wypłacalności dla kapitałów typu Core Tier 1

Źródło: dane BoE.

Współczynnik wypłacalności dla kapitałów typu Core Tier 1 wykazał najwyższy wzrost w 2012 r. w Niemczech (o 2,34 p. proc.), we Francji (o 1,59 p. proc.) oraz Włoszech (o 1,49 p. proc.). Nieznaczny wzrost tego współczynnika stwierdzono dla sektora bankowego Stanów Zjednoczonych, gdzie wyniósł on 0,41 p. proc. w relacji do roku poprzedniego.

Pomimo podwyższania wartości kapitałów własnych sektora bankowego w Europie w 2012 r., kapitalizacja aktywów 17 banków, z 40 największych banków notowanych na europejskich rynkach kapitałowych, osiągnęła poziom ok. 3% ich wartości księgowej¹⁷⁵.

REGULACJE I NADZÓR RYNKÓW FINANSOWYCH

W 2012 r. w ramach Bazylejskiego Komitetu Nadzoru Bankowego prowadzone były prace nad nowymi standardami dotyczącymi kapitału i płynności (w ramach umowy bazylejskiej III). Ustalono wymogi związane z poziomem wskaźników płynności krótkoterminowej, które mają wejść w życie w 2015 r.¹⁷⁶.

We wrześniu 2012 r. Komisja Europejska zaproponowała utworzenie jednolitego mechanizmu nadzorczego na poziomie strefy euro (unia bankowa). Według tej propozycji EBC otrzymałaby zadania z zakresu nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi. W grudniu 2012 r. Rada ECOFIN zaakceptowała ogólne podejście do jednolitego mechanizmu nadzorczego, celem wzmocnienia zaufania do sektora bankowego. Komisja Europejska w dniu 6 grudnia 2012 r. opublikowała wniosek ustawodawczy dotyczący ram regulacyjnych związanych z prowadzeniem działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych. Regulacje te wprowadziły procedury prowadzenia upadłości banków w UE, przy minimalizowaniu możliwości wystąpienia niestabilności na rynkach finansowych i ograniczeniu kosztów ponoszonych na ten cel z budżetów państw UE.

¹⁷⁵ BoE, *Financial Stability Report*, (2013), Londyn, s. 16.

¹⁷⁶ EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 128.

2. SYTUACJA NA RYNKU FINANSOWYM W POLSCE

RYNEK FINANSOWY

Na rynek finansowy w Polsce w 2012 r. wpływ miała panująca negatywna sytuacja na rynkach globalnych, jak i działania podjęte w ramach Unii Europejskiej w celu wzmocnienia nadzoru finansowego i utrzymania stabilności finansowej. Sytuacja na rynku finansowym była także kształtowana przez rozwój sytuacji gospodarczej w Polsce oraz działania instytucjonalne w kraju.

Rynek finansowy w Polsce, mierzony wartością aktywów instytucji finansowych, wzrósł w 2012 r. o 8,5% w relacji do roku poprzedniego, co oznacza nieznacznie wyższe tempo wzrostu niż w 2011 r. (108,1). Wartość aktywów systemu finansowego w Polsce z końcem 2012 r. wynosiła 1 948,1 mld zł. Wyższą wartość aktywów finansowych odnotowano w każdej grupie podmiotów funkcjonujących na polskim rynku finansowym. Najwyższy udział w rynku w 2012 r. miały banki komercyjne i spółdzielcze – łącznie 69,4% (wobec 72,1% w 2011 r.). W końcu 2012 r. aktywa banków komercyjnych i spółdzielczych wyniosły łącznie 1352,0 mld zł (1 294,6 mld zł w 2011 r.). W strukturze aktywów sektora bankowego przeważały aktywa banków komercyjnych, które wynosiły 1238,9 mld zł (wzrost o 4,3%). Aktywa banków spółdzielczych w 2012 r. kształtowały się na poziomie 85,8 mld zł, wykazując wzrost o 9,4% w relacji do 2011 r. Wartość aktywów sektora ubezpieczeniowego wzrosła o 16,7 mld zł w porównaniu do roku poprzedniego i wyniosła 162,9 mld zł. Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe odnotowały w 2012 r. wzrost wartości aktywów o 11,1% do 16,9 mld zł. Aktywa ogółem otwartych funduszy emerytalnych w końcu 2012 r. wyceniono na poziomie 269,6 mld zł, tj. o 20,0% więcej niż rok wcześniej.

Tabl. 52. Aktywa instytucji finansowych w Polsce

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	w mld zł				
Banki komercyjne i spółdzielcze oraz oddziały instytucji kredytowych	1035,4	1057,4	1159,3	1294,6	1352,9
Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe	9,4	11,6	14,0	15,2	16,9
Sektor ubezpieczeniowy	138,0	139,1	145,2	146,2	162,9
Fundusze inwestycyjne	73,9	93,4	120,1	114,4	145,8
Otwarte Fundusze Emerytalne	138,2	179,0	221,5	224,7	269,6
Ogółem	1394,9	1480,5	1660,1	1795,1	1948,1

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 24.

POLITYKA MONETARNA

W 2012 r. Rada Polityki Pieniężnej (RPP) ukierunkowywała swoje decyzje, związane z prowadzeniem polityki pieniężnej, na utrzymanie inflacji jak najbliższe celu inflacyjnego, a nie jedynie wewnątrz przyjętego przedziału wahań. Przyjęcie takiej zasady miało umożliwić zakotwiczenie oczekiwań inflacyjnych¹⁷⁷. Ponadto, w 2012 r. Rada w podjętych decyzjach kierowała się oceną czynników determinujących procesy inflacyjne w horyzoncie oddziaływania polityki pieniężnej.

Polityka monetarna w Polsce w 2012 r. była warunkowana przez spadek aktywności w gospodarce globalnej oraz okresowo nasilające się napięcia na rynkach finansowych, związane m.in. z brakiem decyzji dotyczących wsparcia krajów peryferyjnych strefy euro. Decyzje Rady były

¹⁷⁷ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2012*, (2013), Warszawa, s. 6.

również podyktowane poziomem inflacji na świecie, która w 2012 r. stopniowo spadała, pozostając wciąż na podwyższonym poziomie, głównie w gospodarkach wschodzących¹⁷⁸.

W 2012 r. RPP podjęła trzykrotnie decyzje o zmianie stóp procentowych. Od grudnia 2011 r. do maja 2012 r. Rada utrzymywała stopy procentowe, sygnalizując w każdym komunikacie RPP możliwość dalszego zaostrzania i dostosowywania polityki pieniężnej w zależności od aktywności gospodarczej w Polsce oraz perspektyw powrotu inflacji do celu. Decyzje te podejmowano pomimo pojawiających się sygnałów dotyczących dalszego osłabiania aktywności gospodarczej na świecie, jak w strefie euro oraz w Polsce. W ocenie RPP decyzje te wynikały z możliwości stabilizacji koniunktury w strefie euro, jak i w Polsce. Działania podejmowane przez RPP związane były również z poziomem inflacji w Polsce (powyżej celu inflacyjnego). Na decyzję RPP w zakresie utrzymania stóp procentowych wpływała wysoka dynamika cen regulowanych w Polsce oraz cen surowców na rynkach światowych.

Tabl. 53. Zmiany stóp procentowych w Polsce w 2012 r.

Wyszczególnienie	Stopy procentowe	Zmiana	Data	Uzasadnienie RPP
Stopa referencyjna	4,75	↑25p. b.	10.05.2012	- osłabienie waluty krajowej, - wysokie ceny surowców, oddziałujące na wzrost dynamiki cen administracyjnych, - utrzymująca się inflacja powyżej górnej granicy odchyień od celu inflacyjnego.
Stopa lombardowa	6,25	↑25p. b.		
Stopa depozytowa	3,25	↑25p. b.		
Stopa redyskonta weksli	5,00	↑25p. b.		
Stopa referencyjna	4,50	↓ 25p. b.	08.11.2012	- potwierdzenie trwałości osłabienia aktywności gospodarczej, - ograniczenie presji płacowej i inflacyjnej, - według projekcji modelu NECMOD inflacja w najbliższych kwartałach miała powrócić do celu inflacyjnego.
Stopa lombardowa	6,00	↓ 25p. b.		
Stopa depozytowa	3,00	↓ 25p. b.		
Stopa redyskonta weksli	4,75	↓ 25p. b.		
Stopa referencyjna	4,25	↓ 25p. b.	06.12.2012	- potwierdzenie dalszego osłabienia koniunktury w Polsce i kontynuacji ograniczania presji płacowej i inflacyjnej, - ryzyko obniżenia się inflacji poniżej celu w średnim okresie, - obniżenie stóp procentowych miało oddziaływać na zwiększenie aktywności gospodarczej w Polsce.
Stopa lombardowa	5,75	↓ 25p. b.		
Stopa depozytowa	2,75	↓ 25p. b.		
Stopa redyskonta weksli	4,50	↓ 25p. b.		

Źródło: opracowanie na podstawie komunikatów publikowanych po posiedzeniach RPP w 2012 r.

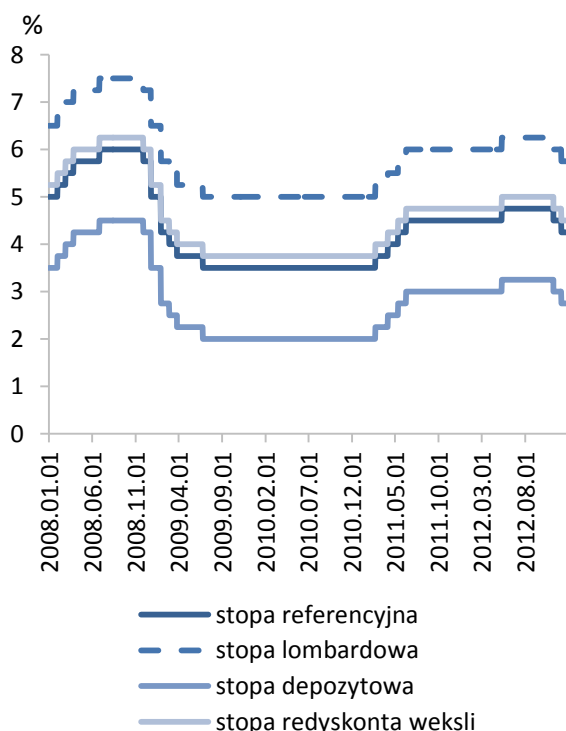
RPP, w informacji opublikowanej po posiedzeniu w kwietniu 2012 r., wyjaśniła decyzję utrzymywania stóp procentowych na niezmiennym poziomie możliwością wystąpienia jedynie nieznacznego spowolnienia polskiej gospodarki. W tym komunikacie wskazano także na możliwość zacieśnienia polityki pieniężnej. W maju 2012 r. RPP podjęła decyzję o podniesieniu stóp procentowych o 0,25 p. b. Decyzje te tłumaczone były utrzymywaniem się inflacji powyżej górnej granicy odchyień od celu inflacyjnego. W III kwartale 2012 r. uzasadnienie RPP utrzymania stóp procentowych na tym samym poziomie wiązało się z oceną stopniowego obniżania się inflacji wraz z wygasaniem efektów statystycznych bazy oraz spadkiem popytu w gospodarce krajowej.

¹⁷⁸ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2012*, (2013), Warszawa, s. 15.

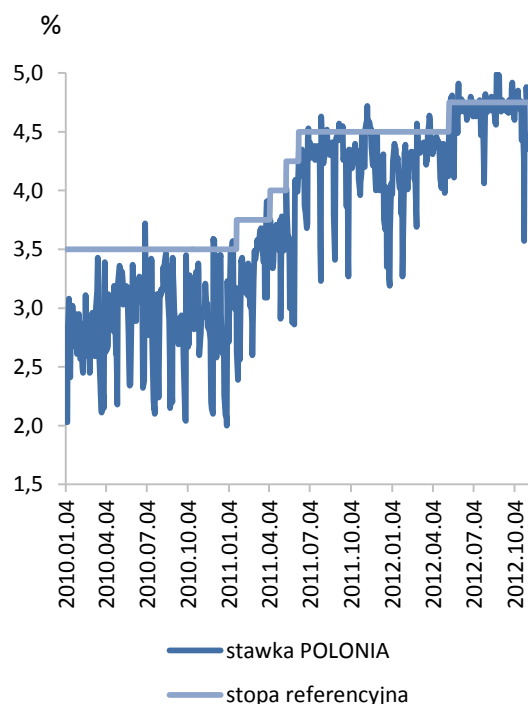
W komunikacie po posiedzeniu w październiku 2012 r. RPP zamieściła zapowiedź możliwości łagodzenia polityki pieniężnej w sytuacji potwierdzenia trwałości osłabienia koniunktury gospodarczej. W IV kwartale 2012 r. (w listopadzie i grudniu) RPP dwukrotnie zdecydowała o obniżeniu stóp procentowych łącznie o 0,50 p. b.

Średni poziom nadpłynności sektora bankowego w 2012 r. wyniósł 96,3 mld zł i był wyższy o 0,4% w porównaniu do roku poprzedniego. Na poziom płynności w sektorze wpływały m.in. operacje otwartego rynku prowadzone przez NBP. Operacje te pozwoliły na dostosowanie się stawki POLONIA do stopy referencyjnej i sytuowanie się w jej pobliżu. Średnie absolutne odchylenie stawki POLONIA od stopy referencyjnej NBP wyniosło 21 p. b. w 2012 r. (wobec 43 p. b. w 2011 r.)¹⁷⁹.

Wykres 100. Stopy procentowe NBP

Wykres 101. Stawka POLONIA i stopa referencyjna NBP

Źródło: dane NBP.

NBP w 2012 r. przeprowadzał regularnie (raz w tygodniu) operacje podstawowe w formie emisji bonów pieniężnych z 7-dniowym terminem zapadalności. Ponadto NBP emitował bony pieniężne w zakresie operacji dostrajających, których przeprowadzono 23 w 2012 r. (o 4 mniej niż w 2011 r.). W całym 2012 r. podstawowa stopa rezerwy obowiązkowej wynosiła 3,5%¹⁸⁰, a wartość rezerw kształtowała się na poziomie 29,9 mld zł (wzrost o 6,7% w relacji do 2011 r.)

W ramach operacji depozytowo-kredytowych, przeprowadzanych przez NBP w celu zmniejszenia skali wahań stawki rynkowej *overnight*, uzupełniano w ujęciu krótkoterminowym płynność systemu (kredyt lombardowy) oraz lokowano nadwyżki wolnych środków pieniężnych na 1 dzień (operacje depozytowe). W 2012 r. banki korzystały z kredytu lombardowego w znacząco niższym stopniu niż w 2011 r., a jego wartość wyniosła 21,0 mln zł wobec 173,0 mln zł w roku poprzednim. W 2012 r.

¹⁷⁹ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2012*, (2013), Warszawa, s. 24.

¹⁸⁰ Od środków złotych i środków w walutach obcych zgromadzonych na rachunkach bankowych, od środków uzyskanych z tytułu emisji papierów wartościowych.

odnotowano również spadek o 44,7% dziennego poziomu depozytów złożonych przez banki, ich kwota wynosiła średnio 393 mln zł na koniec dnia.

Stabilność finansowania na krajowym rynku międzybankowym była warunkowana przez niskie wzajemne limity uczestników rynku finansowego oraz nieznaczny udział transakcji o terminie zapadalności dłuższym niż 1 dzień¹⁸¹.

KURS WALUTOWY

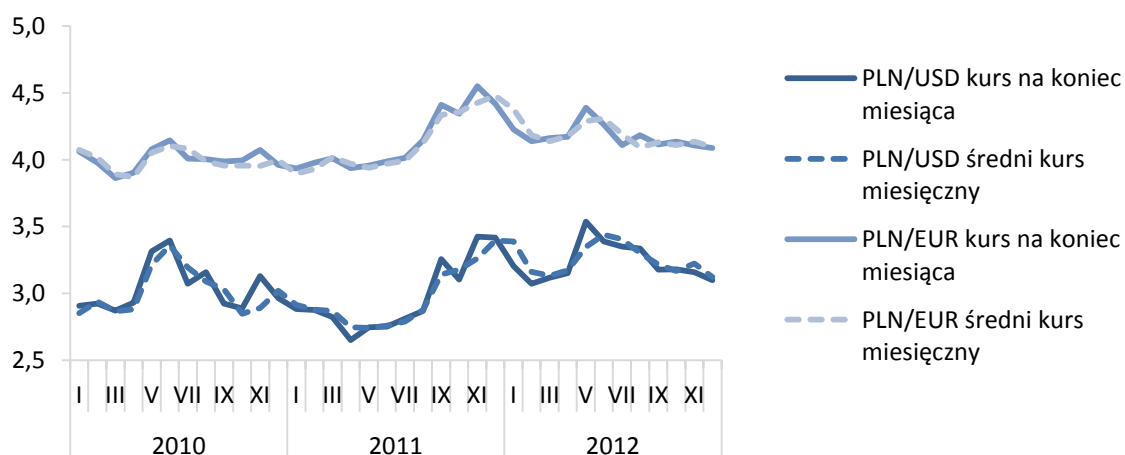
Kształtowanie się kursu walut EUR/USD w 2012 r. wiązało się z czynnikami monetarnymi wyznaczającymi opłacalność i atrakcyjność lokat w danej walucie. Sytuację na rynku walutowym kształtowały również deklaracje EBC dotyczące interwencji podjętych w celu utrzymania wspólnej waluty.

Kurs wymiany euro w 2012 r. wiązał się z perspektywami gospodarczymi strefy euro, dlatego do kwietnia odnotowano nieznaczną aprecjację kursu euro w ujęciu nominalnym, a od kwietnia do listopada efektywny kurs euro osłabił się o 5,0%. Nominalny efektywny kurs euro na koniec 2012 r. był na poziomie niższym o 0,4% w porównaniu do końca 2011 r.¹⁸²

W 2012 r. kurs złotego umocnił się względem głównych walut: o 9,3% wobec euro, o 8,9% wobec dolara amerykańskiego i o 7,7% wobec franka szwajcarskiego. Nominalny efektywny kurs złotego wzrósł w 2012 r. o 7,9%¹⁸³.

Oslabienie kursu złotego w I połowie 2012 r. było jednym z czynników, które kształtowały podwyższoną inflację. W II połowie 2012 r. narastająca aprecjacja złotego ograniczała inflację i wiązała się z wyższym w tym okresie napływem kapitału na rynki wschodzące, w tym do Polski. W 2012 r. NBP nie przeprowadzał interwencji na rynku walutowym.

Wykres 102. Kursy walut PLN/USD i PLN/EUR

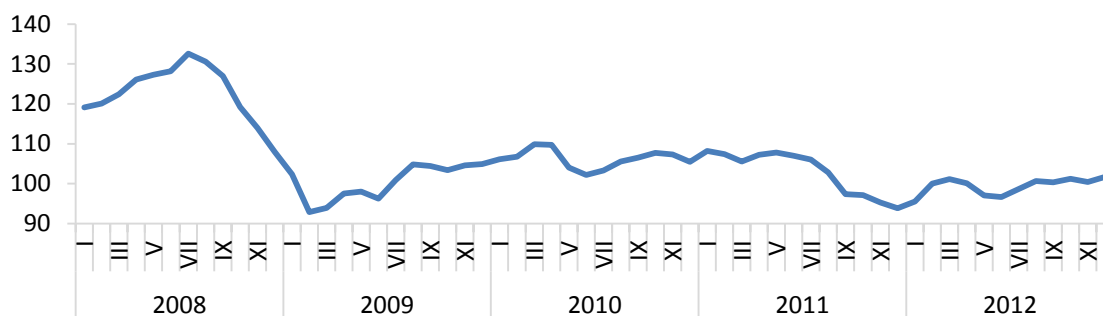
Źródło: dane NBP.

¹⁸¹ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 31.

¹⁸² EBC, *Raport roczny 2012 r.*, (2013), Frankfurt, s. 25-26.

¹⁸³ NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej*, (2013), Warszawa, s. 39.

Wykres 103. Nominalny efektywny kurs walutowy (1999=100)

Źródło: dane EBC.

3. SEKTOR BANKOWY W POLSCE

CHARAKTERYSTYKA POLSKIEGO SEKTORA BANKOWEGO

Na koniec 2012 r. liczba krajowych banków komercyjnych w polskim sektorze bankowym wynosiła 45 wobec 47 w 2011 r. Zmniejszeniu o 2 uległa również liczba banków spółdzielczych, których było 572. Liczba oddziałów instytucji kredytowych w końcu 2012 r. wzrosła z 21 w 2011 r. do 25. W końcu 2012 r. w relacji do 2011 r. wystąpił wzrost liczby oddziałów banków do poziomu 7527 (o 6,1%).

Tabl. 54. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego w Polsce

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
Banki komercyjne	49	47	45
Banki spółdzielcze	576	574	572
Oddziały instytucji kredytowych	21	21	25
Oddziały sieci bankowej	6 933	7 092	7 527
Filie, ekspozytury i inne placówki obsługi klienta	7 246	6 802	6 091
Zatrudnienie	176 916	176 658	175 094

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 22.

Udział pięciu największych banków w aktywach ogółem wzrósł w 2012 r. w relacji do 2011 r. o 0,7 p. proc. Odnotowano natomiast spadek udziału wartości depozytów tych banków w depozytach ogółem dla całego sektora w relacji do roku poprzedniego o 1,2 p. proc. Udział należności sektora niefinansowego ogółem w pięciu największych bankach w 2012 r. pozostał na tym samym poziomie, co w 2011 r. i wynosił 39,1%.

Tabl. 55. Udziały pięciu największych banków w sektorze bankowym

Wyszczególnienie	2010	2011	2012
	w %		
W aktywach ogółem	43,9	44,3	45,0
W depozytach ogółem	46,5	45,4	44,2
W kredytach dla sektora niefinansowego ogółem	39,2	39,1	39,1

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 22.

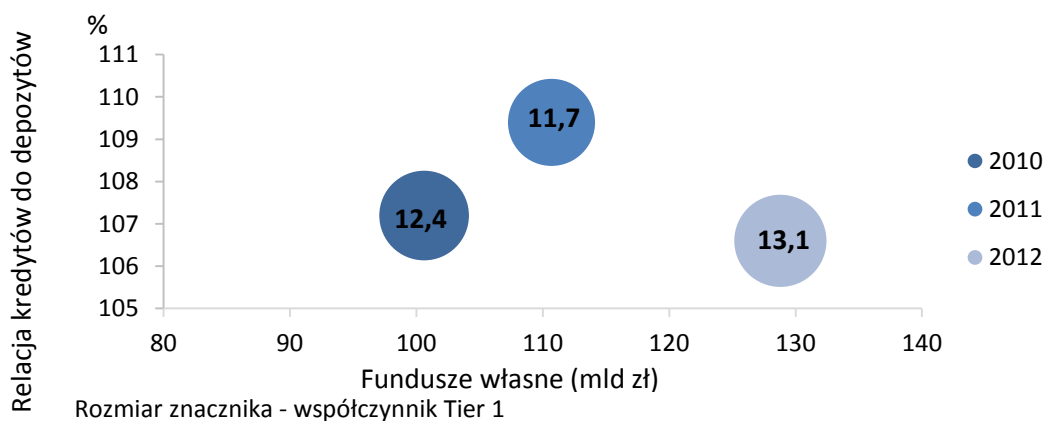
Współczynnik wypłacalności (*Capital Adequacy Ratio - CAR*) w polskim sektorze bankowym na koniec 2012 r. wyniósł 14,7% i wzrósł o 1,6 p. proc. w stosunku do końca 2011 r. Wszystkie banki utrzymywały współczynnik wypłacalności na poziomie przekraczającym ustawowe minimum, wynoszące 8,0%. Współczynnik wypłacalności wykazał wzrost w bankach komercyjnych z poziomu

13,1% w 2011 r. do 14,8% w 2012 r. W bankach spółdzielczych współczynnik wypłacalności wyniósł 13,8% i był wyższy o 0,4 p. proc. w relacji do 2011 r. Na koniec 2012 r. tylko 7 banków komercyjnych (wobec 15 w 2011 r.) oraz 107 banków spółdzielczych (wobec 132 w 2011 r.) wykazało współczynnik wypłacalności na poziomie niższym niż 12%¹⁸⁴.

W 2012 r. sektor bankowy charakteryzował się znaczącym wzrostem funduszy własnych, których poziom wzrósł o 16,5% w relacji do roku poprzedniego, osiągając poziom 128,9 mld zł. W całym sektorze bankowym spełniony był wymóg minimalnych funduszy własnych, natomiast w 2011 r. trzy banki spółdzielcze nie spełniały tego wymogu.

Zwiększenie funduszy własnych w 2012 r. przyczyniło się do wzrostu współczynnika Tier 1¹⁸⁵ do poziomu 13,1% z 11,7% w 2011 r., w tym ponad 90% banków posiadało ten współczynnik na poziomie wyższym niż 9%. Wraz ze wzmocnieniem pozycji kapitałowej banków w Polsce w 2012 r. odnotowano niższy poziom relacji kredytów do depozytów, który to współczynnik wyniósł 106,5% wobec 109,4% w 2011 r. Świadczyło to o niższym zapotrzebowaniu na środki finansowe pozyskiwane z kredytów, co wiązało się również z osłabieniem dynamiki akcji kredytowej w tym okresie.

Wykres 104. Pozycja kapitałowa sektora bankowego w Polsce

Źródło: opracowanie na podstawie: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 27.

Dla celów wzmocnienia bazy kapitałowej sektora bankowego KNF wydał zalecenia¹⁸⁶ odnośnie podziału zysku za 2012 r. W zaleceniu tym wskazano, aby dywidendy były wypłacane wyłącznie przez banki, które spełniają określone kryteria, m.in. współczynnik wypłacalności powyżej 12%, a współczynnik Tier 1 powyżej 9%.

Udział zysku zatrzymanego w 2012 r. w całym sektorze wyniósł 72%, wobec 45% w 2011 r. Udział zysku zatrzymanego był wyższy w bankach spółdzielczych i kształtował się w 2012 r. na poziomie 95%, natomiast w bankach komercyjnych wyniósł 70%.

¹⁸⁴ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 28.

¹⁸⁵ Współczynnik wypłacalności Core Tier 1 obliczany jest jako relacja skorygowanych funduszy podstawowych do wartości aktywów ważonych ryzykiem. Więcej na ten temat: KNF, *Najnowsze kierunki zmian w regulacjach bankowych*, www.knf.gov.pl

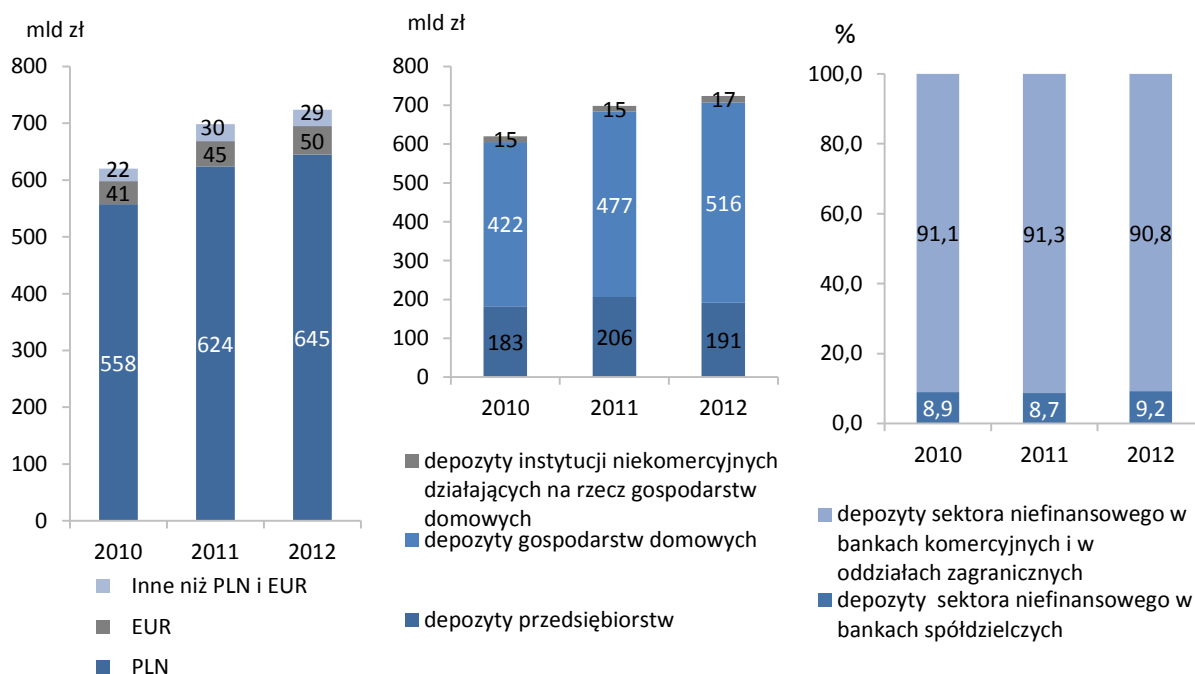
¹⁸⁶ KNF, *Stanowisko KNF w sprawie polityki dywidendowej instytucji finansowych*, z dnia 28 listopada 2012 r., (2012), Warszawa.

DEPOZYTY

Depozyty sektora niefinansowego, a także instytucji rządowych oraz pozarządowych na koniec 2012 r. wynosiły łącznie 783,8 mld zł, przy kwocie 747,6 mld zł w 2011 r. W strukturze depozytów przeważały te od sektora niefinansowego; w 2012 r. stanowiły 92,4%. Całość wartości depozytów sektora niefinansowego wyniosła 724,0 mld zł, co oznaczało wzrost o 3,6% w porównaniu z rokiem poprzednim. Tempo wzrostu wartości depozytów w 2012 r. zmniejszyło się w porównaniu do roku 2011 r. o 9,6 p. proc.

Analogicznie jak w latach poprzednich, w strukturze depozytów sektora niefinansowego przeważały depozyty gospodarstw domowych, a ich wartość wyniosła 516,0 mld zł i była wyższa o 8,1% niż w 2011 r. Depozyty przedsiębiorstw zmniejszyły swoją wartość o 14,7 mld zł i wynosiły 191,3 mld zł. Na spadek depozytów przedsiębiorstw wpłynęło osłabienie gospodarcze, pogorszenie koniunktury, a wraz z tym sytuacji finansowej przedsiębiorstw.

Wykres 105. Wartość i struktura walutowa depozytów sektora niefinansowego

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 60.

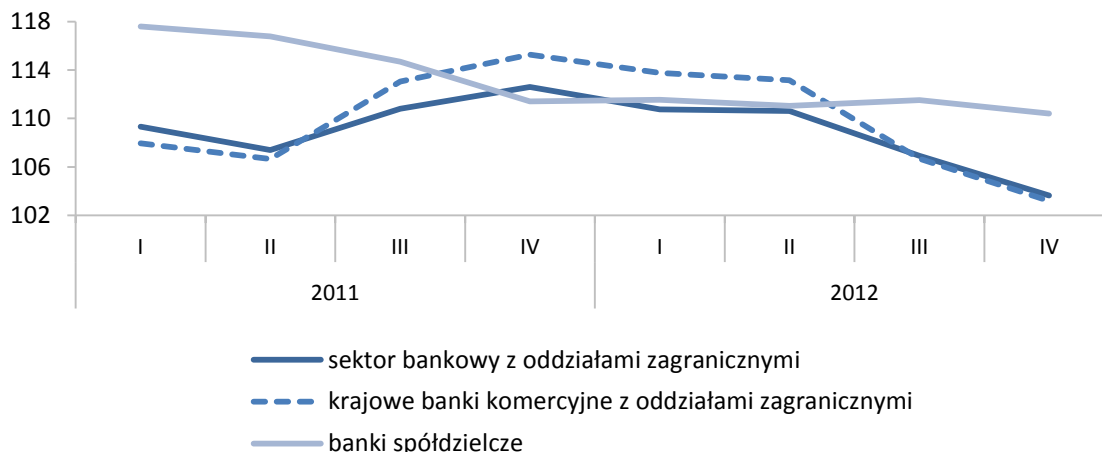
W strukturze depozytów przeważały depozyty w walucie krajowej, których udział w depozytach ogółem w 2012 r. wyniósł 89,1%. Depozyty utrzymywane w euro stanowiły 6,9% w strukturze depozytów sektora niefinansowego. Przeważająca część depozytów utrzymywana była w bankach komercyjnych, w których ulokowanych było 90,8% wszystkich depozytów sektora niefinansowego. Ich udział w strukturze zmniejszył się o 0,5 p. proc. w relacji do 2011 r.

Dynamika depozytów sektora niefinansowego była najwyższa w relacji do analogicznego okresu roku poprzedniego w I i II kwartale 2012 r. i wynosiła odpowiednio 110,7 i 110,6. Najwyższy przyrost depozytów w tym okresie odnotowano w krajowych bankach komercyjnych wraz z oddziałami zagranicznymi. W grupie tych podmiotów dynamika wyniosła w I kwartale 113,8, a w II kwartale kształtowała się na poziomie 113,1.

Tempo wzrostu depozytów w sektorze niefinansowym w 2012 r. zmniejszyła się w III i IV kwartale i wynosiła odpowiednio 106,9 i 103,6. Ograniczenie tempa przyrostu depozytów

odnotowano w grupie komercyjnych banków krajowych wraz z oddziałami zagranicznymi. Na koniec 2012 r. dynamika depozytów dla tej grupy podmiotów w relacji do roku poprzedniego wynosiła 103,2. Banki spółdzielcze utrzymały relatywnie stabilny poziom przyrostu depozytów ogółem, który był wyższy niż 10% w całym roku.

**Wykres 106. Dynamika depozytów sektora niefinansowego
(analogiczny okres roku poprzedniego=100)**

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

KREDYTY

W portfelu kredytowym banków w 2012 r. wartość kredytów brutto wynosiła 935,2 mld zł, w tym 810,4 mld zł stanowiły kredyty sektora niefinansowego. Odnotowano zmniejszenie udziału kredytów walutowych z 40,3% w 2011 r. do 36,0% w 2012 r. Wartość kredytów dla gospodarstw domowych w 2012 r. wynosiła 533,2 mld zł, a dla przedsiębiorstw 272,3 mld zł. Wyższym tempem wzrostu w obszarze kredytów dla sektora niefinansowego charakteryzowały się przedsiębiorstwa. Odnotowano wzrost wartości kredytów dla przedsiębiorstw o 2,9% w relacji do 2011 r. Kredyty dla gospodarstw domowych zwiększyły swą wartość jedynie o 0,2%.

Na obniżenie tempa wzrostu kredytów dla gospodarstw domowych w 2012 r. wpływ miało zmniejszenie wartości kredytów konsumpcyjnych o 5,3% oraz niski wzrost kredytów mieszkaniowych (jedynie o 0,9%). W strukturze kredytów mieszkaniowych odnotowano spadek kredytów walutowych o 9,9%, natomiast banki udzielały więcej kredytów złotych, których wartość wzrosła o 18,4% w porównaniu z 2011 r. Tempo wzrostu wartości kredytów mieszkaniowych w 2012 r. było uzależnione od sytuacji na rynku nieruchomości oraz regulacji dotyczących ograniczania ryzyka związanego z udzielaniem kredytów walutowych.

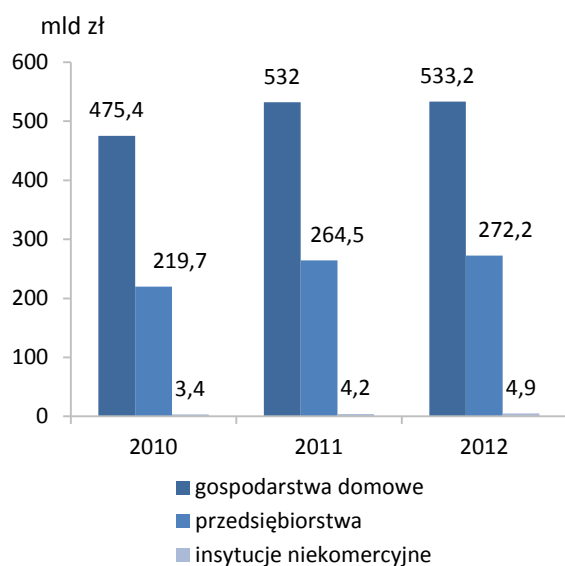
W 2012 r. odnotowano zmniejszenie udzielonych kredytów w ramach Programu Rodzina na Swoim (PRnS). Liczba udzielonych kredytów w ramach tego programu wynosiła 45,8 tys. wobec 51,3 tys. w 2011 r. Wiązało się to również ze spadkiem wartości udzielonych kredytów w ramach PRnS w 2012 r. o 2,3 mld zł w relacji do roku poprzedniego¹⁸⁷.

¹⁸⁷ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 45-46.

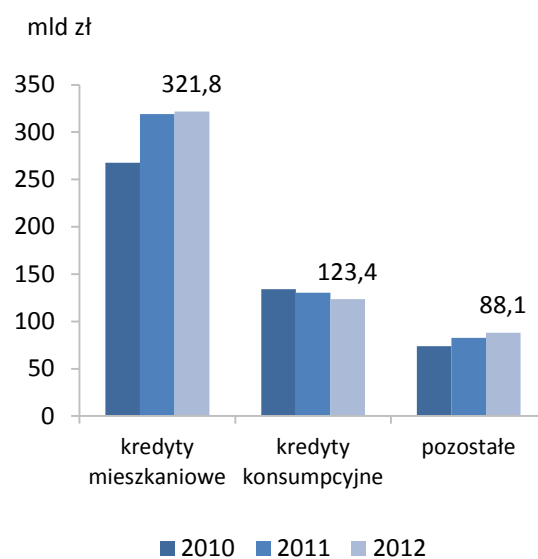
Zmniejszyła się wartość kredytów konsumpcyjnych z 130,3 mld zł do 123,4 w 2012 r. Najwyższy spadek w strukturze kredytów konsumpcyjnych odnotowano dla kredytów samochodowych (o 16,1%) oraz kredytów ratalnych (o 10,4%)¹⁸⁸. Stwierdzono natomiast wzrost o 6,5% wartości „kredytów pozostałych”, wynikający ze zwiększenia wartości pozostałych kredytów operacyjnych (związanych z jednoosobową działalnością gospodarczą) o 14,4%.

Kredyty dla przedsiębiorstw w 2012 r. wzrosły o 2,9%, a ich wartość wyniosła na koniec roku 272,2 mld zł. Wyższe tempo przyrostu wartości udzielonych kredytów stwierdzono dla małych i średnich przedsiębiorstw, dla których kredyty wzrosły o 3,6% i ukształtowały się na poziomie 164,8 mld zł. Analogicznie jak w poprzednich latach, w strukturze kredytów dla przedsiębiorstw przeważały kredyty operacyjne, których wartość odznaczała się najwyższym tempem wzrostu, wynoszącym 8,3%. Wartość kredytów dla przedsiębiorstw dużych wynosiła 107,4 mld zł na koniec 2012 r., co stanowiło 39,5% wartości bilansowej brutto kredytów ogółem udzielonych przedsiębiorstwom. Udział tych kredytów w kredytach ogółem przedsiębiorstw był niższy o 0,5 p. proc. od poziomu notowanego w 2011 r. Wartość kredytów dla dużych przedsiębiorstw w 2012 r. wzrosła o 1,8% w relacji do 2011 r. Najwyższą dynamikę w strukturze kredytów dla tych przedsiębiorstw stwierdzono w zakresie kredytów udzielonych na zakupy nieruchomości (9,5%).

Wykres 107. Wartość bilansowa brutto kredytów sektora niefinansowego

Wykres 108. Kredyty dla gospodarstw domowych

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

Kredyty udzielone w 2012 r. przedsiębiorstwom z branży przetwórstwa przemysłowego, handlu, obsługi nieruchomości oraz budownictwa stanowiły 75,0% wartości kredytów dla przedsiębiorstw ogółem (w 2011 r. udział ten wyniósł 77,2%).

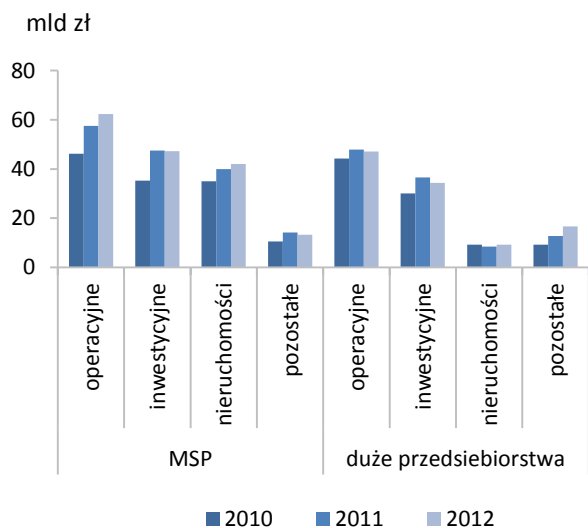
W 2012 r. podobnie jak w poprzednich okresach przeważały kredyty udzielone przedsiębiorstwom przetwórstwa przemysłowego, a ich wartość zmniejszyła się z 67,9 mld zł w 2011 r. do 66,1 mld zł. Najwyższy udział w kredytach udzielonych przedsiębiorstwom przetwórstwa przemysłowego stanowiła branża spożywcza (16,0 mld zł). Udział ten wyniósł 24,2%

¹⁸⁸ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 46.

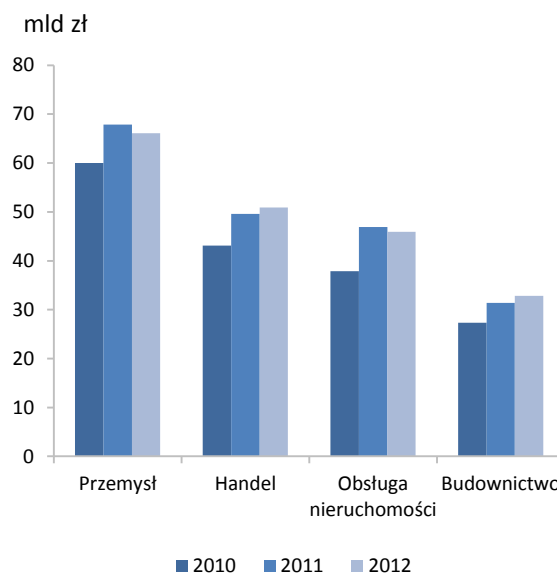
w wartości kredytów dla przedsiębiorstw z branży przetwórstwa przemysłowego. Wartość kredytów przedsiębiorstw z branży spożywczej w 2012 r. wzrosła o 3,2%.

Najwyższy wzrost kredytowania przedsiębiorstw w 2012 r. odnotowano w budownictwie o 4,3% (do 32,8 mld zł) oraz w branży związanej z handlem o 2,6% (do 50,9 mld zł).

Wykres 109. Kredyty dla przedsiębiorstw

Wykres 110. Kredyty dla przedsiębiorstw według wybranych branż

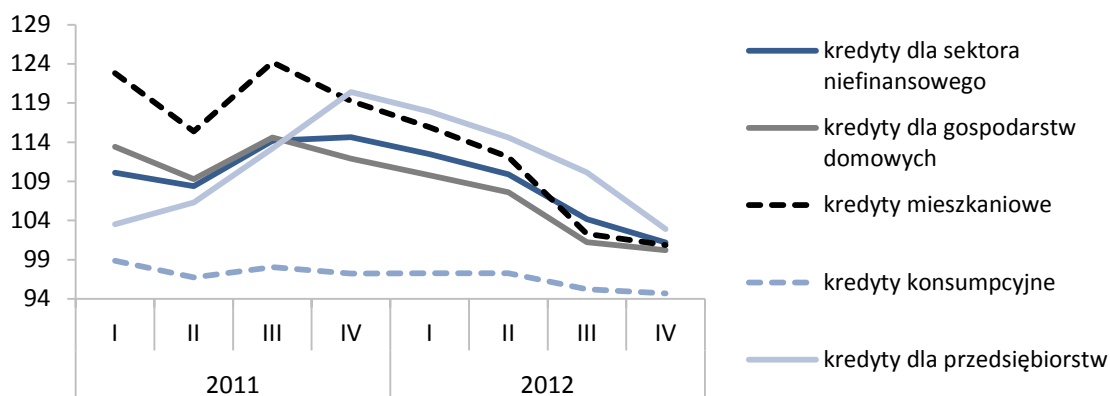

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 41-42.

Od początku 2012 r. trend wartości udzielonych kredytów dla sektora niefinansowego był malejący. Najwyższą dynamikę wzrostu w 2012 r. odnotowano w I kwartale, wyniosła ona dla całego sektora niefinansowego 112,5 w relacji do analogicznego okresu roku poprzedniego.

Najwyższy spadek dynamiki akcji kredytowej w 2012 r. odnotowano dla gospodarstw domowych, dla których dynamika w I kwartale wynosiła ona 109,8 i spadła do poziomu 100,2 na koniec IV kwartału. Na zmniejszenie przyrostu kredytów wpływ miał niski poziom dynamiki dla kredytów konsumpcyjnych, który w całym 2012 r. kształtował się na poziomie poniżej 100,0. Ponadto, na wyhamowanie dynamiki kredytowania gospodarstw domowych wpływ miało również znaczące ograniczenie tempa przyrostu kredytów mieszkaniowych z 115,9 w I kwartale do 100,9 w IV kwartale. Przyrost wartości kredytów dla przedsiębiorstw charakteryzował trend malejący w 2012 r. z poziomu 117,9 w I kwartale do 102,9 w IV kwartale.

**Wykres 111. Dynamika kredytów sektora niefinansowego
(analogiczny okres roku poprzedniego=100)**

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

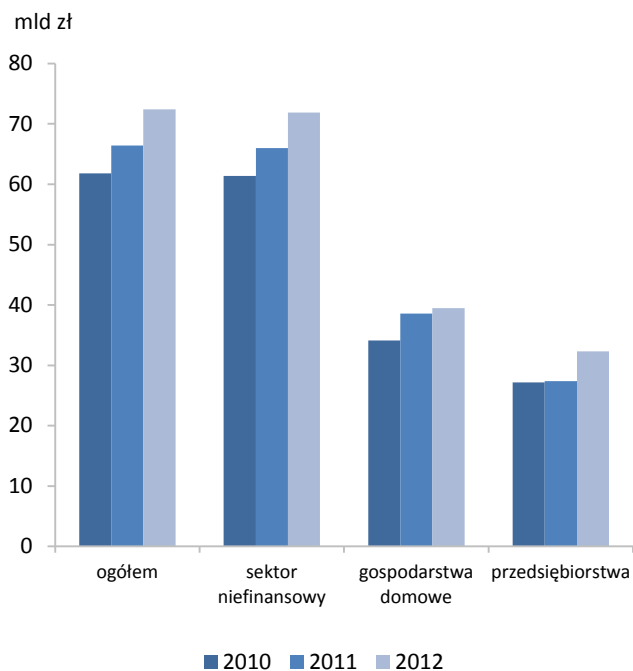
KREDYTY ZAGROŻONE

W 2012 r. odnotowano wzrost wartości kredytów zagrożonych o 9,0% do poziomu 72,4 mld zł. Kredyty zagrożone sektora niefinansowego stanowiły 99,3% kredytów zagrożonych ogółem, a ich wartość kształtowała się na poziomie 71,7 mld zł. Kredyty zagrożone w sektorze niefinansowym były wyższe o 8,6% niż w roku poprzednim.

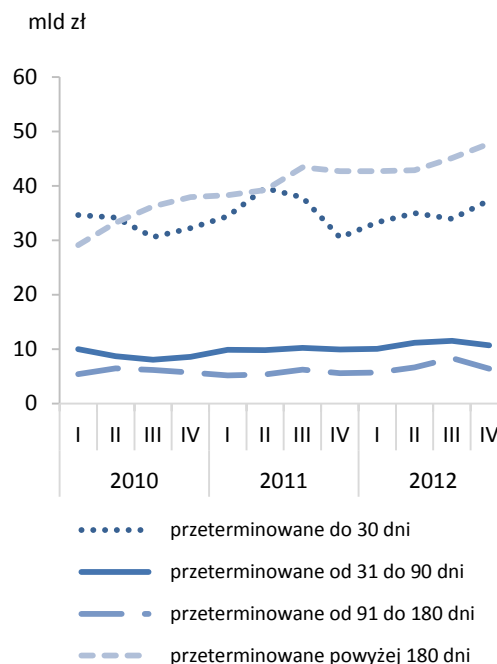
Najwyższy udział w kredytach zagrożonych sektora niefinansowego stanowiły kredyty dla gospodarstw domowych (55,1%). Wartość tych kredytów w 2012 r. wynosiła 39,5 mld zł i wzrosła o 1,0 mld zł w relacji do roku poprzedniego. Wyższe tempo wzrostu kredytów zagrożonych w 2012 r. odnotowano dla przedsiębiorstw. Wartość kredytów zagrożonych w tej grupie wzrosła o 17,0 w relacji do 2011 r. i wynosiła 32,1 mld zł.

W strukturze kredytów przeterminowanych na koniec 2012 r. przeważała grupa kredytów niespłacanych powyżej 180 dni o wartości 47,7 mld zł, a ich udział stanowił 46,6% (48,1% w 2011 r.). Drugą grupą kredytów w strukturze kredytów przeterminowanych były te, w których opóźnienia w zapłacie nie były dłuższe niż 30 dni a ich wartość wyniosła 37,5 mld zł. Udział ich w całości przeterminowanych kredytów wyniósł 36,6% na koniec 2012 r. (34,3% w 2011 r.).

Wykres 112. Wartość kredytów zagrożonych według wybranych kategorii

Wykres 113. Wartość kredytów zagrożonych ogółem według opóźnień w spłacie

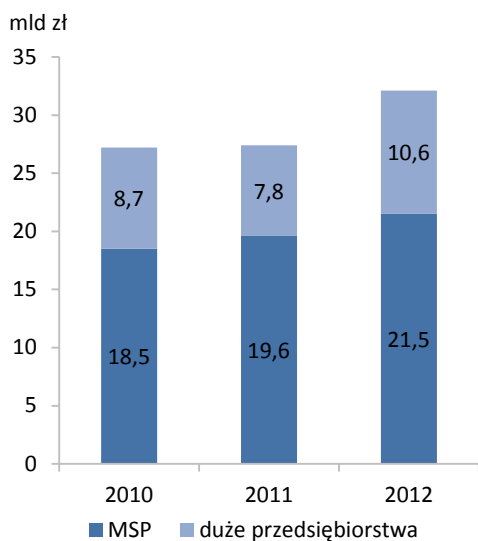
Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

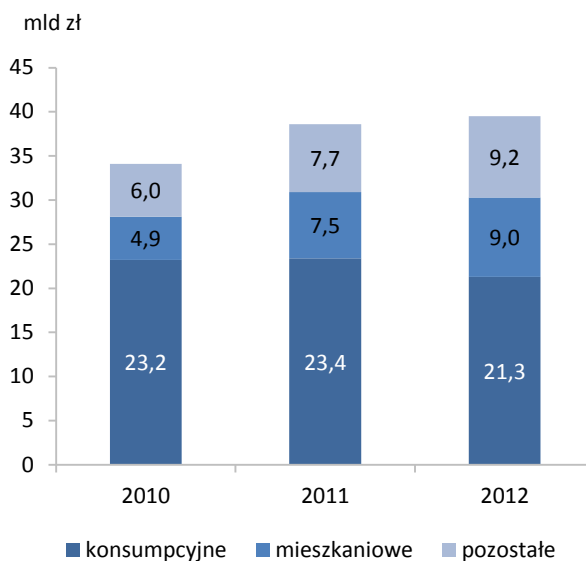
W strukturze kredytów zagrożonych gospodarstw domowych przeważały kredyty konsumpcyjne, których udział w kredytach gospodarstw domowych wyniósł 53,9%. Wartość tych kredytów zmniejszyła się w 2012 r. o 2,1 mld zł do poziomu 21,3 mld zł, a w strukturze kredytów zagrożonych dla gospodarstw domowych udział tej kategorii zmniejszył się o 6,9 p. proc. w relacji do roku poprzedniego. Stwierdzono natomiast znaczący wzrost wartości zagrożonych kredytów mieszkaniowych, do poziomu 9,0 mld zł (o 21,0%).

W strukturze zagrożonych kredytów dla przedsiębiorstw przeważały wartościowo kredyty udzielone MSP. W 2012 r. wynosiły one 21,5 mld zł. Kredyty zagrożone dla MSP zwiększyły się o 1,9 mld zł, odnotowując wzrost o 9,7% w relacji do roku poprzedniego, a w przedsiębiorstwach dużych były wyższe o 2,7 mld zł (ich wartość była wyższa o 35,2%).

Wykres 114. Zagrożone kredyty przedsiębiorstw

Wykres 115. Zagrożone kredyty gospodarstw domowych

Uwaga: na podstawie danych miesięcznych, stan na koniec kwartału.

Źródło: dane KNF.

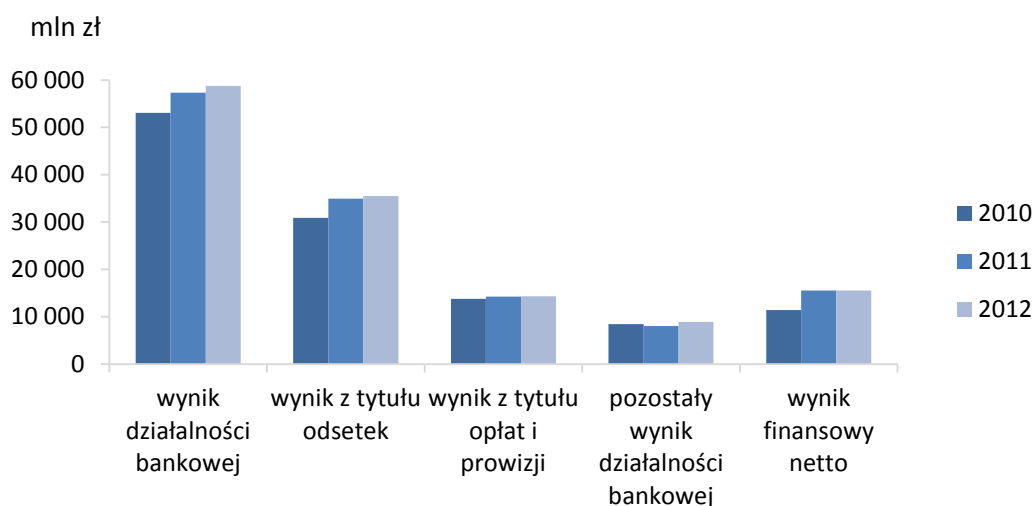
WYNIKI FINANSOWE BANKÓW

Wynik finansowy sektora bankowego w 2012 r. wyniósł 15,5 mld zł, odnotowując zbliżony poziom do uzyskanego w 2011 r. Wynik netto banków komercyjnych w 2012 r. wzrósł o 0,2%, natomiast banków spółdzielczych o 8,8%. Wyższy wynik finansowy netto w 2012 r. odnotowano w 413 podmiotach, których udział w aktywach sektora bankowego wyniósł 57,2%. W końcu 2012 r. 3 banki komercyjne (wobec 6 w 2011 r.) oraz 4 banki spółdzielcze (wobec 1 w 2011 r.) wykazały stratę netto. Łączna strata była niższa niż w roku poprzednim i wynosiła 0,3 mld zł (0,5 mld zł w 2011 r.). Łączny udział banków oraz oddziałów instytucji kredytowych w aktywach całego sektora, które w 2012 r. osiągnęły stratę, wyniósł 8,0%¹⁸⁹.

W 2012 r. główną determinantą wzrostu wyniku finansowego było zwiększenie pozostałego wyniku działalności bankowej o 11,0% w relacji do roku poprzedniego, a następnie wyniku z tytułu odsetek o 1,4%. W latach 2010-2011 głównym czynnikiem wzrostu wyniku finansowego był wzrost wyniku z tytułu odsetek. Jego mniejsze znaczenie w kształtowaniu wyniku finansowego sektora bankowego w 2012 r. wynikało z utrzymania się dynamiki przychodów odsetkowych na stabilnym poziomie (wzrost o 10,1%), przy wyższym przyroście kosztów odsetkowych o 20,2%. Koszty działania w sektorze bankowym w 2012 r. kształtowały się na poziomie 27,8 mld zł i wzrosły o 4,1%, a ich dynamika była zbliżona do roku poprzedniego (104,7 w 2011 r.).

¹⁸⁹ KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 32-33.

Wykres 116. Wyniki finansowe sektora bankowego

Źródło: KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 32.

4. SEKTOR UBEZPIECZENIOWY W POLSCE

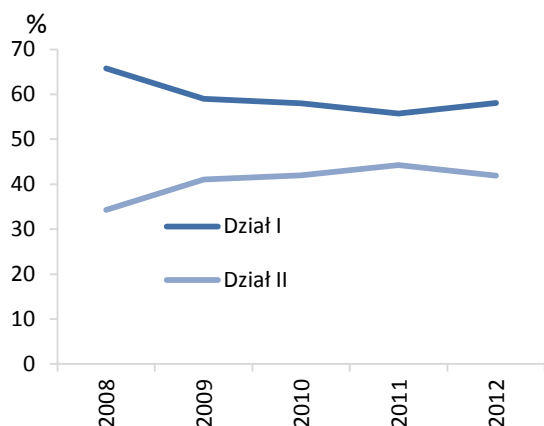
SYTUACJA SEKTORA UBEZPIECZEŃ

Na koniec 2012 r. 60 krajowych zakładów ubezpieczeń posiadało zezwolenie na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej w Polsce, z tego 29 zakładów ubezpieczeń na życie, 30 zakładów pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych i 1 zakład reasekuracji. Notyfikację na działalność w Polsce w ramach swobody świadczenia usług na koniec czwartego kwartału 2012 r. posiadały 583 zagraniczne zakłady ubezpieczeń, a 23 zagraniczne zakłady prowadziły swoją działalność poprzez oddział (w tym jeden zakład reasekuracji)¹⁹⁰.

Wyniki finansowe zakładów ubezpieczeń w 2012 r. były korzystniejsze niż w roku poprzednim. Lepsze wyniki niż przed rokiem uzyskały zarówno zakłady ubezpieczeń na życie (dział I), jak i zakłady pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych (dział II). Wynik finansowy netto ogółem był wyższy w skali roku o 10,4%, przy czym w dziale I wzrósł o 11,0%, a w dziale II o 9,8%. Składka przypisana brutto ogółem wzrosła o 9,7%, przy czym w dziale I o 14,3%, a w dziale II o 3,9%.

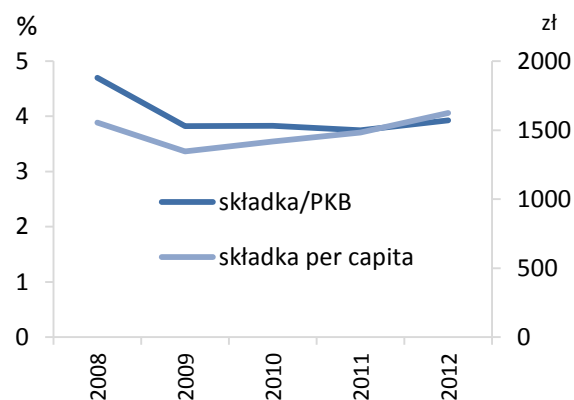
¹⁹⁰ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 6.

Wykres 117. Struktura składki przypisanej brutto według działów ubezpieczeń

Źródło: dane KNF.

Wykres 118. Udział składki przypisanej brutto w PKB (lewa oś) i składki *per capita* (prawa oś)

Źródło: opracowanie na podstawie danych KNF, GUS.

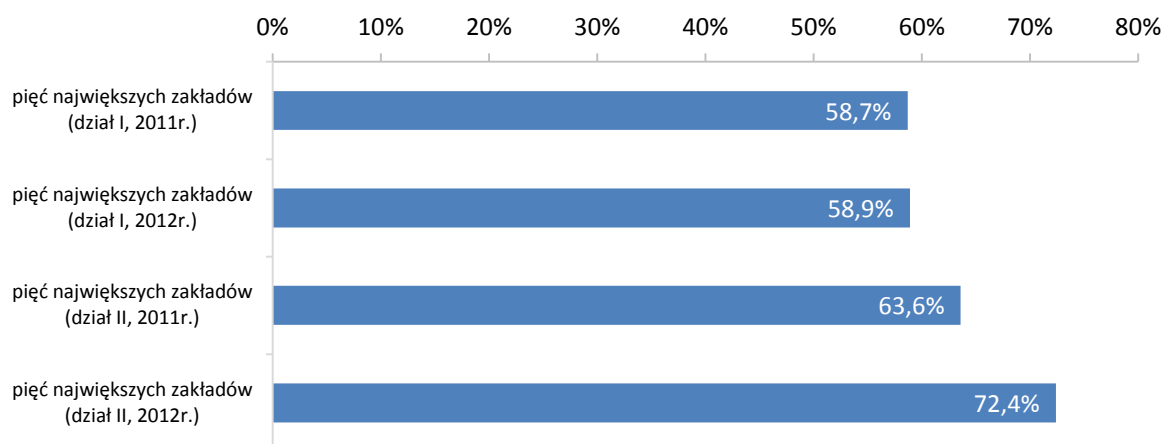
Łączna wartość zebranych na świecie składek ubezpieczeniowych na życie wyniosła 2 620,9 mld USD wobec 2 611,7 mld USD w 2011 r., natomiast w sektorze pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych (*non-life*) zbiór składki wyniósł 1 991,7 mld USD wobec 1 954,4 mld USD zebranych w poprzednim roku¹⁹¹. Relacja składki przypisanej brutto do PKB w Polsce wyniosła 3,9% i wzrosła o 0,1 p. proc. w stosunku do 2011 r. Poziom tej relacji był niższy niż w krajach Europy Zachodniej, gdyż relacja składki ubezpieczeniowej do PKB kształtuje się tam na poziomie 9% – 13%. W Polsce składka *per capita* wzrosła również w 2012 r. i osiągnęła 1625 zł na mieszkańca. W strukturze działowej polskiego sektora ubezpieczeń, mierzonej wielkością składki przypisanej brutto, dominował od 2005 r. dział I, przy czym najwyższy udział tego działu wystąpił w 2008 r., potem stopniowo zmniejszał się do końca 2011 r., a w 2012 r. znowu wzrósł i wyniósł 58,1% składki ogółem.

STRUKTURA UBEZPIECZEŃ WEDŁUG DZIAŁÓW

Sektor ubezpieczeń w Polsce odznacza się dość dużą koncentracją, gdyż udział pięciu największych towarzystw ubezpieczeniowych w składce przypisanej brutto działu I wyniósł 58,9% w 2012 r. (wobec 58,7% w 2011 r.), a w dziale II 72,4% (wobec 63,6% w 2011 r.). Wzrost koncentracji w dziale II został spowodowany przejęciami własnościowymi na rynku ubezpieczeń.

¹⁹¹ Swiss Re, *World insurance in 2012*, no 3/2013, (2013), Zurych, s. 1, 33.

Wykres 119. Udział w składce przypisanej ogółem w 2012 r.

Źródło: dane KNF.

Tabl. 56. Podstawowe dane o sektorze ubezpieczeń

Wyszczególnienie	Dział I					Dział II				
	2008	2009	2010	2011	2012	2008	2009	2010	2011	2012
	w mld zł									
Składka przypisana brutto	40,0	30,3	31,4	31,8	36,4	20,3	21,1	22,7	25,3	26,3
Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto	19,4	27,7	22,6	26,1	25,9	10,2	12,5	14,2	13,7	14,0
Wynik finansowy netto	2,5	4,0	3,6	2,9	3,2	3,3	2,6	3,1	3,1	3,4
Wynik techniczny ¹⁹²	3,5	4,2	3,6	3,3	3,5	0,7	-0,3	-1,3	0,3	0,7

Źródło: dane KNF.

Wynik techniczny ogółem był w 2012 r. wyższy niż w 2011 r., co wiązało się z poprawą wyników zarówno w dziale ubezpieczeń na życie, jak i w dziale pozostałych ubezpieczeń osobowych i ubezpieczeń majątkowych.

W dziale ubezpieczeń na życie odnotowano wzrost wyniku technicznego o 3,4% w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego. Główną przyczyną osiągnięcia wyższych wyników w dziale I był wynik z działalności lokacyjnej¹⁹³. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń o wzroście wyniku technicznego zdecydował przede wszystkim wyższy wynik w ubezpieczeniach grupy 5 (wypadkowe i chorobowe) w dziale I. W portfolio ubezpieczeń działu I nadal dominują ubezpieczenia grupy 1 (na życie). Obserwowany jest powrót do ubezpieczeń związanych z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi – grupa 3 (na życie związane z funduszem kapitałowym) i wzrost składki w tej grupie. Jednakże wzrost wypłaconych świadczeń w tej grupie w 2012 r. spowodował spadek wyniku technicznego.

¹⁹² Wynik uzyskany przez zakład ubezpieczeń z podstawowej działalności ubezpieczeniowej. Stanowi różnicę pomiędzy przychodami ze składek a wypłaconymi świadczeniami i zmianami stanu rezerw techniczno-ubezpieczeniowych na pokrycie przyszłych świadczeń.

¹⁹³ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 17.

Tabl. 57. Przebieg ubezpieczeń w najważniejszych ryzykach działu I

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej	31,8	36,3	26,1	25,9	3,3	3,5
w tym:						
Gr. 1 – Ubezpieczenia na życie	16,8	19,4	18,4	17,4	1,2	1,3
Gr. 3 – Ubezpieczenia na życie, związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym	10,3	12,0	5,8	6,7	0,6	0,5
Gr. 5 – Ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe	4,4	4,7	1,7	1,7	1,4	1,6

Źródło: dane KNF.

W 2012 r. w dziale ubezpieczeń majątkowych i pozostałych osobowych wypracowany został zysk techniczny w wysokości 0,7 mld zł (w 2011 r. zysk techniczny na poziomie 0,3 mld zł).

W dziale II do osiągnięcia zysku technicznego przyczyniła się bardziej wyższa dynamika składki przypisanej brutto niż wartość odszkodowań i świadczeń wypłaconych brutto. Z punktu widzenia wyników w poszczególnych grupach ubezpieczeń w dziale II, o poprawie wyniku technicznego zadecydował znaczny wzrost zysku technicznego w grupie 3 (ubezpieczenia casco pojazdów lądowych) oraz ograniczenie straty w grupie 10 (ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych). W tej ostatniej grupie nastąpił też znaczący wzrost składki przypisanej brutto. W ubezpieczeniach komunikacyjnych, tj. OC komunikacyjnego (grupa 10) oraz auto-casco (grupa 3), jak również w ubezpieczeniach szkód spowodowanych żywiołami odnotowano spadek wypłaconych świadczeń i odszkodowań. Istotne zwiększenie wartości wypłaconych odszkodowań nastąpiło w ubezpieczeniach pozostałych szkód rzeczowych, będących konsekwencją zwiększonej liczby szkód wynikających ze zniszczenia upraw spowodowanego przymrozkami¹⁹⁴. W dziale II nadal dominują ubezpieczenia komunikacyjne, które stanowią 56,8% ogółu zebranej składki w tym dziale.

¹⁹⁴ KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 13.

Tabl. 58. Przebieg ubezpieczeń w najważniejszych ryzykach działu II

Wyszczególnienie	Składki przypisane brutto		Odszkodowania i świadczenia wypłacone brutto		Wynik techniczny	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
	mld zł					
Ogółem z działalności bezpośredniej	24,8	25,7	13,5	13,8	0,3	0,7
w tym:						
Gr. 3 – Ubezpieczenia casco pojazdów lądowych	5,8	5,6	3,7	3,4	0,3	0,7
Gr. 10 – Ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej wynikającej z posiadania pojazdów lądowych	8,6	8,9	5,5	5,4	-0,6	-0,4
w tym obowiązkowe OC posiadaczy pojazdów mechanicznych	8,4	8,7	5,3	5,3	x	x
Razem ubezpieczenia komunikacyjne	14,4	14,5	9,2	8,8	-0,3	0,3
Gr. 8 – Ubezpieczenia szkód spowodowanych żywiołami	2,8	2,9	1,4	1,1	0,2	0,2
Gr. 9 – Ubezpieczenia pozostałych szkód rzeczowych	2,0	2,2	0,9	1,3	0,01	-0,1

Źródło: dane KNF.

Wypłacalność sektora ubezpieczeń kształtuje się na bezpiecznym poziomie. W końcu 2012 r. wszystkie zakłady ubezpieczeń spełniały wymóg pokrycia marginesu wypłacalności/kapitału gwarancyjnego środkami własnymi oraz pokrycia rezerw techniczno-ubezpieczeniowych aktywami. Wysokość wskaźników monitorujących wypłacalność zakładów ubezpieczeń kształtowała się na poziomie ponad trzykrotnie wyższym od obowiązujących przepisów prawnych. Świadczy to o utrzymywaniu wysokich nadwyżek środków własnych w celu pokrycia ustawowych parametrów wypłacalności. Stan taki jest niezbędny ze względu na to, że na początku 2014 r. planowane jest wejście w życie unijnej dyrektywy *Solvency II* (Wypłacalność II), która zwiększy wymogi kapitałowe w zależności od profilu ryzyka, na jakie narażone są zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji w związku z prowadzoną przez nie działalnością. Przewiduje się, że względu na spowolniony proces legislacyjny, przesunięcie implementacji Dyrektywy co najmniej do początku 2016 r.¹⁹⁵

Tabl. 59. Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej

Wyszczególnienie	Ogółem		Dział I		Dział II	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
	w %					
Wskaźnik monitorowania ^a	351,7	411,0	318,3	355,5	384,9	467,3
Wskaźnik pokrycia rezerw ^b	113,2	116,4	107,9	111,2	124,1	126,9

^a Relacja środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności do marginesu wypłacalności.

^b Relacja aktywów spełniających warunki ustawowe do rezerw techniczno-ubezpieczeniowych brutto.

Źródło: dane KNF.

¹⁹⁵ *Solvency II implementation date*, www.lloyds.com

5. RYNEK KAPITAŁOWY W POLSCE

RYNEK GŁÓWNY

W 2012 r. wartość rynkowa spółek notowanych na GPW kształtowała się na poziomie 734,0 mld zł, co oznaczało wzrost o 14,2% w relacji do 2011 r. Kapitalizacja spółek krajowych GPW w końcu 2012 r. wyniosła 523,4 mld zł i była wyższa o 17,3% w relacji do roku poprzedniego. Wartość rynkowa spółek zagranicznych wyniosła 210,7 mld zł w końcu 2012 r. i była wyższa o 7,1% niż w 2011 r.

Na koniec 2012 r. na Rynku Głównym GPW notowanych było 438 spółek (426 spółek w 2011 r.), w tym 43 spółki zagraniczne (39 na koniec 2011 r.). W 2012 r. na GPW odbyło się 19 debiutów wobec 38 w 2011 r. Liczba wycofań z rynku GPW wyniosła 7 w stosunku do 12 w roku poprzednim. Wzrosła koncentracja kapitalizacji spółek na GPW, gdyż kapitalizacja 5% największych spółek notowanych na GPW (w tej grupie było 20 spółek) stanowiła 52,2% łącznej kapitalizacji całej giełdy (wobec 49,9% w 2011 r.)¹⁹⁶.

Tabl. 60. Charakterystyka rynku kapitałowego w Polsce

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	Liczba notowanych spółek				
Spółki	374	379	400	426	438
w tym zagraniczne	25	25	27	39	43
Liczba debiutów	33	13	34	38	19
Liczba wycofań	10	8	13	12	7
Kapitalizacja (mln zł)					
Kapitalizacja spółek	465 115	715 822	796 482	642 863	734 048
Spółki krajowe	267 359	421 178	542 646	446 151	523 390
Spółki zagraniczne	197 756	294 643	253 836	196 712	210 657
Akcje					
Wartość obrotów ogółem (mln zł)	165 658	175 943	234 288	268 139	202 880
Wartość obrotów sesyjnych (mln zł)	160 358	166 696	206 857	250 589	187 555
Liczba transakcji na sesję	38 211	51 395	48 393	55 343	46 374

Źródło: GPW, *Podstawowe statystyki GPW.*, http://www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja

Średni poziom stopy wypłaconej dywidendy na rynku głównym GPW w 2012 r. wyniósł 3,9% i był wyższy niż w 2011 r. o 1,0 p. proc. Wśród notowanych spółek zagranicznych w 2012 r. średni poziom dywidendy wyniósł 2,9% w stosunku do 3,0% rok wcześniej.

W 2012 r. liczba transakcji przypadających na jedną sesję dla wszystkich spółek wynosiła 46,4 tys. i spadła o 16,1% w relacji do roku poprzedniego. Średnia wartość pojedynczej transakcji dokonywanej na GPW w 2012 r. kształtowała się na poziomie 17,6 tys. zł i była niższa o 1,7 tys. zł w porównaniu z rokiem 2011 r. Nie odnotowano spadku liczby transakcji dla spółek zagranicznych, natomiast w grupie tych przedsiębiorstw zmniejszyła się średnia wartość transakcji z 14,2 tys. w 2011 r. do poziomu 9,6 tys. zł w 2012 r.

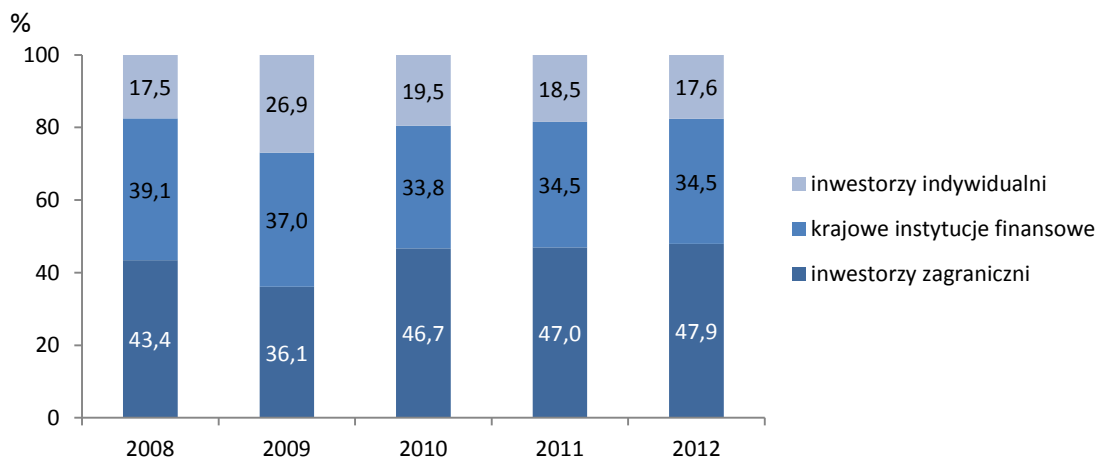
Na koniec 2012 r. liczba rachunków inwestycyjnych na głównym rynku GPW wynosiła łącznie 1509 tys. (przy 1498 tys. w roku poprzednim).

Największy udział w obrotach ogółem odnotowano dla spółek z indeksu WIG 20 - wyniósł on 79,7% (76,6% w 2011 r.). Najwyższy udział w obrotach akcji na rynku GPW w 2012 r. stwierdzono dla inwestorów zagranicznych, dla których wyniósł on 47,9% i był wyższy o 0,9 p. proc. w relacji

¹⁹⁶ GPW, *Biuletyn miesięczny, grudzień 2012 r.*, (2013), Warszawa, s. 8.

do roku poprzedniego. Udział krajowych instytucji finansowych w obrotach w 2012 r. spadł o 0,9 p. proc., natomiast udział inwestorów indywidualnych pozostał na tym samym poziomie. W 2012 r., tak jak w poprzednich latach, w obrotach akcjami przeważali brokerzy z Wielkiej Brytanii (ok. 57% w obrotach ogółem), a wśród instytucji krajowych - fundusze inwestycyjne i towarzystwa emerytalne.

Wykres 120. Udział inwestorów w obrotach giełdowych

Źródło: GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 1996-2012*, www.gpw.pl

Wartość obrotów na rynku głównym w 2012 r. wynosiła 202,9 mld zł¹⁹⁷, co oznaczało ich spadek o 24,3% w relacji do 2011 r. Średnie obroty na sesję w 2012 r. wyniosły 814,8 mln zł i były niższe o 253,5 mln zł niż w roku poprzednim¹⁹⁸. Średnie obroty roczne¹⁹⁹ dla indeksu WIG20 wyniosły 600,2 mln zł, wykazując spadek o 21,6% w relacji do 2011 r., natomiast dla mWIG40 kształtowały się na poziomie 92,3 mln zł i zmniejszyły się o 27,0%.

Wielkość indeksu WIG w ciągu 2012 r. wzrosła z poziomu 37 595 pkt w końcu 2011 r. do poziomu 47 461 pkt w końcu 2012 r. Stopa zwrotu z WIG w 2012 r. kształtowała się na poziomie 26,2% (wobec ujemnej stopy na poziomie 20,8% w 2011 r.).

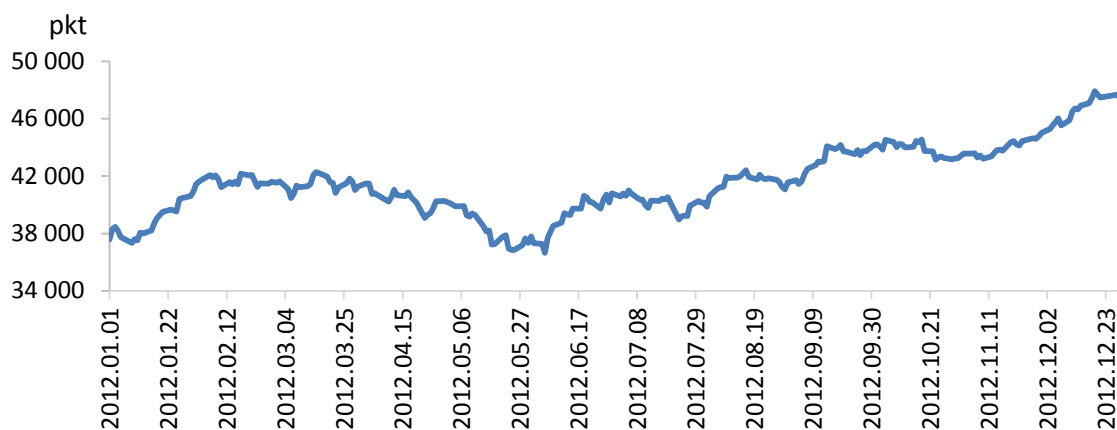
Najniższy poziom indeksu WIG odnotowano w II kwartale 2012 r. Od początku czerwca 2012 r. indeks WIG charakteryzował się systematycznym wzrostem notowań. Zbliżoną charakterystykę przebiegu indeksów odnotowano dla WIG20 i mWIG40.

¹⁹⁷ GPW, *Rocznik Giełdowy 2013 r.*, (2013) Warszawa, s. 76.

¹⁹⁸ Liczba sesji w 2012 r. wynosiła 249.

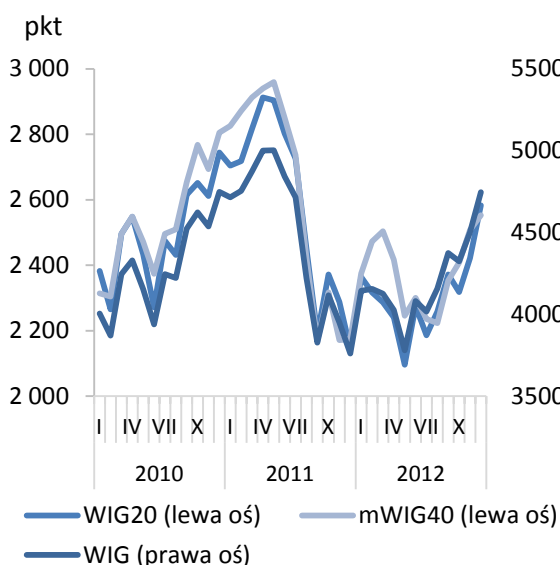
¹⁹⁹ Obliczenia na podstawie danych dziennych.

Wykres 121. Notowania WIG w 2012 r.

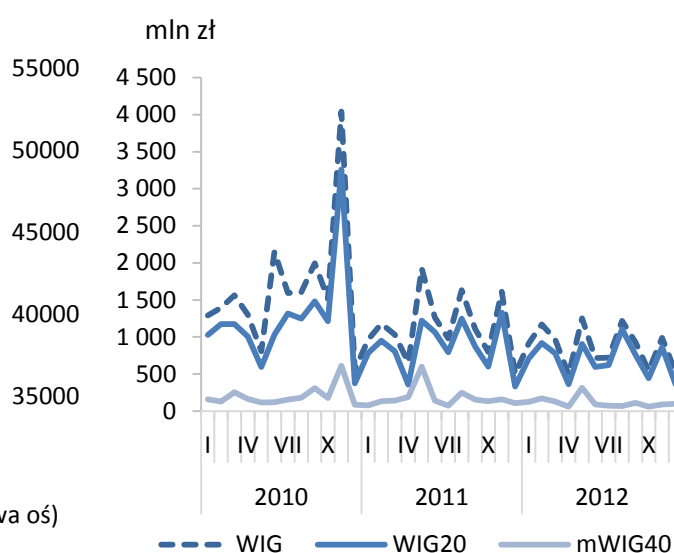

Źródło: opracowanie na podstawie danych dziennych publikowanych na www.gpw.pl

Wykres 122. Indeksy GPW (na koniec miesiąca)

Wykres 123. Wartość obrotów indeksów GPW

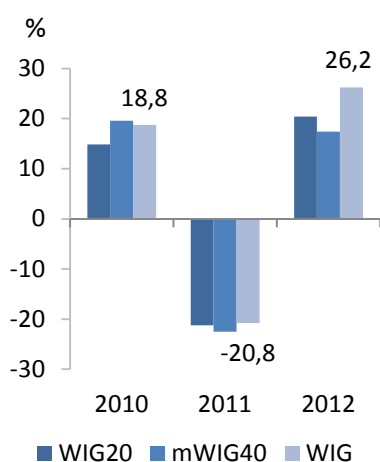
Źródło: opracowanie na podstawie danych dziennych publikowanych na www.gpw.pl

Najwyższą stopę zwrotu w 2012 r. odnotowano dla indeksu WIG-Poland; wyniosła ona 28,2%. Wysoką dodatnią stopę zwrotu osiągnął również indeks WIG (26,2%), następnie sWIG80 (22,9%) oraz WIG20 (20,4%). W ujęciu kwartalnym w 2012 r. wraz ze spadkiem notowań głównych indeksów w II kwartale 2012 r. odnotowano ujemne stopy zwrotu, co było związane z pogorszeniem nastrojów inwestorów.

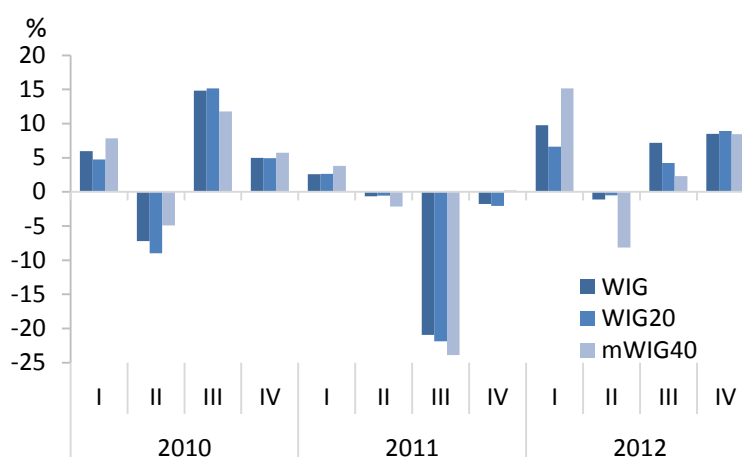
Najwyższy poziom stopy zwrotu w 2012 r. z subindeksów branżowych stwierdzono dla WIG-SUROWCE (78,9%), WIG-CHEMIA (57,89%) oraz WIG-PALIWA (39,1%). Największe straty odnotowano w 2012 r. na subindeksie WIG-BUDOW (-30,9%) oraz WIG-TELEKOM (-21,2%)²⁰⁰. Wzrost indeksów w 2012 r. i osiągnięcie przez większość indeksów cenowych dodatnich stóp zwrotu w ujęciu rocznym nie przełożyło się na zwiększenie obrotów.

²⁰⁰ GPW, *Rocznik Giełdowy 2013 r.*, (2013) Warszawa, s. 21.

Wykres 124. Roczne stopy zwrotu

Wykres 125. Kwartalne stopy zwrotu

Uwaga: kwartalne stopy zwrotu dla wybranych indeksów zostały policzone jako relacja notowań dla kursu zamknięcia z ostatniego dnia miesiąca danego kwartału do kursu zamknięcia kwartału poprzedniego.

Źródło: opracowanie na podstawie danych dziennych publikowanych na www.gpw.pl.

RYNEK NEWCONNECT

W 2012 r. na rynku NewConnect odbyło się 89 debiutów (wobec 172 spółek w 2011 r.) i na koniec roku notowanych było 429 spółek (wobec 351 w 2011 r.), w tym 8 spółek zagranicznych (wobec 7 w 2011 r.). Kapitalizacja rynku NC wynosiła na koniec 2012 r. 11,1 mld zł i wzrosła o 30,6% w porównaniu do roku poprzedniego, w tym spółek krajowych wynosiła 10,8 mld zł i była wyższa o 28,6%.

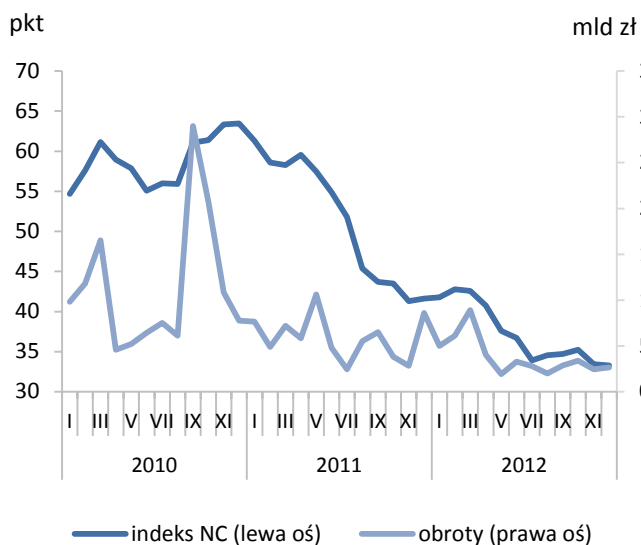
Obroty na rynku NewConnect w 2012 r. wynosiły 1,3 mld zł i były niższe o 33,4% niż w 2011 r.²⁰¹ Wraz ze zmniejszeniem średniego poziomu obrotów na rynku NC odnotowano również spadek liczby transakcji przypadających na jedną sesję o 27,9%. Średnia wartość transakcji zmniejszyła się z poziomu 1,8 tys. zł w 2011 r. do 1,7 tys. zł w 2012 r.

W 2012 r. odnotowano wzrost stopy dywidendy wypłacanej przez spółki notowane na NC z poziomu 0,4% w 2011 r. do 0,6%.

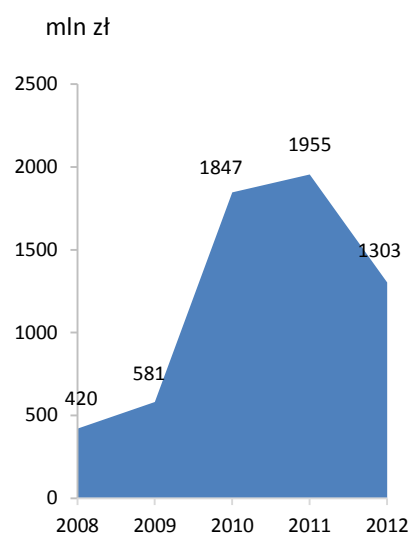
Analogicznie jak w roku poprzednim, w 2012 r. w obrotach akcjami na rynku NC przeważali inwestorzy indywidualni – 73,2% (76,9% w 2011 r.), a następnie krajowi instytucjonalni, których udział w obrotach ukształtował się na poziomie 16,8% (20,1% w 2011 r.). Udział inwestorów zagranicznych wyniósł 10,0% i w strukturze inwestorów wzrósł o 7,0 p. proc. w relacji do 2011 r.

²⁰¹ GPW, *Rocznik Giełdowy 2013 r.*, (2013) Warszawa, s. 207.

Wykres 126. Indeks NewConnect i wartość obrotów

Wykres 127. Wartość obrotów NC

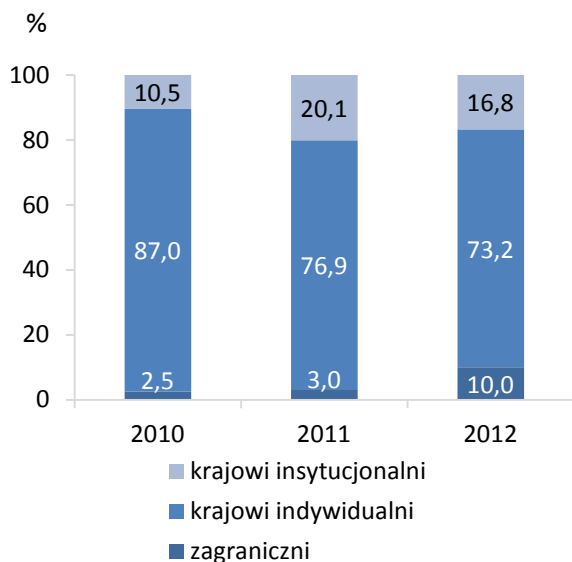

Uwaga: kurs na ostatni dzień miesiąca oraz obroty na NC odnotowane w ostatnim dniu miesiąca.

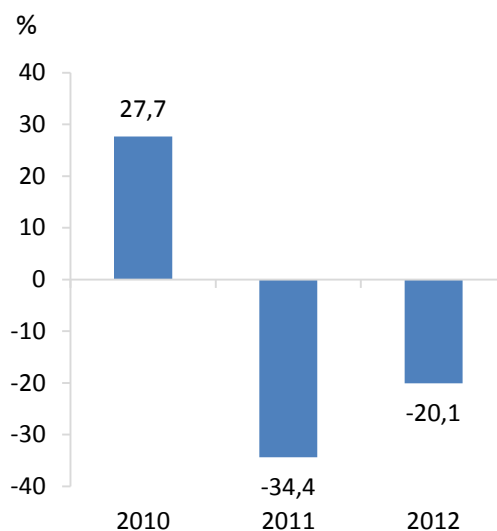
Źródło: opracowanie na podstawie danych dziennych publikowanych na www.gpw.pl

NCIndex na koniec 2012 r. osiągnął poziom 33,36 pkt wobec 41,62 pkt w roku poprzednim. W 2012 r. ponownie stopa zwrotu z NCIndex była ujemna i wynosiła 20,1%, wobec również ujemnej stopy w 2011 r. na poziomie 34,4%.

Wykres 128. Udział grup inwestorów w obrotach na NewConnect

Wykres 129. Stopy zwrotu z indeksu NCIndex

Źródło: opracowanie na podstawie danych z GPW, *Rocznika Giełdowego 2013 r.*, (2013) Warszawa, s. 207 i 257 oraz GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 1996-2012*, www.gpw.pl

OBLIGACJE, OPCJE I KONTRAKTY TERMINOWE

Na GPW na koniec 2012 r. notowane były 62 serie obligacji, 91 kontraktów terminowych oraz 120 opcji. Spadek liczby notowanych instrumentów zauważono jedynie dla opcji z poziomu 122 w 2011 r. Wzrosła kapitalizacja obligacji, która łącznie na rynku GPW wynosiła 588,6 mld zł i była wyższa o 12,8% w relacji do roku poprzedniego. Kapitalizacja obligacji zagranicznych pozostała na tym samym poziomie. Wartość obrotów obligacjami na rynku GPW w 2012 r. wzrosła o 24,8% do poziomu 1 043 mln zł. Zbliżony wzrost odnotowano dla wartości obrotów sesyjnych, które przeważały w notowaniach obligacji.

Rynek instrumentów pochodnych GPW obejmuje notowania kontraktów terminowych, opcji i jednostek indeksowych. Na koniec 2012 r. Liczba Otwartych Pozycji (LOP) wynosiła 147,9 tys. szt. (wobec 145,2 tys. szt. w 2011 r.). Wolumen obrotu wszystkimi instrumentami pochodnymi na GPW wyniósł 11,3 mln szt. wobec 15,6 mln szt. w 2011 r.

Wartość obrotu kontraktami terminowymi na koniec 2012 r. wynosiła 216,4 mld zł i spadła o 40,2% w relacji do roku poprzedniego. Na koniec 2012 r. w obrocie znajdowało się 91 serii kontraktów terminowych (wobec 79 na koniec 2011 r.). Największą popularnością cieszyły się kontrakty terminowe na indeks WIG20. Liczba otwartych pozycji na tym instrumencie na koniec 2012 r. wynosiła 89,9 tys. szt.

Wartość obrotu opcjami na koniec 2012 r. wykazała spadek o 31,0% wobec 2011 r. i wynosiła 16,3 mld zł. Na koniec 2012 r. w obrocie znajdowało się 120 serii opcji (wobec 122 w 2011 r.), w tym wszystkie na indeks WIG20. Liczba otwartych pozycji na koniec 2012 r. wynosiła 14,5 tys. (wobec 17,5 tys. w 2011 r.).

Tabl. 61. Charakterystyka rynku kapitałowego w zakresie obligacji, opcji i kontraktów terminowych

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
	Liczba notowanych instrumentów				
Obligacje	51	51	50	51	62
Kontrakty terminowe	40	37	55	79	91
Opcje	138	110	106	122	120
Kapitalizacja (mln zł)					
Obligacje krajowe	362 704	406 112	486 505	521 746	588 635
Obligacje zagraniczne	586	586	586	173	173
Obligacje (mln zł)					
Wartość obrotów ogółem	2 500	1 476	1 428	836	1 043
Wartość obrotów sesyjnych	2 250	1 431	1 233	790	1 021
Kontrakty terminowe i opcje (mln zł)					
Wartość obrotów kontraktami terminowymi	306 748	258 683	340 648	361 665	216 436
Wartość obrotów opcjami	8 295	8 391	16 888	23 562	16 269

Źródło: GPW, *Podstawowe statystyki GPW*, http://www.gpw.pl/analizy_i_statystyki_pelna_wersja

RYNEK OBLIGACJI CATALYST

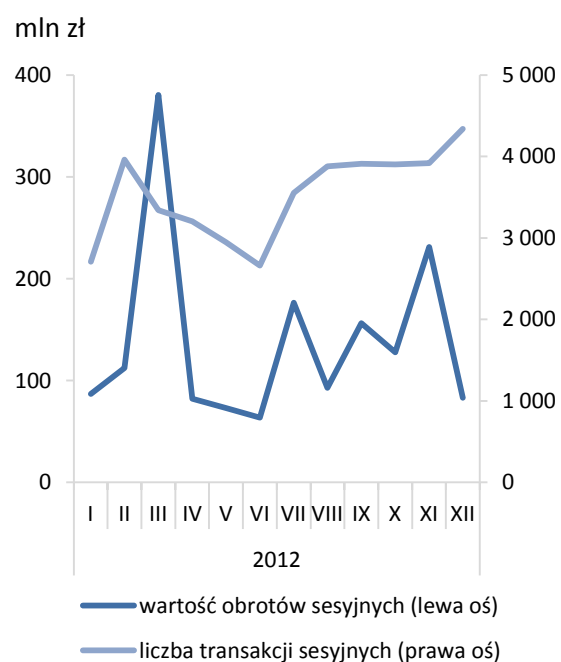
Rynek obligacji Catalyst rozpoczął działalność we wrześniu 2009 r. i prowadzony jest na platformach transakcyjnych Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie i BondSpot. Na rynku tym notowane są zarówno obligacje komunalne (samorządowe), jak i korporacyjne. Liczba emitentów na Catalyst z końcem 2012 r. wynosiła 156, wobec 100 w 2011 r. Wśród emitentów było 12 samorządów lokalnych (11 w 2011 r.), 121 przedsiębiorstw (wobec 66 w 2011 r.) i 22 banki spółdzielcze (wobec 20 w 2011 r.)²⁰². Na koniec 2012 r. było notowanych 325 serii nieskarbowych

²⁰² GPW, *Rocznik Giełdowy 2013 r.*, (2013) Warszawa, s. 298.

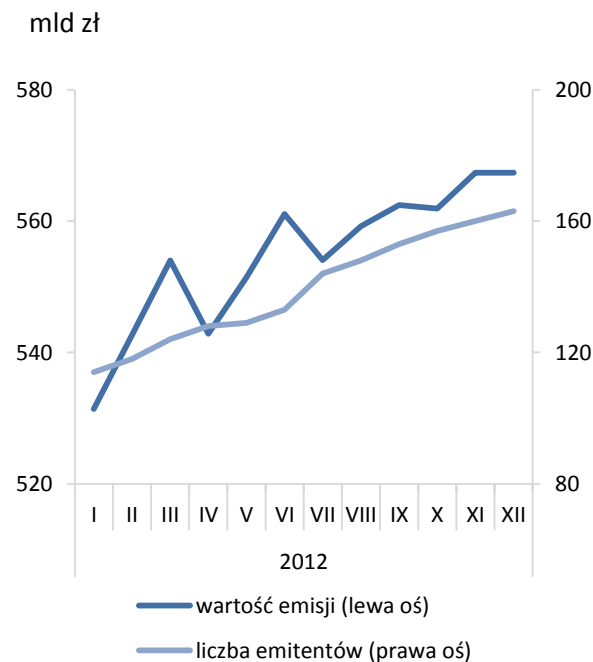
instrumentów dłużnych (208 serii w 2011 r.). W 2012 r. średnia wartość transakcji obligacji na rynku Catalyst w ramach notowań ciągłych wynosiła 35,8 tys. zł w stosunku do 39,7 tys. zł w 2011 r. Pomimo spadku średniej wartości transakcji na tym rynku, odnotowano wzrost liczby transakcji przypadających na jedną sesję w ramach notowań ciągłych z poziomu 119 w 2011 r. do 170 w 2012 r.

Wyższy poziom obrotów sesyjnych odnotowano w I kwartale 2012 r., natomiast w II połowie roku stwierdzono wzrostowy trend liczby transakcji sesyjnych, co świadczyło o rosnącym zainteresowaniu inwestorów tym rynkiem. Wzrosła również liczba emitentów z 114 w styczniu do 163 w grudniu 2012 r., oraz wartość emisji z 531,4 mld zł w styczniu do 567,4 mld zł w grudniu.

Wykres 130. Wartość obrotów i liczba transakcji sesyjnych na rynku Catalyst

Wykres 131. Wartość emisji oraz liczba emitentów na rynku Catalyst

Źródło: opracowanie na podstawie statystyk Catalyst w 2012 r.

**STRUKTURA WZROSTU ORAZ RÓŻNIC
W POZIOMIE DOBROBYTU
GOSPODARCZEGO W POLSCE I UE**

Rok 2012 przyniósł w Unii Europejskiej spowolnienie gospodarcze – odnotowano spadek realnego PKB *per capita* o 0,7%. Jednak sytuacja w poszczególnych krajach Unii Europejskiej była zróżnicowana zarówno pod względem wzrostu gospodarczego jak i jego struktury. Przedmiotem niniejszego działu jest próba opisu struktury wzrostu w wybranych krajach Unii oraz tego zróżnicowania. Przedstawiona analiza opiera się na metodzie dekompozycji, która została opracowana przez OECD na potrzeby analiz zróżnicowania regionalnego^{203, 204}. Dokładny opis metodologiczny dekompozycji znajduje się w Raporcie z 2012 r.²⁰⁵ W niniejszym rozdziale dekompozycja służy analizie wzrostu gospodarczego w dwóch uzupełniających się wymiarach:

- Struktura wzrostu gospodarczego w UE w latach 2009-2012 na przykładzie wybranych krajów UE przy wykorzystaniu dekompozycji wzrostu PKB *per capita* (zwanej dalej **dekompozycją wzrostu**);
- Zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego dla Polski i wybranych krajów regionu względem UE w latach 2004, 2008 i 2012 przy wykorzystaniu dekompozycji różnic w poziomie PKB *per capita* dla kraju względem średniej dla Unii Europejskiej (zwanej dalej **dekompozycją różnic**).

Dział składa się z 2 części. Pierwsza poświęcona jest dekompozycji wzrostu. Na początku przedstawiona zostanie idea tej dekompozycji na przykładzie wzrostu PKB *per capita* w Polsce w 2012 r. Następnie będzie poddana analizie struktura wzrostu gospodarczego w latach 2009-2012 w wybranych krajach UE. Drugi podrozdział dotyczy drugiego rodzaju dekompozycji, tj. dekompozycji różnic. Zostanie przedstawiona idea tej dekompozycji na przykładzie różnic Polski względem Unii Europejskiej w 2012 r. Następnie analizie będzie poddana ewolucja zróżnicowania poziomu realnego PKB *per capita* w wybranych krajach UE w latach 2004, 2008 i 2012, ze szczególnym uwzględnieniem Polski.

DEKOMPOZYCJA WZROSTU

DEKOMPOZYCJA WZROSTU PKB PER CAPITA W POLSCE W 2012 R.

Idea dekompozycji wzrostu może być zobrazowana na przykładzie, którego punktem wyjścia jest PKB w ujęciu realnym *per capita*²⁰⁶ rozpisany, jako iloczyn wybranych wskaźników:

- efektywności gospodarki:
 - średnia wydajność pracy liczona jako PKB w ujęciu realnym na osobogodzinę pracy osoby pracującej²⁰⁷;
- rynku pracy:
 - wskaźnik zatrudnienia;
 - średnioroczny faktyczny czas pracy osoby pracującej;
- demografii:
 - udział populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji.

Zapis formalny jest wówczas następujący:

²⁰³ Np. OECD, *Regions at a glance 2009*, (2009), Paryż.

²⁰⁴ Porównaj także Mourre G., *European Economy*, (2009), Bruksela.

²⁰⁵ GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, (2012), Warszawa.

²⁰⁶ W celu zachowania jednolitości dany w dziale wykorzystywane są dane dla PKB pochodzące z baz Eurostatu w ujęciu parytetu siły nabywczej (PPS).

²⁰⁷ Oznaczoną jako wydajność (1) w odróżnieniu od wydajności (2) zastosowanej w następnym rozdziale w dekompozycji różnic.

$$\frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} = \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} \times \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15+}} \times \text{Czas pracy} \times \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

PKB *per capita* wydajność pracy (1) wsk. zatrudnienia wsk. str. wiekowej

Metoda dekompozycji wzrostu polega na przejściu ze wskaźników mierzących poziomy odpowiednich wielkości, które występują w wyrażeniu powyżej, poprzez **procentowe zmiany w czasie** tych wskaźników (oznaczone przez $\Delta_t^{\%}$) i przyjęciu **przybliżenia liniowego** – poniższe przekształcenie zostało dodatkowo zilustrowane przykładem dla danych dotyczących Polski w 2012 r.:

$$\Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} \approx \Delta_t^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący} \times \text{Czas pracy}} + \Delta_t^{\%} \frac{\text{Pracujący}}{\text{Populacja 15+}} + \Delta_t^{\%} \text{Czas pracy} + \Delta_t^{\%} \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

+1,84% +2,21% -0,01% -0,46% +0,12%

Wynik dekompozycji może być zilustrowany za pomocą wykresu:

Wykres 132. Dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* Polski w 2012 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

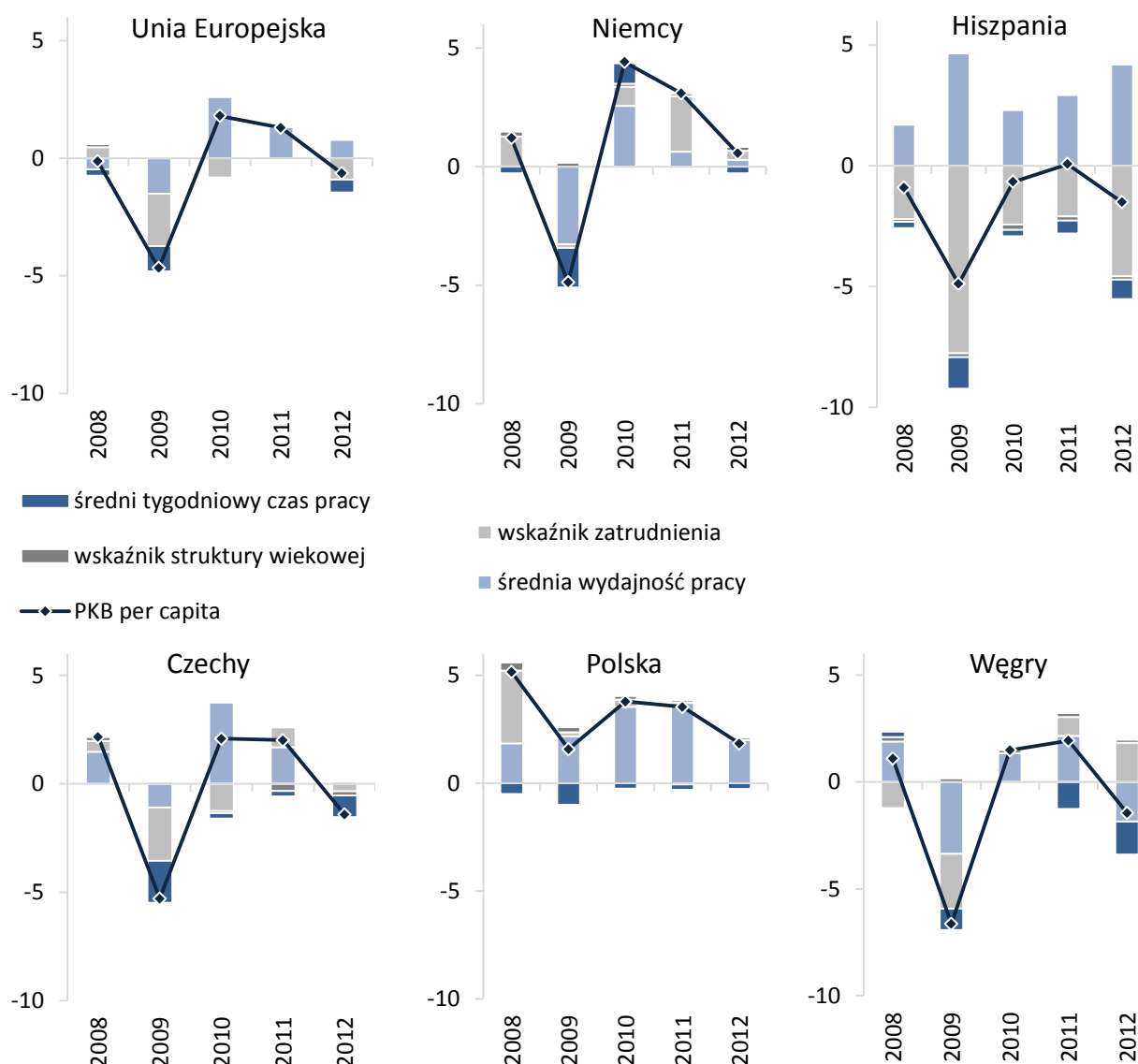
Interpretacja powyższego wykresu jest następująca. W 2012 r. wzrost realnego PKB *per capita* (przyp. według PPS²⁰⁸) wyniósł +1,84%. Na ten wzrost składa się w głównej mierze wzrost wydajności pracy (+2,21%) oraz wzrost wskaźnika struktury wiekowej (+0,12%), spadek średniego czasu pracy (-0,46%) przy stabilizacji wskaźnika zatrudnienia (-0,01%).

EWOLUCJA STRUKTURY WZROSTU PKB *PER CAPITA* DLA WYBRANYCH KRAJÓW UE W LATACH 2009-2012.

Poniżej przedstawiona zostały wyniki dekompozycji wzrostu gospodarczego dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów UE.

²⁰⁸ PPS – ang. *Purchasing Power Standard*.

Wykres 133. Dekompozycja wzrostu realnego PKB *per capita* dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

Powyższe wykresy wskazują na znaczne zróżnicowanie struktury wzrostu gospodarczego w wybranych krajach Unii Europejskiej w analizowanym okresie. Dla wyżej wymienionych krajów dynamika PKB *per capita* w ujęciu realnym uległa osłabieniu w 2012 r., po dwóch latach względnej poprawy (2010 i 2011), a jedynie Polska i Niemcy utrzymały wzrost w 2012 r. Także jego struktura w 2012 r. była zróżnicowana w różnych krajach Unii Europejskiej. Podczas gdy wskaźnik zatrudnienia w Niemczech, Czechach i Polsce kształtował się na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego, na Węgrzech wzrósł on o ok. 1,8%, a w Hiszpanii znacząco spadł (o ok. 4,6%). W Czechach i Niemczech wiązało się to z niezmiennym poziomem wydajności pracy, w Polsce wydajność pracy wzrosła o 2,0%, a w Hiszpanii o 4,2%, co należy przede wszystkim wiązać ze spadkiem zatrudnienia. Na Węgrzech trend był odwrotny – spadła wydajność pracy, a jednocześnie występował wzrost wskaźnika zatrudnienia. Średni tygodniowy czas pracy²⁰⁹ zmalał we wszystkich

²⁰⁹ Wydajność pracy liczona jest tutaj przy wykorzystaniu średniego tygodniowego czasu pracy pomnożonego przez liczbę tygodni w roku. W przykładzie dla Polski prezentowanym w poprzednim podrozdziale

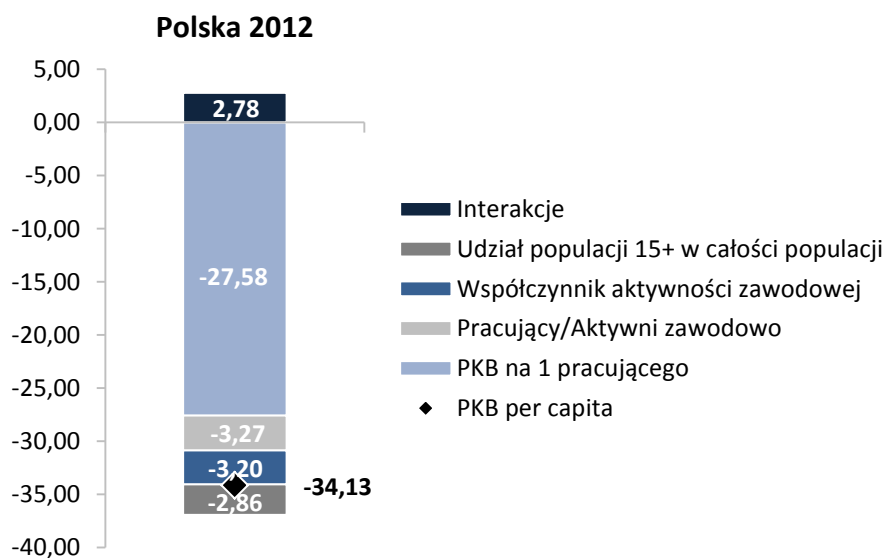
$$\Delta_{\text{vs UE}}^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Populacja}} = \Delta_{\text{vs UE}}^{\%} \frac{\text{PKB}}{\text{Pracujący}} + \Delta_{\text{vs UE}}^{\%} \frac{\text{Pracujący}}{\text{Aktywni zawodowo}} + \Delta_{\text{vs UE}}^{\%} \frac{\text{Aktywni zawodowo}}{\text{Populacja 15+}} + \Delta_{\text{vs UE}}^{\%} \frac{\text{Populacja 15+}}{\text{Populacja}}$$

-34,13% -27,58% -3,27% -5,88% -3,20% -2,86%

+ Interakcje
+2,78%

Element dekompozycji oznaczony jako „interakcje” – elementy nieliniowe rozwinięcia - wyjaśniony został w aneksie metodologicznych w Raporcie za 2011 r.²¹¹

Wykres 134. Dekompozycja w poziomie realnego PKB (wg PPS) *per capita* Polski względem Unii Europejskiej w 2012 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

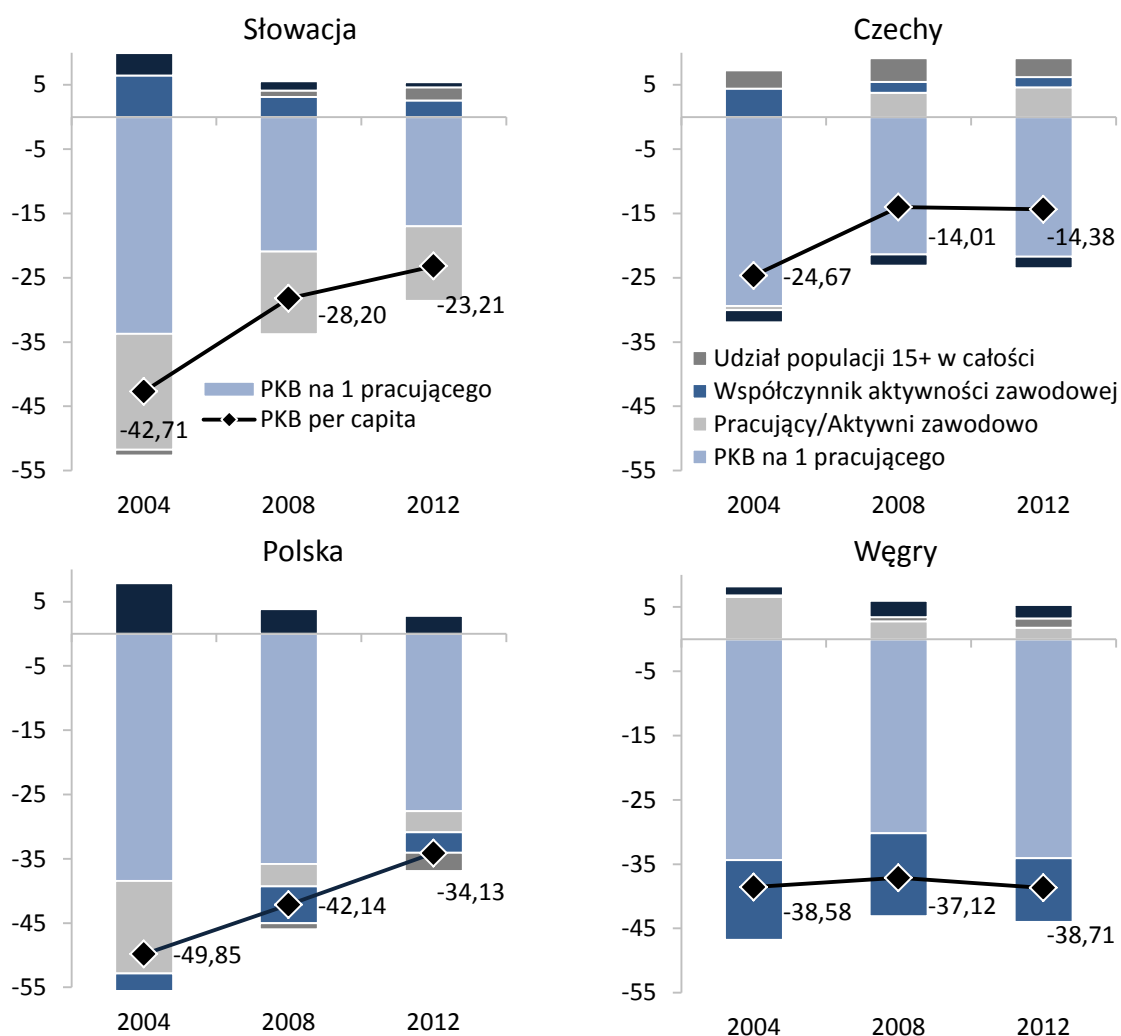
Interpretacja powyższej dekompozycji jest następująca. W 2012 roku wartość realnego PKB (wg PPS) *per capita* dla Polski była o 34,13% niższa niż średnio w Unii Europejskiej. Na tę różnicę składają się głównie różnice w wydajności pracy mierzonej za pomocą realnego PKB wg PPS na jednego pracującego (-27,58%), następnie różnice we wskaźniku zatrudnienia (-6,47%), które rozbić można na różnice w udziale pracujących w aktywnych zawodowo (-3,27%) oraz różnice we współczynniku aktywności zawodowej (-3,20%). I w końcu różnice w udziale populacji w wieku 15 lat i więcej w całości populacji (-2,86%) oraz interakcje (+2,78%)

²¹¹ Element dekompozycji oznaczony jako „interakcje” wyjaśniony jest w aneksie metodologicznych w publikacji GUS *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej*, (2012), Warszawa. Element „interakcje” zawiera w sobie wszystkie te różnice w realnym PKB (wg PPS) *per capita* Polski względem Unii Europejskiej, których nie da się jednoznacznie przyporządkować do jednego elementu składowego dekompozycji. Te różnice reprezentują łączny wpływ paru składowych (np. wskaźnika struktury wiekowej oraz wskaźnika zatrudnienia), który nie da się jednoznacznie przypisać tylko jako wpływ jednego z tych elementów.

ZRÓŻNICOWANIE POZIOMU PKB *PER CAPITA* W LATACH 2004, 2008 I 2012 DLA SŁOWACJI, CZECH, POLSKI ORAZ WĘGIER

Poniższe wykresy ilustrują dekompozycję różnic w poziomie PKB *per capita* w latach 2004, 2008 i 2012 dla czterech krajów Europy Środkowo-Wschodniej, czyli Słowacji, Czech, Polski oraz Węgier. Zróżnicowanie struktury różnic jest bardzo wyraźne.

Wykres 135. Dekompozycja różnic w poziomie realnego PKB (wg PPS) *per capita* w wybranych krajach regionu w 2004, 2008 oraz 2012 r.

Źródło: opracowanie na podstawie danych Eurostatu.

Na Słowacji i w Polsce następował proces konwergencji (poziomu PKB *per capita*) do średniego poziomu w Unii Europejskiej, przy czym w Polsce proces miał zbliżone tempo w dwóch analizowanych okresach (2004-2008, 2008-2012), podczas gdy na Słowacji tempo konwergencji uległo spowolnieniu w latach 2008-2012 w stosunku do poprzedniego okresu.

Głównym czynnikiem determinującym konwergencję dla gospodarki Polski (różnica w poziomie realnego PKB (wg PPS) *per capita* wynosiła -49,85% w 2004 r. oraz -34,13% w 2012 r.) w okresie 2004-2008 było znaczne zmniejszenie różnic we wskaźniku zatrudnienia (zarówno na poziomie udziału pracujących w aktywnych zawodowo, jaki i na poziomie współczynnika aktywności

zawodowej, jako dwóch składowych różnic w poziomie wskaźnika zatrudnienia) oraz pozytywny wpływ czynników interakcyjnych (jednoczesny wpływ kilku elementów reprezentujących poszczególne analizowane obszary). Z kolei w okresie 2008-2012 główną determinantą konwergencji stał się zdecydowany spadek różnic w poziomie średniej wydajności pracy.

Na Słowacji w latach 2004-2012 następował szybki proces konwergencji do średniej unijnej pod względem realnej wartości WDB *per capita*. Poziom tych różnic w roku 2004 wynosił -42,7%, a w roku 2012 już tylko -23,2%. Przyczyniło się do tego głównie zmniejszanie różnic w średniej wydajności pracy. Różnice w poziomie wskaźnika zatrudnienia (suma różnic w udziale osób pracujących do aktywnych zawodowo oraz różnic w poziomie współczynnika aktywności zawodowej) pozostawały na zbliżonym poziomie.

Z kolei na Węgrzech i w Czechach zaobserwowano zjawisko dywergencji w okresie 2008-2012 (poziom różnic w poziomie realnego PKB (wg PPS) *per capita* zmienił się z -14,01% w 2008 r. do -14,38% w 2012 r. w przypadku Czech oraz z -37,12% w 2008 r. do -38,71% w 2012 r. w przypadku Węgier) po wcześniejszym procesie konwergencji w okresie 2004-2008 (poziom różnic w poziomie realnego PKB (wg PPS) *per capita* zmienił się z -24,67% w 2004 r. do -14,01% w 2008 r. w przypadku Czech oraz z -38,58% w 2004 r. do -37,12% w 2008 r. w przypadku Węgier). Zarówno w przypadku Czech jak i w przypadku Węgier głównym czynnikiem determinującym różnice w poziomie PKB *per capita* były różnice w poziomie średniej wydajności pracy. Przewaga Czech nad Unią Europejską w zakresie poziomu współczynnika aktywności zawodowej uległa zmniejszeniu w okresie 2004-2008, jednakże została zastąpiona wzrostem przewagi w udziale osób pracujących w aktywnych zawodowo. Zmiana ta więcej niż zrekompensowała stratę i przewaga Czech nad Unią Europejską w zakresie wskaźnika zatrudnienia systematycznie się powiększała.

PODSUMOWANIE

Produkt krajowy brutto wzrósł w Polsce w 2012 r. w ujęciu realnym o 1,9%, odnotowując niższą dynamikę niż w latach poprzednich (4,5% w 2011 r. oraz 3,9% w 2010 r.). Niemniej, wzrost PKB w Polsce w 2012 r. należał do najwyższych w Unii Europejskiej - jedynie gospodarki czterech krajów członkowskich rozwijały się szybciej. Chociaż wzrost PKB w Polsce był wyższy niż w przypadku UE (gdzie odnotowano spadek o 0,4%), to jednak niższy niż na świecie (wzrost o 3,1%).

Odmienne niż w dwóch poprzedzających latach, decydujący wpływ na wzrost PKB w Polsce w 2012 r. miało saldo obrotów z zagranicą (dodatnia kontrybucja w wysokości 2,1 p. proc.); wkład popytu krajowego był tym razem ujemny (-0,2 p. proc.). Uzyskanie wyższego w porównaniu do roku poprzedniego salda obrotów z zagranicą było rezultatem wzrostu eksportu o 2,8% i spadku importu o 1,8%. Fakt, że popyt krajowy miał w 2012 r. ujemną kontrybucję do PKB (-0,2 p. proc.) jest efektem dodatniego (choć mniejszego niż w latach 2010-2011) wkładu spożycia indywidualnego (0,5 p. proc.) oraz ujemnego wkładu do PKB akumulacji brutto (-0,7 p. proc.). Na ujemny wkład akumulacji brutto składały się kontrybucje inwestycji na poziomie -0,2 p. proc. oraz zmiana zapasów, której wkład wyniósł -0,5 p. proc.

Niższemu niż w poprzednich latach wzrostowi PKB w Polsce towarzyszyła również niższa inflacja (wzrost cen towarów i usług konsumpcyjnych). W 2012 r. wyniosła ona 3,7% przy 4,3% w 2011 r., i była wyższa, zarówno od celu inflacyjnego ustalonego przez Radę Polityki Pieniężnej na poziomie 2,5%, jak i od górnej granicy odchyień od niego (poziom 3,5%). Przekroczyła ona również poziom zakładany w ustawie budżetowej (2,8%). Ostatni kwartał 2012 r. przyniósł jednak zauważalny jej spadek - w każdym z trzech ostatnich miesięcy roku znajdowała się ona poniżej górnej granicy odchyień od celu inflacyjnego.

W 2012 r. konsolidacja finansów publicznych w Polsce przebiegała w trudniejszym otoczeniu makroekonomicznym niż w roku poprzednim. Pomimo mniej sprzyjających uwarunkowań nastąpiło ograniczenie deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP), tak w ujęciu nominalnym, jak i w relacji do PKB. Redukcja deficytu miała miejsce zarówno w części cyklicznej, jak i strukturalnej. Deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych spadł z 5,0 % PKB do 3,9% PKB, zaś deficyt strukturalny – z 5,2% PKB do 3,0% PKB. Także deficyt sektora finansów publicznych był niższy i wyniósł 2,4% PKB wobec 3,7% PKB w roku poprzednim. Obniżeniu poziomu deficytu towarzyszyła redukcja poziomu zadłużenia w relacji do PKB. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych osiągnął 55,6% PKB, a dług sektora finansów publicznych (liczony metodologią krajową) ukształtował się na poziomie 52,7% PKB.

Obniżanie deficytu sektora publicznego było również tendencją występującą w Unii Europejskiej, w której poziom deficytu sektora rządowego i samorządowego w wysokości 4,0% PKB był wyższy niż w Polsce, zaś deficyt strukturalny – niższy (2,7% PKB). Kontynuowany był przyrost zadłużenia w relacji do PKB, które wyniosło 85,3% PKB.

W 2012 r. w Polsce miało miejsce pogorszenie sytuacji na rynku pracy, o czym świadczyła spadająca liczba pracujących w przemyśle (o 0,7% w stosunku do poprzedniego roku), wysoki poziom stopy bezrobocia (10,1%), - wyższy o 0,4 p. proc. niż w 2011 r. - jak i malejąca o 0,1% wartość realna przeciętnych miesięcznych wynagrodzeń brutto. Także siła nabywczą dochodów rozporządzalnych gospodarstw domowych pogarszała się drugi rok z rzędu. Globalne spowolnienie gospodarcze miało także negatywny wpływ na sytuację na światowych rynkach pracy. Liczba osób bezrobotnych na świecie w 2012 r. wzrosła o 4,2 mln do poziomu 197,3 mln. Trudna sytuacja dotyczyła części krajów rozwiniętych oraz Unii Europejskiej, gdzie spadała liczba pracujących, rosło

bezrobocie, a jednocześnie obniżały się wynagrodzenia, zarówno w wymiarze nominalnym, jak i realnym. Wśród krajów rozwijających się występowało duże zróżnicowanie w zakresie trendów na rynku pracy.

W 2012 r. rynek finansowy w Polsce pozostawał w dużym stopniu pod wpływem wydarzeń na rynkach globalnych. Sytuacja na krajowym rynku finansowym była kształtowana przez działania podejmowane przez NBP i KNF. Pogarszające się perspektywy otoczenia gospodarki wpłynęły na nastroje inwestorów na rynku krajowym, co w I połowie 2012 r. znalazło odzwierciedlenie w spadku notowań na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych. Pomimo to w II połowie roku notowania na GPW, jak i na innych giełdach europejskich, charakteryzowała poprawa nastrojów inwestorów. Kapitalizacja spółek na GPW w końcu 2012 r. wzrosła o 17,3% wobec roku poprzedniego, a roczna stopa zwrotu z WIG wyniosła 26,2%.

W maju 2012 r. RPP podniosła stopy procentowe o 25 p.b. z uwagi na przewidywane utrzymywanie się inflacji powyżej górnej granicy celu inflacyjnego. W tym samym czasie ECB i Fed kontynuowały działania ukierunkowane na ekspansywną politykę monetarną. Z końcem 2012 r., z uwagi na dalsze utrzymywanie się osłabienia gospodarczego oraz ograniczenie presji płacowej i inflacyjnej, RPP dwukrotnie obniżyła stopy procentowe.

W 2012 r. wartość aktywów instytucji finansowych w Polsce zwiększyła się o 8,5% w relacji do roku poprzedniego. Aktywa banków komercyjnych i spółdzielczych wzrosły o 4,5% wobec 2011 r. Ponadto w 2012 r. sektor bankowy charakteryzował się znaczącym wzrostem funduszy własnych (o 16,5% w relacji do roku poprzedniego). Średni poziom nadpłynności sektora bankowego w 2012 r. wyniósł 96,3 mld zł i był wyższy o 0,4% w porównaniu do roku poprzedniego. Na poziom płynności w sektorze bankowym wpływały m.in. operacje otwartego rynku prowadzone przez NBP.

SUMMARY

Gross domestic product in Poland in 2012 has grown in real terms by 1.9%, recording a lower growth rate than in previous years (4.5% in 2011 and 3.9% in 2010). Nevertheless, GDP growth in Poland in 2012 was among the highest in the European Union - only the economies of four Member States grew faster. Although Poland's GDP growth rate was higher than in the EU (where a decrease of 0.4% was reported), it was still lower than the world's growth rate (3.1%).

Unlike the two previous years, a crucial influence on Poland's GDP growth in 2012 had the foreign trade balance (positive contribution of 2.1 percentage points); contribution of domestic demand this time was negative (-0.2 percentage points). Achieving higher foreign trade balance in comparison to the previous year was a result of increase in export by 2.8% and fall in import by 1.8%. The fact that domestic demand had in 2012 a negative contribution to GDP (-0.2 percentage points) was the result of positive (though lower than in 2010-2011) contribution of private consumption (0.5 percentage points) and negative contribution of gross capital formation (-0.7 percentage points.). The negative contribution of gross capital formation consisted of contributions of gross fixed capital formation at the level of -0.2 percentage points and of changes in inventories at the level of -0.5 percentage points.

Poland's GDP growth, lower than in previous years, was also accompanied by lower inflation (understood as a rise in the general level of prices of consumer goods and services). In 2012 inflation amounted to 3.7% (while in 2011 it was 4.3%) and was higher than the inflation target set by the Monetary Policy Council at the level of 2.5% and higher than the upper limit for deviations from inflation target (set at the level of 3.5%). It also exceeded the level assumed in the budget (2.8%). However, the last quarter of 2012 brought a noticeable decline of inflation – in each of the last three months of the year it was located below the upper limit for deviations from the inflation target.

In 2012 the consolidation of public finances in Poland took place in a tougher macroeconomic environment than in the previous year. Despite the less favorable conditions the deficit of general government (EDP) was reduced, both in nominal terms, as well as a proportion of GDP. The reduction in the deficit occurred in both the cyclical and structural part of it. Deficit of the general government fell from 5.0% of GDP to 3.9% of GDP while the structural deficit declined from 5.2% of GDP to 3.0% of GDP. Also, the deficit of public finance sector was lower and amounted to 2.4% of GDP compared to 3.7% of GDP in the previous year. The reduction in the deficit was accompanied by a reduction in the debt-to-GDP ratio. The debt of the general government reached 55.6% of GDP while the debt of public finance sector (calculated according to the domestic methodology) amounted to 52.7% of GDP.

Reducing the deficit of the public sector was also a trend in the European Union, in which the deficit of the general government (4.0% of GDP) was higher than in Poland, while the structural deficit was lower (2.7% of GDP). The growth in the debt-to-GDP ratio was continued (at present: 85.3% of GDP).

In 2012 a deterioration in the labor market in Poland was observed, evidenced by the decline in number of persons employed in manufacturing (by 0.7% compared to the previous year), the high unemployment rate (10.1%) – higher than in 2011 by 0,4 percentage points - and decrease in the real value of average monthly gross wages (by 0.1%). Also, the purchasing power of households' disposable income deteriorated for the second year in a row. The global economic slowdown had also a negative impact on the situation in labor markets throughout the world. The number of unemployed in the world in 2012 increased by 4.2 million to 197.3 million. The difficult situation concerned some of the developed countries and the European Union, where the number of

employees fell, unemployment grew, while wages declined (both in nominal and real terms). Among developing countries, a great diversity occurred in the labor market trends.

The financial market in Poland was under strong influence of the developments on the global markets, as well as policies of the NBP and decisions of the PFSA. Worsening prospects of the economical environment influenced sentiments among investors on the domestic market, which was reflected in a downturn on the Warsaw Stock Exchange in the first half of the 2012. In spite of that fact, the quotations on WSE as well as on other European stock exchanges were characterized by improved investor sentiments in the second half of the year. At the end of 2012 the WSE stock capitalization was by 17,3% higher than in the corresponding period of previous year and WIG's annual rate of return reached 26,6%.

In May 2012 Monetary Policy Council increased policy interest rates by 25 base points due to the expectation that inflation would remaining above the upper limit of the inflation target. At the same time ECB and FED continued its actions directed to monetary loosening. Until the end of the 2012, as the weak economic situation sustained and both wages and inflation pressure decreased, MPC reduced interest rates twice.

In 2012, assets of financial institutions in Poland increased by 8,5%. The commercial and cooperative banks' assets increased by 4,5% in comparison to 2011. Furthermore, in 2012 banking sector substantially improved its equity capital (by 16,5% in relation to 2012). Average excess liquidity in the banking sector in 2012 gained 96,3 billion PLN and was higher by 0,4% in relation to previous year. The improvement in the liquidity of the banking sector was influenced, among others, by the open market operations performed by NBP.

BIBLIOGRAFIA

1. BIS, *83 Annual Report*, (2013), Zurych.
2. BoE, *Financial Stability Report*, (2013), Londyn.
3. BŚ, *World Development Report 2013*, (2012), Waszyngton.
4. EBC, *A Fiscal Compact for a Stronger Economic and Monetary Union*, Monthly Bulletin May 2012, (2012), Frankfurt.
5. EBC, *Raport roczny 2012*, (2013), Frankfurt.
6. Eurostat, *Stock-flow adjustment (SFA) for the Member States, the Euro area and the EU27 for the period 2008-2011, as reported in the October 2012 EDP notification*, (2012), Luksemburg.
7. Fed, *Board of Governors of the Federal Reserve System* (z dnia 20.01.2012 r.) [na] www.federalreserve.gov
8. GPW, *Biuletyn miesięczny, grudzień 2012*, (2013), Warszawa.
9. GPW, *Rocznik Giełdowy 2013*, (2013), Warszawa.
10. GPW, *Udział inwestorów w obrotach giełdowych – dane zagregowane 1996-2012*, www.gpw.pl
11. GUS, *Aktywność ekonomiczna ludności IV kwartał 2012*, (2013), Warszawa.
12. GUS, *Nakłady i wyniki przemysłu w I kwartale 2013 r.*, (czerwiec 2013), Warszawa.
13. GUS, *Obroty handlu zagranicznego ogółem i według krajów w 2012 r.*, wyniki ostateczne, (lipiec 2013), Warszawa.
14. GUS, *Procedura nadmiernego deficytu (EDP) - skonsolidowany wykaz źródeł i metod*, (2012), Warszawa.
15. GUS, *Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych*, (2010), Warszawa.
16. GUS, *Sytuacja gospodarstw domowych w 2012 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, informacja sygnałna, (maj 2013), Warszawa.
17. GUS, *Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej* [na] http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/OZ_sytu_makroek_w_PL_w_2011_na_tle_proce_w_gospo_swiat_.pdf
18. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfsa_egan&lang=en
19. http://ec.europa.eu/economy_finance/assistance_eu_ms/index_en.htm
20. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/
21. http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/conditions/index_en.htm
22. http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_en.htm
23. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDS/en/mny_stk_tov_esms.htm
24. <http://www.ecb.int/stats/money/long/html/index.en.html>
25. http://www.efsf.europa.eu/attachments/faq_en.pdf
26. <http://www.esm.europa.eu/about/assistance/spain/index.htm>
27. <http://www.esm.europa.eu/pdf/FAQ%20spain%2007120212.pdf>
28. Jeznach M., Leszczyńska-Luberek O., *Rachunki narodowe – stan i kierunki rozwoju*, Wiadomości Statystyczne nr 4, (2010), Warszawa.
29. KE, *Decyzja Rady skierowana do Hiszpanii w sprawie szczególnych środków służących wzmocnieniu stabilności finansowej*. COM 2012/0198 z dnia 16.07.2012 r., (2012), Bruksela.
30. KE, *Employment and social development in Europe 2012*, (2012), Bruksela.
31. KE, *Employment in Europe 2007*, (2007), Bruksela.
32. KE, *EU Employment and Social Situation. Quarterly Review. June 2012.*, (2012), Bruksela.
33. KE, *European Economic Forecast, Autumn 2011*, (2011), Bruksela.
34. KE, *European Economic Forecast, Spring 2013*, (2013), Bruksela.
35. KE, *European Economic Forecast Winter 2013*, (2013), Bruksela.
36. KE, *Procedura Nadmiernego Deficytu* [na] http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/deficit/index_pl.htm
37. KE, *Public finances in EMU-2000*, European Economy, Reports and Studies, No 3, (2000), Bruksela.
38. KE, *Public finances in EMU-2012*, European Economy 4/2012, (2012), Bruksela.
39. KE, *Relevant legal texts and guidelines* [na] http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/legal_texts/index_en.htm
40. KE, *Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of Stability and Convergence Programmes*, (2012), Bruksela.

41. KE, *Sprawozdanie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego przedkładane w ramach mechanizmu ostrzegania (2013 r.)*, (2012), Bruksela.
42. KE, *Surveillance of budgetary policies* [na] http://europa.eu/legislation_summaries/economic_and_monetary_affairs/stability_and_growth_pact/l25019_en.htm
43. KE, *The Implication for Budgetary Surveillance of the Commission Services' Spring 2011 Economic Forecast*, (2011), Bruksela.
44. KNF, *Raport o stanie sektora ubezpieczeń po IV kwartałach 2012 r.*, (2013), Warszawa.
45. KNF, *Raport o sytuacji banków w 2012 r.*, (2013), Warszawa.
46. KNF, *Stanowisko KNF w sprawie polityki dywidendowej instytucji finansowych*, z dnia 28 listopada 2012 r., (2012), Warszawa.
47. McKinsey Global Institute, *Financial globalization: retreat or reset*, (2013), Nowy Jork.
48. MFW, *Fiscal Monitor, Fiscal Adjustment in an Uncertain World*, (2013), Waszyngton.
49. MGI, *The world at work: Jobs, pay and skills for 3.5 billion people*, (2012), Nowy Jork.
50. MOP, *Global Employment Trends 2013*, (2012), Genewa.
51. Mourre G., *European Economy*, (2009), Bruksela.
52. NBP, *Bilans płatniczy Rzeczypospolitej Polskiej za IV kwartał 2012 r.*, (2013), Warszawa.
53. NBP, *Raport na temat pełnego uczestnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w trzecim etapie Unii Gospodarczej i Walutowej, Projekty badawcze Część III*, (2009), Warszawa.
54. NBP, *Raport o inflacji – marzec 2013 r.*, (2013), Warszawa.
55. NBP, *Raport o stabilności systemu finansowego*, (2012), Warszawa.
56. NBP, *Sprawozdanie z wykonania założeń polityki pieniężnej na rok 2012*, (2013), Warszawa.
57. OECD, *Regions at a glance 2009*, (2009), Paryż.
58. OECD, *Employment and Migration Working Papers No. 133*, (2012), Paryż.
59. OECD, *Prognoza stanu zatrudnienia w OECD na rok 2012*, (2012), Paryż.
60. RE, *Greece granted two more years to correct its excessive deficit*, (2012), Bruksela
61. RE, *Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union (TSCG)* [na] <http://european-council.europa.eu/eurozone-governance/treaty-on-stability?lang=pl>
62. RM, *Program konwergencji, Aktualizacja 2013*, (2013), Warszawa.
63. RM, *Sprawozdanie z wykonania budżetu państwa za okres od 1 stycznia do 31 grudnia 2012 r., Omówienie*, (2013), Warszawa.
64. *Solvency II implementation date* [na] www.lloyds.com
65. Swiss National Bank, *Quarterly Bulletin*, vol. 4/2012, vol.30, (2013), Zurych.
66. Swiss Re, *World insurance in 2012*, no 3/2013, (2013), Zurych.
67. UNCTAD, *World Investment Report 2013*, (2013), Nowy Jork i Genewa.
68. www.banxico.org.mx
69. www.cnb.cz
70. www.gpw.pl
71. www.mnb.hu
72. *Źródła prawa Unii Europejskiej* [na] http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/decisionmaking_process/l14534_pl.htm

SPIS PUBLIKACJI GUS WYKORZYSTANYCH W RAPORCIE

1. Aktywność ekonomiczna ludności polski. I - IV kw. 2012 r.
2. Baza danych - polska - wskaźniki makroekonomiczne (PKD 2007).
3. Bezrobocie rejestrowane. I-IV kw. 2012 r.
4. Bilansowe wyniki finansowe podmiotów gospodarczych w 2011 r.
5. Biuletyn statystyczny.
6. Budownictwo – wyniki działalności w 2012 r.
7. Budownictwo mieszkaniowe 1991-2013 (tablice przeglądowe).
8. Budżety gospodarstw domowych w 2011 r.
9. Ceny w gospodarce narodowej w 2012 r.
10. Dochody i warunki życia ludności polski (raport z badania EU-SILC 2011).
11. Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2011 r.
12. Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego w 2011 r.
13. Gospodarka materiałowa w 2011 r.
14. Handel zagraniczny (I-XII. 2011 r.).
15. Informacja o sytuacji społeczno-gospodarczej kraju.
16. Mały rocznik statystyczny Polski 2013.
17. Nakłady i wyniki przemysłu w 2012 r.
18. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2011. Raport z wyników.
19. Podstawowe informacje o sytuacji demograficznej Polski do 2012 r.
20. Polska w liczbach 2013.
21. Polska w Unii Europejskiej 2013.
22. Popyt na pracę w 2012 r.
23. Pracujący w gospodarce narodowej w 2011 r.
24. Procedura nadmiernego deficytu (EDP) - skonsolidowany wykaz źródeł i metod.
25. Produkcja wyrobów przemysłowych w 2012 r.
26. Rachunki kwartalne produktu krajowego brutto w latach 2007–2011.
27. Rocznik demograficzny 2012.
28. Rocznik statystyczny przemysłu 2012.
29. Rocznik statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012.
30. Rocznik statystyczny województw 2012.
31. Rocznik statystyki międzynarodowej 2012.
32. Rynek wewnętrzny w 2011 r.
33. Statystyka sektora instytucji rządowych i samorządowych.
34. Sytuacja gospodarstw domowych w 2012 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych (informacja sygnałna).
35. Sytuacja makroekonomiczna w Polsce w 2011 r. na tle procesów w gospodarce światowej.
36. Środki trwałe w gospodarce narodowej w 2011 r.
37. Transport – wyniki działalności w 2011 r.
38. Trwanie życia.
39. Wyniki finansowe podmiotów gospodarczych. I-XII 2012 r.
40. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych w 2012 r.
41. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych.
42. Zatrudnienie i wynagrodzenia w gospodarce narodowej w 2012 r.
43. Zharmonizowane wskaźniki cen konsumpcyjnych.

SPIS TABLIC

Tabl. 1. Zmiany Produktu krajowego brutto na świecie (ceny stałe).....	12
Tabl. 2. Wskaźniki do procedury zakłóceń równowag makroekonomicznych	17
Tabl. 3. Produkt krajowy brutto w Unii Europejskiej (ceny stałe)	22
Tabl. 4. Wzrost PKB i skala wpływu poszczególnych kategorii na realny wzrost PKB	29
Tabl. 5. Dynamika miesięcznych dochodów i wydatków na 1 osobę w gospodarstwie domowym oraz dynamika spożycia indywidualnego (rok poprzedni = 100, realnie).....	30
Tabl. 6. Podstawowe wskaźniki dotyczące zmian cen w Polsce	35
Tabl. 7. Zharmonizowany wskaźnik cen konsumpcyjnych (HICP) w Unii Europejskiej.....	38
Tabl. 8. Obroty handlu zagranicznego	40
Tabl. 9. Saldo obrotów handlu zagranicznego według sekcji towarowych SITC (w mld PLN)	42
Tabl. 10. Bilans płatniczy.....	44
Tabl. 11. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe).....	47
Tabl. 12. Dynamika sprzedaży produkcji budowlano-montażowej (ceny stałe).....	49
Tabl. 13. Udział poszczególnych grup sekcji w WDB wytworzonej przez sektor usług ogółem	52
Tabl. 14. Współczynnik aktywności zawodowej według grup krajów	59
Tabl. 15. Wskaźnik zatrudnienia według grup krajów	60
Tabl. 16. Wskaźnik zatrudnienia oraz stopa bezrobocia w krajach UE.....	67
Tabl. 17. Potencjalnie aktywni zawodowo oraz niepełnozatrudnieni (wiek 15-74 lata) w UE.....	75
Tabl. 18. Emigranci przebywający za granicą czasowo powyżej 3 miesięcy na podstawie wyników NSP 2011.....	78
Tabl. 19. Wskaźnik aktywności zawodowej oraz wskaźnik zatrudnienia.....	79
Tabl. 20. Udział bezrobotnych według grup wiekowych w ogólnej liczbie bezrobotnych oraz stopa bezrobocia w Polsce	81
Tabl. 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w gospodarce narodowej oraz płaca minimalna ...	82
Tabl. 22. Dochód rozporządzalny gospodarstw domowych	84
Tabl. 23. Wydatki gospodarstw domowych według grup społeczno-ekonomicznych	87
Tabl. 24. Granice ubóstwa	88
Tabl. 25. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU) oraz Stanów Zjednoczonych (USA)	91
Tabl. 26. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych rynków wschodzących i gospodarek rozwijających się (EMDE)	92
Tabl. 27. Nadwyżka/deficyt (saldo) i saldo skorygowane cyklicznie sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), strefy euro (EA) oraz Stanów Zjednoczonych (USA)	94
Tabl. 28. Nadwyżka/deficyt (saldo) i saldo skorygowane cyklicznie sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rynków wschodzących (EME).....	94
Tabl. 29. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych UE	95
Tabl. 30. Wysiłek konsolidacyjny w UE	96
Tabl. 31. Wartość programów pomocowych.....	101
Tabl. 32. Wybrane elementy zarządzania fiskalnego w UE w Pakcie Stabilności i Wzrostu po zmianach	103
Tabl. 33. Kraje objęte Procedurą Nadmiernego Deficytu na koniec 2012 r.	106

Tabl. 34. Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (SFP) oraz nadwyżka/deficyt sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce	108
Tabl. 35. Państwowy dług publiczny (PDP) oraz dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (GG) w Polsce.....	109
Tabl. 36. Sektor finansów publicznych.....	109
Tabl. 37. Sektor finansów publicznych w 2012 r.	110
Tabl. 38. Uwarunkowania makroekonomiczne ustawy budżetowej w 2012 r.....	111
Tabl. 39. Budżet państwa.....	111
Tabl. 40. Dochody budżetu państwa	113
Tabl. 41. Wydatki budżetu państwa według grup ekonomicznych	114
Tabl. 42. Budżet środków europejskich	115
Tabl. 43. Budżet środków europejskich według programów	116
Tabl. 44. Przychody i wydatki państwowych funduszy celowych.....	117
Tabl. 45. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	119
Tabl. 46. Państwowy dług publiczny, jego struktura i dynamika według podsektorów finansów publicznych (stan w dniu 31 grudnia)	120
Tabl. 47. Państwowy dług publiczny krajowy i zagraniczny według kryterium miejsca emisji i kryterium rezydenta (stan w dniu 31 grudnia)	122
Tabl. 48. Zadłużenie Skarbu Państwa (nieskonsolidowane) według kryterium miejsca emisji i według instrumentów	123
Tabl. 49. Obroty akcjami na rynkach kapitałowych ^a	129
Tabl. 50. Wartość kapitalizacji giełd dla wybranych krajów	130
Tabl. 51. Dynamika wartości aktywów banków centralnych.....	136
Tabl. 52. Aktywa instytucji finansowych w Polsce.....	140
Tabl. 53. Zmiany stóp procentowych w Polsce w 2012 r.....	141
Tabl. 54. Charakterystyka liczbowa sektora bankowego w Polsce.....	144
Tabl. 55. Udziały pięciu największych banków w sektorze bankowym	144
Tabl. 56. Podstawowe dane o sektorze ubezpieczeń	155
Tabl. 57. Przebieg ubezpieczeń w najważniejszych ryzykach działu I.....	156
Tabl. 58. Przebieg ubezpieczeń w najważniejszych ryzykach działu II.....	157
Tabl. 59. Wskaźniki bezpieczeństwa działalności ubezpieczeniowej.....	157
Tabl. 60. Charakterystyka rynku kapitałowego w Polsce.....	158
Tabl. 61. Charakterystyka rynku kapitałowego w zakresie obligacji, opcji i kontraktów terminowych.....	163

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Wybrane indeksy cen.....	14
Wykres 2. Inflacja (CPI) na świecie	14
Wykres 3. Bilans oszczędności i inwestycji	15
Wykres 4. Inwestycje i oszczędności w 2012 r.....	15
Wykres 5. Aktywa banków centralnych w relacji do PKB.....	19
Wykres 6. Wzrost PKB w Unii Europejskiej.....	20
Wykres 7. Wskaźnik odczuć ekonomicznych (<i>Economic Sentiment Indicator</i>) w Unii Europejskiej i wybranych krajach	21
Wykres 8. Wzrost PKB w krajach Unii Europejskiej w 2012 r. w %	23
Wykres 9. Skumulowana zmiana PKB w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2012	24
Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej.....	26
Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej (cd.).....	27
Wykres 10. Skala wpływu poszczególnych kategorii na wzrost realny PKB w krajach Unii Europejskiej (cd.).....	28
Wykres 11. Produkt krajowy brutto w Polsce w latach 2002-2012	29
Wykres 12. Porównanie dynamiki sprzedaży detalicznej towarów i spożycia indywidualnego.....	30
Wykres 13. Zmiany wskaźników ufności konsumenckiej	31
Wykres 14. Zmiany popytu krajowego i jego wybranych składowych	31
Wykres 15. Wpływ wybranych kategorii na wzrost realny PKB (w p. proc.)	32
Wykres 16. Wykorzystanie mocy produkcyjnych w przemyśle dla przedsiębiorstw ogółem i dla produkcji wybranych typów dóbr	33
Wykres 17. Koniunktura w przemyśle – przewidywana produkcja	33
Wykres 18. Bariery działalności przedsiębiorstw	33
Wykres 19. Dynamika wybranych składowych PKB.....	34
Wykres 20. Skala wpływu salda obrotów z zagranicą i popytu krajowego na wzrost realny PKB.....	34
Wykres 21. Dynamika wartości dodanej brutto oraz wybranych składowych.....	35
Wykres 22. Wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych	36
Wykres 23. Porównanie udziału grup towarów i usług w systemie wag CPI (w %) i ich wpływu na wskaźnik CPI (w p. proc.) w 2012 r.	37
Wykres 24. Porównanie zharmonizowanego wskaźnika cen konsumpcyjnych (HICP) oraz wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI)	38
Wykres 25. Wskaźnik cen produkcji sprzedanej przemysłu i produkcji budowlano-montażowej.....	39
Wykres 26. Struktura obrotów handlu ogółem według sekcji towarowych SITC.....	42
Wykres 27. Opłacalność eksportu a rzeczywiste kursy walut.....	43
Wykres 28. Rachunek bieżący bilansu płatniczego na bazie transakcji.....	44
Wykres 29. Rachunek bieżący, kapitałowy i finansowy	44
Wykres 30. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce.....	45
Wykres 31. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu ogółem.....	46
Wykres 32. Zmiany produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce według głównych grupowań przemysłowych w stosunku do poprzedniego roku	47
Wykres 33. Zmiany produkcji przemysłowej w krajach Unii Europejskiej w wybranych sekcjach w 2012 r. w porównaniu do 2011 r.....	48
Wykres 34. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury w budownictwie (niewyrównany sezonowo) .	50
Wykres 35. Zmiany produkcji budowlanej w krajach UE w 2012 r. w porównaniu z 2011 r.....	51
Wykres 36. Zmiany rocznych wskaźników obrotów w sektorze usług w krajach Unii Europejskiej ...	53
Wykres 37. Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych	54
Wykres 38. Relacja kosztów do przychodów z całokształtu działalności przedsiębiorstw niefinansowych.....	54

Wykres 39. Rentowność obrotu przedsiębiorstw niefinansowych	55
Wykres 40. Rentowność ze sprzedaży przedsiębiorstw niefinansowych.....	55
Wykres 41. Rentowność obrotu brutto przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %).	55
Wykres 42. Rentowność obrotu netto przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %).	55
Wykres 43. Płynność finansowa I i II stopnia przedsiębiorstw niefinansowych	56
Wykres 44. Udział zapasów w aktywach obrotowych przedsiębiorstw niefinansowych	56
Wykres 45. Wskaźnik płynności finansowej III stopnia przedsiębiorstw niefinansowych.....	57
Wykres 46. Wskaźnik płynności finansowej I stopnia przedsiębiorstw niefinansowych według wybranych sekcji PKD (w %) ^a	57
Wykres 47. Udział osób pracujących na własny rachunek oraz pomagających członków rodzin (<i>vulnerable employment</i>) w 2012 r. według grup krajów	61
Wykres 48. Stopa bezrobocia na świecie w 2012 r. według grup krajów	61
Wykres 49. Wybrane rynki pracy na świecie w 2010 r.	62
Wykres 50. Stopa bezrobocia według grup państw	63
Wykres 51. Udział dochodu z pracy w PKB w wybranych gospodarkach	64
Wykres 52. Udział dochodów najbogatszego 1 % osób w dochodzie całej populacji w wybranych gospodarkach.....	64
Wykres 53. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15-64 lata w UE w 2012 r.....	66
Wykres 54. Zmiany liczby pracujących w wybranych krajach Unii Europejskiej.....	68
Wykres 55. Zmiana liczby pracujących w wybranych sekcjach gospodarki UE	69
Wykres 56. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem wśród pracujących w 2011 r.	71
Wykres 57. Przyczyny podjęcia pracy w niepełnym wymiarze czasu wśród osób w wieku 15-64 lata w 2012 r.	72
Wykres 58. Stopa bezrobocia w UE	73
Wykres 59. Wskaźnik bezrobocia oraz stopa bezrobocia wśród osób młodych (15-24 lata) w UE w 2012 r.	73
Wykres 60. Grupy zawodów pracujących według wykształcenia w 2012 r.....	74
Wykres 61. Zmiana liczby pracujących	74
Wykres 62. Koszty pracy w krajach UE w 2012 r.	76
Wykres 63. Koszty pracy na jednego zatrudnionego, produktywność oraz jednostkowe koszty pracy w UE.....	76
Wykres 64. Struktura populacji według wieku na podstawie wyników NSP 2011 oraz NSP 2002	78
Wykres 65. Status na rynku pracy według grup wiekowych w IV kw. 2012 r. na podstawie BAEL.....	78
Wykres 66. Wynagrodzenia realne oraz stopa bezrobocia	82
Wykres 67. Przeciętne nominalne wynagrodzenie według sekcji gospodarki PKD w 2012 r.	82
Wykres 68. Rozkład dochodu do dyspozycji według grup percentylowych na podstawie badania EU-SILC 2011	85
Wykres 69. Zmiana w udziale grup percentylowych w dochodzie do dyspozycji pomiędzy 2007 r. a 2011 r.	85
Wykres 70. Rozkład decylowy ekwiwalentnego dochodu do dyspozycji w poszczególnych grupach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych na podstawie badania EU-SILC 2011	86
Wykres 71. Różnice pomiędzy poszczególnymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych w rozkładach decylowych ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji na podstawie badania EU-SILC 2011	86
Wykres 72. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych na świecie.....	90
Wykres 73. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych gospodarek rozwiniętych (AE), Unii Europejskiej (EU) oraz Stanów Zjednoczonych (USA)	91

Wykres 74. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych rynków wschodzących i gospodarek rozwijających się (EMDE), Europy Środkowo-Wschodniej (CEE) oraz Wspólnoty Niepodległych Państw (CIS)	93
Wykres 75. Dług sektora instytucji rządowych i samorządowych (% PKB).....	100
Wykres 76. Nadwyżka/deficyt (saldo) i dług sektora instytucji rządowych i samorządowych w Polsce i w Unii Europejskiej.....	107
Wykres 77. Składowe nadwyżki/deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych (EDP) w Polsce	108
Wykres 78. Struktura dochodów budżetu państwa	114
Wykres 79. Struktura wydatków budżetu państwa według grup ekonomicznych.....	115
Wykres 80. Przychody (w tym dotacje) i koszty (wydatki) największych państwowych funduszy celowych	118
Wykres 81. Budżety jednostek samorządu terytorialnego	119
Wykres 82. Państwowy dług publiczny	121
Wykres 83. Struktura zadłużenia Skarbu Państwa (wg faktycznych terminów wykupu) oraz średnia zapadalność (według kryterium miejsca emisji)	124
Wykres 84. Struktura walutowa długu Skarbu Państwa.....	124
Wykres 85. Globalne aktywa finansowe	126
Wykres 86. Wybrane indeksy giełd światowych.....	127
Wykres 87. Znormalizowane indeksy giełd światowych	128
Wykres 88. Wybrane indeksy giełd europejskich	129
Wykres 89. Stopa procentowa długoterminowych dłużnych papierów wartościowych.....	131
Wykres 90. Zharmonizowane długoterminowe stopy procentowe obligacji na rynku wtórnym	131
Wykres 91. Europejskie notowania kontraktów CDS o wysokim ryzyku	132
Wykres 92. Spread CDS dla 5-letnich obligacji.....	132
Wykres 93. Główne stopy procentowe wybranych banków centralnych.....	134
Wykres 94. Relacja aktywów banków centralnych do PKB	135
Wykres 95. Wskaźnik MCI dla strefy euro	137
Wykres 96. Wskaźnik długu do dochodu dla gospodarstw domowych	137
Wykres 97. Wskaźnik MFW dotyczący warunków udzielania kredytów bankowych	137
Wykres 98. Zmiana wartości kredytów udzielanych przez sektor bankowy wybranych krajów podmiotom niefinansowym.....	138
Wykres 99. Współczynnik wypłacalności dla kapitałów typu Core Tier 1.....	139
Wykres 100. Stopy procentowe NBP	142
Wykres 101. Stawka POLONIA i stopa referencyjna NBP	142
Wykres 102. Kursy walut PLN/USD i PLN/EUR	143
Wykres 103. Nominalny efektywny kurs walutowy	144
Wykres 104. Pozycja kapitałowa sektora bankowego w Polsce.....	145
Wykres 105. Wartość i struktura walutowa depozytów sektora niefinansowego	146
Wykres 106. Dynamika depozytów sektora niefinansowego	147
Wykres 107. Wartość bilansowa brutto kredytów sektora niefinansowego	148
Wykres 108. Kredyty dla gospodarstw domowych	148
Wykres 109. Kredyty dla przedsiębiorstw	149
Wykres 110. Kredyty dla przedsiębiorstw według wybranych branż	149
Wykres 111. Dynamika kredytów sektora niefinansowego	150
Wykres 112. Wartość kredytów zagrożonych według wybranych kategorii.....	151
Wykres 113. Wartość kredytów zagrożonych ogółem według opóźnień w spłacie	151
Wykres 114. Zagrożone kredyty przedsiębiorstw	152
Wykres 115. Zagrożone kredyty gospodarstw domowych	152
Wykres 116. Wyniki finansowe sektora bankowego	153
Wykres 117. Struktura składki przypisanej brutto według działów ubezpieczeń.....	154
Wykres 118. Udział składki przypisanej brutto w PKB (lewa oś) i składki <i>per capita</i> (prawa oś)	154

Wykres 119. Udział w składce przypisanej ogółem w 2012 r.	155
Wykres 120. Udział inwestorów w obrotach giełdowych	159
Wykres 121. Notowania WIG w 2012 r.	160
Wykres 122. Indeksy GPW (na koniec miesiąca)	160
Wykres 123. Wartość obrotów indeksów GPW	160
Wykres 124. Roczne stopy zwrotu	161
Wykres 125. Kwartalne stopy zwrotu	161
Wykres 126. Indeks NewConnect i wartość obrotów	162
Wykres 127. Wartość obrotów NC	162
Wykres 128. Udział grup inwestorów w obrotach na NewConnect	162
Wykres 129. Stopy zwrotu z indeksu NCIndex	162
Wykres 130. Wartość obrotów i liczba transakcji sesyjnych na rynku Catalyst	164
Wykres 131. Wartość emisji oraz liczba emitentów na rynku Catalyst	164
Wykres 132. Dekompozycja wzrostu realnego PKB <i>per capita</i> Polski w 2012 r.	167
Wykres 133. Dekompozycja wzrostu realnego PKB <i>per capita</i> dla Unii Europejskiej oraz wybranych krajów Unii Europejskiej	168
Wykres 134. Dekompozycja w poziomie realnego PKB (wg PPS) <i>per capita</i> Polski względem Unii Europejskiej w 2012 r.	170
Wykres 135. Dekompozycja różnic w poziomie realnego PKB (wg PPS) <i>per capita</i> w wybranych krajach regionu w 2004, 2008 oraz 2012 r.	171